

ULUSLARARASI DİL, EDEBİYAT VE KÜLTÜR ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

УДЕКАД

INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE, LITERATURE AND CULTURE RESEARCHES

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ, ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИХ
И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Aralık / December / Декабрь 2023 Yıl / Year / Год 6 Sayı / Issue / Выпуск 1

E-ISSN: 2667-4262

udekadjournal@gmail.com

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD), yılda iki kere yayımlanan uluslararası hakemli ve elektronik bir dergidir. UDEKAD dil, edebiyat ve kültür alanında çalışmaların yayımlandığı bir dergidir. Bu kapsamda özgün bilimsel makaleler, çeviriler, çeviri-yazılar, kitap tanıtma çalışmaları yayımlanır. Ayrıca, sunulduğu yer, toplantı ve tarihin kaydedilmesi ile başka bir yerde yayımlanmamış olması şartıyla sempozyum bildirimleri de yayımlanabilir. Ancak bu yayın etkinliğinden kaynaklanması muhtemel herhangi bir sorunun sorumluluğu yazara aittir. UDEKAD'da yayımlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları UDEKAD'a aittir. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamamakta serbesttir.

UDEKAD'ın tarandığı dizinler / UDEKAD is indexing by: TÜBİTAK Ulakbim TR Dizin, Index Copernicus, MLA (Modern Language Association) International Bibliography, Brill Linguistic Bibliography, ERIH PLUS (The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences) ISI Database (International Scientific Indexing), RSCI (Russian Science Citation Index), CyberLeninka, MIAR (Information Matrix for the Analysis of Journals), Root Indexing, Research Bible (Academic Resource Index), Scilit, Asos Index, IZOR (International Institute Of Organized Research), IdealOnline, İSAM, DRJI (Directory of Research Journals Indexing), Google Scholar, ESJI (Eurasian Scientific Journal Index), BASE (Bielefeld Academic Search Engine), WorldCat (OCLC), OpenAIRE, EuroPub Database.

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Doç. Dr. Reşat ŞAKAR

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Esenboğa Kampüsü

06760 Çubuk/ANKARA

İletişim / Contact

Doç. Dr. Reşat ŞAKAR 03129061425

E-posta: udekadjournal@gmail.com

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/udekad>

UDEKAD

Cilt / Volume: 6, Sayı / Issue: 1, 2023

Editörden

Değerli Bilim İnsanları,

Yayın hayatında onuncu sayısı ile altıncı yılına giren UDEKAD (*Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*) ailesi olarak nitelikli çalışmaları bilim dünyasıyla buluşturmanın mutluluğu içerisindeyiz. Dergimizin en önemli amacı uluslararası standartlarda, bütün dilleri, edebiyatları içine alan ve daha geniş bir çerçevede kültürü de kapsayan bilimin diğer alanlarını okuyucularımızla buluşturarak bilim dünyasına hizmet etmektir. Dergimizin ilk sayısından itibaren olduğu gibi, tarafımıza gelen çalışmalara titiz ve nesnel bir şekilde yaklaşarak, alanında uzman hakemlerin incelemesi sonucunda 8 makaleyi okurlarımızın istifadesine sunmaktayız. Hiçbir kurum ve kuruluştan destek almadan tamamen bilimin öncelenmesi düsturuyula akademiye yeni bir soluk getirme arzusu yayıncılığımızın en temel prensiplerinden olmaya devam etmektedir. Yazıların değerlendirilmesinde özverili bir şekilde katkı sunan kıymetli hakemlerimize özellikle şükranlarımı sunmak istiyorum. Bu vesileyle dergimizin 10. sayısının çıkarılma aşamasında önemli desteklerini gördüğümüz dergi yayın kuruluna, editoryal süreci azami dikkatle takip eden editör ekibine, yazarlarımıza ve DergiPark'a, kısacası gayret gösteren, katkı sunan herkese teşekkür eder saygılar sunarım.

Editör

Doç. Dr. Reşat ŞAKAR

DERGİ YÖNETİMİ

Baş Editor / Editor-in-Chief

Doç. Dr. Reşat ŞAKAR

Editör Yardımcıları/Assistant Editors

Dr. Kamil KARASU

Dil Editörleri / Language Editors

Arş. Gör. Esat TOSUN (İngilizce)

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Larisa Viktorovna RATSİBURSKAYA (National Research Lobachevsky State University of Nizhni Novgorod, Russia)

Prof. Dr. İsmail ÇAKIR (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye)

Ass. Prof. Dr. Saeedeh DASTAMOOZ (Alzahra University, Iran)

Prof. Dr. Münire Kevser BAŞ (Ankara Social Science University, Türkiye)

Ass. Prof. Dr. Jui-Cheng CHANG (National Chengchi University, Taiwan)

Dr. Kamil KARASU (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye)

Dr. Kübra ÇAĞLIYAN ŞAKAR (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye)

UDEKAD

Cilt / Volume: 6, Sayı / Issue: 1, 2023

DANIŞMA KURULU (ADVISORY BOARD)

- Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ (Ankara Social Science University, Türkiye)
- Prof. Dr. Derya ÖRS (Ambassador of the Republic of Türkiye in Tehran)
- Prof. Dr. Emine İNANIR (Istanbul University, Türkiye)
- Prof. Dr. Fedor İvanoviç PANKOV (Moscow State University, Russia)
- Prof. Dr. Funda TOPRAK (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye)
- Prof. Dr. Irina Sergeevna YUHNova (National Research Lobachevsky State University of Nizhni Novgorod, Russia)
- Prof. Dr. İsmail ÇAKIR (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye)
- Prof. Dr. Larisa Viktorovna RATSİBURSKAYA (National Research Lobachevsky State University of Nizhni Novgorod, Russia)
- Prof. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU (Ambassador of the Republic of Türkiye in Muscat)
- Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN (Rector of Social Sciences University of Ankara, Türkiye)
- Prof. Dr. Münire Kevser BAŞ (Ankara Social Science University, Türkiye)
- Prof. Dr. Olga Viktorovna DEDOVA (Moscow State University, Russia)
- Prof. Dr. Türkan OLCAY (İstanbul University, Türkiye)
- Prof. Dr. Yıldız DEVECİ BOZKUŞ (Ankara University, Türkiye)
- Assoc. Prof. Dr. Abdullah HACİBEKİROĞLU (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye)
- Assoc. Prof. Dr. Muhammet Enes KALA (Ankara Yıldırım Beyazıt University, Türkiye)
- Assoc. Prof. Dr. Mustafa ALTUN (Sakarya University, Türkiye)
- Assoc. Prof. Dr. Olga Klimkina (Taras Shevchenko National University of Kiev, Ukraine)
- Assoc. Prof. Dr. Olga Nikolayevna GRİGORYEVA (Moscow State University, Russia)
- Assoc. Prof. Dr. Oxana BLASHKİV (Siedlce University of Natural Sciences and Humanities, Poland)
- Ass. Prof. Dr. Chang Jue-CHENG (National Chengchi University, Taiwan)
- Ass. Prof. Dr. Muhammet TAŞKESENLİGİL (Erzurum Atatürk University, Türkiye)
- Ass. Prof. Dr. Saeedeh DASTAMOOZ (Alzahra University, Iran)

BU SAYININ HAKEMLERİ (REFEREES OF THIS ISSUE)*

- Assoc. Prof. Dr. Ali KÜÇÜKLER (Erciyes Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Duygu ÖZAKIN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Erdem SARIKAYA (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Fatih YAPICI (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Hanife SARAÇ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Leyla Çiğdem DALKILIÇ (Ankara Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Mehmet ÖZBERK (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Olena KOZAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Pınar ALTUNDAĞ (Ankara Üniversitesi)
Assoc. Prof. Dr. Yasemin GÜRSOY (Trakya Üniversitesi)
Ass. Prof. Dr. Erdem ERİNÇ (Erciyes Üniversitesi)
Ass. Prof. Dr. Hadi BAK (Atatürk Üniversitesi)
Ass. Prof. Dr. Kevser TETİK (Anadolu Üniversitesi)
Ass. Prof. Dr. Muhammed TAŞKESENİGİL (Atatürk Üniversitesi)
Ass. Prof. Dr. Mustafa Yasin BAŞÇETİN (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Dr. Oktay Gökhan BANBAL (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

---

* Bu sayıda yer alan hakemler unvanlara göre ve aynı unvandaki isimler alfabetik olarak sıralanmıştır.

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

I - Araştırma Makaleleri / Research Articles

Gülhanım Bihter YETKİN

***SOSYO-KOMPARASTİK İNCELEME İŞİĞİNDE PANAYEV'İN AKRABALAR'INDAN
ATILGAN'IN AYLAĞ ADAM'INA TİPOLOJİK BİR ANALİZ***

A TYPOLOGICAL ANALYSIS FROM PANAYEV'S RELATIVES TO ATILGAN'S IDLE MAN
IN THE LIGHT OF SOCIO-COMPARATISTIC EXAMINATION

(1-18)

Renata AKTAŞ

***СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ БЕЗЛИЧНЫХ
ПРЕДЛОЖЕНИЙ В КУРСЕ РКИ***

STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF IMPERSONAL SENTENCES IN TEACHING
RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

(19-30)

Çağlar DANACI

SİVİL İTAATSİZLİK VE PASİF DİRENİŞ BAĞLAMINDA TOLSTOY VE GANDHİ

TOLSTOY AND GANDHI ON CIVIL DISOBEDIENCE AND PASSIVE RESISTANCE

(31-52)

Ruhan GÜL

***İKİNCİ YABACI DİL OLARAK RUSÇA ÖĞRENEN ASKERİ PERSONELE YÖNELİK
RUSÇA ASKERİ REMEL SÖZ VARLIĞI***

BASIC RUSSIAN VOCABULARY FOR MILITARY PERSONNEL WHO STUDIES RUSSIAN AS
A SECOND FOREIGN LANGUAGE

(53-75)

Sevgi ILICA

***VYAÇESLAV İVANOV'UN BEBEKLİK ADLI ESERİNİN CARL GUSTOV JUNG'UN
ANNE ARKETİPİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ***

AN EXAMINATION OF VYACHESLAV IVANOV'S WORK INFANCY IN THE CONTEXT OF
CARL GUSTAV JUNG'S MOTHER ARCHETYPE

(76-93)

Duygu ÖZAKIN

***ДОМЕСТИКАЦИЯ РЕЛИГИОЗНЫХ МОТИВОВ В ПЕРЕВОДАХ ОЛЬГИ
ЛЕБЕДОВОЙ (НА ПРИМЕРЕ ПЕРЕВОДА ПОЭМЫ М. Ю. ЛЕРМОНТОВА
«ДЕМОН» НА ТУРЕЦКИЙ ЯЗЫК)***

DOMESTICATION OF RELIGIOUS MOTIFS IN OLGA LEBEDEVA'S TRANSLATIONS (THE
CASE OF THE TRANSLATION OF M. Y. LERMONTOV'S DEMON INTO TURKISH)

(94-109)

ИДЕКАД

Cilt / Volume: 6, Sayı / Issue: 1, 2023

Ömer ARSLAN

SELÎSÎ'NİN MUAMMA RİSALESİ VE MUAMMEYATI

SELÎSÎ'S TREATISE ON MUAMMA AND MUAMMA POEMS

(110-141)

Dursun EŞSİZ

*ORTA ÖĞRETİMDE İKİNCİ YABANCI DİL OLARAK KORECE DERS KİTABI
GELİŞTİRİLMESİ İÇİNİ ÖĞRENCİ GEREKSİNİM ANALİZİ*

STUDENT NEEDS ANALYSIS FOR THE DEVELOPMENT OF A KOREAN TEXTBOOK AS A
SECOND FOREIGN LANGUAGE IN SECONDARY EDUCATION

(142-157)

UDEKAD

Cilt / Volume: 6, Sayı / Issue: 1, 2023

YAZAR REHBERİ

1. Yayın İlkeleri

- a. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) uluslararası hakemli bir dergi olup, özel sayılar dışında yılda 2 sayı yayınlanır.
- b. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi, dil, edebiyat ve kültür araştırmaları üzerine yazı yayınlayan bir dergidir.
- c. Çalışmalarda özgünlük ve alana katkı sağlama ölçütleri aranır.
- d. Dergimize makale gönderen/gönderecek üyelerin, kullanıcı kimlik bilgilerine **Orcid Numarası'nı** da eklemeleri gerekmektedir.
- e. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne gönderilen makaleler, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olmalıdır.
- f. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne yayınlanması için makale göndermek isteyenlerin, çalışmalarını <https://dergipark.org.tr/pub/udekad> adresinde yer alan Makale Takip Sistemi'ne üye olarak, buradan göndermeleri gerekir.
- g. Editör Kurulu'nun özel kararı dışında, özetleri 130 kelimedenden az, 200 kelimedenden fazla; ana metni 2200 kelimedenden az, 6000 kelimedenden fazla olan makaleler değerlendirmeye alınmaz.
- h. Makalelerle birlikte <http://www.ithenticate.com/> sitesinden alınacak benzerlik raporu (hiçbir filtreleme yapılmamalı) da ek dosya olarak yüklenmeli ya da dergimizin mail adresine gönderilmelidir. (Y. Lisans/Doktora öğrencileri danışmanları aracılığıyla veya herhangi bir öğretim üyesinin hesabı ile benzerlik raporu alabilirler. Bağlı bulunulan üniversitenin iThenticate aboneliği varsa söz konusu siteden ücretsiz olarak benzerlik raporu alınabilir).
- i. Herhangi bir yazının UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'nin elektronik sistemine eklenmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazının değerlendirilme süreci başlar. Yazılar için telif ücreti ödenmez.
- j. UDEKAD elektronik bir dergidir. Bu yüzden başvurunun yapılmasından yazının yayınlanması aşamasına kadar uzanan süreçteki tüm işlemler elektronik ortamda gerçekleşir.

- k. Yayınlanması için UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz.
- l. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.
- m. UDEKAD (Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi) Dergisi'nin yayın dili Türkçedir. Ancak belli bir sayıda İngilizce ve Rusça dillerinden gelen yazılar da değerlendirmeye tabi tutulur ve hakemler tarafından yayımlanması uygun görüldüğü takdirde yayınlanır.
- n. Makale takip sistemine yüklenecek olan makalenin başında **en fazla 200 kelimeden** oluşan **Türkçe ve İngilizce özet**, 3-5 kelimelik anahtar kelime / keywords; **Türkçe ve İngilizce başlığa** yer verilmelidir. Türkçe ve İngilizce öz çalışmanın amacını, kapsamını ve sonuçlarını yansıtmalı, okuyucunun makalenin içeriğini kısa zamanda belirlemesine imkân vermelidir. Yabancı dilde yazılan makalelerde – Türkçe ve İngilizceye ek olarak – makale dilinde başlık, öz ve anahtar kelimeler yer almalıdır. Yabancı dildeki özetlerde dil yanlışları olmamasına özen gösterilmelidir. Özet içinde, yararlanılan kaynaklara, şekil ve çizelge numaralarına değinilmemelidir. Özet, 10 punto olarak yazılmalıdır. Öz ve Anahtar Kelimeler uluslararası standartlara uygun olmalıdır. Bu noktada örnek olarak “TR Dizin Anahtar Terimler Listesi, Medical Subject Headings, CAB Theasarus, JISCT, ERIC v.b.” gibi kaynaklar kullanılabilir.
- o. İçerikle uyumlu, onu en iyi ifade eden bir **başlık** olmalı, büyük harflerle 12 punto **koyu** yazı karakteriyle ortadan hizalanarak ve **paragraf başı** ve **girinti** olmadan yazılmalıdır. Başlığın mümkün olduğunca kısa olmasına özen gösterilmelidir.
- p. Makale içerisindeki başlıklar koyu, her bir kelimesinin sadece ilk harfi büyük, sola dayalı olmalı, başka hiçbir biçimlendirmeye yer verilmemelidir.
- q. Ana metin, IBM uyumlu bilgisayar ve Microsoft Word yazılım programı kullanılarak **30** sayfayı geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
- r. Bir makalede sıra ile öz, ana metnin bölümleri, İngilizce genişletilmiş özet (Summary), kaynakça ve (varsa) ekler bulunmalıdır. “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri mutlaka bulunmalıdır. “Sonuç”, araştırmanın amaç ve kapsamına uygun olmalı; ana çizgileriyle

ve öz olarak verilmelidir. Makalenin hazırlanmasında geçerli bilimsel yöntemlere uyulmalı, çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, hazırlanma gerekçesi vb. bilgiler yeterli ölçüde ve belirli bir düzen içinde verilmelidir. Metinde sözü edilmeyen hususlara “Sonuç”ta yer verilmemelidir. Belli bir düzen sağlamak amacıyla ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir.

- s. Makale **yayıma kabul edildikten sonra**, çalışmanın sonuç bölümünden sonra makalenin yaklaşık %5-15’i (500-750 kelimedenden oluşan) kadar İngilizce genişletilmiş özet (extended abstract) bulunmalıdır. Genişletilmiş özet, “öz”de olduğu gibi araştırma ile ilgili amaç, problem, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerini içermelidir. Makalenizin yurt dışında atıf alabilmesi için bu önemlidir. Araştırma metninde yer almayan herhangi bir bulgu veya sonuç bulundurmamalıdır. Genişletilmiş özette metin içindeki bilgilere göndermede (Örn. Sayfa 2’de belirtildiği gibi; giriş kısmında da dile getirdiğimiz gibi vs.) bulunulmamalıdır. İngilizce yazılan makalelerde Summary bulunmasına gerek yoktur.
- t. Bir araştırma kurumu/kuruluşu tarafından desteklenen çalışmalarda (BAP, TÜBİTAK, Kalkınma Bakanlığı vb.), söz konusu kurumun/kuruluşun ve projenin adı, varsa, tarihi ve sayısı dipnotla belirtilmelidir.
- u. Kongre ve sempozyum bildirilerinde toplantının adı, yeri ve tarihi belirtilmelidir.
- v. **Kitap tanıtımı** ve **çevirilerde** “başlık, anahtar kelimeler ve öz”ün İngilizcesi mutlaka bulunmalıdır. Kitap tanıtımlarında yazının başında, tanıtılacak kitabın kapak resmi ve künyesi (basım tarihi, kaçınıcı baskı olduğu, basım yeri bilgileri) bulunmalıdır. Çevirilerde çeviri yapılan kitabın/yayımin künyesi dipnotla belirtilmelidir.
- w. Atıf ve kaynakça yazımında dergimizin kurallarına göre hazırlanmayan makaleler düzeltilmedikçe **kabul edilmeyecektir**.

2. Yazım Kuralları

- a. Yazılar, Microsoft Word programında yazılmalı ve sayfa yapıları aşağıdaki gibi düzenlenmelidir: Kaynak göstermede kullanılan format, APA (American Psychological Association) Style 7th Edition’dir. Gerek alıntılmalarda gerekse de kaynakça kısmında yazarlar, Amerikan Psikoloji Derneği’nin yayımladığı Amerikan Psikoloji Derneği Yayın Kılavuzu’nda belirtilen yazım kurallarını ve formatını takip etmelidir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.apastyle.org/learn/tutorials/basics-tutorial.aspx>.

Kâğıt Boyutu	A4 Dikey
Üst Kenar Boşluk	2,5 cm
Alt Kenar Boşluk	2,5 cm
Sol Kenar Boşluk	2,5 cm
Sağ Kenar Boşluk	2,5 cm
Yazı Tipi	Times News Roman
Yazı Tipi Stili	Normal
Yazı Boyutu (normal metin)	12
Yazı Boyutu (dipnot metni)	10
Tablo-grafik	10
Paragraf Girintisi (İlk Satır)	1 cm
Paragraf Aralığı	Önce 6 nk, sonra 0 nk (Tablo ve grafiklerde önce ve sonra 0 nk)
Satır Aralığı	(1,15)
Kaynakça	Asılı ve girinti 0,63 cm, Hizalama: Her iki yana yasla, Aralık önce 6 nk, sonra 0 nk, satır aralığı 1,15 cm.

- b.** Özel bir yazı tipi (font) kullanılmış yazılarda, kullanılan yazı tipi de, yazıyla birlikte gönderilmelidir.
- c.** Satır sonunda heceleme yapılmamalıdır. Paragraf başlarında “TAB” tuşu yerine “ENTER” veya “RETURN” tuşu kullanılmalıdır. Noktalama işaretleri kendilerinden önceki kelimelere bitişik yazılmalıdır. Söz konusu işaretlerden sonra bir harflik boşluk bırakılmalıdır.
- d.** Yazılarda sayfa numarası, üst bilgi ve alt bilgi gibi ayrıntılara yer verilmemelidir. Dipnotlar, sadece yapılması zorunlu açıklamalar için kullanılır ve “DİPNOT” komutuyla otomatik olarak verilir. Buradaki atıflar da parantez içinde yazarın soyadı, eserin yayım yılı ve sayfa numarası gelecek şekilde düzenlenmelidir. **Örnek:** (Kaya, 2000, s. 15). Dipnotta kullanılan eser kaynakçaya mutlaka konulmalıdır.

- e. **Alıntılar:** Makalede birebir yapılan alıntılar tırnak içinde verilmeli ve alıntının sonunda kaynağı parantez içinde APA kurallarına göre belirtilmelidir. **Beş** satırdan az alıntılar cümle arasında italik olarak, **beş** satırdan uzun alıntılar ise sayfanın solundan 1 cm içeride ve satır başı girintisi 0,5 cm olacak şekilde blok hâlinde **italik** olarak verilmelidir. Birebir olmayan alıntılarının sonunda sadece parantez içerisinde kaynak gösterilmelidir.
- f. **Resimler** parlak, sert (yüksek kontrastlı) olmalıdır. Ayrıca şekiller için verilen kurallara uyulmalıdır. **Şekil, tablo ve fotoğraflar** yazım alanı dışına taşmamalı, gerekiyorsa her biri ayrı bir sayfada yer almalıdır. Şekil ve tablolar numaralandırılmalı ve içeriğine göre adlandırılmalıdır. Numara ve başlıklar, şekillerin altına, tabloların üstüne gelecek biçimde kelimelerin yalnızca ilk harfleri büyük olarak yazılmalıdır. Tablolar, “WORD” programındaki tablo komutuyla yapılmalıdır. Zorunlu durumlarda ise “EXCEL” tabloları kullanılabilir. Gerektiğinde açıklayıcı dipnotlar veya kısaltmalar, şekil ve tabloların hemen altında verilmelidir. Şekil, tablo ve resimler **on sayfayı** aşmamalıdır.
- g. Kısaltma kullanılacaksa Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu’nda belirtilen kısaltmalar esas alınmalıdır.
- h. Makalede atıf sistemi olarak APA kullanılmalıdır. Makalenin sonunda mutlaka kaynakça bulunmak zorundadır.

Kaynak Gösterme

Metin içi göndermelerde (atıflarda) ve kaynakçada **APA sistemi** esas alınmıştır.

1. Metin içi Kaynak Gösterme (Atıf)

Makalede yapılacak atıflar, ilgili yerden hemen sonra, parantez içinde yazarın soyadı, eserin yayım yılı ve sayfa numarası sırasıyla verilmelidir. Cümle sonunda verilen atıflarda nokta, atıf parantezinden sonra konulmalıdır.

Tek Yazar, Tek Çalışma

* İlgili yerden hemen sonra parantez içinde yazarın soyadı, eserin/çalışmanın yayım yılı ve sayfa numarası verilmelidir.

Örnek: (Karahan, 1996, s. 37)

* Yazarın adı ilgili cümle içinde geçiyorsa parantez içinde tarih ve sayfanın belirtilmesi yeterlidir.

Örnek: Karahan’a (1996, s. 37) göre...

* Metin içinde, cümlede yazar ve yayım yılı belirtiliyor ise ayrıca parantez içinde yazar ve tarih verilmez.

* Kaynağın tamamına yapılan atıflarda parantez içinde yazar soyadı ve yayım yılı yazılır.

Örnek: (Karahan, 1996)

* Atıfta bulunulan kaynak ciltlerden oluşuyorsa cilt numarası, sayfa numarasından önce ve Romen rakamlarıyla yazılır.

Örnek: (Dal, 1955, II/30)

* Bir kaynakta birbirini izleyen sayfalara atıfta bulunuluyorsa sayfa numaraları arasına kısa çizgi (-), farklı sayfalara atıf söz konusu ise virgül (,) konur.

Örnek: (Karahan, 1996, s. 37-45), (Karahan, 1996, s. 103, 106, 124)

İki Yazarlı Çalışma

* İki yazar varsa her ikisinin de soyadı yazılır ve araya ampersant (&) işareti konur.

Örnek: (Kubryakova & Klobukov, 1998, s. 15)

İkiden Fazla Yazarlı Çalışma

* İkiden fazla yazarlı çalışmalarda ilk iki yazarın soyadı araya ampersant (&) işareti konarak yazılır, ikinci yazarın soyadından sonra “vd.” kısaltması eklenir.

Örnek: (Şvedova & Uluhanov vd., 1980, s. 157)

Bir Yazarın Aynı Yıl Yaptığı Çalışmalar

* Bir yazarın aynı yıl yaptığı çalışmalar, yıldan sonra a, b, c... harfleri eklenmek suretiyle ayırt edilir.

Örnek: (Klobukov, 2016a, s. 25), (Klobukov, 2016b, s.78)

Soyadları Aynı Yazarların Çalışmaları

* Soyadları aynı olan iki yazarın aynı yılda veya farklı yıllarda yaptığı çalışmalar yazarların soyadları yazıldıktan sonra adlarının ilk harflerinin kısaltılması yoluyla belirtilir.

Örnek: (Çelik, A. 2007, s. 46), (Çelik, H. 2003, s. 27)

Birden Fazla Çalışma

* Birden fazla çalışma kaynak gösterilecekse çalışmalar aynı parantez içinde, yayım yılı en eski tarihli olandan yeni olana doğru, birbirinden noktalı virgülle ayrılarak sıralanır.

Örnek: (Korkmaz, 1982, s. 120; Karahan, 1996, s. 15)

Alıntılanan ya da Aktaran Kaynak

* Çalışmalarda birincil kaynaklara ulaşmak esastır, ama bazı güçlükler nedeniyle ulaşılamamışsa, göndermede alıntılanan ya da aktarılan kaynak belirtilir.

Örnek: (İnalcık, 1955, s. 74'ten aktaran; Çelik, 2007, s. 25)

Tüzel Kişi Yazarlı Kitaplar

Örnek: (TDK, 2012, s. 35), (TTK, 2006, s. 30)

Yazar veya Kurum Adı Belirtilmeyen Kitaplar

* Yazar veya kurum adı belirtilmemişse doğrudan kaynağın adı veya kısaltması (italik) yazılır. Kısaltma yapılmışsa "Kaynakça"da mutlaka açılımıyla birlikte verilmelidir.

Örnek: (*Büyük Kültür Ansiklopedisi*, I/59) veya (BKA, I/59)

Elektronik Kaynaklar

* Yayım yılı biliniyorsa: (Bucak, 2000, s. 7)

* Yayım yılı bilinmiyorsa belgeye erişim yılı yazılır: (Demir, 2018, s. 14)

Yayım Yılı Bulunmayan Basılı Kaynaklar

* Bir basılı kaynakta yayım tarihi kaydı yoksa yerine köşeli parantez içinde "t.y." kısaltması kullanılır.

Örnek: (Demir, [t.y.], s. 14)

Yasa ve Yönetmelikler

* Yasa veya yönetmeliğin adı ve kabul edildiği yıl parantez içinde verilir. Kısaltma da yapılabilir.

Örnek: (Milli Eğitim Kanunu, 1991) veya (MEK, 1991).

2. Kaynakça

Makalede kullanılan bütün kaynaklar "Kaynakça"ya alınmalı, makalenin konusu ile ilgili olsa dahi, yazıda değinilmeyen belge ve eserler kaynakçaya dâhil edilmemelidir.

Kaynaklar ana metnin sonunda yazar soyadlarına göre (Soyadı Kanunundan öncekiler için yazar adı esas alınır.) alfabetik olarak verilmelidir. Eser adları italik yazılmalıdır. Kaynaklar, mutlaka Latin alfabesi ile yazılmış olmalıdır.

2.1. Kitaplar ve Kitap Niteliğindeki Kaynaklar

Tek Yazarlı Kitaplar

Yazarın Soyadı, Adının baş harfi (Basım Yılı). *Kitabın Adı (İtalik)*. Yayınevi.

Örnek: Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

İki Yazarlı Kitaplar

İki yazarlı eserlerde her iki yazar da verilir ve araya ampersant (&) işareti konur.

Örnek: Taner, R. & Bezirci, A. (1981). *Edebiyatımızda Seçme Hikâyeler*. Gözlem Yayınları.

İkiden Fazla Yazarlı Kitaplar

İkiden fazla yazarlı eserlerde yalnızca ilk iki yazar belirtilir, diğerleri için “vd.” kısaltması kullanılır.

Örnek: Şvedova, N. & Uluhanov, İ. vd. (1980). *Russkaya grammatika*. Nauka.

Bir Yazarın Aynı Yıl Yayımlanmış Kitapları

Bir yazarın aynı yıl yayımlanan eserlerini ayırt etmek için harfler kullanılır.

Örnek: Bondarko, A. (1976a). *Slav ve Balkan Dil Bilimi*. Nauka.
Bondarko, A. (1976b). *Morfolojik Kategoriler Teorisi*. Nauka.

Bir Yazara Ait Birden Fazla Kitap

Aynı yazara ait birden çok eser yayım yılına göre kronolojik olarak sıralanır.

Tüzel Kişi (Kurum) Yazarlı Kitaplar

Tüzel Kişi (Yayım Yılı). *Kitap Adı*. Yayınevi.

Örnek: Türk Dil Kurumu (2012). *Yazım Kılavuzu*. TDK Yay.

Yazar veya Kurum Adı Belirtilmeyen Kitaplar

Örnek: *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (8 Cilt)* (1977). Dergâh Yay.

Çeviri Kitap

Çeviri bir kitap söz konusuysa çevirenin/çevirenlerin adı eser adından sonra “çev.” kısaltmasıyla belirtilir.

Örnek: Fischer, S. R. (1999). *Dilin Tarihi*. çev. Muhtesim Güvenç. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kitap İçinde Bölüm

Yazarın Soyadı, Adının baş harfi (Basım Yılı). “Bölüm Adı”. *Kitap Adı (İtalik)*. ed. Adı Soyadı. Yayınevi. Sayfa Aralığı.

Örnek: Klobukov, E. (2009). “Morfoloji”. *Çağdaş Rus Dili*. ed. Pavel Lekant. Nauka. s. 402-585.

2.2. Süreli Yayınlar

Dergi Makaleleri

Yazarın Soyadı, Adının baş harfi (Yıl). “Makalenin Başlığı”. *Derginin Adı (Varsa)* Cilt No (Sayısı), Sayfa Aralığı.

Örnek: Ergün, M. (2009). “Rus Eğitiminde Batılılaşma Çabaları ve Reformlar”. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2 (1), s. 31-56.

Gazeteler

Yazarın Soyadı, Adının Baş harfi (Yıl. Ay. Gün). “Yazının Başlığı”. *Gazetenin Adı*. (varsa) Sayfa numarası.

Örnek: Köse, P. (2017.11.16). “İdam sehpasından edebiyatın zirvesine: Dostoyevski”. *Yeni Şafak*.

Mülakat ve Röportajlar

Mülakat ve röportajlarda yazar adı olarak bunları yapan kişiler verilir.

Örnek: Yağmur, Ö. (2019.01.21). “Tek kişilik oyunda 11 karaktere hayat vermek: Güle Güle Diva ile Selen Uçer Kampüs’te”. *Hürriyet*.

2.3. Tezler

Yazarın Soyadı, Adının baş harfi (Tarih). *Tez Başlığı*. Tez Tipi. Üniversite Adı.

Örnek: Uğurlu, M. (2018). *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Aruzlu Şiirler Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2.4. Bildiriler

Yayımlanmış Bildiriler

Yazar Soyadı, Adının baş harfi (Tarih). “Bildiri Adı”. *Kitabın Adı (Varsa editör/hazırlayan)*. Etkinliğin Tarihi. Yayınevi. Sayfa Aralığı.

Örnek: Güllüdağ, N. (2009). Artvin ağzındaki Gürcüce kelimeler. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*. 25-30 Mart 2008. Türk Dil Kurumu yay. s. 237-249.

Yayımlanmamış Bildiriler

Yazarın Soyadı, Adının baş harfi (Tarih). “Bildiri Adı”. *Etkinliğin Adı*. Etkinliğin Yapıldığı Şehir.

Örnek: Santhanam, E. & Martin, K. vd. (2001). “Bottom-up steps towards closing the loop in feedback on teaching: A CUTSD project”. *Teaching and Learning Forum – Expanding horizons in teaching and learning*. Perth, Australia.

2.5. Elektronik Kaynaklar

DOI Numarası Olan Elektronik Kaynaklar

Eğer yayım ile eşleştirilmiş DOI numarası varsa künyede verilmelidir.

Örnek: Yaylalı, Y. (2018). “Emîrî Divan’ında Geçen Şahsiyetler”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (63), s. 117-134. <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3967>.

DOI Numarası Olmayan Elektronik Kaynaklar

Web ortamında yayımlanmış dergilerden yapılan alıntılarda yayımın künyesi, erişim adresi ve tarihi yazılır.

Yazar Soyadı, Adının baş harfî (Yayım Yılı). “Makale Adı”. *Dergi Adı* Cilt No (Sayı): Sayfa Aralığı. Elektronik adres [Erişim Tarihi].

Örnek: Özdemir, Ç. (2018). “Rusya’nın Doğu Akdeniz Stratejisi”. *Seta Analiz* (230), s. 1-20. http://setav.org/assets/uploads/2018/01/Analiz_230Rusya.pdf. [20.04.2018].

E-kitaplar

Yazarın Soyadı, Adının baş harfî (Yayım yılı). *İnternet Belgesinin Başlığı*. Elektronik adres [Erişim Tarihi].

Örnek: Akkuş, M. (2018). *Nefî Divanı*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> [23.01.2019].

* Yayım yılı yoksa siteye erişim tarihi yıl ay ve gün olarak parantez içinde yazılır.

Örnek: Berkutova, V. (2018). “Feminitivî v russkom yazıke: lingvistiçeskiy aspekt”. *Svobodnoye psihoanalitiçeskoye partnerstvo*. <https://www.psyart.com/feminitivy-lingvisticheskii-aspect>. [18.12.2018].

AUTHOR GUIDE

1. Editorial Principles

- a.** UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) is an international peer-reviewed journal, published twice a year except for special numbers.
- b.** UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) is a journal that publishes articles on language, literature and culture research.
- c.** In the studies, criteria of originality and contributing to the field are sought.
- d.** Members who sent/send articles to our journal need to add their Orcid Number to their user credentials.

- e. The articles submitted to UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) should not have been published anywhere before or should not be accepted for publication.
- f. Those who want to submit articles for the publication of UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Cultural Researches) should send their work as a member of the Article Tracking System at <https://dergipark.org.tr/en/pub/udekad>.
- g. Except for the special decision of the Editorial Board, the abstracts of articles less than 130 words or more than 200 words and the main text less than 2200 words or more than 6000 words are not taken into consideration.
- h. Similarity report (no filtering should be done) from <http://www.ithenticate.com/> should be uploaded as an additional file or sent to our journal's e-mail address. (MS / PhD students can get similarity report through their advisors or with the account of any faculty member. If the affiliated university has an iThenticate subscription, a similarity report can be obtained free of charge).
- i. The addition of any text to the electronic system of the UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Cultural Researches) is accepted as an application for publication and the process of evaluation of the article begins. No royalties are paid for articles.
- j. UDEKAD is an electronic journal. As a result, all the processes from the application to the publication of the article take place in the electronic environment.
- k. The publication rights of the publication sent to UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Cultural Researches) will be transferred to the journal. These articles can not be published, reproduced, or used without reference to another publication without permission from the editor of the journal.
- l. Any possible legal, economic and ethical responsibility arising from the writings sent to the UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Researches) Journal belongs to the authors even if the mentioned article is published. The journal does not accept any liability.
- m. UDEKAD (International Journal of Language, Literature and Culture Research) is published in Turkish. However in English and Russian Languages articles will also be evaluated and published if they are deemed appropriate by the referees.
- n. At the beginning of the article, which will be uploaded to the article tracking system, **up to 200 words** in Turkish and English abstract, 3-5 words for keywords; **Turkish**

and English titles should be included. It should reflect the purpose, scope and outcome of the study in English and allow readers to quickly determine the content of the article. Articles written in foreign languages - in addition to Turkish and English - must include title, abstract and keywords in the article language. Care should be taken not to have language mistakes in foreign summaries. Abstract and Key Words must comply with international standards such as Medical Subject Headings, CAB Thesaurus, JISCT, ERIC.

- o.* It should be compatible with the content, it should be the title that best expresses it, and it should be written in capital letters, aligned with 12 pt bold and without the beginning of the paragraph and indentation. The head should be as short as possible.
- p.* Titles in the article should be bold, only the first letter of each word should be capital, left aligned and no other formatting should be included.
- q.* The main text should not exceed 30 pages using IBM compatible computer and Microsoft Word software program.
- r.* In studies supported by a research institution / organization, the name of the institution / organization and the project, if any, date and number, should be indicated in footnotes.
- s.* Book title and translations should include the title, keywords and abstract in English. At the beginning of the manuscript, the cover image and the identification of the book to be introduced (date of publication, edition of the book, information about the place of publication) should be included in the book introductions. In the translations, the title of the translated book / publication should be indicated with a footnote.
- t.* The name, place and date of the congress or symposium should be indicated in the reports or articles.
- u.* Articles which are not prepared according to the rules of our journal will not be accepted unless they are corrected.

2. Writing Rules

- a.* Manuscripts should be written in Microsoft Word and the page structure should be arranged as follows: The format used for referencing is APA (American Psychological Association) Style 7th Edition. In both quotations and bibliography, authors should follow the spelling rules and format specified in the American Psychological Association's Publication Guide published by the American Psychological Association.

Paper Size	A4 Vertical
Top Margin	2,5 cm
Bottom Margin	2,5 cm
Left Margin	2,5 cm
Right Margin	2,5 cm
Font	Times News Roman
Font Style	Normal
Type Size (Regular Text)	12
Type Size (Footnote Text)	10
Table-graphic	10
Paragraph Entry (First Line)	1 cm
Paragraph Spacing	Before 6 nk, after 0 nk (Table and graphic – before and after 0 nk)
Line Spacing	1,15
References	Hanging and indentation 0.63 cm, Alignment: Justify, Range before 6 nk, then 0 nk, line spacing 1.15 cm.

- b.** In the special font used articles, the font used should be sent with the article.
- c.** Do not spell at the end of the line. At the beginning of the paragraph, “ENTER” or “RETURN” key should be used instead of “TAB” key. Punctuation should be written adjacent to the preceding words. The space must be followed by one letter.
- d.** Manuscripts should not include details such as page numbers, headers and footers. Footnotes are used only for mandatory explanations and are given automatically with the “NOTE” command. References should be written in brackets with the surname of the author, year of publication and page number. Example: (Kaya, 2000, s. 15). The work used in the footnote should be included in the bibliography.

- e. Citations should be given in citation marks and the source should be indicated in parenthesis according to APA rules. Citations less than five lines should be italicized between sentences and citations longer than five lines should be italicized 1 cm from the left of the page and in block form with 0.5 cm indentation. At the end of non-verbal citations, only references should be given in parentheses.
- f. Images should be bright, hard (high contrast). In addition, the rules given for the figures must be followed. Figures, tables and photographs should not extend beyond the writing area, if necessary, each should be on a separate page. Figures and tables should be numbered and named according to their contents. Numbers and titles should be capitalized with only the first letters of the words under the figures and above the tables. Tables should be made with the table command in the WORD program. In compulsory cases, "EXCEL" tables can be used. If necessary, explanatory footnotes or abbreviations should be given just below the figures and tables. Figures, tables and images should not exceed ten pages.
- g. In terms of spelling and punctuation, Turkish Language Institution Spelling Guide should be based on beyond exceptions required by the article or topic.
- h. APA should be used as the citation reference system. At the end of the article, there must be a bibliography.

Citations

The APA system is based on in-text references and references.

1. In-text citation (Citation)

Citations to be made in the article should be given in brackets immediately after the relevant place, in the order of the author's surname, year of publication and page number. For citations given at the end of the sentence, the period should be placed after the reference parenthesis.

Single Author, Single Study

* The author's surname, the year of publication and the page number of the work should be given in parenthesis immediately after the relevant place.

Example: (Karahan, 1996, s. 37)

* If the author's name is mentioned in the relevant sentence, it is sufficient to specify the date and page in parentheses.

Example: According to Karahan (1996, s. 37)...

* If the author and the publication year are specified in the text, the author and date are not given in parenthesis.

* In the references to the entire source, the surname of the author and the year of publication are written in parenthesis.

Example: (Karahan, 1996)

* If the cited source consists of volumes, the volume number is written before the page number and in Roman numerals.

Example: (Dal, 1955, II / 30)

* If a source is referenced to successive pages, a hyphen (-) is inserted between the page numbers, and a comma (,) is placed if it is referenced to different pages.

Example: (Karahan, 1996, s. 37-45), (Karahan, 1996, s. 103, 106, 124)

Two-Author Work

* If there are two authors, the surnames of both are written and an ampersand (&) is inserted.

Example: (Kubryakova & Klobukov, 1998, s. 15)

Working with More Than Two Authors

* In the works with more than two authors, the surnames of the first two authors are written with an ampersand (&) and the abbreviation "et al." is added after the surname of the second author.

Example: (Şvedova & Uluhanov et al. 1980, s. 157)

Author's Works in the Same Year

* The works of an author in the same year are distinguished by adding the letters a, b, c after the year.

Example: (Klobukov, 2016a, s. 25), (Klobukov, 2016b, s. 78)

Works of the same authors

* The works of two authors whose surnames are the same in the same year or in different years are indicated by shortening the first letters of their names after the surnames of the authors.

Example: (Çelik, A. 2007, s. 46), (Çelik, H. 2003, s. 27)

Multiple Works

* If more than one study is to be cited, the works are listed in the same parenthesis, separated from the oldest date to the new one, separated by semicolons.

Example: (Korkmaz, 1982, s. 120; Karahan, 1996, s. 15)

Citing or Transferring Source

* In the studies it is essential to reach the primary sources, but if it is not reached due to some difficulties, the reference quoted or transmitted is indicated.

Example: (Transferring from Inalcik, 1955, s. 74; Çelik, 2007, s. 25)

Books with Legal Entity Author

Example: (TDK, 2012, s. 35), (TTK, 2006, s. 30)

Books with No Author or Institution Name

* If the name of the author or institution is not specified, the name or abbreviation (italic) of the source is written directly. If the abbreviation is made, "Bibliography" should be given with its opening.

Example: (Great Culture Encyclopedia, I / 59) or (RDA, I / 59)

Electronic Resources

* Year of publication is known: (Bucak, 2000, s. 7)

* If the publication year is not known, the year of access to the document is written: (Demir, 2018, s. 14)

Printed Sources with No Publication Year

* If there is no publication date record in a printed source, the abbreviation "t.y. içinde" is used in square brackets.

Example: (Demir [t.y.], s. 14)

Laws and Regulations

* The name of the law or regulation and the year in which it is accepted is given in parentheses. Abbreviation can also be made.

Example: (National Education Act, 1991) or (MEK, 1991).

2. References

All references used in the article should be included in the "Bibliography". References should be given at the end of the main text in alphabetical order according to the surnames of the author. Names of works should be written in italics. References should be written in Latin alphabet.

2.1. Books

Single Author Books

Author's Surname, Name (Publication Year). Title of the Book (Italic). Place of Publication: Publisher.

Example: Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Two Author Books

In the works with two authors, both authors are given and an ampersand (&) is placed between them.

Example: Taner, R. & Bezirci, A. (1981). *Edebiyatımızda Seçme Hikâyeler*. Gözlem Yayınları.

Books with More Than Two Authors

For works with more than two authors, only the first two authors are indicated, for others the abbreviation “et al.” is used.

Example: Şvedova, N. & Uluhanov, İ. vd. (1980). *Russkaya grammatika*. Nauka.

An Author's Books Published Same Year

Letters are used to distinguish an author's works published in the same year.

Example:

Bondarko, A. (1976a). *Slav ve Balkan Dil Bilimi*. Nauka.

Bondarko, A. (1976b). *Morfolojik Kategoriler Teorisi*. Nauka.

Multiple Books of One Author

Multiple works of the same author are listed in chronological order by the year of publication.

Books with Legal Entity Author

Legal Entity (Year of Publication). *Book Title*. Publisher.

Example: Türk Dil Kurumu (2012). *Yazım Kılavuzu*. TDK Yay.

Books with No Author or Institution Name

Example: *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (8 Cilt)* (1977). Dergâh Yay.

Translation Book

In the case of a translation book, the name of the translator (s) is indicated by the abbreviation “trans.” after the title.

Example: Fischer, S. R. (1999). *Dilin Tarihi*. trans. Muhtesim Güvenç. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Chapter in a Book

Author's Surname, Name (Publication Year). “Section name”. *Book Title* (Italic). ed. Name and surname. Publisher. Page Range.

Example: Klobukov, E. (2009). “Morfoloji”. *Çağdaş Rus Dili*. ed. Pavel Lekant. Nauka. s. 402-585.

2.2. Periodicals

Journal Articles

Author's Surname, Name (Year). "Title of Article". *Journal Name*, Volume No (Number):
Page Range.

Example: Ergün, M. (2009). "Westernization Efforts and Reforms in Russian Education".
Journal of Theoretical Educational Sciences, 2 (1), s. 31-56.

Newspapers

Author's Surname, Name (Year, Month, Day). "Title of Manuscript". *Name of the newspaper*. (if applicable) Page number.

Example: Köse, P. (2017.11.16). "İdam sehпасından edebiyatın zirvesine: Dostoyevski". *Yeni Şafak*.

Interviews

In interviews, the persons who do these are given as the author's name.

Example: Yağmur, Ö. (2019.01.21). "Tek kişilik oyunda 11 karaktere hayat vermek: Güle Güle Diva ile Selen Uçer Kampüs'te". *Hürriyet*.

2.3. Theses

Author's Surname, Name (Date). *Thesis Title*. Thesis Type. University Name.

Example: Uğurlu, M. (2018). *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Aruzlu Şiirler Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2.4. Proceedings

Published Papers

Author Surname, Name (Date). Name of the paper. *Title of the book* (if any). Date of the event. Publisher. Page Range.

Example: Güllüdağ, N. (2009). Artvin ağızındaki Gürcüce kelimeler. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*. 25-30 Mart 2008. Türk Dil Kurumu yay. s. 237-249.

Unpublished Papers

Author's Surname, Name (Date). Name of the paper. *Name of the event*. The City of the Event.

Example: Santhanam, E. & Martin, K. vd. (2001). "Bottom-up steps towards closing the loop in feedback on teaching: A CUTSD project". *Teaching and Learning Forum – Expanding horizons in teaching and learning*. Perth, Australia.

2.5. Electronic Resources

Electronic Resources with DOI Number

If there is a DOI number paired with the publication, it must be given on the tag.

Example: Yaylalı, Y. (2018). “Emîrî Divan’ında Geçen Şahsiyetler”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (63), s. 117-134. <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3967>.

Electronic Resources Without DOI Number

The excerpts from journals published on the web environment include the title, access address and date of the publication.

Author Surname, Name (Publication Year). “Article Name”. *Journal Title* Volume No (Issue): Page Range. Electronic address [Access Date].

Example: Özdemir, Ç. (2018). “Rusya’nın Doğu Akdeniz Stratejisi”. *Seta Analiz* (230), s. 1-20. http://setav.org/assets/uploads/2018/01/Analiz_230Rusya.pdf. [20.04.2018].

E-books

Author's Surname, Name (Publication Year). *Title of the Internet Document*. Electronic address [Access Date].

Example: Akkuş, M. (2018). *Nefi Divanı*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> [23.01.2019].

* If there is no publication year, the date of access to the site is written in parentheses as the year, month and day.

Example: Berkutova, V. (2018). “Feminitivı v russkom yazıke: lingvistiçeskiy aspekt”. *Svobodnoye psihoanalitiçeskoye partnerstvo*. <https://www.psyart.com/feminitivy-lingvisticheskii-aspect> [18.12.2018].

Gülhanım Bihter YETKİN*

**SOSYO-KOMPARATİSTİK İNCELEME
IŞIĞINDA PANAYEV'İN
AKRABALAR'INDAN ATILGAN'IN AYLAK
ADAM'INA TİPOLOJİK BİR ANALİZ**

ÖZET

Karşılaştırmalı edebiyat, birbirinden farklı dillerde ya da aynı dilde kaleme alınmış en az iki yapıtı, tema, motif, düşünce, yapı veya biçim açısından inceleyen, ele alan, ortak, benzer ve farklı yönlerini belirleyen, bu benzerlikler ile farklılıkların sebepleri üzerinde duran inceleme alanına verilen genel addır. Dünya edebiyatında araştırma perspektifi son derece geniş olan söz konusu disiplin, sanatsal incelemelere pek çok element bağlamında malzeme sağlar. Bunlar içerisinde toplumsal kimlikleriyle temsili niteliklere sahip olan tipler önemli bir yere sahiptir. Kendilerinin haricinde kalan değerlerin örnekleme rolünde olan tipler, romancı tarafından tarihsel ve sosyal sorunları ele almak amacıyla ön plana çıkarılırlar. Nitekim bu çalışmada Türk ve Rus edebiyatlarında farklı dönemlerde beliren ancak nitelikleri açısından birebir aynı özellikleri yansıtan “aylak adam” ve “gereksiz insan” tiplerini, Yusuf Atılğan'ın *Aylak Adam* ve İvan Panayev'in *Akrabalar* eserlerinde çözümlenecektir. Karşılaştırma yönteminden faydalanılan bu incelemede, daha çok benzerlikleri bağlamında iki farklı ulusun edebiyatının ortak paydada hangi noktalarda buluştuğunu gün yüzüne çıkarmak hedeflenmektedir. Böylelikle insanı merkeze alan edebiyatın yardımıyla farklı dönemlerin ve ulusların temsilcileri olan eserlerin birbirine ne şekilde bağlanabildiği eserlerden yapılan alıntılarla gözler önüne serilecektir.

Anahtar kelimeler: Karşılaştırma, tip, Yusuf Atılğan, *Aylak Adam*, İvan Panayev, *Akrabalar*.

**A TYPOLOGICAL ANALYSIS FROM
PANAYEV'S RELATIVES TO ATILGAN'S
IDLE MAN IN THE LIGHT OF SOCIO-
COMPARATISTIC EXAMINATION**

ABSTRACT

Comparative literature is the generic name of the research field that examines at least two works written in different or same languages in terms of theme, motif, thought, structure, or form, identifies the similar and different aspects, and explains the reasons underlying those similarities and differences. This discipline, which has a vast field of research, provides material for literary studies, among which the characters with representative and social identities have an essential place. A novelist emphasizes those characters that act as role models of specific values to deal with historical and social problems. This study, in which the comparison method was used, aimed to bring the literature of two nations together regarding their similarities and differences. In this study, the typologies of "idle man" and "vagabond," which appeared in different periods in Turkish and Russian literature, were analyzed in the works of *Aylak Adam* by Yusuf Atılğan and *Relatives* by Ivan Panayev. This study, in which the comparison method was used, aims to reveal where the literature of two different nations meets on a common denominator, mostly in the context of their similarities. Thus, with the help of literature that puts people in the center, it will be revealed how works that are representatives of different periods and nations can be connected to each other at the same points.

Keywords: Comparison, type, Yusuf Atılğan, *Idle Man*, Ivan Panayev, *Relatives*.

* Arş. Gör. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ordu / Türkiye. E-posta: gulhanimbihteryetkin@odu.edu.tr

Giriş

Edebiyatın malzemesi dildir ve edebî eser, her şeyden önce millî kültür ve anadil kökenlidir. Ulusal öğelerin yanı sıra “alıcı” konumunda bulunan yazarın okuduğu, beslendiği ve üzerinde etki bırakan metinler, içerisinde var olduğu toplum, coğrafya, karşısına çıkan kültürel unsurlar, medeniyetler ve daha pek çok element ile zenginleşir. Bu noktada bir milletin sanatının ve edebiyatının gelişebilmesi, üzerinde yaşadığı bölge ve burada karşılaştığı kültür ve medeniyetle doğru orantılı bir şekilde gerçekleşir. O nedenledir ki zengin kültürlerle ve uygarlıklarla temas edemeyen, bunlardan faydalanamayan toplulukların gerçek anlamda ilerleyebilmesi ve çeşitlenebilmesi pek mümkün değildir (Kefeli, 2006, s. 332). Zira edebiyatın topluma yararlı olması, bireyi ve ulusu geliştirebilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda edebiyat ile toplum arasında ana iletken olan yazar, sosyal ve tarihsel açıdan tüm ödevlerinin ve yükümlülüklerinin bilincinde olmalıdır. Ona bu sürecinde yardımcı olan en güçlü yöntem karşılaştırma olur. Kelime anlamı itibarıyla karşılaştırma, “*kişilerin ve nesnelere benzer ya da aynı yanlarını incelemek için kıyaslama, mukayese yapmak*” anlamına gelir (Arak, 2012, s. 17-19). Sakallıya göre (2014, s. 136) bir yazın bilimsel yöntem olarak ise karşılaştırma, “*belirli bir yazınsal görünüme, yapıya, yazara ilişkin özgün olanın betimlenmesi amacıyla uygulanır.*” Bir diğer ifadeyle karşılaştırma, aynı içinden farklı olanı, farklı içinden ise aynı olanı gün yüzüne çıkarmaya, keşfedilen benzerliğin ve farklılığın sebeplerine ışık tutmaya çalışır. Bu anlamda karşılaştırma yöntemi, hem genel olan içinden özeli ayırırken hem de özel olandan yola çıkarak geneli aydınlatır. Nitekim bu doğrultuda beliren karşılaştırmalı edebiyat, Aytaç’ın (1997, s. 24) vurguladığı gibi her ne kadar çelişkili görünse de millî edebiyatı güçlendirme endişesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Yani ulusun kendi edebiyatını rayına oturtmak ve geliştirmek için diğer milletlerin yazınsal alanını inceleme fırsatı bulabilmesi amacıyla bir metod olarak kullanılmaya başlanır. Aydın (2008, s. 20) ise Aytaç’ın yorumuna ek olarak bu disiplinin uluslararası dostluk, kardeşlik ve barışın sağlanması gibi önemli bir amaca hizmet ettiğini ileri süren kimi araştırmacıların görüşlerinden bahseder.

Ortaya çıktığı ilk anda karşılaştırmalı edebiyat üzerinde çalışan bilim insanları, birbirinden farklı iki kültür ve dil arasında mukayese yapılabileceğini savunurlarken ilerleyen süreçte bu araştırmaların daha geniş sahalarda da gerçekleştirilebileceğini ifade etmeye başlarlar. Nitekim günümüzde pek çok araştırmacı, karşılaştırmalı edebiyat incelemelerinin aynı dilin ve kültürün ürünleri arasında olabileceği gibi aynı dönemde, aynı türde ve hatta aynı şahsiyetin yapıtları arasında da yapılabileceğini ileri sürerler (Tekşan, 2011, s. 21). Bu çalışmalara ek olarak Aytaç (1997, s. 11), karşılaştırmalı bir ulusun kendi eserleri içerisinde olabilmemesinin yanı sıra farklı milletlerin edebiyatları arasında da uygulanabileceğini, eş zamanlı eserlerle farklı zamanlı eserlerin de kıyaslama malzemesi olabileceğini dile getirir. Sonuç olarak karşılaştırmalı edebiyat, birbirinden farklı dillerde ya da aynı dilde kaleme alınmış en az iki yapıtı, tema, motif, düşünce, yapı veya biçim açısından inceleyen, ele alan, ortak, benzer ve farklı yönlerini belirleyen, bu benzerlikler ile farklılıkların sebepleri üzerinde duran araştırma alanına verilen genel addır.

Ulusların birbirlerini etkileme biçimlerini açığa çıkarabilmek, etkileşme ölçülerinin derecesini tespit etmek, edindiklerine ek olarak ona kattığı farklı yorumları belirlemek amacıyla yönelinen karşılaştırmalı edebiyatta bazen alıcılar ve vericiler tam anlamıyla kendisini göstermez. İkili arasındaki etkilenme şekil, öz, üslup, duygu, düşünce, hayal ve ifade gibi pek çok biçimde gerçekleşebildiği gibi öncelik ve ardılık şeklinde bir sıra içinde eşzamanlı olarak da görülebilir. Bu açıdan bakıldığında etkilenme kültürler ve edebiyatlar arası ardışık bir çizgi takip etmez, bazı

etkiler öncelik kazanırken bazıları da geri bırakılır. Bir diğer ifadeyle bir ulusun edebiyatında ortaya çıkan herhangi bir edebî unsur, diğer milletlerin yazınında daha gecikmeli görülebileceği gibi hiçbir şekilde kendisini de göstermeyebilir (Tekşan, 2011, s. 18, 21). Söz konusu zamansal kaymalar ya da orantılılık karşılaştırmalı edebiyat alanında pek çok element bağlamında gerçekleşebilir. Bunlar içerisinde konu, motif, tema, olay örgüsü, karakter veya tip, tiplleme gibi unsurlar sayılabilir. Sayılan bu öğeler arasında tip ve tiplleme önemli bir yere sahiptir.

Türkçe Sözlük'e (2019, s. 150) göre sosyolojik bir unsur olarak tip, “*aynı cinsten bütün varlıkların veya nesnelerin temel özelliklerini büyük ölçüde kendinde toplayan örneğe*” verilen isimdir. Edebiyat sahnesindeki karşılığı ise, “*hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi*” olarak tanımlanır. Berna Moran'a göre (2018, s. 150) tip, kendisi dışındakini temsil eden roman kişisidir. Bir diğer ifadeyle roman âleminin içinde olmayan, dış dünyadaki mevcut bir olguyu ya da sosyal varlığı yansıtan roman karakteridir. Tekin ise romanda bulunan tipleri ele alırken, söz konusu kişilerin yapısal konumlarını göz önünde bulundurmanın gerekliliğini savunur. Ona göre tipler, toplumsal ve psikolojik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Toplumsal tipler, belirli bir dönemin ya da felsefenin, dünya görüşünün, ideolojinin ürünüdürler. Psikolojik tipler ise beşerî zaaflarının ya da yeteneklerinin şekil verdiği kişilerdir. Toplumsal kimlikleriyle tipler, temsili niteliklere sahiptirler. Onlar, kendilerinin haricinde kalan değerlerin örnekleme rolündedirler. Romancı tarafından tarihsel ve sosyal sorunları ele almak amacıyla ön plana çıkarılırlar. Bu karakterlerin yardımıyla yazar, güncel olayları değerlendirme imkânı bulur (Tekin, 2009, s. 110-117). Kaplan'a göre (1996, s. 5-6) ise tipler, belirli bir dönemde toplumun savunduğu temel değerleri temsil ederler. Bunlar arasında toplumun hoş karşılamadığı, küçümsediği, alay ettiği tipler de yer alır. Bu anlamda tipler, edebiyat eserlerine anahtar olarak hizmet ederler. Tipin ana işlevlerinden ilki, gerçek hayatta bir grubu temsil etmesi ve onun ortak özelliklerini yansıtmasıdır. İkincisi ise yazarın kastettiği toplumsal kesime yönelik tutumunu, bakış açısını ve onu nasıl işlediğini göstermesidir (Gürsoy, 2021, s. 530-531). Dünya edebiyat tarihine bakıldığında, pek çok eserde sayısız tiplleme türünün kendisini gösterdiği görülür. Bunlardan biri olan aylak ya da avare tipi, çeşitli dönemlerde ve edebiyatlarda sıklıkla ele alınan ve bu nedenle çoğu zaman birbirinden farklı adlarla ulusların yazınsal alanında yer bulan önemli kahraman türleridir. Zira Rus edebiyatında bir klasik hâlini alan ve özellikle XIX. yüzyılda ön plana çıkan “gereksiz insan” tipi, bu niteliklere sahip bir çeşitlemeyle çağın edebiyat yaşamında bir çığır açar ve kendisinden sonraki edebiyatlar ile ulusların sanat anlayışında birbirinden çeşitli varyasyonlarla görünmeye başlar. Bunlardan biri de Türk edebiyatındaki “aylak adam”dır. Nitekim bu çalışmada, Türk ve Rus edebiyatlarında farklı dönemlerde beliren ancak nitelikleri açısından birebir aynı özellikleri yansıtan “aylak adam” ve “gereksiz insan” tiplmeleri, Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* ve İvan Panayev'in *Akrabalar* eserlerinde ön plana çıkarılarak iki farklı ulusun edebiyatını ortak paydada buluşturan unsurlar açığa çıkarılmak hedeflenmektedir. Söz konusu amaç doğrultusunda eserler önce münferit bir şekilde analiz edilecek olup ardından müşterek yönler ışığında ele alınacaktır.

1. Toplumunu Örnekleyen Soyut Bir Tiplleme: Grigoriy Alekseyeviç

Rusya'da edebiyat akımları, çeşitli zaman aralıklarında ve ülkede yaşanan toplumsal olaylarla ilişkili bir şekilde gelişim gösterir. XIX. yüzyılda hâkim olan romantizm döneminde edebiyat yazarları, eserlerinde yoğunlukla aristokrat sınıfını konu edinirler. Edebiyatta zamanla

görülen demokratikleşme faaliyetleri neticesinde realizm çağına geçiş yapılır ve artık eserlerde yazarların sosyal sorunlara yönelik eleştirileri yoğunlaşmaya başlar. Çok geçmeden aristokratlar, soylular ve aydınlar gibi romantizm dönemi kahramanlarının yanı sıra yapıtlarda köylü karakterler, memurlar, hizmetçiler ve toplumun alt kesiminin diğer temsilcileri yerini alır. 1825 Dekabrist ayaklanmasının¹ ardından özellikle feodalizme karşı bir direniş gösteren Moskova ve Petersburg üniversitelerinin etkisiyle 1840'lı yıllarda Rusya'da demokratik akımlar kendisini gösterir. İlerleyen süreçte Slavyanofilizm, Batıcılık gibi felsefi-edebî hareketler ve 1881'de Çar II. Aleksandr'ın öldürülmesinden sonra sönen halkçılığın yeniden önem kazanması sonucunda vuku bulan olaylar, doğrudan Rus edebiyatına ve edebî kahraman türlerinin seçimine yansır. Nitekim XIX. yüzyıl Rus edebiyatında çeşitli pek çok edebî kahraman türleri temsil edilir. Bunlardan biri de gereksiz insandır (Koprivitsa, 2021, s. 194-195).

Rusçadaki sözlük anlamıyla “*lüzumsuz, faydasız ve işe yaramaz*” (Ojegov & Şvedova, 2009, s. 330) anlamlarına gelen sözcüğe gereksiz, bu durumu sergileyen kişiye de gereksiz insan (лишний человек) denir. Rusya'da gereksiz insan tipinin belirmesi, birkaç etkenle gerçekleşir. Bunlardan başlıcaları şunlardır:

* XIX. yüzyılın ilk yarısında batı Avrupa'da eğitim gören orta sınıf soylularının vatanlarına döndükten sonra topluma uyum sağlamakta güçlük çekmeleri,

* asilzadelerin toprak köleliği sistemini kaybetmemek için ülkede bir süredir hâkim olan ekonomik sarmaldan kendi çıkarları doğrultusunda faydalanmaları,

* köylünün ve devletin iradesini kendi lehlerine güçlü bir şekilde kullanan soylu sınıf arasında gözle görülür bir şekilde hissedilen uçurum.

Toplumsal yaşamda yankı uyandıran ve geçiş dönemi olarak adlandırılabilir bu süreç, 1820-1860 yılları arasında Rus toplumunda gereksiz insan tipinin ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Özellikle 1830 yılından itibaren yükselişe geçen sosyal ve ekonomik bunalım, yeni nesli çaresiz, amaçsız ve bir ideale tutunmadan yaşamaya mahkûm eder. Soylu ve köylü sınıfları arasındaki uyumsuzluğun asilzade tabakası içindeki yansıması, Rus edebiyatında “gereksiz insan” tiplemesini ortaya çıkarır. Gereksiz insanlaşma teması, ilk olarak A. S. Griboyedov'un 1823 yılında kaleme aldığı *Akıldan Bela (Топе от ума)* adlı eserindeki başkahraman Çatskiy ile kendisini gösterir (Öksüz, 2012, s. 10). Ancak gereksiz insan konusunu pek çok çalışmasına ana malzeme edinen Yu. V. Mann'a göre bu tema, İ. S. Turgenyev'in *Gereksiz İnsanın Günlüğü (Дневник лишнего человека)* adlı uzun öyküsünün yayımlanmasının ardından 1850'li yıllarda gerçek anlamda yaygınlık kazanır. Diğer yandan araştırmacı D. D. Blagoy, “gereksiz” kavramını A. S. Puşkin'in o dönemde henüz yazma aşamasında olduğu *Yevgeni Onegin (Евгений Онегин)* romanında kullandığını iddia eder (Sutyagina, 2018, s. 204-209). Bahsi geçen yazarların yanı sıra Rus edebiyatında gereksiz insan konusunu A. İ. Herzen, İ. S. Turgenyev, İ. A. Gonçarov, M. Y. Saltıkov-Şçedrin, A. P. Çehov gibi daha pek çok sanatçı önemli eserinde işler. M. Yu. Lermontov'un *Zamanımızın Kahramanı (Герой нашего времени)* adlı romanının başkahramanı Peçorin ise Rus edebiyatında kendinden sonra gelen gereksiz insan tiplerine öncülük eden en gerçekçi kahraman olarak kabul edilir (Öksüz, 2012, s. 10). Pek çok araştırmacı, XIX. yüzyılda

¹ 14 Aralık 1825 günü, Çar I. Nikolay'ın taç giyme töreni esnasında bir grup Rus subayın Senato Meydanı'na çıkması ve çarlığa karşı ayaklanması sonucunda baş gösteren olaya verilen addır. Aralık ayında vuku bulması nedeniyle söz konusu eyleme katılanlar, Rusçada “Aralıkçı” anlamına gelen “Dekabrist” sözcüğüyle isimlendirirler (Ayrıntılı bilgi için bkz. Ilıca, S. (2015). Puşkin ve Dekabristler, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 4(2), 204-223).

gereksiz insan tipinin son temsilcisinin İ. A. Gonçarov'un *Oblomov* romanının başkişisi olduğu görüşünde ortak noktada buluşur (Sutyagina, 2018, s. 204-209). Bu tipten edebiyatta daha ileri boyuttaki evrimi, V. Beltov'un *Kim Suçlu? (Кто виноват?)* adlı eseri ve Turgenyev'in Rudin, Lavretskiy ve Çulkaturin gibi ilk dönem eserlerindeki kahramanları ile sürdürülür. Buna ek olarak N. Nekrasov'un *Saşa (Саша)* şiirindeki Agarin, gereksiz insana örnek olarak gösterilebilir. Bazı araştırmacılar Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar (Отцы и дети)* romanındaki Yevgeni Bazarov, F. M. Dostoyevski'nin *Budala (Идиот)* eserindeki Prens Mışkin ve L. Tolstoy'un *Savaş ve Barış (Война и мир)* romanındaki Piyer Bezuhov kahramanlarının da gereksiz insan tipleri içerisinde sayılabileceğini ileri sürerler (Gavrilova, 2018, s. 8-9). Tüm bu yazarlara ek olarak İvan Panayev, *Akrabalar (Родственники)* eseriyle gereksiz insan tipine yeni bir soluk getiren önemli yazarlardan bir diğeridir.

Soylu bir ailede dünyaya gelen İvan İvanoviç Panayev (1812-1862), üniversite eğitimini tamamlamasının ardından memur olarak işe başlar. 14 yıllık görev hayatından sonra emekliye ayrılan yazarın edebiyat yaşamının kökeni, bu çalışma yıllarına dayanır. 1830'lu yıllarda pek çok dergide ve almanakta yayın yapan Panayev'in ilk dönem yazım anlayışında söz konusu yıllarda hâkim olan Rus romantizminin ruhu belirgin bir şekilde hissedilir. *Mutlu Olacak (Она будет счастлива)*, *Bugün ve Yarın (Сегодня и завтра)*, *Şömine Yanındaki Alacakaranlık (Сумерки у камина)* ve *Memurun Kızı (Дочь чиновного человека)* adlı uzun öykülerinde yazarın aristokrat topluma yönelik eleştirisi güçlü bir şekilde kendisini gösterir. 1840'lı yıllarda *Oteçestvenniye Zapiski* dergisinde Doğalcı Okulu²'nin temsilciliğini yaparken, gericici gazeteciliğin ilkelerini eleştirel bir şekilde alaya aldığı *Fizyolojik Denemeler (Физиологические очерки)* adlı çalışmasını kaleme alır. *Onager (Онагр)*, *Akteon (Актеон)* ve *Muhallebi Çocuğu (Маменькин сынок)* adlı uzun öykülerinde serflik karşıtı duygularını dile getirir. *Rus Milyonerin Torunu (Внук русского миллионера)* eserinde tüccar bir ailenin üç kuşağını kıyaslarak paranın etkisi altında kişiliğin parçalanışını gözler önüne serer. "Yeni Şair" takma adıyla yayımladığı parodiler, Panayev'in sanatında geniş yer kaplar. 1847 yılında şair N. Nekrasov ile birlikte *Rus Gazeteciliği Üzerine Yeni Şairin Notları ve Yansımaları (Заметки и размышления Нового поэта по поводу русской журналистики)* adı altında aylık inceleme makaleleri yayımlayacağı *Sovremennik* dergisini kurar. Aniden kalp krizinden vefat eden İvan Panayev'in *Sovremennik*'ten ilan edilen ölüm haberi üzerine dönemin önde gelen yazarı N. G. Çernişevski, yazarın sanatsal ve toplumsal faaliyetlerine övgüler yağdırırken, edebiyat yaşamında V. G. Belinski'nin ilkelerine olan bağlılığının altını çizer (<http://www.apophisme.ru/about-authors/panaev/?q=6715>).

İvan Panayev, *Akrabalar* eserini 1847 yılında kaleme alır. Toplamda on iki bölümden oluşan uzun öyküdeki olaylar, genel nüfusu bir köy için oldukça az olan ve toprak köleleriyle efendilerinin yaşamlarını huzur ve barıştan ziyade daha çok çekişmelerle sürdürdükleri Blagoveşçen köyünde geçer. Öz akrabalık ilişkileri bulunan köyün toprak sahiplerinin birbirleriyle konuşmaması ve içten içe birbirlerine düşmanlık beslemeleri onların himayesi altındaki serflerin günlük yaşamlarını çekilmez kılar. Köydeki hâkim atmosferin kavga, tartışma ve münakaşadan oluşması neticesinde bölgede olağanüstü bir düzensizlik göze çarparken, halkın temel ihtiyaçlarında dahi büyük ölçüde eksiklik ve yetersizlik ön plana çıkar. Her geçen günün bir diğerini sıradanlığıyla aratmadığı,

² Rus edebiyat sahnesine çıkışı 1840'lı yıllara denk gelen doğalcı okulun başlıca özelliği, gerçekleri temele alması ve merkezinde yaşamın kendisinin olmasıdır. Doğalcı yazarlar, Batı edebiyatlarının da etkisi altında gündelik yaşamı tüm yönleriyle incelerler (Ayrıntılı bilgi için bkz. Olcay, T. (2003). *Rus Edebiyatında Doğalcı Okul*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları).

monotonluğun had safhada olduğu köy yaşamında ikinci bölümün başlangıcından itibaren duyulan küçük çan sesi, eşikte beklemekte olan hareketli olayların haberciliğini yapar. Sakinlerin at arabasından gelen çan sesine kulak kesilmeleriyle yeni misafirlerin köye giriş yaptığının anlaşılması üzerine, sıkıcı yaşamlarında artık geniş çaplı bir hareketlilik gözlemlenir. Gelen, mülk sahibi Olimpiada İgnatyevna'nın ölen kardeşinin oğlu Sergey Aleksandriç'tir. Uzun zamandır birbirini görmeyenlerin yapay akrabalık seremonisinin ardından Sergey'in yanında gelen arkadaşı Grigoriy Alekseyiç dikkatleri üzerine toplar. Özellikle evin çalışanlarını yakışıklılığıyla cezbeden Alekseyiç, Olimpiada İgnatyevna'nın kızı Nataşa ile yakıştırılarak onun müstakbel eşi olarak konumlandırılır. Öyküde soylu bir aileden gelen ve babasından kalan miras sayesinde yaşamını eylemsiz ve meşguliyetsiz bir şekilde geçiren Sergey'in yaşam öyküsüne ek olarak çok az ortak noktaya sahip olsalar da hayatları bir noktada kesişen Grigoriy Alekseyiç'in geçmişine dair de ayrıntılı bilgiler verilir.

Yoksul bir anne babadan dünyaya gelen Grigoriy Alekseyiç, Rus edebiyatında sıklıkla karşılaşılan edebiyat tiplemesi gereksiz insana birebir örnek teşkil eder. Niteliklerine bakıldığında araştırmacı E. V. Nikolskiy'e göre (2017, s. 10) gereksiz insan, iyi eğitilmiş, ancak yaşamda kendisine yer edinemeyen, toplumun geri kalanına duyduğu yabancılaşmayı derinden hisseden bu nedenle çoğu zaman aile bağları olmayan bir kişidir. Alekseyiç'in yaşam öyküsüne bakıldığında da ortaya benzer bir tablo çıkar. Grigoriy Alekseyiç için eserin başlangıcında yapılan tasvirde de anlaşıldığı üzere, *"kendiliğinden kıvrılmış açık kumral saçları, düşünceli bir ifadeye sahip mavi gözleri, yüzünün solukluğu, kararsız ve ağır adımları, erken yaşta başlayan okuma tutkusunu"* (Panayev, 2018, s. 51) ile kahraman, henüz çocukluk dönemlerinden itibaren çevresindeki yaşlılarından ayırt edilir. Nitekim gereksiz insan da entelektüel, zeki, kabiliyetli ve son derece yetenekli oluşuyla etrafındakiler ile arasındaki farklılığı gözler önüne seren bir kahramandır. Alekseyiç'in bu olağan dışı tavırları ve davranışları, ebeveynlerinin yakın komşusu genç bir toprak ağasının dikkatini celbeder. Bu dönemde on beş yaşında olan Grigoriy'in yeteneklerinin heba olmasından endişelenerek onu yanına almaya karar veren toprak beyinin bu talebi, ancak bu isteğe şiddetle karşı çıkan babasının bir sabah vakti ansızın ölümüyle yoksul ve bu nedenle başka çaresi olmayan annesinin iradesiyle yerine getirilir. Yeni hamisinin sağladığı imkânlarla güzel bir yaşama kavuşan Alekseyiç, tıpkı ondan beklendiği gibi hızla gelişerek büyük başarılar imza atar. Sağlam temelli bir eğitim alan kahraman, aylıklığın belirgin ölçüde hissedildiği bu rahat ve cazip yaşamının büyümesine kapılmaktan kendisini alıkoyamaz. Artık genç ve gösterişli bir delikanlıya dönüşen kahramanın bu değişimi, bir süre sonra toprak beyinin içten içe vicdan azabı çekmesine ve kendisine bağımlı ettiği bu insana karşı suçluluk duymasına neden olur. Zira *"Bir niyetimi, bir düşüncemi de bir gün hayata geçirebilseydim!... Hayır, hiçbir şeye kabiliyetim yok, ne sevgiye ne dostluğa"* (Panayev, 2018, s. 55) diyerek kendi başıboşluğunun ve gereksizliğinin bilincinde olduğunu vurgulayan toprak beyi, koruması altına aldığı bu delikanlıyı özgür bırakmaya karar verir. Moskova'ya giderek üniversiteye girmesi için onu destekleyen efendisinin bu yönelimi, Grigoriy'in ruhunda bir canlanmaya yol açar. Gereksiz insan tipinin ana niteliklerinden bir diğeri de Grigoriy ile burada açıklığa kavuşur. Bu kahraman türü, dönemde soylulara özgü olduğu üzere, ev eğitimi, bir toprak sahibinin ailesinde alır ve daha sonra üniversitede öğrenimine devam eder. Üniversite eğitimi esnasında tanıştığı önemli filozofların yaşamın anlamını sorgulayan keskin görüşlerine sığınarak kendi pasifliğine gerekçeler bulur ve idealsizliğini destekleyen işlerle meşgul olmaya devam eder (Nikolskiy & Valçak, 2019, s. 95-96). Gençlik yıllarını burada geçiren efendisinin eski arkadaş çevresini bıraktığı yerde bulamaması neticesinde *"eylemsiz ve*

düşüncesizce saplanıp kaldığını” ifade ettiği kendi çiftliğine geri dönmesiyle bir başına kalan Grigoriy de benzer bir tutum sergiler. Sürekli bir arayış içinde olan gereksiz insan tipinin bu yönünü yaşamının söz konusu kesitinde yansıtan kahraman, artık onu koruyan kimse olmadan tek başına kaldığı yeni dünyada geçim derdine düşer ve kendisine yeni bir yaşam haritası çizer. Çok geçmeden belirgin temsilcisi olduğu gereksiz insan tipinin niteliklerini yaşamında doğrudan cisimleştirir: “*Her Rus soylusu gibi Grigori Alekseyiç’in de çalışmak için iki geniş ve parlak alan seçimi vardı: askeri ve sivil... Ancak ne yazık ki! Benim kahramanım ne buna ne de diğerine hazırdı. Subaylara katılamazdı çünkü yeteri kadar kahramanca bir ruhu yoktu ve askeri eğilimleri kendinde görmüyordu. Devlet memuru olmak istemiyordu, çünkü bunun için öncelikle memurluğu kazanması gerekiyordu...*” (Panayev, 2018, s. 60). Bunun sonucunda yalnızca vicdanını rahatlatmak amacıyla edebiyatla uğraşmaya karar veren kahraman, avare bir şekilde sürdürdüğü yaşamını edebiyat uğraşları ile perdelemeye çalışır.

Grigoriy Alekseyiç’in geçmişten bugüne yaşantısına bakıldığında aslında hiçbir zaman kendi iradesini kullanmadığını, daima başkalarının kararları doğrultusunda hareket ettiğini görmek mümkündür. Önce annesinin onu rızasını almadan yabancı birinin yanına daha iyi şartlarda yaşaması için vermesi, ilerleyen süreçte yerini yeni koruyucusunun aldığı kararlar neticesinde yaşamını yönlendirmesine bırakır. Nitekim kendisinin “*İrademi sistemli olarak zayıflatıldılar*” cümlesinden aslında kahramanın kademeli olarak *gereksiz insanlaştırıldığı* sonucuna varılabilir. İstekleri, hayalleri ve idealleri hiçbir zaman sorulmayan kahraman, bütünüyle yalnız kaldığında bu yönünü oldukça sarsıcı bir şekilde keşfeder. XIX. yüzyılda bir kaos ortamında doğan gereksiz insanın evrimsel tipolojisine bakıldığında henüz çocukluk döneminde Napolyon tarihiyle (1803-1815 Napolyon Savaşları), gençliğinde Dekabristlerin fikirleriyle (1825) temasa geçer ancak kendisi hiçbir zaman siyasi faaliyetlerde yer almaz. Kavramın, can bulduğu dönemde yaşanan bu toplumsal olaylara gösterdiği tepkisi eylemsizliği nedeniyle yetersizdir (Nikolskiy & Valçak, 2019, s. 95-96). Grigoriy’e bakıldığında da her daim bir eylemde bulunmak istediği ancak “*en küçük nefis mücadelesinin dahi onu umutsuzluğa düşürdüğü*” görülür. Grigoriy, bir başına kaldıktan sonra da bu yaşam şeklini bütünüyle benimser ve kendisi için aktif olarak iyi bir şey yapma girişiminde bulunmaz. Bu durumu eserde kahramana yönelik sarf edilen “*Sürekli bir işten söz edip hiçbir şey de yapmıyor ancak hep başkasının hesabından yaşamaya devam ediyordu*” (Panayev, 2018, s. 66) sözlerinde de görmek mümkündür. Buradan hareketle gereksiz insanın kökenlerine bakıldığında toplumsal koşulların bir sonucu olarak şekillendiği söylenebilir. İçerisinde bulunduğu çalkantılı sosyal yaşama bir eylem adamı rolünde etkili faaliyetleriyle değil, aksine suskunluğu ve durağanlığı ile cevap veren bu karakter tipi, Grigoriy Alekseyeviç’de birebir yansımaları bulur. Tam anlamıyla kendi içine kapandığı yaşamında kahramanın bu eylemi için *diaspora* sözcüğünü kullanmak yanlış olmaz. Toplumsal sorunlar nedeniyle anavatanlarından ayrılarak başka ülkelerde bir hayat inşa eden insanlar için kullanılan diaspora terimi, burada bütünüyle metaforik anlamda ele alınmaktadır. İçerisinde nefes aldığı toplumun dayatmalarına karşı çıkması nedeniyle dışlanan, yalnızlaştırılan ve yabancılaşan Grigoriy, çareyi kendi dünyasına gerçekleştirdiği bir göçte bulur. Normların, ilkelerin ve zorunluluğun olmadığı bu yeni dünyasında tamamen onun kontrolünde bir yaşam hüküm sürmektedir. Tıpkı aidiyet duygusunu kaybeden insanların topraklarından göç etmesi gibi Grigoriy de bir parçası olduğu topluma isyan ederek varlığından feragat eder ve bir ayrılış, bir uzaklaşma gerçekleştirir. Gereksiz insan, yaşadığı dönemin akıntısına uymayan, tüm toplumca kabul edilen kurallara karşı bir duruş sergileyemeyen, duygularıyla hareket eden bir kişidir. Bu durumda toplumun kahramanı, kahramanın da toplumu

reddettiğini söylemek mümkündür. Zira araştırmacı E. V. Nikolskiy'e göre de gereksiz insanın yaşamda bir hedefi yoktur, çoğu zaman neye inandığını ve ne için yaşadığını bilmez (Nikolskiy & Valçak, 2019, s. 95-96).

Gereksiz insan, nefes aldığı süre boyunca mutlaka bir aşk testinden geçer. Kişinin sorumluluk alma ölçüsünü sınavan bu test, her daim başarısızlıkla sonuçlanır. Nitekim önemli gereksiz insan klasikleri olan Oblomov, Peçorin, Onegin ve Rudin gibi kahramanlarda da benzer durumu görmek mümkündür. Grigoriy, kendisine eşlik ettiği arkadaşının akrabalarının bulunduğu köy yaşamında farklı bir dünya ile karşılaşır. Akrabalık ilişkilerinin çetrefilli olduğu her hallerinden belli olan insanların içerisinde yalnızca bir kişi, onun büyük ölçüde dikkatini çekerek sonraki yaşamında derin izler bırakır. Sergey'in kuzeni Nataşa, yapmacıksız doğal tavırları, sadeliği, şeffaflığı ve açık sözlülüğü ile etrafındaki diğer insanlardan ayrılan bir genç kızdır. Tıpkı Grigoriy gibi o güne dek yalnızca annesinin ve köy yaşamının kuralları çerçevesinden çıkamayan Nataşa, yeni misafir ile kendisinin de tarif edemediği duyguların peşinden sürüklenir. Grigoriy, hayata karşı eylemsiz olsa da düşüncelerinde ve felsefi görüşlerinde adeta bir provokatördür. Nitekim kahramanın bu yönü, Nataşa'nın ruhunda tam anlamıyla bir devrime yol açar. Benliğindeki potansiyeli Grigoriy'in yönlendirmeleriyle keşfeden genç kızın yerinde artık annesine bağımlı ve kendine ait fikirleri olmayan biri yoktur. Grigoriy'in ona verdiği kitaplarla önünde çok farklı bir dünyanın kapısı aralanan genç kız, bu esnada ona tüm varlığıyla kapılır. Ancak kahramanın vaktini yazarak ve okuyarak geçirmesini başıboşluk olarak nitelendiren annesi, kızı ile genç adamın bu ilişkisinin karşısında duran yegâne kişi olur. Çünkü İgnatyevna için edebiyat meşguliyeti, *"hükümdarlık gibi çok şeyi kapsıyor değil... Ne de olsa bu işlerden ne bir rütbe, ne bir ödül, ne de bir kazanç elde edecektir"* (Panayev, 2018, s. 99). Ancak artık ruhen büyük bir dönüşüme uğrayan Nataşa, annesine ilk kez burada karşı gelerek aşkının peşinden gider. Keza Grigoriy de ilk defa tattığı bu duygu ile içerisinde sindiği avare yaşam tarzından çıkmaya karar verir: *"Çalışacağım ve her iş bana nasıl da kolay ve zevkli gelecek!... Bu ana kadarki çalışmalarım hep bir uyusukluk içinde oldu. Çünkü hayatta bir amacım yoktu, çünkü çevrem beni hep karamsarlığa ve dar kafalılığa itiyordu... Ancak şimdi gerçek gücümü ve çalışma isteğimi hissediyorum"* (Panayev, 2018, s. 104). Fakat tıpkı bu isteğin bir anda ortaya çıkması gibi bir anda yok olması da kaçınılmaz olur. Diaspora eylemine uygun düşen davranışını burada da yansıtan kahraman, Nataşa'nın sıradan diğer kızlar gibi çeyiz hazırlığına girdiğini duyunca hemen ondan soğur ve kabuğuna çekilir. Bu davranışının kökeninde aslen evlilik gibi büyük bir sorumlulukla baş edemeyeceği düşüncesi yatan genç adam, genç kıza duyduğu güvenlikle kendisini maskeleyerek ondan ayrılır. Bu durum, Nataşa'ya gönderdiği mektubundaki yine kendisine ait *"Ben derinden ve fedakârlıkla sevemiyorum"* cümlesiyle doğrudan desteklenir. Onu ve yine onun gibi dönem toplumunda var olan sayısız gereksiz insanı "refletör" sözcüğü ile niteleyen Grigoriy, *"Hiçbir işe yeteneğimiz yok, hiçbir yere uygun değiliz!"* diyerek artık kökleşmiş bir yaşam biçimi olan avareliğin Rus edebiyatındaki karşılığı "gereksiz insan"ın temel karakteristik özelliğini birebir gözler önüne serer.

İvan Panayev, *Akrabalar* eserinde son derece zorlu bir evrimden geçen diğer çağın koşullarındaki gereksiz insan sorununu ön plana çıkarmaya çalışır. Bu eserdeki gereksiz insan, Onegin ve Peçorin gibi yüksek sosyete salonlarından değil, felsefi çevrelerden ve ilerici aydınlar arasından çıkıp gelmiştir. Panayev, bu yeni türün doğasında var olan modernite ile ilgili pek çok özelliği yakalar ve hikâyesine yansıtır (İoffe, 1962, s. 18-19). Tıpkı XIX. yüzyılın toplumsal koşulları gibi XX. yüzyıla birlikte gelen modernizm sürecinin de bireyin ruhunda yol açtığı

yalnızlığı vurgulamak isteyen yazar, bunu Grigoriy’deki içe kapanıklıkla açıklamaya çalışır. Mutlu zamanlarda adeta bir filozof kimliğine bürünen, zorlu koşullarda da bir o kadar suskunlaşarak benliğine doğru bir göç gerçekleştirir. Bu doğrultuda eylemleri için diaspora tabirini kullanabileceğimiz kahramanı bu şekilde davranmaya iten ana sebepler, sosyolojik bağlamda sunulmuş gereksiz insan tipinin modern dönemdeki karşılığı çözümlenmeye çalışılmıştır.

2. Modernitenin Ürünü Anomik Bir Tipleme: C.

Yaşamını amaçsız bir şekilde sorumluluk almaktan yoksun insan tipine aylak denir. *Türkçe Sözlük*’e göre aylak, “işsiz, boş gezen, avare (kimse)” iken; aylaklık, “boşta olmak, yapacak bir işi olmamak, boş oturmak” anlamlarına gelir (TDK, 2019, s. 206). Polonyalı sosyolog Zygmunt Bauman, belirli bir hedefi olmayan kişileri aylak olarak adlandırır. Aylak kimsenin eylemleri planlı değildir, zira bu onun için çok da önem arz etmez. Aylak insan için her yer bir duraktır ancak bu duraklarda ne kadar kalacağı da belli değildir. Aylak, hüsrarla sonuçlanan ve henüz denenmeyen umutlarının çekimiyle eyleme geçendir (Aktan Küçük, 2007, s. 5-6). Genel anlamda yapmak istediğini bilmeyen aylak, aynı zamanda bu durumu umursamaz. Buradan aylığın boş vermiş bir tipleme olduğu sonucu çıkar. Aylak insanı bu sosyal duruma sokan temel unsur, Bauman’ın da altını çizdiği üzere yerine getirilmeyen hayalleridir. Bir diğer ifadeyle aylak, düş kırıklığına uğradıktan sonra yaşamı önemsememeye karar verir (Koçal, 2010, s. 210).

Türk romanında Tanzimat Edebiyatı’ndan itibaren zaman zaman görülmeye başlayan aylak karakterler, uzunca bir süre boyunca dönüşüme uğrar ve günümüzdeki kullanımıyla okuyucunun karşısına çıkar. Tanzimat Dönemi’nde aylak tipinin edebiyatta yerini alışı, dönemin yapısının doğrudan bir sonucu olarak düşünülebilir. Osmanlı İmparatorluğu’nda 1839 yılında Topkapı sarayından ilan edilen Tanzimat Fermanıyla dönemin sosyal yapısında büyük gelişmeler yaşanır. Daha çok hukuki ve toplumsal anlamda yaşanan bu değişimler, tabii olarak edebiyat sahasında da büyük ölçüde yansımaları bulur. Dönemin sosyal yapısında Avrupalı izlere rastlanılmaya başlanır. Sosyal hayat, değişime daha açık bir hale gelir; idari, bürokratik ve medeni bir yapı kazanır. Eşitlikçi yaklaşımı destekleyen reformlarla yeni bir aydın tipi kendisini gösterir. Dönemin değişime uğrayan düşünce yapısıyla birlikte dünyada çile çekileceği, ahirette mutlu olunacağı yönündeki algıdan da vazgeçilir ve bunun sonucunda gelecek günleri için tasalanmayarak günlerini meşgalesiz geçiren insan tipi türer. Ulusal edebiyattaki ilk aylak karakterler de bu dönemde ortaya çıkar (Karaman, 2019, s. 2, 5-6).

Toplumsal yaşamda ve edebiyatta sıklıkla yer almaya başlayan aylaklık, her ne kadar çeşitli evrimlerden geçse de kavramın asıl başlangıç noktası olarak “modern” sözcüğü ile birlikte anılan Tanzimat sonrası Türk edebiyatı alınabilir. Modernleşme çabalarının üst seviyeye çıktığı süreçte aylaklık hali de anlam kapsamını genişletir. Artık kent ve kent yaşamının farklı bir görünüm kazandığı dönemde yeni kentsel davranış şekilleri ve yeni kentli tipleri kendisini gösterir. Bunlardan biri olan aylaklar da modern kentlerin ve modern kent yaşamının ayrılmaz bir parçası olarak oluşum sürecine dâhil olmaya başlarlar. Geniş yolları, aydınlık sokakları, kalabalıkları cezbeden dükkânları, eğlence yerleri, pasajları ve parkları ile yeni İstanbul, aylaklara ev sahipliği yapan bir kent olmaya, mahrem kabul edilen evden sokağa açılma ve kalabalığa karışma gibi imkânlarla modern dönem aylaklığın mekânı haline gelmeye başlar (Aktan Küçük, 2007, s. 29).

Türk edebiyatında aylak tipinin yerini almasını Cumhuriyet öncesi ve sonrası şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Sosyal hayatın bir yansıması konumunda olan edebiyat dünyası içinde aylak arketipine ilk olarak Ahmet Mithat Efendi’nin Felâton Bey’i (*Felâton Bey ile Rakım Efendi*

romanı), Rezaizade Mahmut Ekrem'in Bihruz Bey'i (*Araba Sevdası*), Halit Ziya Uşaklıgil'in Behlül'ü (*Aşk-ı Memnu*), Mehmet Rauf'un Necib'i (*Eylül*), Ömer Seyfettin'in esere de adını veren Efruz Bey'i; Cumhuriyet sonrasında ise Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Avnüssalah'ı (*Utanmaz Adam*), Safiye Erol'un Orhan'ı (*Kadıköy'ün Romanı*), Sabahattin Ali'nin Ömer'i (*İçimizdeki Şeytan*), Abdülhak Şinasi Hisar'ın Hacı Vâmık'ı (*Çamlıcadaki Eniştemiz*), Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Suat'ı (*Huzur*), Atilla İlhan'ın Hasan'ı (*Sokaktaki Adam*), Salah Birsel'in Gözlemci'si (*Dört Köşeli Üçgen*), Memduh Şevket Esenal'ın Hafız Nuri Efendi'si (*Hayat Ne Tatlı*), Leyla Erbil'in Bay Suret'i (*Hallaç*) ve Melih Cevdet Anday'ın Muammer Bey'i (*Aylaklar*) örnek olarak gösterilebilir. Edebiyatımızda modern dönem aylağı en güzel şekilde ele alan roman düşünüldüğünde ilk akla gelen isim ise Yusuf Atılgan ve eseri *Aylak Adam*'dır (Acehan, 2018, s. 68-69).

Manisa'da 1921 yılında dünyaya gelen Yusuf Atılgan, yükseköğrenimini İstanbul'da tamamlamasının ardından "kent ve taşra yazarı" olarak edebiyat dünyasında yerini alır. Türk edebiyatında az yazan ancak çok tanınan bir yazar olan Atılgan, önemli iki romanı *Aylak Adam* ve *Anayurt Otel*i ile geniş çaplı bir üne kavuşur. Üçüncü romanı *Canistan*'ı tamamlayamadan vefat eden yazarın aynı zamanda *Bodur Minarenden Öte* adlı bir de hikâye kitabı vardır. Romanlarında genel anlamda yalnızlık ve yabancılaşma konularını ele alan yazarın kahramanları da bu nedenle toplumdan kendisini soyutlamış, içe dönük, psikolojik problemleri olan insanlardır. Her ne kadar bu kahramanlar, köy, kasaba, şehir gibi birbirinden farklı sosyal muhitlerde yaşasalar da çoğunlukla aynı sorunlarla boğuşurlar. İçerisinde nefes aldıkları çevreden izole, kaynağını genellikle çocukluklarından alan sorunlarından kurtulamayan bu kahramanlar, Türk edebiyatına ayrılmaz bir konumda yerleşirler (Yıldırım, 2017, s. 2494). Yapıtlarını modern dönem anlayışının sunduğu olanaklarla işleyen Atılgan, biçim konusunda Türk romancılığında henüz kullanılmaya başlanan pek çok teknikten faydalanır. Eserlerinin akışı içerisinde yoğunlukla günlük ve mektup türlerini kullanarak olayların ve kahramanların iç dünyalarını gün yüzüne çıkarmaya çalışır (Gelir & Tütak, 2017, s. 1097). Özellikle hayata tutunamayan, varoluşsal problemler yaşayan, kendisini toplumdan dışlamış, ayrıksı, asosyal, cinsel sorunları olan kahramanları yapıtlarının merkezine oturtması, Atılgan'ı dönemdeki feodalizm eleştirisi, köylü sorunları, ağa-köylü çatışması, soylu eşkıyalık gibi konuların baskın olduğu roman anlayışından ayırır (Demir, 2013, s. 762).

Yusuf Atılgan, büyük ses getiren romanı *Aylak Adam*'ı 1959'da yayımlar. Kış, İlkyaz, Yaz ve Güz olmak üzere toplamda dört bölümden oluşan romanına Atılgan, Baki'nin "*Mufassal kıssa başlarsın garip efsane söylersin*" cümlesiyle başlayarak daha ilk sayfalardan başkahramanının özel bir niteliğe sahip olmadığını, anlatacağı olaylarda ise merak uyandıracak bir hadiseye rastlanmayacağına dair kehanette bulunur. Adının yalnızca "C." olarak anıldığı romanın başkahramanının sıradan bir günü ile giriş yapılan sayfalarda "o" şeklinde nitelendirilen birine yönelik yoğun bir arayış ilk olarak dikkati celbeder. Başkahramanın bakış açısından sunulan anlatımla son derece iç karartıcı bir yaşamın gözler önüne serildiği İstanbul sokaklarında, aslında bu bunaltıcı ruh halinin C.'nin kendisinden kaynaklandığı görülür. Aylaklığın her noktada hissedildiği bu aktarımda kahramanın sıradanlaşan yaşam şekli olan monotonluk, hayata bakış açısında doğrudan yansımaları bulur: "*Aylak adamın uzun, doldurulmaz sabahları korkunçtu. Kimi saatler bile önemliydi. Geçmek bilmez, uzun 'üç-dört dakika'lar yaşamıştı*" (Atılgan, 2017, s. 51). Yalnızlığın ve soyutlanışlığın belirgin bir şekilde ön planda olduğu yaşamında C., aylaklık halini tüm meşguliyetlerinde belli eder. Sahip olduğu somut gerçekliğiyle önünde dikilen hayata son derece kayıtsız olan kahraman, normal bir insanın üzerinde durmaya dahi değer görmeyeceği

küçük ayrıntılarda boğulur: “Neydi o kaldırıp attığım dünkü kitap! Adam sabah kalkıyor, yüzünü yıkıyor, parkta oturuyor, yemek yiyor, sevgilisiyle dolaşiyor, gecenin bir vakti evine gelip yatıyor. Hiç mi çiş gelmedi? İnanılacak şey değil...” (Atılğan, 2017, s. 18). Bu durumu, eserin başka sahnelerinde önündeki adamın kulağının ardındaki kirin deseniyle, birahane de garsonun siparişleri söylemek için seslendiği duvardaki deliğin arkasında kimler olduğuna dair merakını ifade ettiği cümleleri ile doğrulamak mümkündür.

Davranışlarından ve aklına gelen saçma düşüncelerinden hayata genel anlamda tutunamayışı ve sosyal hayattan soyutlanması belirgin bir şekilde görülen C.’nin, toplumun kendisine dayattığı kurallara karşı da keskin bir duruşu ve tavrı vardır: “Kılığı düzgün bir adamın sokakta simit yemesi yasaktır. Bütün yasaklar gibi bunun da bir kaçamak yolu yok mu? Simidi kır, cebine sok. Tek elinle bir lokma koparıp, kimseye sezdirmeden ağzına at. Ama ben dişlerim sağlamken ısıracağım” (Atılğan, 2017, s. 18). C.’nin artık özgün bir davranış şekli olan aylaklığının sonucu olan yabancılaşma, araştırmacı Hakan Sazyek tarafından kavramın bir türevi olan anomiy ile özdeşleştirilir. Sazyek’e göre (2010, s. 67) anomiy, “yalıtılmışlık, yalnızlık, iletişimsizlik, amaçsızlık, değersizlik, boşluk, umutsuzluk, geleceksizlik şeklindeki iç yaşantıların oldukça yoğun ve şiddetli yaşandığı bir bozgun sürecidir.” Bu açıdan bakıldığında C.’nin toplumdan kendisini izole ettiği, onunla bir iletişim kuramadığı, yalnız kaldığı ve amaçsız sürdürdüğü yaşamında içindeki boşluktan kaynağını alan tatminsizliği tecrübelediği, insanlarla sürekli ruhsal anlamda bir kaosun içerisinde olduğu görülür. C., bu yönüyle modern dünya bireyine örnek teşkil eder (Güngör, 2021, s. 43). C., topluma genel anlamda bir karşı duruş sergilerken yine de aslında onun içindedir. Anomik davranışlarını en üst boyutta yansıtırken diğer yandan da yabancılaştığı toplumla sürekli olarak bir çatışma halindedir.

Herhangi bir işte çalışması arkadaş çevresi tarafından pek olası görülmemeyen C.’nin girebileceği en ihtimal işte dahi aylaklığın ve yalnızlığın baskınlığı göze çarpar: “...Dört gün önce bir sokak levhasında “İki Öksüzler Sokağı” adını okuduğum zaman kendi kendimi bir işe atadım. Şehrin sokak adlarını toplayacak, bunlar üstüne düşünecektim” (Atılğan, 2017, s. 19). Zira onun için iş demek, tek tip yazılar yazmak, aynı dersleri vermek, benzer şekilde çekiç sallamaktır. Ona göre bir işte çalışan herkes aynı şekilde davranarak sürekli olarak kendilerini tekrarlarlar. Hâlbuki anomik bir yaşam sürdüren C.’nin çoğunlukla yalnız olduğu gece vakitlerinde bir cümle üzerinde saatlerce düşünmesi yapılabilecek en güç iştir. Kafasına hücum eden düşünceler ve sözcükler karşısında yetersiz kalışı sonucunda sarf ettiği büyük çaba, küllüğünün ağzına kadar dolan sigara izmaritleriyle simgelenir.

İç içe anlatımın hâkim olduğu romanda olay örgüleri çeşitli noktalarda birbirlerinden bağımsız sürüyormuş gibi görünse de aslında tüm yaşananlar, geçmiş ile şimdi içinde paralel olarak aktarılır. C.’nin peşinde olduğu ve tekrar görmek için büyük çaba harcadığı “o”nun, aslında bir süre önce resim galerisinde tanıştığı Ayşe olduğu, genç kızın araya serpiştirilen mektuplarıyla ortaya çıkar. İlk bakışta “yakışıklı züppe” olarak nitelendirdiği C.’nin karakteristik ayrıntılarını Ayşe’nin mektupları çözümler. Yine bu mektuplardan birinde “Aylakım ben, demişti, param var. Hem benim yapacağım bir iş de yok” (Atılğan, 2017, s. 36). cümlesiyle C.’nin Türk edebiyatındaki aylak tipine birebir örnek teşkil ettiği bir kez daha doğrulanır. Zira eserin ilerleyen sayfalarında “Rahatsız. Hem ne kolay rahatlıyorsunuz. İçinizde boşluklar yok. Neden ben de sizin gibi olamıyorum? Bir ben miyim düşünen? Bir ben miyim yalnız?” (Atılğan, 2017, s. 49) cümlelerinden kahramanın kendisinin de anomik yönünün ne derece bilincinde olduğu

anlaşılabilir. Toplumun kurallarını alenen ihlal ederek yabancılaştığı bu dünyada kendisine yeni bir hayat alanı inşa eden C.'nin bu tutumunun altını çizmek için Atılgan, neden ismini tam olarak vermediğini ise kahramanının ağzından şu sözlerle açıklar: “*Bence insanın adı onunla en az ilgili olan yanındır. Doğar doğmaz, o bilmeden başkaları veriyor. Ama yapışıp kalıyor ona. Onsuz olamıyor (Sustu. Bir sigara yaktı.) Bakın, şimdi adımdan daha önemli bir şey biliyorsunuz. Sigara içtiğimi...*” (Atılgan, 2017, s. 76).

Zengin ile paralı olma durumlarını ayrı şekilde ele alan C., her ne kadar anomik bir hayata sahip olsa da duygu dünyasında da bir o kadar yoğun ilişki listesine sahiptir. Ayşe'yi aramakla geçen günlerinde çeşitli kadınlarla yakınlaşan C.'nin genellikle içinde kaldığı aşk çemberinde korktuğu en temel şey alışkanlık olur. Alışkanlıkların kişileri standartlaştırdığına inanan kahraman, en uzun ilişkisi olan Güler'de de sürekli olarak gelgitler yaşar. Çünkü kendisinin de sıklıkla tekrarladığı gibi o anomik bir aylaktır ve bu eylem halinden vazgeçmeye de hiç niyeti yoktur. Öyle ki roman boyunca peşinde olduğu Ayşe'yi bulduğunda dahi bu tutumunu bırakmayan C., onunla geçirdiği müşterek hayatından da bir süre sonra sıkılmaya başlar. Çünkü ona göre “*aylak olmak dünyanın en zor işiyken*” bir kadına bağlı bir şekilde evli yaşantısı sürdürmek ona hitap etmemektedir. Başkalarından ayrı, izole ve bu açıdan bütünüyle anomik bir hayatı seçen kahraman için her an yanında birinin olacağı sadık bir yaşam uygun değildir. Nitekim bu durumun farkına varan Ayşe, sevdiği tarafından terk edilen biri olma korkusuyla hareket eder ve kahramandan önce davranarak onu bırakıp habersizce ortadan kaybolur. Neredeyse her cümlesinde “*aylakım ben*” diyen C. tarafından bu olay bile üzüntü duyacağı değil, hayalindeki aşkı bulmak için romanın başından itibaren görülen arayışını kaldığı yerden sürdürmesini sağlayacak bir fırsat olarak ele alınır. Buradan da C.'nin ulaşmayı değil aramayı sevdiğini, anomisinin zirveye ulaştığı yaşantısını bu meşgale ile doldurmak istediğini anlamak mümkündür.

XX. yüzyılın önemli bir simgesi olan modernizmin bireyi sürüklediği yabancılaşma, Atılgan'ın *Aylak Adam* eserinde doğrudan yansımaları bulur. Bay C.'nin kendi değer yargılarına uymayan topluma anomik bir duruşla karşılık vermesi, dönemin sosyal yaşamında rastlanabilecek pek çok insanın manevi dünyasına ışık tutar. Babasından kalma miras ile geçim derdi çekmeden sürdürdüğü yaşamında felsefi çıkarımlarıyla hayata yönelik bakış açısını her noktada açık eden kahraman, sosyolojik koşulların yol açabileceği trajik insan hayatlarını gün yüzüne çıkararak genel bir toplumsal sorun olan aylaklığa edebiyat dünyasında güçlü bir örnek olarak yer açar.

3. Sosyo-Komparatistik Bir İnceleme: *Akrabalar* ve *Aylak Adam*

Herhangi bir işle meşgul olmadan yaşayan, her günü bir diğerini andıran, alışkanlıklarında da sürekli olarak kendisini tekrarlayan insanların yaşam biçimi olan avarelik, çalışmamızdan da anlaşıldığı üzere çeşitli isimlerle ele alınışıyla iki farklı ülkenin edebiyatını ortak paydada buluşturan önemli bir edebiyat tiplemesi olarak ön plana çıkmaktadır. Rus edebiyatından seçilen *Akrabalar* romanında sosyal sorunlardan kaynağını alarak oluşan diasporik bir imge olan gereksiz insan, Türk edebiyatında moderniteyle beliren anomik aylak adamla benzer niteliklere sahiptir. Her iki roman karakterine de bakıldığında, biri dönemin potasında eriyerek kendi kabuğuna çekilen, diğeri ise çağın bir çıktısı olarak kendi benliğine göç eden bir kahraman tiplemesi olarak kimlik kazanır. Yukarıda ayrıntılı bir şekilde ele alınan bu iki edebiyat tiplemesi, karşılaştırmalı veriler ışığında incelendiğinde de pek çok ortak noktaya sahiptir. Öncelikle çehresine büründükleri karakterler bağlamında her iki kahraman da işsiz, aylak ve avare gibi nitelendirmelerinin yanı sıra hayata karşı da bir o kadar felsefi görüşlere sahiptir. Yaşamın her noktasına felsefi bakış açısıyla

yaklaşan kahramanlar, üzerinde durdukları tüm konularda toplumdan farklı oluşları ve ayrılıkları ile seçilirler. Aynı zamanda asosyal oluşları ilk bakışta fark edilen kahramanların pek önem arz etmeyen yaşam şekilleri, ilk olarak edebiyata düşkünlükleri ve okumayı sevmeleriyle simgelenir. Bir diğer ifadeyle edebiyat, ele aldığımız eserlerde ancak zamanını boş geçiren insanların uğraşabileceği bir meşgale olarak açıklanır. Bu durum, Nataşa'ya talip çalışkanlığıyla ünlü Zahar Mihaylıç'ın okumaya meraklı olmaması ile desteklenir. Bu yargıya göre işi çok olan kimsenin okumaya da vakti yoktur. Kitaplar, ancak bol vakti olan kişilerin kendisini oyaladığı araçlardır. Bu açıdan Grigoriy ve C., yanlarından ayırmadıkları kitaplarıyla başıboş yaşam şekline farklı bir yorum katarlar.

Grigoriy ve C.'nin duygu dünyasına bakıldığında ikisinin de sert ve hızlı geçişlere sahip olduğu görülmektedir. Panayev'in kahramanını nitelerken sarf ettiği "*Grigoriy Alekseyiç, bazen en uysal ve nazik durumundan tarifsiz bir zalimlik ve hoşgörüsüzlüğe doğru çok tuhaf geçişleriyle herkesi hayretler içinde bırakıyordu*" (Panayev, 2018, s. 63) sözcükleri bütünüyle C.'yi hatırlatır. Oturduğu lokantada keyfi yerindeyken bir anda garsonun bir sözcüğüne ya da davranışına takılan C., içerisinde bulunduğu çakırkeyif ruh halinden birdenbire katı bir tutuma geçebilir. Kahramanların tıpkı eylemleri gibi manevi yaşamları da uzun soluklu bir bulunma hali yaşamaz. Bir diğer bakış açısıyla ele alındığında hiçbir yerde tam anlamıyla kalamayan ve hemen yer değiştirmek isteyen kahramanları meşgul edebilecek tek zaman dilimi ândır. Diğer yandan her iki kahramanın da eser boyunca iç sesleriyle konuşmaları ve kendilerini uzun uzadıya anlatmaları aynı davranış özelliklerini yansıtır. "[Grigoriy] Kendi kendine gevezelik etmeyi ve alışılmışın ötesinde bir diyalektik sanatla en ufak inceliği ve benliğinin ayrımlarını anlatmayı çok seviyordu" (Panayev, 2018, s. 64). C. de tıpkı Grigoriy gibi bulunduğu her yerde aslında sürekli düşünceleriyle sohbet ederken dışarıya karşı da bir o kadar durgun ve suskun görünür. Ayşe ile bir konuşmasında çocukluğundan başlayarak sürdürdüğü anlatımında genç kızın durdurma girişimlerine rağmen içerisine hapsettiği yıllarını bir solukta dışarıya dökmesi, C.'nin görüntüsündeki suskunluğunun altında aslında yaşanmışlıklarının trajedisinin olduğu görülür.

Akrabalar ve *Aylak Adam* eserlerinde ilk göze çarpan nokta, kahramanlarının dur durak bilmeyen bir arayış içinde olmalarıdır. Panayev'in "*O, kadını nerede ve ne zaman böylesine mükemmel bir şekilde tanıyabildi?*" (Panayev, 2018, s. 64) cümlesinden, öncesinde herhangi bir kadınla ilişkisi olmadığı belli olan Grigoriy'nin sürekli olarak gerçek bir aşktan bahsetmesi, C.'nin eserin başından itibaren peşinde olduğu Ayşe'ye kavuşma tutkusuyla birebir benzerdir. Diğer yandan Grigoriy'nin onu etkilemek için uzunca bir çaba harcadığı Nataşa'ya kavuştuktan sonra terk etmesi de C.'nin Ayşe'yi bulmasının ardından duyduğu tamamlanamamışlık hissi sonucunda genç kızdaki ayrılma düşünceleriyle boğuşmaya başlaması büyük ölçüde ortak noktalara sahiptir. Nitekim C.'nin bu durgun halinden onun aklından geçenleri okuyan Ayşe, daha önce davranarak ortadan kaybolur. Genç kızın bu ani gidişi, kahramanın ruhunda hiçbir üzüntü uyandırmazken aksine bu durum, idealindeki kadına yönelik yeni bir arayış içerisine girmesi için C.'ye fırsat verir. Temele inildiğinde Grigoriy'nin ve C.'nin sevdikleri kadınlardan ayrılmalarının başlıca gerekçesi, artık onlarla özdeşleşen avare yaşam biçimlerinin bir sonucu olarak evlilik sorumluluğunu alabilecek düzeyde kendilerini hissedememeleridir. Zira Grigoriy'nin "*Evlilik bana ölümden korkunç geliyor*" cümlesi ve C.'nin "*Erkek bıkip kaçsın, çocuklar kuşpalazı olsunlar diye mi?*" şeklindeki evliliğe dair yönelttiği soru, her iki kahramanda da söz konusu olgunun benzer biçimde ele alındığını gösterir. Niteliksel benzerliklerden bir diğeri ise her iki kahramanın da genç olmaları ve çevrelerinin dikkatini üzerlerinde toplamalarıdır. "*Böylesine sevimli, böylesine hoş, nazik, uysal*

ve alçakgönüllü genç bir insana daha önce hiç rastlamadım. İnsanın onu keyifle seyredesi geliyor” (Panayev, 2018, s. 75) şeklinde tanımlanan Grigoriy'nin karşısında, arkadaşları tarafından tablosu yapılacak kadar gösterişli bulunan, hiçbir kadının karşı koyamadığı, yoldan geçerken nişanlı olduğunu söyleyen genç kızın dahi öpücüğüne itiraz etmediği, otobüste kalabalıktan dolayı mesafeyi tutturamadığı kadının yanında sevgilisi olmasına rağmen onun dokunuşlarına sessiz kalmadığı C. yer alır.

“Diğerlerinin yaptıklarını neden umursayayım ki?” (Panayev, 2018, s. 90) diyen Grigoriy'nin toplumsal yaşama yönelik bu kayıtsızlığı, “Neden insanları bu kadar ciddiye alıyorsun? Başkalarının saçmalamalarına için için gülmeyi ne zaman öğreneceksin sen?” (Panayev, 2018, s. 131) diyen C.'nin yaşama bakış açısında doğrudan tekrarlanır. Her iki kahramanın da sosyal yaşamda bir varoluş problemiyle uğraştıkları eser boyunca sıklıkla gözler önüne serilir. Kendi kurdukları dünyalarında oluşturdukları düzene göre hareket eden Grigoriy ve C., toplumun onlara dayattığı sisteme bütünüyle karşı çıkarlar. Neredeyse her davranışlarında bir isyanın gözlemlendiği bu kahramanlar, akıp giden yaşama dirayetli bir durağanlıkla cevap verirler.

Akrabalar'da babasının ölümünün ardından annesinin mecbur kalarak çocuğunu kendisinden isteyen zengin toprak beyine vermesi üzerine öncesinden çok farklı bir yaşama sahip olan Grigoriy'de, Moskova ile tanışmasının ardından hamisine yönelik beliren eleştirel bakış büyük ölçüde dikkat çeker. Efendisini romantik olarak nitelendiren genç adam, idealizm yanlısı bir tutum çerçevesinde toprak beyinin dünya görüşünü oldukça sert bir şekilde yargılar. Benzer durum, *Aylak Adam*'da C.'nin kendi öz babasına bakış açısında birebir yansımaları bulur. Ayşe'ye anlatımında babasından genel anlamda olumsuz bir şekilde bahseden kahraman, annesinin ölümünün ardından hayatında bir baba imgesi olmadığını açıkça dile getirir. Her ne kadar babasının kendisine yeterli ilgi ve alakayı göstermediğini ifade etse de aslında onun sağladığı imkânlarla yaşamını sürdüren mirasyedi genç, bunu da “Galiba babam sevgisizlik borcunu bana parayla ödüyordu” (Panayev, 2018, s. 152) diyerek açıklar. Roman boyunca babasını çağrıştıran her şeyin karşısında olduğunu söyleyen C., aslına bakıldığında tam anlamıyla onunla aynı davranışları sergiler. Evlerindeki hizmetçiyle defalarca yakaladığı babasının ilerleyen süreçte annesi yerine koyduğu teyzesiyle ilişkisi olduğunu öğrenmesi üzerine ona olan nefreti iyice büyüyen C., her ne kadar babasını bu konuda büyük ölçüde eleştirse de kendisi de hayatına sürekli olarak kadınları alır. Hızlı bir şekilde süren aşk yaşamı içerisinde debelenen kahraman, baba iktidarını simgeleyen eve karşı da farklı bir tutuma sahiptir. Belki de bu amaçla ev odaklı bir unsur olan evliliğe karşı olan C., birlikte olduğu kadınlarda girdiği cinsel ilişkilerde de genellikle evinde olmaktan kaçınır. Çoğunlukla sinema ve kiraladığı pansiyon gibi kendi evinin uzağında olan yerlerde buluşan C. için ev, babasını, babasının cinsel yaşamını, teyzesiyle birlikte olduğu ve kendisine sayısız kez şiddet uyguladığı, mutlu olmasının mümkün olmadığı, çocukluk hayallerini elinden alan kirli bir mekândır (Uğurlu, 2008, s. 1719-1742).

Yapılan komparatistik incelemeden varılan sonuca göre, her iki eserin kahramanının yaşam biçimleri, hayata bakış açıları, davranışlarının kökeni ve eylemsizliklerinin gerekçeleri sosyolojik etmenlerden kaynağını alır. İçerisinde buldukları çevrenin hareketlerine şekil verdikleri bu kahramanların karşılaştırmalı ele alındığında kendi dönemlerinin çocukları olduğu sonucu çıkar. Biri yaşanan siyasi çalkantılar döneminde hayata tutunmaya çalışan insanların bir tablosu olarak temsil edilirken, diğeri de modernizmin yol açtığı sosyolojik bir sorun olan yabancılaşmanın çağın bireyinin ruhunda yol açtığı büyük boşluğu simgeleyen bir rolde okuyucunun karşısına çıkar. Bu

noktada her iki kahramanın da her ne kadar nitelikleri aksini yansıtsa da aslında içerisinde buldukları sosyal yaşamı yansıtmalarından dolayı ne derece büyük sorumluluklar yüklendiklerini söylemek mümkündür. Birbirinden farklı dönemlerin temsilcileri olan iki eser, aynı zamanda insanı merkeze alan edebiyatın ulusları ve temaları nasıl birbirine bağlayabileceğini de gözler önüne serer.

Sonuç

Başboşluğun, meşguliyetsizliğin ve işsizliğin karakteristik özellikleri olduğu aylıklık, pek çok edebiyat eserinde bu nitelikleriyle yansıtılır. İvan Panayev'in *Akrabalar* ve Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* eserlerinde avare olma halini bütünüyle yansıtan başkahramanlar, diğer yandan aydın ve entelektüel yönleriyle resmedilirler. İçerisinde doğdukları kültürlerin sosyolojik bir sonucu olarak şekil alan bu tiplerden Panayev'in *Akrabalar*'ının başkahramanı Grigoriy Alekseyiç, genel anlamda hayata karşı depresif bir bakış açısına sahip olmasından dolayı kendi içerisinde kurduğu dünyada inzivaya çekilen bir karakterdir. Bu anlamda toplumun katı normlarına kendince isyan eden kahraman, tarih boyunca topluluklara zor zamanlar yaşatan diaspora eylemine metaforik açıdan uygunluk sağlar. Kendi topraklarında yaşam alanı edinemeyen insanların ana yurtlarını terk etmek zorunda hissetmeleri sonucunda gerçekleştirdikleri bu göç durumu, sosyal yaşamda var olma sıkıntısıyla boğuşan Grigoriy'in benliğinde oluşturduğu evrenine sığınmasıyla karşılık bulur. Diasporik yaşam şeklini neredeyse her davranışında yansıtan kahraman, bu yönüyle Rus edebiyatının önemli bir tiplemesi olan gereksiz insan kalıbına farklı bir yorum katar. Türk edebiyatında benzer tipleme, aylak adam adı altında kendisini gösterir. Atılgan'ın *Aylak Adam* eserinin başkahramanı C., iyi eğitilmiş, ancak donanımlarını hiçbir yerde kullanmayarak genel anlamda yeteneklerini heba eden bir kişi olarak tanımlanır. Eylemlerindeki durağanlığın, içerisinde bulunduğu modernitenin bir sonucu olması, kahramanın toplumdan yabancılaşmasına ve söz konusu olgunun türevi olan anomik yaşam şeklini benimsemesine yol açar. Akıp giden zamanın içerisinde yalnızca âna tutunabilen bu kahraman, kendisine dayatılan ilkelere başboş bir hayat tarzı sürdürerek cevap verir. Sonuç olarak görülüyor ki iki farklı kültürün çıktısı olan gereksiz insan ve aylak adam, farklı toplumsal koşullar neticesinde beliren ancak benzer niteliklere sahip iki edebiyat tiplemesidir. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin verilerinden faydalanılarak incelenen bu iki edebiyat kahramanının neredeyse aynı özellikleri yansıtmalarından bir kez daha anlaşılmaktadır ki edebiyat, insana insanı içerisinde bulunduğu koşulların tüm yönleriyle anlatan ve bu nedenle de ulusal farklılıkları potasında eriten önemli bir iletişim aracıdır.

Extended Abstract

In comparative literature, which aims to reveal how nations affect each other, and determine the extent of interaction and different interpretations, sometimes receivers and transmitters do not express themselves explicitly. An interaction between the two can occur in any form, such as essence, style, emotion, thought, imagination, and expression, and it can be seen simultaneously or in succession. From this point of view, influence does not follow a sequential line between cultures and literature; some have priority while others are left behind. In other words, a literary work in a nation's literature may not exist in other literature, or there can be a delay. These temporal shifts or non-proportionality can be seen in the context of many elements in the field of comparative literature, including subject, motif, theme, plot, character, or type. However, type and typology have an important place among these elements. One of the main functions of a type is to

represent a group and reflect their common features. The second is to show authors' attitudes towards a social segment and how they address it.

In the literature, countless types can be seen in many works. One of them, the idle or vagabond, are important heroic types frequently discussed in the literature, and, therefore, they often find a place in the literary field of nations with different names. The type "unnecessary human/vagabond," which came to the forefront in the 19th century, breaks new ground in literary life and begins to appear with various variations in the literary world. The "idle man" in Turkish literature is one of them. In this sense, this study focused on "idle man" and "unnecessary human/vagabond" typologies that appeared in different periods in Turkish and Russian literature but reflected the same characteristics in the works of *Idle Man* by Yusuf Atılgan and *Relatives* by Ivan Panayev. Thus, it aimed to bring the literature of two nations together on a common ground. With this goal, firstly the works were analyzed separately and then discussed in light of familiar aspects. The results of the comparative analysis suggested that the lifestyles of the protagonists of both works, their life perspectives, motivation, and the reasons underlying their inaction originated sociological factors. When both protagonists, who were shaped by their surroundings, are considered comparatively, it can be concluded that they are children of their time. These protagonists, who can only hold on to the period of time they are in, respond to the principles imposed on them by leading a rambling lifestyle. Shaped as a sociological consequence of the cultures in which they were born, these characters have a depressive outlook on life in general. As a result, it can be seen that the "unnecessary human/vagabond," man and the idle man, which are the outputs of two different cultures, are two literary types that emerged as a result of different social conditions but have similar qualities. It is understood once again that these two literary heroes, assessed by using comparative literature data, reflect almost the same characteristics, and that literature is an essential communication tool uncovering all aspects of people and therefore melts national differences in one pot.

Kaynakça

- Acehan, A. (2018). Yenileşme Dönemi Türk Hikâye ve Romanında Aylak ve Aylaklık Kavramı. *Route Educational and Social Science Journal*, 5(13), 64-86.
- Aktan Küçük, D. (2007). *Türk Romanında Aylaklık (1875-1960)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Arak, H. (2012). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Komparatistin El Kitabı*. İstanbul: Hacettepe.
- Atılgan, Y. (2017). *Aylak Adam*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Aydın, K. (2008). *Karşılaştırmalı Edebiyat Günümüz Postmodern Bağlamında Algılanışı*. İstanbul: Birey.
- Aytaç, G. (1997). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Demir, F. (2013). Yusuf Atılgan'ın Öykülerinde Bireyin Modernleşme Arzusu. *Turkish Studies*, 8(13), 761-773.
- Gavrilova, Ye. A. (2018). *Transformatsii obraza lişnego çeloveka v sovremennoy russkoy literature*. Ministerstvo obrazovaniya i nauki rossiyskoy federatsii, Federalnoye

- gosudarstvennoye byudjetnoye obrazovatelnoye uçrejdeniye vıšşego obrazovaniya “Yujno-uralskiy gosudarstvennyy gumanitarno-pedagogičeskiy universitet”, Çelyabinsk.
- Gelir, Y. & Tütak, M. (2017). Modernist Bir Yazar Olarak Yusuf Atılgan. *Ulakbilge*, 5(13), 1091-1108.
- Güngör, B. (2021). Yusuf Atılgan Üzerine. *Türk Dili*, 42-46. <https://www.tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2021/06/Bilgin-G%C3%BCng%C3%B6r--YUSUF-ATILGAN-%C3%9CZER%C4%B0NE--5-.pdf>.
- Gürsoy, Y. (2021). Nadejda Teffi'nin Öykülerinde Olumsuz Anne Tipi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(40), 527-546.
- Ilıca, S. (2015). Puşkin ve Dekabristler. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 4(2), 204-223.
- İoffe, F. M. (Sos.) (1962). *İvan İvanoviç Panayev izbranniye proizvedeniya, gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı*. Moskva.
- Kaplan, M. (1996). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karaman, A. S. (2019). *Hakan Günday Romanlarında Aylaklık ve Gündelik Yaşam*. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Kefeli, E. (2006). Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(8), 331-350.
- Koçal, A. (2010). Ahmet Mithat'tan Leyla Erbil'e Türk Edebiyatında 'Aylak Tipi'nin Kültürel ve Düşünsel Gelişimi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 209-226.
- Koprivitsa, M. (2021). Personaji lişnih lyudey v istorii russkoy literaturı (v svete sotsialno-istoričeskih obstoyatelstv Rossii XVIII-XXI vv.). *Zbornik Radova Filozofskogo Fakulteta LI*, (1), 193-209.
- Moran, B. (2018). *Edebiyat üzerine: makaleler röportajlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nikolskiy, Ye. V. & Valçak, D. (2019). Tip lişnego çeloveka v russkoy i polskoy literaturah («Zbėdny Człowiek» Vs. «Bohater Werterowski»). *Libri Magistri*, 3(9), 93-123.
- Nikolskiy, Ye. V. (2017). Yişço raz o probleme lişnego çeloveka v russkoy klassičeskoj literature. *Art Logos*, 2(2), 7-23.
- Ojegov, S. İ. & Şvedova, N. Yu. (2009). *Tolkoviy slovar russkogo yazıka*. Rossiyskaya akademiya nauk institut russkogo im. V. V. Vinogradova, Moskva.
- Olçay, T. (2003). *Rus Edebiyatında Doğalcı Okul*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Öksüz, G. (2012). 'Lermontov'un 'Zamanımızın Kahramanı' Adlı Romanında Gereksiz İnsan ve Kadın Karakterlerin Önemi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 9-17.
- Panayev, İ. (2018). *Akrabalar* (çev. Duygu İkisivri). İstanbul: Ayrıntı.
- Sakallı, C. (2014). *Karşılaştırmalı Yazınbilim ve Yazınlararasılık/Sanatlararasılık Üzerine*. Ankara: Seçkin.

- Sazyek, H. (2010). Yusuf Atılğan'ın Aylak Adam'ı: C. *Kitaplık*, (142), 1-15.
- Sutyagina, T. Ye. (2018). Lişniy çelovek i kayuşçiysya dvoryanin: k voprosu o tipologii geroyev v russkoy literature. *Aktualniye problemi filologii*, (16), 204-216.
- Tekin, M. (2009). *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. İstanbul: Ötüken.
- Tekşan, M. (2011). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Kriter.
- Türk Dil Kurumu (2019). *Türkçe Sözlük* (Haz. Şükrü Haluk Akalın vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğurlu, S. B. (2008). Yusuf Atılğan'da Baba İmgesi: Psikanalitik bir Yaklaşım. 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)*, (4), 1719-1742.
- Yıldırım, İ. M. (2017). "Yusuf Atılğan'ın Romanlarında Kahraman Tipolojisi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4), 2493-2502.
- "Panayev İvan İvanoviç – biyografiya", *Aphorisme.ru*, <http://www.aphorisme.ru/about-authors/panaev/?q=6715>, (30.03.2022).

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0

Renata AKTAŞ*

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ БЕЗЛИЧНЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЙ В КУРСЕ РКИ	STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF IMPERSONAL SENTENCES IN TEACHING RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE
<p>АННОТАЦИЯ</p> <p>В процессе преподавания русского языка как иностранного курс синтаксиса занимает особое место. Формирование синтаксических конструкций русского языка представляет собой специфический, длительный и трудоемкий процесс для иностранных студентов. Учитывая сложность и обилие материала, синтаксический разбор словосочетаний и предложений в турецких вузах предусмотрен на продвинутом этапе обучения. В данной статье рассматривается один из типов односоставного предложения – безличное предложение. Анализ показывает, что отсутствие активного деятеля в предложении, а также отсутствие аналогичной формы в турецком языке и редкое использование вызывают у студентов трудности в восприятии и умении формирования безличных предложений. Важно донести до изучающих русский язык как иностранный особенности безличных предложений, используя не только грамматическую, но и семантическую классификации. Кроме этого, приводятся примеры рекомендуемых упражнений, направленных на преодоление часто встречающихся сложностей, предотвращение недопонимания, формирование навыка их употребления в русской речи турецкоязычных учащихся.</p> <p>Ключевые слова: русский язык, безличные предложения, безличный глагол, синтаксис.</p>	<p>ABSTRACT</p> <p>The syntax course occupies a special place in the process of teaching Russian as a foreign language. The formation of syntactic constructions is a specific, long, and time-consuming process for foreign students. That is why the syntactic analysis of phrases and sentences in Turkish universities is provided at an advanced stage of learning. This article discusses one of the types of a one-part sentence - an impersonal sentence. The analysis shows that the absence of an active figure in a sentence or a sentence without a subject, as well as the absence of a similar form in the Turkish language, cause difficulties for Turkish-speaking students in perceiving and being able to form impersonal sentences. It is important to convey to students studying Russian as a foreign language the peculiarities of using impersonal sentences, based not on grammatical and semantic classifications. In addition, examples of recommended exercises aimed at overcoming common difficulties, preventing misunderstandings, and developing the skill of using them in the Russian speech of Turkish-speaking students are given.</p> <p>Keywords: Russian language, Impersonal sentence, Impersonal verb, Syntax.</p>

* Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı, Antalya / Türkiye. E-posta: renataaktas@akdeniz.edu.tr

Введение

Одной из сложностей, представляющих для иностранных студентов при изучении синтаксиса русского языка, является продуцирование предложений. Множество ошибок в устной и письменной речи свидетельствует об использовании синтаксических норм родного языка и несформированности навыка употребления предложений согласно грамматическому строю русского языка. Особую трудность представляют безличные предложения. В связи с отсутствием стандартной структуры (отсутствие активного деятеля), а также функциональных изменений отдельных членов предложения добавляется отсутствие идентичной формы в родном языке, безличные предложения вызывают трудности у иностранных студентов в изучении и требуют индивидуального подхода. Знакомство с общим понятием и элементарными моделями безличных предложений происходит на подготовительном уровне (при изучении адресата, используя дательный падеж). На продвинутом этапе обучения учащиеся подробно изучают структуру безличных предложений, методом сопоставления личных и безличных предложений. Таким образом, поэтапная работа с безличными предложениями позволит учащимся получить ясное представление о смысловых отношениях, а также продуктивнее усвоить конструкции, выражающие способность, необходимость, желание или нежелание, осознанность или неосознанность, возможность или невозможность действия.

Особенности синтаксиса русского языка

Как всеобщее языковое явление, синтаксис представляет систему связей и отношений между формами слов и словосочетаниями в составе предложения. Главной целью синтаксиса русского языка является анализ функционирования отдельной формы слова в разных синтаксических объединениях. Структура предложения состоит из слов, связанных друг с другом, посредством грамматических средств. А синтаксическая структура предложения подразумевает членение предложения на определенные части, которые соответствуют логическому субъекту и предикату. В связи с этим части речи и члены предложения не соответствуют друг другу, что свидетельствует о двойственном характере построения предложения в русском языкознании. Здесь важно понимать, что синтаксическая структура предложения русского языка состоит из двух уровней: морфологического и логического. На морфологическом уровне подразумевается порядок слов, способы объединения слов в словосочетания и предложения. Логический уровень концентрируется на структурных и семантических отношениях в предложении. Наличие этих двух уровней необходимо для выражения мысли и ее связного содержания. Анализ структуры безличных предложений русского языка, их типов позволит определить соотношение морфологического и логического уровней, соответственно, облегчить процесс изучения русского языка как иностранного.

Впервые тема безличного предложения русского языка была исследована русским лингвистом А. Шахматовым в работе «Синтаксис русского языка» (1925), в которой автор утверждал, что главный член, не являющийся ни подлежащим, ни сказуемым, не может сочетаться с именительным падежом. Руководствуясь логико-грамматическим определением безличности, А. Шахматов заявлял, что «особенностью безличных предложений при этом оказывается выраженное в главном члене сочетание представления о признаке с представлением о бытии, о существовании» (Березина, 2010: 39). В

дальнейшем его идеи поддержали и развили такие ведущие советские лингвисты, как В. Виноградов, Н. Шведова, В. Белошапкова и др. Другой идеи придерживались В. Бабайцева, Л. Максимова, Ю. Долин, Е. Ширяев и др., считавшие, что главным членом безличного предложения является сказуемое. По мнению ученых, специфика безличности, не употребляя термин «подлежащее», должна изображать действие «в отрыве от деятеля, как стихийный процесс, как состояние, а признак – в отрыве от носителя признака, как состояние, как общую оценку предмета речи (мысли)» (Бабайцева & Максимов, 1987: 97).

Кроме этого, вопросами безличных предложений в русском языке занимались А. Потеня, Д. Овсяннико-Куликовский, Е. Галкина-Федорук, В. Георгиева, В. Павлов, Н. Арутюнова, Н. Вагина, Г. Золотова, П. Лекант, А. Петров и др.

Тем не менее, вопросы безличных предложений до сих пор являются актуальными и вызывают спорные рассуждения при переводе русских безличных предложений на другие языки, в частности на турецкий, где им зачастую соответствуют двусоставные предложения. Сравним, русское безличное предложение *Светает* и турецкий перевод *Hava aydınlanıyor (День светает)*. В переводе на турецкий язык предложение теряет безличную конструкцию и принимает тип двусоставного предложения, приобретая подлежащее.

Определение безличного предложения в русском языке

В русском языкознании выделяется три основных стороны изучения предложения: содержание, форма и назначение, символизирующие три основных подхода к изучению предложения: семантический, структурный и коммуникативный (Валгина, 2003:8). Однако в предложении русского языка данные три подхода могут как соблюдаться, так и нарушаться. Так, если в простом предложении *Жизнь продолжается* все три структуры и семантическая, и формально-грамматическая (синтаксическая) и коммуникативная совпадают, то в безличном предложении *Мне холодно* связь нарушается. Различия заключаются, во-первых, в отсутствии подлежащего, во-вторых, в наличии синтаксического сказуемого *холодно*, являющегося только семантическим предикатом и, в-третьих, в дополнении *мне*, обозначающим семантический субъект состояния. Таким образом, в предложении русского языка вышеперечисленные три синтаксических подхода могут функционировать как в совокупности, так и отдельно друг от друга. В зависимости от предикативности, которая является показателем связи между высказыванием и действительностью, предложения делятся на односоставные и двусоставные.

Двусоставное предложение представляет собой конструкцию из подлежащего, сказуемого и дополнения. Наличие двух главных членов предложения составляет основу двусоставного предложения. Односоставное предложение подразумевает наличие лишь одного главного члена либо подлежащего, либо сказуемого. Сравним: *Небо потемнело* (двусоставное предложение) - *В глазах потемнело* (односоставное/безличное предложение). Представляя одну из форм простого предложения, односоставные предложения вызывают разногласия у лингвистов, что свидетельствует об отсутствии единого мнения в русском синтаксисе.

Односоставное предложение, в котором главный член предложения называет процесс или состояние, называется безличным предложением. Семантически безличные предложения составляют односоставные предложения, которые выражают действие или состояние (физическое и психическое) человека, состояние окружающей среды,

восприятие, возможность или невозможность, необходимость, желательность, отсутствие кого или чего-либо. Здесь важно отметить разницу между языковыми терминами категорией «безличности» и «безличным предложением». Категория безличности в русском языке представляет специфическое морфологическое явление и основным способом ее выражения являются безличные глаголы. Академик В. Виноградов отмечал, что свойственная глаголу морфологическая категория безличности «как бы санкционирует особую синтаксическую форму сказуемого, не соотносительного с подлежащим» (Виноградов, 1955: 397). Как термин «безличное предложение» представляет предложение, в котором субъект либо существует и выражен не подлежащим, либо не обозначен словесно. Пионер русского синтаксиса А. Пешковский называл безличным предложением «обозначающее известное неизвестным» и описывал его как «предложение, в котором подлежащее устранено не только из речи, но и из мысли» (Пешковский, 2013: 262). А русский лингвист А. Шахматов замечал, что «безличность глагольной формы в русском языке обнаруживается морфологическим окончанием 3-го лица единственного числа при невозможности сочетать ее с каким бы то ни было подлежащим» (Шахматов, 2001: 467).

Нужно отметить, что на протяжении существования всей синтаксической науки, не было однозначного толкования безличных предложений. До середины XX века БП¹ анализировались, опираясь на их грамматические свойства. Наличие одного главного члена, сказуемого, отсутствие подлежащего, определение состояния и действия, указанных сказуемым, считалось основным признаком безличных предложений. С 60-х годов XX века определение БП стало базироваться на фоне грамматических и семантических признаков. В результате определение безличного предложения потерпело изменения. Так, профессор Н. Валгина утверждает, что БП – односоставное предложение, главный член которого называет «процесс или состояние, независимые от активного деятеля» (Валгина, 2003: 163). К этому мнению можно присоединить исследования современного лингвиста Н. Пипченко, который утверждает, что безличное предложение будучи односоставным предложением с главным членом в форме сказуемого, «в которых лицо (производитель действия) не только не выражается формой сказуемого, но даже и не подсказывается ей, то есть главный член здесь называет действие или состояние, которые совершаются или проявляются независимо от лица или деятеля» (Пипченко, 2008:101).

Согласно российскому языковеду А. Петрову, БП – «бесподлежащая синтаксическая конструкция со сказуемым в безличной форме, выражающая независимое от активного деятеля действие или независимое от носителя состояние» (Петров, 2007:46). Учитывая основные свойства безличного предложения, данная формулировка считается наиболее точной и содержательной.

Грамматическая классификация безличных предложений в русском языке

Классифицируя БП, необходимо учитывать лексическое значение, морфологическую характеристику главного члена и наличие или отсутствие информации о лице. Одним из распространенных вариантов классификации БП является классификация Н. Валгиной, которая подразделяет безличные предложения на:

1) **Глагольные безличные предложения** (с безличным глаголом без суффикса *-ся* и с суффиксом *-ся*); (с личным глаголом в безличном употреблении и с кратким страдательным

¹ Здесь и далее БП – безличное предложение.

причастием); 2) Наречные безличные предложения; 3) Безличные предложения с безлично-предикативными словами; 4) Безлично-генитивные предложения.

Современный лингвист О. Глазунова (Глазунова, 2011) предлагает классифицировать БП, также делая упор на сказуемое, на пять основных групп: 1. С безличным глаголом, совпадающим с формой 3 лица единственного числа, а в прошедшем времени – с формой среднего рода единственного числа. 2. С личным глаголом в безличном значении. 3. С безлично-предикативным словом, выражающим состояние человека или модальные значения необходимости. 4. С кратким страдательным причастием. 5. С отрицательным словом или отрицательной конструкцией.

Опираясь на опыт работы, в процессе преподавания русского как иностранного наиболее содержательной является классификация Н. Пипченко (Пипченко, 2008), в которой безличные предложения можно разделить на две основные группы: глагольные и именные безличные предложения.

Глагольные безличные предложения

Главный член глагольных безличных предложений выражается:

1. Безличными глаголами:

1.1. форма глагола 3-го лица единственного числа настоящего времени:

Вечереет. Морозит. Холодает. Начинает светлеть.

1.2. среднего рода единственного числа прошедшего времени:

Мне не здоровилось. Мне надоело. Ему не хотелось разговаривать.

2. Личными глаголами в безличном значении:

В глазах потемнело.

3. Краткими формами страдательных причастий

Приказано уволить. Велено прийти.

Главный член именных безличных предложений выражается:

- 1) Словами категории состояния: *Ему легко, весело (Гонч.), В салоне было чисто и холодно (Пауст.).*
- 2) Словами категории состояния с модальным значением (*можно, нужно, необходимо, нельзя, невозможно, должно и др.*): *Так нужно. Делить со всяким можно смех (Гр.).*
- 3) Безлично-предикативными словами, морфологически связанными с именами существительными (*жаль, грех, позор, пора, охота*): *И сказать мне правду было жаль (Фет).*
- 4) Сочетанием безлично-предикативного слова, инфинитива связочного глагола и именной части речи или наречия: *Пора, пора мне быть умней (П.), Теперь только надо быть настороже (Кондратьев).*
- 5) Сочетаниями безличной формы вспомогательного глагола (*быть, стать, казаться и др.*) с отрицанием *не* и родительного падежа существительного: *Не было ни газет, ни журналов; Легковой машины не оказалось; У меня возражений не имеется.*
- 6) Сочетаниями отрицательного слова *нет* и родительного падежа существительного: *Людей неинтересных в мире нет (Евтушенко), На свете счастья нет (П.). (Пипченко, 2008:101).*

Следует заметить, что одни исследователи рассматривают инфинитивные предложения как разновидность безличного предложения. Другие, в частности, Пипченко, рассматривает отдельно, как односоставное инфинитивное предложение и как глагольное предложение, в котором главный член выражен инфинитивом и является независимым от других членов предложения.

Семантическая классификация безличных предложений в русском языке

Не менее важной является семантическая классификация БП. Одним из характерных признаков БП считается отсутствие связи с субъектом. Для иностранных студентов от умения различать семантику БП зависит полноценное усвоение материала. Так, в предложении *Я не хочу писать* выражено осознанное нежелание, а в предложении *Мне не хочется писать* выражается неосознанное желание.

По мнению русского лингвиста Н. Арутюновой, конструкции безличного предложения именно в русском языке являются отражением национального образа человека, в которых предложение называет предмет, явление, состояние и вместе с этим «указывает на наличие его в действительности, передает отношение к действительности, т.е. оформляет значение синтаксического времени и объективной модальности» (Арутюнова, 1999).

Также о влиянии «иррационального» воздействия русского менталитета при употреблении безличных конструкций говорит и Е. Зарецкий, добавляя при этом и синтетичность русского языка, и слабое использование пассива, и относительно свободный порядок слов, а также влияние финно-угорского субстрата (Зарецкий, 2008: 7).

Семантику безличного предложения формирует лексическое значение главного члена предложения и его форма выражения. Согласно Н. Пипченко семантически безличные предложения обозначают:

- 1) **Состояние природы, окружающей среды:**
Уже стемнело. На улице морозно.
- 2) **Физическое и психическое состояние живых существ:**
Ему легко, весело. Мне не здоровилось в это время. Сейчас думать не хотелось.
- 3) **Чувственные отношения и восприятия:**
От него сильно пахло водкой и табаком (Чехов)
- 4) **Действия, связанные с представлением о судьбе и роке:**
Ну и везёт же мне (Чуковский)
И нам побывать на Венере, быть может, еще суждено! (Михалков)
- 5) **Действия нереальной силы:**
Утром его укачало в дороге (Симонов)
- 6) **Оценку состояния**
  - **со стороны модальной:**
И кроме свежесвымытой сорочки, скажу по совести, мне ничего не надо (Маяковский).
  - **со стороны морально-этической и психологической:**
Понимаеву стало совестно (Чехов), Мне было стыдно и неловко (Толстой).
  - **со стороны слуховой или зрительной:** *Ни привета, ни ответа от тебя не слышно (Рыл.).*

- со стороны пространственной или временной:

Я устал, а до дому ещё далеко ... (Огарев).

- 7) **Действие какого-нибудь орудия, названного дополнения в творительном падеже:** *К утру поезд сплошь залепило снегом (Паустовский). Шарахнуло железным кирпичом (Сур.).*
- 8) **Наличие или отсутствие чего-либо:** *Этих дров нам хватило на всю зиму (Паустовский) Нет больше места безмятежному покою (Рацкая) (Пипченко, 2008: 102).*

При построении безличного предложения на русском языке учащиеся используют синтаксическую систему родного языка. В связи с этим при отборе материала по данной теме необходимо использовать наиболее ходовые модели БП: 1) безличное предложение с главным членом в форме безличного глагола; 2) безличное предложение с главным членом в форме личного глагола в безличном употреблении; 3) безличные предложения, опирающиеся на предикативные наречия вне связи или в сочетании с инфинитивом; 4) безличные предложения, основанные на различных конструкциях с отрицанием. Кроме этого, учитывая сложность темы и разнообразие видов рекомендуется объяснять тему БП на продвинутом уровне. Путем индуктивного анализа следует подготовить наиболее простые конструкции БП, а сравнительный анализ позволит сопоставить предложения на русском и родном языках.

Одним из первых заданий является образование конструкции необходимости и возможности-невозможности совершения действия, используя слова **надо, нужно, необходимо, нельзя, можно**.

Личное предложение	Безличное предложение
1. Он готовится к экзамену	Ему надо готовиться к экзамену
2. Я получу визу	Мне необходимо получить визу
3. Она не может заниматься спортом	Ей нельзя заниматься спортом

Отметим, что первое личное предложение фиксирует внимание на процессе, а безличное предложение выражается в утвердительном значении. Второму безличному предложению соответствует выражение необходимости совершения действия в будущем. В третьем варианте безличного предложения внимание акцентируется на запрет действия.

Для более продуктивного процесса закрепления данной темы следует использовать задания синонимического сопоставления личного и безличного предложения:

Личное предложение	Безличное предложение
1. Сегодня я не спал до утра	Сегодня мне не спалось до утра
2. Я постыдился переспросить	Мне было стыдно переспросить
3. Он пахнет дымом	От него пахло дымом

Рассматривая данные примеры, необходимо обратить особое внимание учащихся на то, что смысловые значения личных и безличных предложений не являются полными синонимами. Так, первому примеру *Сегодня я не спал (Bugün ben uyumadım)* соответствует безличная конструкция *Сегодня мне не спалось до утра (Bugün sabaha kadar uyuamadım)*, где безличное предложение указывает на состояние, которое возникает вне зависимости от производителя действия. Заметим, что данный пример безличного предложения в переводе на турецкий язык принимает форму определенно-личного предложения. Перестроенные

предложения необходимо подробно проанализировать с характеристикой всех членов предложения, подчеркнуть отсутствие подлежащего, построить синтаксическую схему.

Другим продуктивным заданием является перевод всех видов безличных предложений с русского на родной язык, в частности, на турецкий:

Русский вариант	Турецкий вариант
Мне холодно	Bana soğuk geliyor / Üşüyorum
На улице прохладно	Dışarısı serin
Темнеет	Hava kararıyor/Kararıyor
Мне везёт	Şanslıyım / Talihliyim
Плохо пахло	Kötü kokuyordu
Сестру укачало в дороге	Kız kardeşimi yol tuttu / araba tuttu
Ей очень стыдно	Onun için utanç verici/ O çok utanıyor
Меня напугала молнией	Bana yıldırım çarptı
Ей не хватает внимания	Ona ilgi yetmiyor / İlgiye ihtiyacı var

При переводе вышеперечисленных безличных конструкций с русского языка на турецкий следует обратить особое внимание на конструкции личных предложений в родном языке учащихся. Не всегда БП имеет идентичную форму. Так, при переводе безличных глаголов на турецкий язык образуется личное предложение, в котором четко обозначены подлежащее и сказуемое.

Задания, предназначенные для сравнения грамматического и смыслового значения безличных и личных предложений, помогут учащимся легче понять вариативность сказанного:

Личное предложение	Безличное предложение
Я хочу отдохнуть.	Мне хочется отдохнуть.
Я хочу пить.	Мне хочется пить.
В книге автор говорит о психологии женщин	В книге говорится о психологии женщин.
Я был вынужден выйти.	Мне пришлось выйти.

Помимо таких глаголов как **хочется, удается, приходится, следует, стоит**, рекомендуется составлять предложения с глаголами **говорится, сообщается, повествуется, рассказывается**.

В каждом языке оформленные в предложение грамматические формы смысловых конструкций имеют специфические свойства. Как всеобщее явление, безличное предложение существует не только в русском языке. Однако, несомненно, что в русском языке безличное предложение – это одна из характерных и выразительных разновидностей односоставных конструкций, которые требуют формирования определенных навыков употребления.

Трансформация из двусоставного предложения в односоставное, при этом сопоставление отрицательных конструкций, используя модель **не надо**, также позволит учащимся почувствовать разницу в предложениях, выражающих запрет. Например:

Вы не заставляйте меня → *Не заставляйте меня* (определенно-личное)
 → *Не надо меня заставлять* (безличное предложение).

В процессе закрепления материала по именным безличным предложениям, рекомендуется расширять словарный запас учащихся, используя такие слова: **ветрено, влажно, накурено, скользко, шумно, страшно** и т.п.:

Это был мистический день: жара, туман как молоко, так что ничего не видно в двух шагах, и при этом льёт горячий дождь. (Спивакова, 2002)
В комнатах не очень уютно, не очень чисто. (Грекова, 1963)
Обычно здесь людно и накурено. (Яхина, 2015)
Мне было лень идти на стоянку и сметать снег с машины. (Федоров, 2002)
Мне было страшно, я боялась, что захожу слишком ... (Уинслет, 2004)
Но до чего мне досадно, что встретились с ним вы, а не я! (Булгаков, 1929)
Итак, вам угодно спорить – извольте. (Тургенев, 1862)
Неохота мне было ей звонить... , ... (Белоусова, 2000)

Закключение

Русскому языку, как ни какому другому, свойственно разнообразие безличных предложений. Помимо разговорной речи, безличные предложения свойственны художественной литературе, где с помощью этих конструкций описаны такие состояния как неосознанность, немотивированность. Кроме этого, использование безличных предложений в русском языке отмечается в деловой и научной речи. В связи с этим мы пришли к выводу, что на начальном этапе обучения возможно лишь знакомство с элементарными конструкциями БП, опираясь на дательный падеж. Однако подробное изучение БП необходимо проходить на продвинутом этапе, опираясь на грамматическую и семантическую классификации. На фоне родного языка учащихся возможно подтвердить, что смысловое значение личных и эквивалентных им форм безличных предложений не всегда совпадает. Кроме этого, для эффективного обучения рекомендуется использовать трансформационные, коммуникативные, подстановочные задания, которые облегчат процесс понимания БП.

YABANCI DİL OLARAK RUSÇA EĞİTİMİNDE ÖZNESİZ CÜMLELERİN YAPISAL VE ANLAMSAL ÖZELLİKLERİ

Özet

Rusçanın yabancı dil olarak öğretimi sürecinde Söz dizimi dersi özel bir yer tutar. Dilbilgisi ve biçim bilgisine dayalı olarak söz dizimsel yapıların oluşumu yabancı öğrenciler için özel, uzun ve zahmetli bir süreçtir. Bu nedenle Türkiye'deki üniversitelerde söz öbeklerin ve cümlelerin söz dizimsel analizi eğitimin ileri bir aşamasında verilmektedir. Bu makalede, tek ögeli cümle türlerinden biri olan öznesiz cümle ele alınmaktadır. Analiz, bir cümlede öznenin aktif bir failin bulunmamasının yanı sıra, Türkçede buna benzer çok modelin olmaması ve yaygın olarak kullanılmaması; öğrenciler için öznesiz cümleler kurma algısı ve becerisinde zorluklara neden olduğunu göstermektedir. Rusçayı yabancı dil olarak öğrenen Türk öğrencilere gramer ve anlamsal sınıflandırmalara dayalı olarak öznesiz cümlelerin kullanım özelliklerini aktarmak önemlidir. Ayrıca yanlış anlaşılmanın ve yaşanan zorlukların önlenmesi için Rusça öğrenen, Türkçe konuşan öğrencilerin bu cümle türlerini doğru kullanma becerilerinin geliştirilmesine yönelik önerilen alıştırmaya örneklerine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Rus dili, öznesiz cümle, öznesiz fiil, Söz dizimi.

Extended Abstract

It is a problematic stage for foreign students to produce impersonal sentences while learning the Russian language syntax. The apparent absence of a subject (the doer) in a visible standard structure (also known as a subject drop or a null subject phenomenon), changes in the parts of speech, and the absence of lexico-syntactic equivalence in the target language may cause linguistic complexities and difficulties for Turkish-speaking students to overcome.

There is a great variety of impersonal sentences in the Russian language. Until the middle of the 20th century, scientists were guided only by grammatical characteristics to determine the meaning of impersonal sentences. The structural characteristics of impersonal sentences are dependent on the main members of a sentence such as a verb, the predicate- in the form of which the meaning of a person is not expressed but specified by the verb. However, the modern interpretation of impersonal sentences is based on grammatical and semantic features. Based on the research of N. Valgina, O. Glazunova, and N. Pipchenko, it is considered that an impersonal sentence is a monosyllabic sentence in which the main action or state is thought of as independent of the doer.

In this study, the definition of an impersonal sentence based on the morphological features of words is examined. There are several kinds of grammatical classifications and semantic classifications, which reflect an individual's national image. For the grammatical classification of impersonal sentences, we consist in N. Pipchenko's classification, according to which the impersonal sentences are divided into two categories: verbal and nominal. The sentences in the verbal group consist of structures, in which the main member is expressed by impersonal verbs, by personal verbs in their impersonal meanings, and by short forms of passive participles. The nominal group of impersonal sentences consists of words that belong to the category of state (with and without modal meaning), impersonal-predicative words that are morphologically connected with nouns, the combinations of an impersonal-predicative word, the infinitive of a copulative verb, a nominal part of speech or an adverb, combinations of an impersonal form of an auxiliary verb with a negative particle and a genitive case of the noun. The classification does not include the infinitive sentences that represent verbal sentences, the main member of which is expressed by an infinitive and is independent of the other members of the sentence.

The semantic classification includes the impersonal sentences that denote the state of nature, environment, physical and psychic state of living beings, sensual attitudes and perceptions, actions associated with the notion of fate and destiny, actions of an unrealistic power, assessment of the state (from the modal, moral-ethical and psychological, auditory or visual, spatial or interim side) as well as an action of some kind of a tool, named object in the Instrumental case and a presence or absence of something.

Studying the formation of impersonal sentences in a foreign language should be started from the initial stage by using constructions in the Dative case. At an advanced stage, one should rely on the grammatical and semantical classifications that are to be specified in the article. A series of transformational, communicative, and fill-in-the-blank tasks are oriented to Turkish-speaking students. This will provide a clear picture of semantic relations during a phased study of impersonal sentences and will allow students to learn constructions that express an ability, a necessity, willingness or unwillingness, awareness or non-awareness, possibility or impossibility of action in a more productive way.

Литература

- Арутюнова, Н. (1999). *Язык и мир человека*. Москва: Языки русской культуры.
- Бабайцева, В. & Максимов, Л. (1987). *Современный русский язык. В 3 частях. Ч. 3. Синтаксис. Пунктуация*. Москва: Просвещение.

- Березина, О. (2010). К вопросу о языковой репрезентации категории безличности. *Вопросы когнитивной лингвистики*, 39-51.
- Валгина, Н. (2003). *Современный русский язык: Синтаксис*. Москва: Высшая школа.
- Виноградов, В. (1955). Основные вопросы синтаксиса предложения. В В. Виноградов, Н. Баскаков & Н. Пospelов, *Вопросы грамматического строя* (стр. 389-435). Москва.
- Глазунова, О. (2011). *Грамматика русского языка в упражнениях и комментариях. Синтаксис*. Санкт-Петербург: Златоуст.
- Зарецкий, Е. (2008). *Безличные конструкции в русском языке: культурологические и типологические аспекты*. Астрахань: Астраханский университет.
- Петров, А. (2007). *Безличность как семантически-грамматическая категория русского языка*. Архангельск: Поморский университет.
- Пешковский, А. (2011). Инфинитивные предложения. Г. Акимова, С. Вяткина, В. Казаков, & Д. Руднев, *Синтаксис современного русского языка* (стр. 288-292). Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ.
- Пешковский, А. (2013). Глагольные безличные предложения. Г. Акимова, С. Вяткина, В. Казаков, & Д. Руднев, *Синтаксис современного русского языка* (стр. 261-270). Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ.
- Пипченко, Н. (2008). *Современный русский язык. Синтаксис словосочетания и простого предложения*. Минск: БГУ.
- Шахматов, А. (2001). *Синтаксис русского языка*. Москва: Эдиториал УРСС.
- Национальный Корпус Русского Языка*. (28 Февраль 2023 г.). Получено из <https://ruscorpora.ru/>

References

- Arutyunova, N. (1999). *Yazık ı Mir Çeloveka*. Moskva: Yazıkı Russkoy Kulturı.
- Babaytseva, B. & Maksimov, L. (1987). *Sovremenniy Russkiy Yazık. V 3 chastyah. Çast 3. Sintaksis. Punktuatıya*. Moskva: Prosveshcheniye.
- Berezina, O. (2010). K voprosu o Yazıkovoy Rerezentatsii Kategorii Bezličnosti. *Voprosı kognitivnoy lingvistiki*, 39-51.
- Glazunova, O. (2011). *Grammatika Russkogo Yazıka v Uprajneniyah i Kommentariyah. Sintaksis*. Sank-Peterburg: Zlatoust.
- Peshkovskiy, A. (2011). Infinitivniye Predlojeniya. G. Akimova, S. Vyatkina, V. Kazakov & D. Rudnev, *Sintaksis Sovremennogo Russkogo Yazıka* (s. 288-292). Sankt-Peterburg: Filologicheskij Fakultet SPbGU.
- Peşkovskiy, A. (2013). Glagolniye bezličniye predlojeniya. G. Akimova, S. Vyatkina, V. Kazakov & D. Rudnev, *Sintaksis Sovremennogo Russkogo Yazıka* (s. 261-270). Sankt-Petersburg: Filologıçeskiy Fakultet SPbGU.
- Petrov, A. (2007). *Bezličnost Kak Semanticheskoy-Grammaticheskoy Kategorıye Russkogo Yazıka*. Arhangelsk: Pomorskiy Universitet.

- Pipchenko, N. (2008). *Sovremenniy Russkiy Yazik. Sintaksis Slovosochetaniya i Prostogo Predlozheniya*. Minsk: BGU.
- Shahmatov, A. (2001). *Sintaksis Russkogo Yazika*. Moskva: Editorial URSS.
- Valgina, N. (2003). *Sovremenniy Russkiy Yazik. Sintaksis*. Moskva: Visshaya Shkola.
- Vinogradov, V. (1955). Osnovniye Voprosi Sintaksisa Predlozheniya. B V. Vinogradov, N. Baskakov, N. Pospelov, *Voprosi Grammaticheskogo Stroya* (стр. 389-435). Moskva.
- Zaretskiy, Y. (2008). *Bezličniye Konstruktsii v Russkom Yazıke: Kulturoloğičeskiye i Tipoloğičeskiye Aspekti*. Astrahan: Astrahanskiy Universitet.
- Natsionalniy Korpus Russkogo Yazıka (28 Şubat 2023)*. <https://ruscorpora.ru/> adresinden alınmıştır.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu alışmanın hazırlanma srecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tm alışmaların kaynakada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

atışma beyanı/Declaration of Conflict: alışmada kişi ya da kurumlar arası ıkar atışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan alışmalarının telif hakkına sahiptirler ve alışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0

Çağlar DANACI*^{ID}

SİVİL İTAATSİZLİK VE PASİF DİRENİŞ BAĞLAMINDA TOLSTOY VE GANDHI**

TOLSTOY AND GANDHI ON CIVIL DISOBEDIENCE AND PASSIVE RESISTANCE

ÖZET

Bu çalışmada; Tolstoy ve Gandhi arasındaki etkileşimin arka planda kalmış detaylarının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ilk olarak Thoreau, Gandhi ve Tolstoy'un sivil itaatsizlik hakkındaki görüşlerinden vicdan olgusu çerçevesinde bahsedilmiştir. Ardından literatürde işaret edilen Gandhi'nin etkilendiği Tolstoy eserlerinin haricindeki etkileşimlerinin ortaya koyması hedeflenmiştir. Bu nedenle, Tolstoyculuk, satyagraha ve Tolstoy Çiftliği gibi iki ismin etkileşim içerisinde olabileceği düşünülen alanlar mektuplaşmaları, gazete yazıları ve Gandhi'nin yaptığı Tolstoy'un doğumunun yüzüncü yıl konuşması temel alınarak incelenmiştir. Yapılan bu incelemeler sonucunda ise; her iki ismin ortak noktası olarak şiddetsizlik olduğu ve buna bağlı olarak da sevgi ve yardımlaşmanın ön plana çıktığı görülmüştür. Aralarındaki en temel fark ise Gandhi'de dini öğretilere bağlılık ve onun getirdikleri ön plandayken Tolstoy dine ve onun gizemine karşı çıkması olmuştur. Böylece Tolstoy ve Gandhi etkileşiminin literatürde bahsedildiği kadar sadece dini temelli olmadığı, pek çok alanda etkileşim içerisinde oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tolstoy, Gandhi, Sivil İtaatsizlik, Pasif Direniş, Şiddetsizlik.

ABSTRACT

This study aims to reveal the background details of the interaction between Tolstoy and Gandhi. For this purpose, firstly, Thoreau, Gandhi, and Tolstoy's views on civil disobedience are mentioned within the framework of the phenomenon of conscience. Then, it is aimed to reveal the interactions other than Tolstoy's works that Gandhi was influenced by, which are pointed out in the literature. For this reason, areas such as Tolstoyism, satyagraha, and Tolstoy Farm, which are thought to be in interaction between the two figures, were analyzed on the basis of their correspondence, newspaper articles, and Gandhi's speech on the centenary of Tolstoy's birth. As a result of these examinations, it was seen that the common point of both names was non-violence and accordingly, love and cooperation. The main difference between them is that while Gandhi's adherence to religious teachings and what they brought are emphasized, Tolstoy opposed religion and its mystery. Thus, it was concluded that the interaction between Tolstoy and Gandhi was not only religious-based as mentioned in the literature but that they interacted in many areas.

Keywords: Tolstoy, Gandhi, Civil Disobedience, Passive Resistance, Nonviolence.

* Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı, Kayseri / Türkiye. E-posta: caglardanaci@erciyes.edu.tr

** Bu çalışma, yazarın 3-5 Mayıs 2018 tarihlerinde gerçekleşen ASOSCONGRES IV. Uluslararası Filoloji Sempozyumu'nda sözlü olarak sunduğu bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

Giriş

19. yüzyıl tüm dünyada pek çok gelişmenin, toplumsal olayın, savaşların meydana geldiği birasıdır. Çarlık Rusya’da da bu asır boyunca pek çok önemli olay meydana gelmiş ve dünya tarihinde kendine yer bulmuştur. Özellikle edebiyat alanında herkesçe bilinen pek çok isim bu yüzyılda yaşamış ve eserlerini ortaya koymuştur. Bu isimlerden birisi de Lev Nikolayeviç Tolstoy’dur (1828-1910). Tolstoy deyince akla ilk *Savaş ve Barış* (Война и мир, 1865), *Anna Karenina* (Анна Каренина, 1878), *Diriliş* (Воскресение, 1899) gibi önemli edebi eserler ve onların yazarı olması gelse de, o ayrıca, pedagog, filozof, sosyolog gibi tanımlamalarla da insanların hayatına dokunmayı başarmıştır. Hayatına dokunduğu insanlardan birisi de Hindistan Bağımsızlık Hareketi’nin siyasi ve ruhani lideri Mohandas Karamçand Gandhi’dir (1869-1948). Gandhi’nin Tolstoy’dan etkilendiği bilinmektedir ve otobiyografisinde Tolstoy’un *İncil’in Kısa Özeti* (Краткое Изложение Евангелия, 1881), *O Halde Nasıl Yapmalıyız?* (Так Что Же Нам Делать?, 1886) ve *Tanrı’nın Egemenliği İçinizedir* (Царство Божие Внутри Вас, 1893) eserlerinin adını vermesini bunun kanıtı olarak düşünmek mümkündür.

Gerek Tolstoy gerekse Gandhi hakkındaki çalışmalarda Tolstoy ve Gandhi arasındaki etkileşime dair pek çok görüş bulunur. Örneğin Rus kültürolog ve gazeteci Solomon Volkov (1944-) Tolstoy’un İsa öğretisi yorumunun ve din, ahlak ve siyasi görüşlerinin Fransa’dan Hindistan’a, Hindistan’dan Amerika’ya uzandığını söyler (Volkov, 2018). Ancak Polonyalı tarihçi Andrzej Walicki (1930-2020) bir ahlakçı ve dinci düşünür olarak Tolstoy’un hayattayken sözünün geçtiğini, tüm dünyadan destekçilerinin olduğunu ve özellikle barış yanlısı görüşlerinin karşılık bulduğunu; ancak ölümünden sonra Gandhi dışındaki kişiler tarafından görüşlerinin hızla unutulduğunu iddia eder (Walicki, 2013).

Tolstoy biyografilerinde de durum benzerdir. Fransız tarihçi, biyograf, kültürolog Henri Troyat (1911-2007) Gandhi’nin Hindu yurtseverliğinden Tolstoy’un haz etmediğini ancak yine de ona hayranlık duyduğunu söyler. Tolstoy’un Gandhi’ye 7 Eylül 1910 tarihli mektubuna gönderme yaparak, Tolstoy’un yönetimleri reddiyesinden ve Hristiyanlığı indirgediği sevgi yasasından bahsederek mektubun önemini dile getirir (Troyat, 2010). İngiliz yazar, gazeteci, tarihçi Wilson (1950-) ise Tolstoy biyografisinde *Tanrı’nın Egemenliği İçinizedir*’in Gandhi’de bıraktığı derin izi vurgular ve ikili arasındaki mektuplaşmaları öne çıkararak Tolstoy’un Gandhi’yi sivil itaatsizlik ve pasif direniş eylemleri için teşvik ettiğini söyler (Wilson, 2019). Tolstoy’un sanatının başlangıcından bitişine kadar “ben kimim?”, “neden buradayım?” ve “nasıl yaşamalıyım?” sorularının cevabını aradığını söyleyen Amerikalı Rus edebiyatı, kültürü ve Tolstoy araştırmacısı Andrew Kaufman (1969-) Tolstoy’un Antik Yunan filozofu Sokrates’ten oldukça etkilendiğini ve Mahatma Gandhi, Martin Luther King Jr. gibi önemli isimleri etkilediğini belirtir. Bunlara ek olarak, Tolstoy’un ortaya koyduğu görüşlerle insanları cevap aramaya davet ettiğini ve toplumdaki değişimin, ancak *Kazaklar*’ın (Казакы, 1863) Olenin’inde olduğu gibi, bu isimlerin gerçek bir ahlaki vicdana erişerek toplumdaki kişisel çıkarları ön planda tutan normları çiğnediklerinde gerçekleşeceğini söyler (Kaufman, 2011).

Adı geçen çalışmalarda Tolstoy ve Gandhi arasındaki etkileşimin ayrıntılarına yer verilmese de, haklı çıkarımların ve doğru tespitlerin yer aldığı söylenebilir. Gandhi hakkındaki çalışmalarda da durum benzer şekildedir. Gandhi’nin Batı aracılığıyla Doğu’yu keşfetmesinden bahsedilirken, bu noktada Batı hayranlığına aldanmayıp Doğu’ya ait olduğunu bildiği vurgusu yapılır ve Tolstoy, Thoreau gibi yazarlar sayesinde İncil’i okuyarak kendi geleneğiyle özdeşleştirdiğine dikkat çekilir

(Merton, 2003). Başka bir çalışmada; Tolstoy ve Gandhi arasındaki benzerliğe, Tolstoy'un yönetim ve mülkiyetin ve buna bağlı olarak gerek dini liderlerin gerekse de idari ve askeri yöneticilerin, insanların mutlu olmasına ve hakikate ulaşmasına engel olduğu görüşü örnek verilir. Tolstoy'a göre kusursuz toplumun oluşması için yapılması gerekenin haksızlığa ve zorbalığa karşı şiddet kullanmadan direniş göstermek olduğunu dile getiren yazar, bunun insanda sevgi ve vicdanın hakimiyetiyle var olacağını öne sürer ve Tolstoy'un Gandhi'nin düşüncelerinin oluşmasında etkili olduğunu söyler (Anıl, 2013).

Gandhi'nin biyografilerinde de Tolstoy'un adı geçer. Ünlü Fransız yazar, sanat tarihçisi Romain Rolland (1866-1944) Gandhi biyografisinde *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir*'in Gandhi üzerindeki etkisini vurgular. Gandhi'nin ortaya koyduğu iradeye dikkat çekerek onun Tolstoy'a göre daha yumuşak, sevecen ve evrensel olduğunu dile getirerek bu iki isim arasındaki farkı, Tolstoy'un görüşlerindeki gerçekçiliğin Gandhi'nin Batı (Avrupa) karşıtlığı görüşlerinde gerçekleştiğini söyleyerek de benzerliği ortaya koyar (Rolland, 2022). Amerikalı yazar, akademisyen ve Gandhi araştırmacılarından biri olan Douglas Allen (1941-) ise Tolstoy'un *Kitab-ı Mukaddes*'i incelediğini, *Dağdaki Vaaz*'da İsa'nın öğretilerini örnek aldığını söyler. Ayrıca, Tolstoy'un *Hindu'ya Mektup*'una (Письмо к Индусу, 1909) dikkat çekerek Tolstoy'un Hintlilerin mevcut durumundan kendilerinin sorumlu olduğunu söylemesinin ve özgürlükleri için kötülükle iş birliğini şiddet olmadan reddetmeyi salık vermesinin önemini vurgular (Allen, 2020).

Tolstoy ve Gandhi hakkındaki çalışmalara bakıldığında ikili arasındaki etkileşim başta Tolstoy'un *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir* olmak üzere, Gandhi'nin de bizzat dile getirdiği, *İncil'in Kısa Özeti, O Halde Nasıl Yapmalıyız?* eserleri referans verilerek yapılmıştır. Ancak, Gandhi'nin Güney Afrika'daki üç tecrübesinin kişiliği, felsefesi ve görüşlerinin değişmesinde ve olgunlaşmasında önemli olduğu kabul edilir. Bunlardan ilki, şiddet karşıtı *satyagraha* felsefesinin ilk örneği olan 1906 yılında Transvaal'deki Hintlilerden parmak izi alınması, kayıt belgesi istenmesi gibi düzenlemelere karşı Hintlileri boyun eğmeyeceklerine dair yemin etmeye çağırmasıdır. İkincisi, 1909'da Londra'dan dönerken yazdığı insanları değerler, yaklaşımlar ve felsefeler üzerine yeniden düşünmeye davet ettiği, İngiltere'de tanıştığı Hintlilerin görüşlerine de yer verdiği diyalog şeklindeki *Hind Swaraj*¹ adlı kitabıdır. Son önemli tecrübesi ise Hintlilerin aleyhine vergi düzenlemesine ve Hristiyan olmayan Hintlilerin evliliklerinin tanınmamasına karşı Natal'dan Transvaal sınırına uzanan "Büyük Yürüyüş"tür (Allen, 2020). Altı çizilen bu tecrübeler esnasında Tolstoy'un Gandhi üzerindeki din olgusu haricindeki etkilerinin olup olmadığı bu çalışma kapsamında incelenen merak konusudur.

Özetle, incelenen çalışmalarda Tolstoy'un adı geçen eserlerinin temel alınarak Gandhi'nin Tolstoy'dan etkilendiğinin ve özellikle Tolstoy'un ahlak anlayışı ile şiddet karşıtı görüşlerini benimsediğinin ortaya konulduğu görülmektedir. Bu çalışmada ise Tolstoy ile Gandhi arasındaki etkileşimin arka planda kalmış detaylarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Afrika ve Hindistan'daki milliyetçi hareketlerin, Amerikan sivil haklar hareketinin ve birçok ülkedeki işçi, savaş karşıtı ve diğer sosyal hareketlerin temel taktiği ve felsefesi olarak görülen, sistemin bir bütün olarak reddedilmesinden ziyade yasanın sembolik ya da ritüelistik olarak ihlal

¹ Gandhi bu kitabının sonunda ek bir bölüm açarak bazı otoritelerin kitaplarını ve seçkin insanların görüşlerine yer verir. Kitabında yer verdiği görüşleri desteklemek için önerdiği otoriteler ve onların kitapları arasında listenin en başında Tolstoy'un altı eseri vardır. Bunlar sırasıyla *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir*, *Sanat Nedir?* (Что такое искусство?, 1898), *Çağımızda Kölelik* (Рабство нашего времени, 1890), *İlk Adım* (Первая ступень, 1891), *O Halde Nasıl Yapmalıyız?* ve *Hindu'ya Mektup* tur (Gandhi, 2009).

edilmesi olarak tanımlanan, pasif direniş olarak da bilinen (Britannica, 2023b), sivil itaatsizliğe Henry David Thoreau'nun (1817-1867) *Sivil İtaatsizlik Üzerine* (On the Duty of Civil Disobedience) adlı çalışması üzerinden kısaca değinilmiştir. Thoreau'nun Tolstoy hem de Gandhi için de oldukça önemli olan vicdan olgusu ön plana çıkarılmıştır. Tolstoy'un Gandhi'yi derinden etkilediği görüşüne istinaden, Tolstoy'un bu bağlamındaki görüşlerinin nasıl yaygınlaştığından bahsedilmiştir. Ayrıca, her iki ismin görüşlerindeki benzerlikler ile farklıları ortaya koyarak etkileşimlerinin derinliğini yansıtabilmek adına Tolstoy ve Tolstoyculuk'a yer verilmiş ve genel hatlarıyla ortaya konulmuştur. İkinci bölümde, ayrıca, Gandhi'nin *satyagrahası*, Tolstoy Çiftliği, Tolstoy'la mektuplaşmaları ve Tolstoy'un doğumunun yüzüncü yılı konuşması dikkate alınarak Gandhi'de Tolstoy'un izleri ortaya konulmuştur. Tartışma bölümünde ise ortaya konulan bulgular ışığında değerlendirme yapılmış, böylece, Tolstoy ve Gandhi etkileşiminin detaylarının öne çıkarılarak mevcut literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1. Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direnişin Temelleri

İnsanlığın zorbalığa (şiddete, savaşa vs.) ve düzene (yöneticilere, idarecilere vs.) karşı reaksiyon göstermesinin geçmişi zorbalık ve düzenin kendisi kadar eski olsa da, Amerikalı düşünce insanı, direnişçi, yazar ve natüralist olan Thoreau ile özdeşleşen sivil itaatsizlik kavramının ortaya çıkışı 19. yüzyıla denk düşer. Bu kavramın kitlelerce tartışılması ve uygulanması ise 20. yüzyılda Gandhi, Nelson Mandela (1918-2013), Martin Luther King Jr. (1929-1968) gibi önemli isimlerle ve onların toplumlarında gerçekleştirdiği eylemlerle olmuştur.

Sivil İtaatsizlik Üzerine adlı çalışmasını 1849'da ilk kez yayımlayan Thoreau'nun bu makalesinde yer verdiği sivil itaatsizlik hakkındaki görüşlerini "özgür ve bilinçli birey ve toplum olma" ve "hukuk, demokrasi, yönetim ve devlet eleştirisi" gibi başlıklar halinde değerlendirmek mümkündür. Ancak, bu çalışma özelinde dikkat çeken husus Thoreau'nun "vicdan" (conscience) vurgusu olmuştur. Thoreau *Sivil İtaatsizlik Üzerine* adlı makalesinde görüşlerini aktarmak için vicdanı şu noktalarda kullanır:

Neyin doğru neyin yanlış olduğuna çoğunluğun değil de, vicdanın karar verdiği bir yönetim olamaz mı? (...) Bir vatandaş bir an için ya da biraz olsun, vicdanını bir kenara bırakıp kanun koyuculara teslim olmalı mı? O zaman neden herkesin bir vicdanı var? Bence insanlığımız, yönetime tabi olmamızdan önce gelmelidir. (...) Tüzel kişiliklerin vicdanı yoktur, ifadesi doğrudur; ama vicdan sahibi insanlardan oluşan bir topluluk vicdan sahibi bir tüzel kişiliktir. (...) Kanunlara körü körüne uymanın doğal bir sonucu; asker, albay, yüzbaşı, onbaşı, er, barut taşıyıcısının ve ordu mensubu başka kim varsa mükemmel bir düzenle sıralanıp tepelerden ve vadilerden geçerek savaşa yürümeleridir; sağduyularına ve vicdanlarına ters gelmesi ise, savaşa gitmeyi zorlaştırır. (...) Kanunlara tabi olan kişi bağlılığı reddederse ve memur da istifa ederse, devrim gerçekleşmiş olur. Diyelim ki kan akması gerekti. Vicdanlar yaralandığında bir çeşit kan dökülmüş olmuyor mu zaten? Böyle bir yara, insanın insanlığını ve ölümsüzlüğünü kanatır ve ölümüne bir kanama meydana getirir. (Thoreau, 2015, s. 359, 371)

Görüldüğü üzere Thoreau için vicdan önce bireyde vardır veyahut olmalıdır, ardından bireyin oluşturduğu toplumda yaygınlaşmalı ve toplum vicdanına göre reaksiyon göstermelidir ve toplumu yöneten yöneticilerde de vicdan oldukça sivil itaatsizlik anlam kazanır, onun deyimiyle devrim gerçekleşir. Thoreau'nun vicdan merkezli sivil itaatsizlik anlayışını bireysel ve toplumsal

olarak, diğer bir ifadeyle ahlak ile bir araya getirerek, felsefi², psikolojik³, ve sosyolojik⁴ açıdan değerlendirmek mümkündür.

Uygulama olarak sivil itaatsizlik Tolstoy'un görüşleriyle, Gandhi'nin Hindistan'daki geniş kapsamlı pasif direnişiyle, Amerikan vatandaşlık hareketleriyle (özellikle Martin Luther King'in fikirleri ve eylemleriyle), Vietnam Savaşı'ndaki Amerikan yönetimine karşı savaş karşıtı hareketlerle ilişkilendirilir. Filozoflar, bu durumu diğer çoğu yasa dışı davranışlardan farklı, ahlaki olarak gördükleri için, ilkeleriyle ön plana çıkan sivil itaatsizlikle özellikle ilgilenmişlerdir. Kişisel çıkara dayalı veya kötü niyetli yasaların çiğnenmesine kıyasla, vicdani veya ilkesel nedenlerden dolayı yasaların çiğnenmesini içeren sivil itaatsizliğin amacı özellikle sosyal, politik ya da yasal düzeni yıkmak yerine, bireylerin haklarının korunması ve ahlaki bütünlüğün sağlanması ve geliştirilmesi olduğu için önemlidir (Simmons, 2003). Özetle, kavramsal temelleri Thoreau ile ilişkilendirilen sivil itaatsizlik ve uygulamaları felsefeden siyasete, siyasetten sanata uzanan geniş bir yelpazede kendisine yer bulmuştur.

2. Sivil İtaatsizlik ve Pasif Direniş Bağlamında Tolstoy ve Gandhi

Tolstoy ilki 1852 tarihli *Çocukluğum* (Детство) sonuncusu 1910 yılında olmak üzere roman, öykü, çocuk öyküleri, tiyatro oyunları olmak üzere tamamlanmamış eserlerinin de dahil olduğu 174 edebi eserin; aralarında *İtirafılarım* (Исповедь, 1882), *Sanat Nedir?, Aklınızı Başınıza Alın!* (Одумайтесь!, 1904), *Büyük Günah* (Великий грех, 1905), *Susamam* (Не могу молчать, 1908), *Şiddetin Yasası, Sevginin Yasası* (Закон насилия и закон любви, 1909), *Anlamanın Zamanı Geldi'nin* (Пора понять, 1909) olduğu makale, inceleme, açık mektup ve röportaj gibi 300'ün üzerinde yayının sahibidir. Ayrıca Tolstoy Kazan Üniversitesi'nde öğrenciyken 1847 yılı Mart ayından başlayarak ölümünden üç gün öncesine kadar olmak üzere hayatının atmış üç yılında günlük tutmuş; 1840 yılının Temmuz ayında Tatyana Hala'sına ilk mektubunu kaleme almış ve tıpkı günlüğünde olduğu gibi ölümünden üç gün öncesinde İngiliz yazar ve çevirmen Aylmer Maude'a (1858-1938) gönderdiği mektuba kadar 10 000'den fazla mektup yazmış, 50 000 kadar da mektup almış önemli bir kişidir (Ves Tolstoy v odin klik, 2022). Böyle büyük bir külliyatın Rusya'da geniş kitlelerce okunmasının yanı sıra, Tolstoy'un dünya çapında okuyucularla buluşması 1880'li yıllardan itibaren başlar. Tolstoy'un eserlerinin ve görüşlerinin Rusya'nın sınırlarını aşmasındaki en büyük emek ise Vladimir Çertkov'a (1854-1936) aittir. Çertkov, tıpkı Tolstoy gibi, soylu bir aileye mensuptur ve maneviyat üzerine düşüncelerini insanlara aktarmak isteyen bir yayıncı ve yazardır.

"Çertkov var olmasaydı, onu icat etmek gerekirdi" diyen Tolstoy, Çertkov'un adını ilk kez Tolstoy'un yolundan giden Gavril Rusanov'dan (1845-1907) 1883 yılının Ağustos ayında Yasnaya Polyana'da duyar. O zamana kadar "yeni" Tolstoy'un takipçileri çoktan vardır. Aynı yılın

² Felsefede vicdan bireyde veya ahlaki özne ya da failde var olan doğru ve yanlış duygusudur. Vicdanın tüm güdelenmeler üzerinde mutlak bir otoritesi olduğunu söyleyen Joseph Butler (1692-1752) vicdanı yüreğin olaylara yönelmiş algısı olarak tanımlamıştır (Cevizci, 2020b, s. 1936).

³ Psikolojide tamamen bilinçli (conscious) bir olgu olarak görülen vicdan (conscience) yapılan veya düşünülen eylemlerin doğru veya yanlış olduğuna karar veren içselleştirilmiş ahlaki ilkeler toplamıdır (Budak, 2017, s. 780).

⁴ Sosyolojide vicdanın ahlakın kaynağı olduğu konusunda bazı görüşler bulunmaktadır. Bunlar konuya doğuştan ve sonradan kazanılmış vicdan gibi iki açıdan bakar. Rousseau'ya göre, bizde iyi ve fenayı ayırt eden doğuştan gelen bir duygu vardır. İngiliz ahlakçılardan Shaftsbury'e göre insanda doğuştan ahlaki ve sosyal bir içgüdü vardır ki, bize iyi ve fenayı, ahlaki ile gayrı ahlakiyi fark ettirir. Sonradan kazanılmış vicdan teorisine göre ise vicdan, doğuştan getirilmiş mükemmel bir şey olarak görülmez. Spencer, "vicdan"ın oluşmasında terbiye ve gelişmenin büyük bir tesiri olduğuna inanır (Şener, 2009, s. 302-303).

Ekim ayında ise Tolstoy Çertkov ile Moskova'daki evinde buluşur. Tolstoy o zamanlara ait günlüğünde Çertkov için güven veren ve çevik birisi olduğunu, onu sevdiğini ve ona güvendiğini yazar. Çertkov ise Moskova'da geniş halk kitlelerine hitap eden yayıncılık anlayışıyla ilgili pek çok yayıncıyla görüş alışverişinde bulunur. Çertkov dönemin önde gelen yazarlarının eserlerini yeni baskılarla ve uygun fiyata satma fikrine sahiptir. Bu fikrini yazar ve yayıncı İvan Sitin (1851-1934) ve eski deniz subayı biyograf, yazar, yayıncı Pavel Biryukov'un (1860-1931) desteğiyle Posrednik (Посредник) yayınevini kurarak hayata geçirir. 1885 yılının Mart ayında Posrednik'te Tolstoy'un mavi-kırmızı kapaklı, siyah çizgilerin olduğu, büyük puntolarla yazılı üç halk öyküsü yayımlandıktan sonra aynı yılın Mayıs ayında Çertkov İngiltere'ye giderek yazarın eserlerinin İngilizce yazılmasıyla ilgili anlaşmalar yapar. Böylece Tolstoy'un *İtraflarım*, *İnancım Neden İbarettir?* (В чем моя вера?, 1884) ve *İncil'in Kısa Özeti* eserleri tek kapak altında İngilizce olarak yayımlanır (Basinski, 2017). Çertkov 1889 yılından itibaren İngiltere'de Tolstoy'un el yazmalarıyla, taslak metinleriyle ve günlüğüyle ilgili çalışmalar yürütür. O 1894-1896 yılları arasında yazarın eserlerinin düzene konmasına yardım ettikten sonra 1897-1907 yılları arasında yine İngiltere'de, başta sansürden yasaklanan eserler olmak üzere, Tolstoy'un eserlerinin yayımlanmasına yardımcı olur. Çertkov, ayrıca, 1911-1912 yıllarında Tolstoy'un kızı Aleksandra Tolstoya (1884-1979) ile birlikte, yazarın ölümünden sonra basılmak üzere eserlerini bir araya getirir ve yayımlar (Polosina, 2022). Çertkov'un emekleriyle, sansürlenmiş ve yasaklanan eserleri başta İngilizce olmak üzere pek çok dile çevrilir ve aralarında Gandhi'nin de olduğu okuyucularla buluşur.

Tolstoy özellikle 1870'li yılların sonu 1880'li yılların başından itibaren septik bir kişiliğe bürünür ve özellikle mistisizmi reddeder. Neredeyse tüm enerjisini din üzerine çalışmaya harcar ve hakikate ulaşmada tek yolun İsa'nın savunduğu gibi yaşamak olduğuna kanaat getirir. Bu yol ise geleceği düşünmeden sıradan bir hayat sürmek (maddiyattan uzak durmak), öç almak yerine sevgiyle her türlü şiddete karşı çıkmak ve otoriteye –özellikle de dini otoriteye– boyun eğmemekten geçtiğini söyleyebiliriz. Sevgi yasasını benimseyen ve dünyada olup bitenlere kayıtsız kalamayan Tolstoy, bu görüşlerini okuyucularla paylaşır.

Kayıtsız kalamadığına en güzel örneklerden biri; Güney Afrika'daki olaylardır. 14 Kasım 1897 tarihli günlüğüne şunları yazar:

İngilizlerin Afrika'da yaptıklarını okudum. Hepsi korkunç şeyler. Ancak, bu halkın aydınlanması için tüm bunların kaçınılmaz bir gereklilik olduğu fikrine kapıldım. Başlangıçta uzunca düşünüp bunun gerekli olduğuna kanaat getirmiştim. Nasıl da saçmalamışım. Niçin Hristiyan yaşam tarzını kabul etmiş insanlar tıpkı Mikluho-Maklay'⁵ yaptığı gibi onlarla sadece yaşamak için gitmiyor da ticaret yapmak, alkole alıştırmak ve öldürmek ihtiyacı duyuyorlar. İşte sorun da tam olarak bu. İnciller tüm canlılara böyle vaaz edildiği sürece, sorun da büyür. (Tolstoy, 1953, s. 199)

Bu notun yanı sıra Tolstoy'un Hintlilere ve Güney Afrika'da olan bitenlere ilişkin yoğun ilgisinin, Gandhi'yle olandan önce, alt manşetinde “Özgürlük ve Siyasi, Sosyal ve Dini Reform Organı” ibaresi yer alan, 22 Mart 1908'de Vancouver'da düzenlenen ve Hintlilerin sömürge ve ev sahibi hükümetlerin adaletsiz muamelelerini protesto ettiği kitlesel bir toplantıya ilişkin haberle

⁵ Nikolay Nikolayeviç Mikluho-Maklay (Николай Николаевич Миклухо-Маклай) 1846-1888 arasında yaşamış Rus etnograf, antropolog, biyolog ve gezgin. Eğitimini tamamladıktan sonra çeşitli yıllarda Rusya dışında araştırmalarda bulunmuştur. Güneydoğu Asya ve Okyanusya'daki yerli halklar üzerine çalışmalar yapmıştır.

ilk kez 1908 Nisan ayında yayın hayatına başlayan (SAADA, 2023) *The Free Hindusthan* adlı gazetenin sahibi Taraknath Das (1884-1958) ile başladığını söyleyebiliriz. Das Washington'dan gazetenin iki sayısı ile birlikte Tolstoy'a gönderdiği mektubunda “Adınız günümüzde insanlığın iyiliğine çaba sarf edenler için bir slogan oldu” der, “Ahlaki gücünüz, liberal bakış açılarınıza inatla karşı çıkan Rus hükümetinin otokratik yasalarına üstün geldi ve çalışmalarınız ona korku salıyor ve hükümet size karşı çıkmaya cesaret edemiyor. Köleleştirilmiş Rus halkını anlatan eserleriniz medeni dünyanın gözlerini açtı ve sempati topladı” şeklinde devam eder ve ekler: “Açlık çeken milyonlar adına, Hristiyan duyarlılığınıza sesleniyorum, bu davaya sahip çıkın” (Ves Tolstoy v odin klik, 2023).

Tolstoy bu çağrıya kayıtsız kalamaz ve *Hindu'ya Mektup*'u kaleme alır. *Hindu'ya Mektup*'un ilk kez *Kievskiye Vesti* (Киевские вести) ve *Russkiye Vedomosti* (Русские ведомости) gazetelerinde parçalar halinde yayımlanır. Mektup Çertkov tarafından İngilizceye çevrilerek ve ilk olarak Tolstoy'un izniyle Gandhi tarafından *Indian Opinion*'da 1910 yılında okuyucularla buluşur (Ves Tolstoy v odin klik, 2023). Das büyük devletlerin sömürgeleri üzerindeki şiddetine son verebilmek için şiddeti savunan bir figürdür. Tolstoy ise *Hindu'ya Mektup*'ta dini hakikat olan sevginin, toplumlardaki güç sahibi kimselerce kendi çıkarları için çarpıtıldığını dile getirir. Das'ın bu görüşüne karşı çıkarak, şiddetin bu denli olmasının sebebinin yine karşı şiddet olduğunu dile getirir ve dini hakikatte asla yeri olmayan bu yanlışa düşmemek, bu yozlaşmaya dur demek için hakikatin yeniden tesis edilmesi gerektiğini –yani şiddete şiddetle karşılık değil, aksine şiddete şiddetsizlikle karşılık vermek yani sevmek gerektiğini– söyler. Anlaşılacağı üzere Tolstoy'un sivil itaatsizliğinin temelinde İsa öğretileri vardır ve sevgi yasasına inanmaktadır. Tolstoy'un 1880'lerden itibaren bu görüşleri ve içselleştirdiği yaşam tarzı *Tolstoyculuk/Tolstoy Hareketi* (Толстовство/ Толстовское Движение) ve onun bu yaşam görüşünü benimseyenler ise *Tolstoycu* (Толстовец/Толстовца) olarak bilinir.

Gandhi'nin ise sivil itaatsizlikle özdeşleşen görüşlerinin ortaya çıkışını, henüz 18 yaşındayken, hukuk okumak üzere Londra'ya gitmesine dayandırabiliriz. İngiltere'de edindiği pek çok tecrübe, onun hayata bakışını değiştiren ve geliştiren olaylardır. Gandhi, bir yandan Hindu geleneklerine göre yaşam tarzı sürmeye çalışırken, diğer yandan kendisine İngiliz tarzı yaşama adapte olması gerektiği telkininde bulunulur. Bu telkinlerden birisi de kendisi gibi Hindu olan, daha sonraları Gandhi'nin yakın arkadaşlık kurduğu ve Gandhi ile birlikte adından sıkça söz ettiren, tıp hekimi ve avukat Pranjivandas Jagjivandas Mehta'ya (1864-1932) aittir. Gandhi otobiyografisinde Dr. Mehta'nın kendisine İngiltere'ye öğrenimden çok, İngilizlerin yaşayışlarını görüp ibret almak için geldikleri telkininde bulunduğu bahseder (Gandhi, 2016). İngiltere'deki tecrübeleri sonucunda geçirdiği değişim, kendi ifadesiyle, Gandhi'yi “İngiliz centilmeni rolü”ne sokar. Gandhi'nin etyemezliğe olan inancı, araştırdıklarıyla, okuduklarıyla günden güne artsa da onun bu durumundan kaygılanan ve onu bir İngiliz'e hiç de uymayacak bu davranışından uzaklaştırmak isteyen bir arkadaşı Gandhi'yi öncesinde bir lokantaya, ardından da tiyatro oyunu izlemeye davet eder. Etyemezliği sebebiyle lokantada arkadaşıyla yaşadığı tatsız tartışmanın ardından Gandhi, İngiliz centilmeni olmak gibi olanaksız bir işe giriştiğinden söz eder (Gandhi, 2016). Bunun üzerine, Hindu kıyafetleri yerine İngiliz modasına uygun kıyafetler, şapkalar satın alır ve sakalıyla artık her gün ilgilenmeye başlar. Yine, bir İngiliz centilmeni olmak adına yabancı dil öğrenmeye ve sanatla ilgilenmeye başlar.

Ancak Gandhi'nin İngiliz centilmeni rolü uzun sürmez ve Gandhi tekrar özüne dönerek İngiltere'ye gelme amacı olan hukuk fakültesini büyük çabalarla bitirir, baroya kaydolur ve 1891 yılının Haziran ayında memleketine doğru yola çıkar. Bugünkü adı Mumbai olan Bombay'a vardıktan sonra avukatlık mesleğini icra etmeye başlar. İnişli çıkışlı meslek hayatında yaşadığı bürokratik kötü tecrübeler sonucu, ağabeyi aracılığıyla gelen Güney Afrika'daki avukatlık işi teklifini kabul ederek Güney Afrika'ya geçer. Güney Afrika'nın Pretorya, Naval gibi pek çok şehrinde bulunan Gandhi'nin orada bizzat yaşamış olduğu, özellikle ırkçı tecrübeler yaşam amacının şekillenmesine ve bir idealist olarak bir şeyler yapma ihtiyacı duymasına yol açar. Güney Afrika'daki özellikle dini baskılar karşısında, Gandhi'nin dinleri öğrenmeye ve din üzerine yazılar okumaya başladığını, okuduğu kitaplardan arasında Tolstoy'un *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir*, *İncil'in Kısa Özeti* ve *O Halde Nasıl Yapmalıyız* olduğunu otobiyografisinde görmek mümkündür.

Gandhi'nin Tolstoy'un görüşlerinden ve eserlerinden etkilendiğinin en açık kanıtlarından biri, bizzat kendi sözleridir. Tolstoy'un ölümünden 18 yıl sonra, 20 Eylül 1928 tarihli *Young India*'da Ahmedabad Gençlik Derneği himayesindeki *āṣramda*⁶ Tolstoy'un doğumunun yüzüncü yılına denk gelen konuşmasında Gandhi, Tolstoy'un eserleri arasından kendisini en çok etkileyenin *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir* olduğunu söyler. Bu kitabı kırk yıl önce okuduğu dönemde pek çok konuda şüpheli olduğunu ve bazen ateist fikirlere kapıldığını belirtir. İngiltere'ye gittiğinde şiddetin gerekliliğine inancının olduğunu, şiddetsizliğe ise hiç inanmadığını vurgular. Ancak bu eseri okuduğunda şiddetsizliğe inanmaya başladığını ve Tolstoy'un eserlerinin bir bütün olarak hayatının üzerinde etkili olduğunu söyler (Gandhi, 1970). Gandhi'nin Tolstoy'un özellikle bu eseriyle birlikte *İncil'in Kısa Özeti* ve *O Halde Nasıl Yapmalıyız?* adlı eserlerinden bu dönemde etkilenmesi tesadüfi değildir. Çünkü Gandhi, Güney Afrika'da bulunduğu zamanlarda dinleri tanıma fırsatı bulmuş, özellikle de Hristiyanlıkla ilgilenmiştir. Ancak onda da, Tolstoy'un özellikle bu üç kitabında olduğu gibi, kilisenin uygulamalarının, İsa'nın öğütlerinin yorumlamalarının akla ve vicdana uygunluğu konusunda soru işaretleri oluşmuştur. Örneğin Gandhi otobiyografisinde bir Hristiyan topluluğuyla edindiği tecrübeyi, Hristiyanlık ve kilise uygulamaları ile ilgili görüşlerini şu sözlerle anlatır:

Tanrı'nın sadece İsa'da, yani insan suretine girmiş biricik oğlu İsa'da cisimlendiğine ve ancak ona inananların sonsuz yaşama kavuşacaklarına inanmak içimden gelmiyordu. Eğer Tanrı'nın oğulları varsa, biz hepimiz onun oğulları sayılırdık. Eğer İsa Tanrı'nın benzeri ya da ta kendisi ise, o zaman bütün insanlar Tanrı'nın benzeri ya da onun ta kendisiydi. İsa'nın kanını canını vererek insanların günahlarının kefareti ödediğine aklım hiç mi hiç yatmıyordu. (...) İsa'yı, din uğruna canını vermiş bir insan, özverinin canlı simgesi, tanrısal bir vaiz olarak kabul edebilirim, ama yeryüzüne gelen en olgun insan olarak değil. Çarmıhta can veriş dünya için büyük bir örnekti. Ama bunda gizemli, mucize türünden bir şey görmek sorununa gelince, duygularım bunu bir türlü kabul edemiyordu. (Gandhi, 2016, s. 179)

Sivil itaatsizlik ve pasif direniş yolunda, Gandhi için, tıpkı Tolstoy'da olduğu gibi, dinin etkisi büyüktür. Gandhi, Hinduizm'de Tanrı Vishnu 'ya inananların bir kolu olan Vaishnava'ya⁷ mensup biri olarak dünyaya gelmiş ve yetişmiştir. Yaşam tarzının sadeliği, yeme içme alışkanlığı

⁶ Āṣram "inziva yeri", "münzevilerin mekanı", "keşiş ya da emekli aziz veya bilgelerin kulübesi" anlamında kullanılır (Monier-Williams, 1986, s. 158).

⁷ Vaishnavalar için hakikat (brahman) Vishnu'dadır ve o da Vishnu'nun Rama, Krishna ve diğer avatarlarında tezahür eder. Vishnu ayrıca avatarları aracılığıyla ahlak yasasına (dharma) uygun olarak gelenekçi doğruluğu savunur (Britannica, 2023a).

ve şiddet karşıtlığı bakımından Tolstoyculukla oldukça örtüştüğünü söylemek mümkündür. Ancak Gandhi'nin, Tolstoy'a kıyasla, dinleri ve öğretilerini katı bir şekilde reddettiğini söylemek güçtür. Hukuk eğitimi için gittiği İngiltere'de Doğulu olup da Batılı -hukuktan ekonomiye, edebiyattan dine- pek çok kaynağa erişmiş, araştırma fırsatı bulmuş veya bizzat tanıklık etmiştir. Bu da onda bütün insanlığa örnek olabilecek bir dünya görüşü oluşmasını sağlamıştır diyebiliriz.

1893'ten 1914'e kadar Güney Afrika'da kalan Gandhi 1919'a kadar Hindistan siyaseti içinde arka plandaki bir isimdir. Ancak onun Güney Afrika'daki tecrübeleri Hindistan'ı içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik krizden çıkaracak formülleri üretmesi için önemlidir. Güney Afrika'daki tecrübesi, mensubu olduğu tüccarlar kastı (*bania*) ve Hindu inancı ona şiddet içermeyen yaşamın tesis edilmesine olan inancını günden güne artırır. Ona göre Hint geleneksel yaşamından yola çıkarak sade bir yaşamın topluma nüfuz etmesi; yönetimin sadece İngilizlerden alınarak Hintlilere verilmesi değil, yöneticilerden topluma tüm bireylerin hakikate, manevi değerlere bağlı bir dönüşümü gereklidir. Gandhi bunun içinse *satyagrahayı* benimseyerek hem bireysel hem de ulusal düzeyde kendi kendini yönetebilen bir Hindistan'ı yaratacak bir anlayışı savunur. Bu düşüncenin temelinde ise karşı tarafa saygı duymak, onu severek uzlaşma zeminiyle problemleri çözmek yer alır (Metcalf & Metcalf, 2018) çünkü ona göre siyaseti gerçekleştirecek yönetimler, toplumlar üzerinde veya eylem ve işlemlerinde görüşlerini dile getirebilecek ve yönetimlerin birey olarak insanların vicdanından bağımsız herhangi bir girişimde bulunmamasının önüne geçecektir. Böylece toplumlar yöneticilerin gizli planlarının ve adaletsiz uygulamalarının önüne geçebilecek bir güç olacaktır (Anıl, 2013). Bu noktada Gandhi'nin Thoreau'yla aynı görüşü paylaşmadığını söylemek mümkündür. Thoreau vicdanın kamusal alanda neredeyse hiçbir şekilde var olamayacağını söylerken, Gandhi toplumlara bir misyon yükleyerek vicdanın kamuda yer alabileceğini inanmaktadır. Tolstoy ise yönetimlerin varlığına ve onların özellikle mülkiyet ve şiddet yanlısı uygulamalarına, tıpkı Thoreau gibi, karşı çıkıyordu. Ancak her iki ismin de -yani Tolstoy Tolstoyculuk ile Gandhi ise *satyagraha* ile- sivil itaatsizlik ve pasif direnişin kendilerine özgü uygulamalarını yapmıştır.

2.1 Tolstoy ve Tolstoyculuk

Büyük Sovyet Ansiklopedisi'ne (Большая советская энциклопедия) göre Tolstoyculuk (Толстовство) veya Tolstoy Hareketi (Толстовское Движение) 1880'lerdeki siyasi gerileme döneminde Tolstoy'un dini-felsefi öğretilerinin etkisi altında ortaya çıkan; 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Rusya'da etkisi süren dini ve ütöpik bir toplumsal hareket olarak tanımlanır (Akademik, 2023). Tolstoyculuk (Толстовство) ve Tolstoycu (Толстовец/Толстовца) kavramlarının sözlüklerde⁸ kendine yer bulması veya Tolstoyculuğun yalnızca Yasnaya Polyana'da sınırlı kalmayıp Tambov'da (Naletov, 2020) hatta Bulgaristan'da (Terziyeva, 2015) da Tolstoycular tarafından sürdürülmesi, bu hareketin öneminin ve yaygınlığının kanıtı olarak değerlendirmek mümkündür.

Tolstoyculuk uygulamalarında (komünlerinde) insanları bir araya getiren temel faktör maneviyattır. Tolstoycular birbirleriyle olan ilişkilerine hoşgörü ve özen gösterirdi; aralarında tüm yaşam tarzlarına etki eden bir mutluluk vardı ve hayata dair tüm etkenlere yönelik bir dolu dolu ve özgürlükçü anlayış hakimdi. Bu noktada ahlaki bir değer olarak tarımsal emek söz konusuydu. Tolstoycuların sosyal ve manevi tecrübelerindeki bu benzersizlik onların toprağı işlemedeki temel

⁸ Bu kavramlar pek çok sözlükte de yer alır. *Tolstoyculuk* (Толстовство) için bk. <https://bit.ly/3GNVaRQ> Tolstoycu için (Толстовец veya Толстовца) için bk. <https://bit.ly/3L06VqO> veya <https://bit.ly/3o4QwIr>

prensibiydi. Bu prensip; yüce bir ilke olan tarımsal emeği rasyonel bir varlık olarak içselleştirmiş insanların koruma ihtiyacı duyduğu insanca yaşam tarzının ana bileşenidir. Tolstoy'un tarıma dayalı bu komünlerinin belirgin özelliği ise toprağın işlenmesiydi. Yani onlar sebze üreticiliğinin yanı sıra meyve ağaçları dikerlerdi ve toprağı islah etmeye çalışırlardı. Islah etme işi ise genelde bataklık, dağ yamaçları ve taygalarda yapılırdı ve süs ağaçlarıyla da desteklenerek kültürel bir etkinliğe dönüşürdü (Meleşko & Kaşirin, 2011). Tolstoyculuk'ta toprağın işlenmesinin, onun dini görüşleriyle direkt ilgisi olmasa da, bunu 1850'li yıllardan beri süregelen toprak köleliği sisteminin getirdiği mülkiyet anlayışıyla ilişkilendirmek mümkündür. Bilindiği üzere II. Aleksandr'ın (1818-1881) 1861'deki reformları, soyluları kendi köylülerini hile ve emek sömürsü yoluyla istismar etmeye devam etmek ya da kendilerini iflas ettirmek seçenekleriyle karşı karşıya bırakmıştı. Tolstoy gibi, köylü sınıfına sempati duyan soylular, kendilerini çıkış yolu olmayan çok zor bir durumda bulmuşlardı. Tolstoy, *Anna Karenina* romanındaki Levin karakteriyle mülkiyete dair kendi görüşlerinin yanı sıra onun tüm bu karışık ve zor durumunu aktarır. *Anna Karenina*'da Tolstoy, Levin karakteri örneği üzerinden içinde bulunduğu koşulların belirsizliğini ve karmaşıklığını gösterir. Levin bu durumdan kurtulmanın yolunu pahasına olursa olsun arar. Bu, diğer insanların emeğinin rasyonel bir şekilde sömürülmesi ve böylece toplumun uyumlu bir varoluşa kavuşturulması anlamına gelen "sınırlamalar" fikridir. Köylüleri eğitmek de bir seçenektir ve köylülerin yaşamını iyileştirmek için tek pratik çözüm olarak görülür. Bunun için herkes eşit olmalıdır ve soylular gerekli önlemleri alabilmek adına köylü yaşamını içeriden, halkın gözünden görmelidir (Naletov, 2020).

Tolstoy komünlerinde kapılar kilitlenmezdi ve herkese açıktı, yemek bedavaydı ve paylaşılırdı. İlginç ve dikkate değer olan ise Tolstoycular'da hiçbir sahiplenme/aidiyet/mülkiyet duygusunun olmamasıdır. Bu durum Tolstoy'un mülkiyet üzerine görüşünün somut bir örneğidir. Üstelik bu yaşam tarzı sadece mülkiyet anlayışının olmamasından da ibaret değildir. Yalnızca insanı merkeze alan şiddet içermeyen tavır değil, tüm canlıları kapsayan şiddet içermeyen tavır hakimdir. Tolstoycular katı bir vejetaryen beslenmeyi benimsemişlerdi, tütün kullanmaz, alkol tüketmez ve küfür etmezlerdi (Meleşko & Kaşirin, 2011). Böylece şiddete sebebiyet verebilecek (örneğin sarhoş olup da saldırganlık sergilenmesi veya küfür edilmesi durumunda tahrik olmanın engellemesiyle) her şeyin önüne geçmiş olurlardı. Şiddeti yenmenin yolu olarak Tolstoy sevginin altını çizmiş ve şiddetin doğa kanunlarında var olmadığına ve olamayacağına inanmıştır. Polonyalı filozof, savaş karşıtı aktivist, ekonomist ve devrimci Rosa Luxemburg (1871-1919) Tolstoy'un doğa ile ilişkisini onun *İtirafımlarım* ve *Üç Ölüm* (Три смерти, 1859) eserlerini referans göstererek şu sözlerle anlatır:

Eğer Tolstoy'un ruhunda, ölümsüzlüğe duyduğu şiddetli arzusun yanında doğa ile birliğin dinsiz bir bilincini de yaşasaydı, bu bilinç onun sadece eski Hristiyanlarda olduğu gibi, öteki dünyada yaşamaya devam düşüncesiyle avunmaya götürürdü. (...) Tolstoy'un kişisel "ben"i ile doğanın muhteşem "ben olmayan"ı arasındaki çelişkinin sonsuza kadar sürmesine gereksinmesi vardı. Onun kendini hissetmesi için pırıl pırıl gökyüzünün hiç bitmediği bir ölümsüzlüğe ihtiyacı vardı. Onu ancak bu gökyüzü "toplayarak sonsuz uzaklığa çeker" ve kendi sonsuz maviliği ile birleştirebilirdi. (...) Özetle söylersek, ruhun ölümsüzlüğüne olan Hristiyan inancı onu avutacak bir şey olamazdı. O bedeninin ölümsüzlüğüne ihtiyaç duymaktaydı. Böyle bir ölümsüzlüğün asla olamayacağı gerçeği de onun trajedisini oluşturuyordu. (Luxemburg, 2021, s.12-13)

Tolstoy için doğa kusursuz ve sonsuzdur, diyebiliriz. Ayrıca Tolstoycular tüm faaliyetlerini birbirlerine yardım ederek ve tarımsal faaliyetlerinde neredeyse hayvan gücünden hiç yararlanmayarak gerçekleştiriyorlardı. Böylece yalnızca ahlaki olarak başkalarına yardım etmekle kalmıyor, ayrıca fiziksel emeğin bir erdem olduğunu ve hem bedeni hem de zihni geliştirdiğini düşündükleri için dürüstçe, sevgiyle ve istekle, doğa kanunlarına uyarak birbirleri için çalışıyorlardı (Meleşko & Kaşirin, 2011).

Anlaşılacağı üzere Tolstoyculuk'ta yapısal ve biçimsel açıdan kendine özgü bir ahlak formüle edilmişti. Bu düzen, tarım faaliyetlerine etki eden ekonomik bir düzeni, Tolstoycular'ın gündelik hayatını etkileyen bir sosyal topluluğu ve doğa kanunlarıyla barışık bir yaşam tarzını desteklemekteydi. Ortaya konulan bu komün yaşamı 1870'lerde başlamış, İkinci Dünya Savaşı yıllarında bazı yerlerde sekteye uğramış veya kapatılmış, ancak örneğin Tambov'a bağlı Rasskazovo'da 1970'lere kadar faaliyetlerini sürdürmeyi başarmıştır. Böylece etkin bir şekilde yaklaşık bir asır süren Tolstoyculuk anlayışına uygun bir yaşam tarzı Tolstoycular tarafından sürdürülmüştür. Gandhi de Tolstoy'a benzer şekilde bir yaşam tarzını hedeflemiş bir liderdi. O da görüşlerinin uygulamasına önem vermiş ve insanları peşinden sürüklemiştir.

2.2 Gandhi'nin Satyagrahası ve Tolstoy'un Gandhi Üzerinde Etkisi: Tolstoy Çiftliği, Gandhi'nin Tolstoy'la Mektuplaşmaları ve Tolstoy'un Doğumunun Yüzüncü Yılı Konuşması

Güney Afrika'daki olayların etkisinde kalan Gandhi, nefisini temizlemek için bir ilke arayışına girmişti. O zamana dek İngilizce'de "pasif direniş" deyimini kullansa da Avrupa'da pasif direniş dair edinmiş olduğu güçsüzlerin silah, kin ve nefret dolu direnişleri, onun için kötü tecrübedi. O, bütün bu savlara karşı gelmek ve Hint hareketinin özünü açıklamak zorunda hissediyor ve yeni bir kavrama ihtiyaç duyuyordu. Bunun üzerine *Indian Opinion*'ın okuyucularına danıştı ve aradığı kavram uzaktan akrabası olan kuzeni ve sıkı takipçisi Maganlal Gandhi'den (1883–1928) geldi. Maganlal Gandhi gerçek anlamına gelen *sat* ile sebat anlamındaki *agraha*'dan oluşan "sadagraha" diye bir kavram ortaya atmıştı. Gandhi ise bu sözcüğü daha anlaşılır kılmak adına "satyagraha" biçimine soktu (Gandhi, 2016). Satyagraha "Hakikatin gücü" anlamına gelen ve Gandhi'nin hakikati bulmak amacıyla karşılıklı saygıya dayanan anlaşmazlık çözüm yöntemidir ve ona göre hem bireysel hem de ulusal düzeyde kendi kendini yönetebilen bir Hindistan'ı yaratacak düşünceleri içermektedir. Temelinde ise karşı tarafa saygı ve sevgiyi barındıran çözümler üretmek yatar (Metcalf & Metcalf, 2018). Bu açıdan bakıldığında ise, Thoreau'nun bireyin sahip olduğu vicdanın (geniş perspektifte saygı ve sevginin) toplumu oluşturan bireylerde var olduğu sürece toplumun da ortak bir vicdan sahibi olacağı görüşünü destekler.

1906 yılında Transvaal'de bütün Hintlilerin kayıt altına alınması için parmak izlerinin alınmasına ve kolluk kuvvetlerinin izne gerek olmadan Hintlilerin evlerine girebilmesine imkan veren bir yasanın yürürlüğe girmesiyle Gandhi yasaya karşı bir hareket başlatır. Hintlileri kayıt dairelerini şiddete başvurmadan işgal etmeye davet eder. Yetkililerce bu durum dikkate alınarak Gandhi'ye uygulamanın gönüllülük esasıyla yapılacağına dair söz verilse de bu söz tutulmaz ve bunun üzerine Gandhi bu kez Hintlilere izinsiz sokak satıcılığı yaparak tutuklanmalarını salık verir (Ökçesiz, 2011). Buradaki amaç, tıpkı Thoreau'nun *Sivil İtaatsizlik*'inde bahsettiği vergi ödemeyi reddetmesindeki gibi, hiçbir şekilde şiddete başvurmadan sistemin durmasını, çökmesini sağlamaktır.

Güney Afrika’da o yıllarda ayrıca yöneticiler kendilerinden olmayan (Hindu, Müslüman vs. gibi) kesimlerden kafa vergisi almaktadır. Ayrıca örselenen ve dışlanan bu toplumların evlenmeleri yasaklanarak medeni hukuktan yararlanmalarına engel olunmaktadır. Bu durum özellikle işçi sınıfı tarafından grev kararı alınmasıyla ve Gandhi’nin işçileri kurmuş olduğu Tolstoy Çiftliği’ne doğru yürüyüş yapmaya davet etmesi ile sonuçlanır (Ökçesiz, 2011). Gandhi’nin greve verdiği desteğin ve yürüyüş çağrısının yöneticiler tarafından şiddet kullanılarak önlenmeye çalışılması tüm dünyanın tepkisini çekerken, Gandhi’nin *satyagrahası* Güney Afrika’nın sınırlarını aşar. Gandhi’nin şiddetten uzak grev ve yürüyüş çağrısını Thoreau’nun Amerika’nın toplumsal yapısını kastederek söylediği şu sözlerle açıklayabiliriz: “Bir milletin nüfusunun altında biri özgürlük için iltica eden kölelerse ve yabancı bir ordu bütün ülkeyi haksız sebeple işgal edip fethetmişse ve ülke, askeri yönetimle idare ediliyorsa, bence dürüst insanların başkaldırıp devrim yapma zamanı gelmiştir” (Thoreau, 2015, s. 362). Buradaki dürüst insan Gandhi’dir ve ona inananlardır. Devrim ise, ilk akla gelen anlamından daha geniş bir anlamda, tüm dünyaya yaşanan tüm bu adaletsizliği ve haksızlığı duyurmaktır.

Güney Afrika’dan Hindistan’a dönen Gandhi 1917 yılında Hindistan’ın kuzeyinde yer alan Champaran’a giderek köylülerin yaşamış olduğu zorluklar karşısında onlara destek olur. Bu onun *ahimsayı*⁹ içselleştirdiğinin en somut göstergelerinden birisidir. Gandhi, *ahimsa* ile ilgili olarak şunları söyler: “Köylülerle olan ilişimde kendimi Tanrı, *ahimsa* ve gerçekle karşı karşıya buldum dersem, abartmış olmam, sadece doğruyu söylemiş olurum. Beni böyle bir inanca sürükleyen duyguyu incelediğimde, neden olarak halka beslediğim sevgiden başka bir şey bulamıyorum. Bu sevgiyse, *ahimsaya* olan sarsılmaz inancımın bir ifadesidir” (Gandhi, 2016, s. 507). Patronlar ve işçiler arasında adeta bir köprü görevi üstlenen Gandhi, işçilerin haklarını kazanmaları için onları greve davet eder ve grevin başarıyla sonuçlanmasını şu koşullara bağlar: “1. Şiddet eylemlerine başvurmamak. 2. Grev katılmayanları rahatsız etmemek. 3. Sadakaya bel bağlamamak. 4. Grev ne kadar sürerse sürsün, direnci kaybetmemek ve grev boyunca başka onurlu bir işte çalışarak ekmeğini kazanmak” (Gandhi, 2016, s. 525). Gandhi’nin bu çağrısının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla şiddete başvurmamak ve grev yapmak Gandhi’nin sivil itaatsizlik uygulamasında önemli bir yer tutar.

1930’lara gelindiğinde Hindistan topraklarında huzursuzluk hakimdir ve pek çok irili ufaklı olaylar meydana gelmektedir. Ancak bunlardan en önemlisi muhtemelen İngiltere’nin Hindistan üzerindeki sömürü politikalarından birisi olarak ülkede bolca bulunan tuz mineralinin üretilmesi, işlenmesi ve satışıyla ilgili getirdiği kısıtlamalardır. Gandhi’nin *satyagrahasının* belki de en meşhuru Tuz Yürüyüşüdür. Gandhi, Britanyalıların aldığı vergilere karşı yaptığı tuz yürüyüşüyle 12 Mart 1930 tarihinde Gandhi beraberindekilerle ülkenin güneyine Dandi’ye doğru yola çıkar. 24 gün boyunca arkadaşlarıyla hiç durmadan yürüyen Gandhi’nin yol üstünde uğradığı her köydeki halk tarafından coşkuyla karşılandığı ve yürüyüşe katılanların olduğu bilinmektedir. Gandhi’nin Dandi’de beraberindekilerle birlikte temel bir ihtiyaç maddesine erişmek için Britanya emperyalizmine karşı bu eylemi sadece Hindistan’ın değil, dünyanın her yerininin, ilk kez de ABD’nin kamuoyunun dikkatini çekmeyi başarır (Metcalf & Metcalf, 2018; Anıl, 2013).

⁹Ahimsa “Hindular genellikle de Buddhistler ve Caynistler için şiddetsizlik ya da şiddet dışılık anlamına gelen ahimsa (öldürmeme) yaşamın vazgeçilmez unsurlarından biridir” (Leeming, 2018, s. 10). Ayrıntılı bilgi için bk. Kayalı, Y. (2018). Hint kurtuluş mücadelesinin lideri Mohandas Karamçad Gandhi: bhagavadgita ve ahimsa. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57), 40-49.

Gandhi'nin Güney Afrika'daki çalışmalarından birisi de Tolstoy Çiftliği'dir. Tolstoy Çiftliği'nin ilki Gandhi tarafından İngiliz yazar, şair John Ruskin'in (1819-1900) sevgi, emek ve insan onuruna dayalı sade yaşamın erdemlerini anlattığı 1860 yılında yayımlanan *Unto This Last* adlı eserinden etkilenmesiyle Natal'da kurulan Phoenix yerleşimidir (Bhana, 1975). Phoenix yerleşiminin (kolonisi) asıl amacı; Güney Afrika'da yaşayanları olabildiğince çok kişiye duyurmak için *Indian Opinion* adındaki gazeteyi çıkarmaktır. Gandhi otobiyografisinde *Indian Opinion* ile ilgili olarak şunları söyler: “Gerçekte, gazete benim için, nefsim için, nefsim için olma konusunda bir tecrübe ortamı, arkadaşlarım için de düşüncelerimle sürekli ilişkide bulunma aracı oldu. (...) *Indian Opinion* olmasaydı, belki de *satyagraha* doğmayacaktı. Okuyucular *satyagraha* mücadelesine ilişkin doğru haberleri ve Güney Afrika'daki Hintlilerin gerçek durumlarını okumak için gazeteyi dört gözle beklerdi” (Gandhi, 2016, s. 357).

Ancak 1906'dan itibaren eylemlerin Transvaal'e kayması ile birlikte Gandhi'nin siyasi mücadelesini Phoenix'ten yönetmesi zorlaşır. Bu noktada Gandhi'nin ateşli bir takipçisi olana kadar bir mimarlık yapan Hermann Kallenbach (1871-1945) imdada yetişir. Varlıklı Kallenbach, satın aldığı araziye 30 Mayıs 1910'da resmi olarak kampanya sürdüğü sürece *satyagraha* takipçilerinin kullanımına verir (Bhana, 1975). Böylece Gandhi'nin teşebbüsleri sonucunda Tolstoy Çiftliği'nin ikinci yerleşiminin ilk tuğlası konmuş olur ve siyasi mücadelesi Johannesburg yakınlarındaki Transvaal'e kayar. Başta Kallenbach olmak üzere *satyagrahaya* inananlar Gandhi'nin çevresinde yani Tolstoy Çiftliği'nde toplanmaya başlar. Tolstoy Çiftliği'nin ilk *satyagrahileri* ise Transvaal'deki ayrımcılığa karşı pasif direniş gösteren Hintliler ile Natal'daki kömür madeni grevine destek verenlerdir. Gandhi onlara *satyagrahayı*; *satyagraha* hakikat anlamına gelir ve bu hakikat, kesinlikle yanlış olana karşı, bu yanlışın sorumlularıyla şiddet içermeyen barışmaktır diyerek net ve açık bir dille anlatır. Sakinliği, becerikliliği, tükenmeyen enerjisi ve müthiş dayanma gücü onun lider kimliğini iyice güçlendirse de takipçilerini asıl etkileyen inanç *satyagraha* felsefesinin gücüdür (Bhana, 1975).

Gandhi, Tolstoy Çiftliği'nin ilk zamanlarını anlatırken Hristiyan, Parsi ve Müslüman ailelerin yerleştiğinden ve çiftlikte yaşayanların çoğunluğunu gençlerin oluşturduğundan bahseder. Gençler için bir okul açtıklarından, hem eğitimleri hem de öğretimleriyle bizzat kendisinin ilgilendiğinden, onları özellikle dinlerini özgürce yaşamaya teşvik ettiğinden, oruç tuttıklarından ve oruç tutmadıkları dönemde de Gandhi'ye duydukları saygı ve sevgiden ötürü et yemediklerinden söz eder. Gandhi gençlere bir baba gibi yaklaşarak onların kişilik ve ahlak eğitimini üstlenir (Gandhi, 2016).

Ancak çiftlikte sadece dini görevler yerine getirilmez ve yeni bir yaşam tarzı yaratılması yönünde çalışmalar yapılır. Örneğin ayrıntılı bir eğitimin gerekliliğine inanarak Kallenbach'ın yardımıyla yeni sınıflar açılır ve öğrencilere ayakkabıcılık, marangozluk gibi zanaatların yanı sıra tarih, coğrafya ve matematik, anadillerinde okuma yazma, yabancı dil olarak İngilizce ve Gandhi tarafından Tamil ve Urdu dilleri öğretilir. Çiftliğin ayakta kalabilmesi için tüm işler de -yemek pişirmek, temizlik, meyve ağaçlarının bakımı, bahçe işleri, odun kesmek vs.- bu eğitimlerin bir parçasıdır. Böylece gençler jimnastik eğitimlerini de gerçekleştirmiş olurlar (Gandhi, 2016). Bu açıdan, Tolstoy Çiftliği ile Tolstoy komünlerinin işleyişi arasındaki benzerlik oldukça ilginçtir. Ancak Tolstoyculuk daha çok entelijensiyadan kimselerden oluşurdu ve Tolstoyculuk ortaya çıkmadan önce de Tolstoy'un öğretileri, çoğunluğunu soyluların oluşturduğu Rus

entelijansiyasından olan halk arasında konuşulurdu (Naletov, 2020). Tolstoy Çiftliği'nde ise daha çok toplumun alt kesiminden kimselerin yer aldığını söylemek mümkündür.

Şiddet karşıtlığını merkezine alan Gandhi'nin *satyagrahası* şiddeti sadece insanın insana uyguladığı güç olarak görmüyordu, Tolstoyculuk'takine benzer şekilde doğaya karşı büyük bir saygı ve inancı içeriyordu. Ancak bu, dini temellere dayanıyordu. Öyle ki Gandhi otobiyografisinde “Zehirli yılanları öldürmemeye özellikle Phoenix'te, Tolstoy Çiftliği'nde ve Sabarmati'de dikkat etmiştik. Bu yerlerin hepsinde ıssız topraklar üzerine yerleşmek zorunda kalmıştık. Buna karşın, içimizden kimse yılan sokmasından ölmedi. Ben, bir dindar gözüyle, bu olayda Tanrının inayetini görüyorum” demiştir (Gandhi, 2016, s. 527). Gandhi'nin etyemezliğinin temelinde de dini sebepler yatmaktadır. Ancak, Tolstoyculuk'ta bu durum temelde doğa kanunlarına saygıyla –diğer bir ifadeyle tüm canlılara sevgi ve merhamet duygusuyla– açıklanmaktadır.

Tolstoy Çiftliği'nin yanı sıra Gandhi ile Tolstoy'un mektuplaşmaları da aralarındaki etkileşim açısından oldukça önemli bir detaydır. Tolstoy'un, daha önce bahsettiğimiz Taraknath Das'ın ricasıyla kaleme aldığı *Hindu'ya Mektup*'un hemen sonrasında 1909 yılı Ekim ayında Gandhi Tolstoy'a Transvaal'da olup bitenleri ve oradaki mücadeleyi anlatan bir mektup yazar. Bu mektupta, reenkarnasyon ile ilgili Hintlilerin hassasiyetini dile getirir ve uygun görmesi halinde Tolstoy'dan *Hindu'ya Mektup*'taki ilgili bölümü çıkarmasını ve *Hindu'ya Mektup*'un İngilizcesini gazetesinde yayımlamak için iznini ister. Tolstoy, Gandhi'nin çıkarılması ricasında bulunduğu reenkarnasyon meselesi ile ilgili olarak 7 Ekim 1909 tarihli cevabında şunu söyler: “Reenkarnasyon kelimesini ben çıkarmak istemem çünkü bana göre reenkarnasyona olan inanç hiçbir zaman ruhun ölümsüzlüğüne ve Tanrı'nın adaletine ve sevgisine olan inanç kadar sağlam olamaz. Ancak, nasıl isterseniz öyle yapabilirsiniz” (Tolstoy, 1955, s. 111). Böylece 8 Ocak 1910 tarihli *Indian Opinion*'da Tolstoy'un *Hindu'ya Mektup*'unun İngilizcesi reenkarnasyon (reincarnation) kelimesi olmadan¹⁰ yayımlanır. Bu da Gandhi'nin Tolstoy'a göre din ile mesafesinin daha yakın olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Gandhi ikinci mektubunu 10 Kasım 1909'da İngiltere'deyken, üçüncüsünü ise 4 Nisan 1910'da Güney Afrika'dayken Tolstoy'a gönderir. Bu iki mektupta da Gandhi, Transvaal'daki mücadeleden ve onu geniş kitlelere duyurmaya çalıştığından bahseder; ancak kendi çabasının yetersiz kalacağını belirtir ve Tolstoy'un çok daha geniş kitlelere hitap eden birisi olduğunu bildiği için mücadelesinin geniş kitlelere duyurulması konusunda Tolstoy'dan yardım ister (Hunt, 2019). Tolstoy'a yazdığı bu iki mektubunun ilkinde İngiliz yazar Josep John Doke'un (1861-1913) *M. K. Gandhi An Indian Patriot in South Africa* (1909) kitabını, ikincisinde ise kendi yazdığı *Hind Swaraj* (1909) kitabını gönderir. Doke'un kitabının eline ulaşmadığını belirten Tolstoy, Gandhi'nin mücadelesi ve kitabıyla ilgili şu övgü dolu sözleri söyler:

Kitabınızı büyük bir ilgiyle okudum, mücadelesini verdiğiniz bu meselenin -pasif direnişin- sadece Hindistan için değil, tüm insanlık için en önemli mesele olduğunu düşünüyorum. Önceki mektubunuzu bulamasam da ilgimi çeken ve sizi daha iyi tanıma ve anlama fırsatı veren J. Doke tarafından yazılan biyografinizi buldum. Bu günlerde sağlığım pek iyi değil, bu yüzden çok kıymet verdiğim çalışmalarınız ve kitabınızla ilgili görüşlerimi yazmaktan imtina ediyorum, ancak daha iyi olur olmaz size yazacağım. (Tolstoy, 1956a, s. 248)

¹⁰ Bk. <https://www.gandhiheritageportal.org/journals-by-gandhiji/indian-opinion>

Görüldüğü üzere Gandhi ve önderlik ettiği hareketi, artık bütünüyle Tolstoy'un dikkatini çekmiştir. Ancak Tolstoy'un rahatsızlığı konuya derinlemesine odaklanmasına engel olur. Gandhi 15 Ağustos 1910 tarihinde Tolstoy'a yazdığı dördüncü ve son mektubunda; Tolstoy onun *Hind Swaraj* adlı kitabını incelediği için mutluluk duyduğunu dile getirir. Gandhi mektubunda kadim dostu Kallenbach'tan bahseder, onun Tolstoy hayranlığını ve Tolstoy'un *İtiraflarım*'ın onda bıraktığı etkiyi anlatır ve “Bay Kallenbach üzerinde hiçbir kitap, sizinki kadar tesir etmemiştir” der ve sözlerine şöyle devam eder “Dünyanın önüne koyduğunuz ideallere göre yaşama çabasını teşvik etmek adına, bana da danışarak, çiftliğe sizin isminizi verme cesaretini gösterdi” (Hunt, 2019, s. 47). Tolstoy'un Koçeti'dayken 7 Eylül 1910'da Gandhi'ye cevaben yazdığı mektubu hem Gandhi'ye verdiği desteğin en net olduğu hem de şiddet karşıtlığıyla ilgili görüşlerinin özeti niteliğindeki mektuptur. Tolstoy bu mektubunda, Hristiyanlığın özünde sevgi yasası öğretisinin olduğunu ancak bunu çok az kimsenin gerçek anlamda kavradığını söyler. Tüm dünya halklarına hitap eden bu dinin, dini, siyasi veya askeri gücü elinde bulunduranlar tarafından yapılan yanlış yorumlamalarla saptırıldığını ileri süren Tolstoy'a göre hakikat için ya Hristiyanlığın özünü kavrayıp ona göre bir yaşam tesis edilecek ya da hiçbir siyasi ideolojinin çözemediği şiddet ve onun getirdikleriyle yaşamaya devam edilecektir. Her ikisinin bir arada olmasını bir çelişki olarak gören Tolstoy'a göre çözüm sevgi yasasının kabulünde ve her türlü şiddetin reddedilmesindedir. Gandhi'ye ve eylemlerine bu noktada destek veren Tolstoy, onun Transvaal'daki tüm icraatlarının sadece Hristiyan halklar için değil tüm dünya halkları için bağlayıcı olduğunu söyler ve yaptıklarının çok önemli olduğunu vurgular (Tolstoy, 1956b).

Bu mektubun tam metni İngilizce olarak, Tolstoy'un vefatının duyurulmasından 6 gün sonraki 26 Kasım 1910 tarihli *Indian Opinion*'ın ilk sayfasında yayımlanır. Tolstoy'un portresine de yer verilen gazetede, ölümüyle ilgili şöyle bir yazı kaleme alınır:

Kont Lev Tolstoy'un ölümüyle ilgili ancak saygı dolu sözler sarf edebiliriz. O çağımızın en büyük insanlarından biriydi. Mümkün olduğunca ve anladığımız kadarıyla onun öğretisini takip etmeye çalıştık. (...) Tolstoy ölmedi; dünyanın dört bir yanındaki sayısız takipçisinin yaşamları aracılığıyla yaşamaya devam edecek. Zaman geçtikçe öğretisinin insanlığa daha fazla nüfuz edeceğine inancımız tamdır. (...) Yasnaya Polyana'nın bilgisi tarafından Transvaal mücadelesinin dünya çapında öneme sahip bir mücadele olarak görülmesi, Hintli pasif direnişçiler için önemli cesaretlendirici bir destek olmakta ve melankolik bir memnuniyet olarak görülmektedir. (Gandhi Heritage Portal, 2022)

Gandhi 20 Eylül 1928 tarihli *Young India*'da Ahmedabad Gençlik Derneği himayesindeki *āṣram*daki Tolstoy'un Doğumunun Yüzüncü Yılı Konuşması'nda daha önce bahsettiğimiz şekilde *Tanrı'nın Egemenliği İçinizedir*'in kendi üzerindeki etkisinden söz eder. Bunun yanı sıra Tolstoy'un yaşantısından da bahseden Gandhi, onun söylediklerini yapan ve inandığı değerlere uygun biçimde yaşayan birisi olduğunu gençlere aktarır. Soylu bir aileye mensup olmasına rağmen, dünyevi tüm zevkleri bıraktığını, hakikate ulaşmak için yöneticileri karşısına aldığını, Batı medeniyetlerinde Tolstoy kadar şiddetsizliği savunan başka kimsenin olmadığını söyler. Konuşmasında şiddetsizliği “şefkat okyanusu” olarak betimleyen Gandhi, şiddetsizliğin sadece insanlar arasında değil, tüm canlılar arasında önemli olduğunu vurgular ve Tolstoy'un da benzer görüşte olduğunu dile getirir. Gençlere, hakikate ulaşmak için Tolstoy'un hiç durmadığını,

hakikati hep aradığını anlatırken onu örnek gösteren Gandhi, bu durumu *moksha*¹¹ inancıyla ilişkilendirir. Tolstoy'un ilerleyen yaşına rağmen, bir yandan çiftlik işleriyle meşgulken diğer yandan dilindeki sihri bırakmayıp eserlerini üretmesinin, onun *yacnası*¹² olduğunu dile getirir ve gençleri rahatlarına düşkün olmamaları ve kendilerine hakim olmaları konusunda uyarır. Tolstoy'un, elindeki imkanlara rağmen asla rahatına düşkün olmayıp, hep çabaladığını söyleyen Gandhi, kendi toplumunun bulunduğu durumun sebebinin ise bu olduğunu söyler. Ona göre toplumdaki herkes, Tolstoy gibi yaparsa, *svarācını*¹³ gerçekleştirmelerinin önünde bir engel yoktur. Hakikati aramaktan vazgeçilmemesi gerektiğini söyleyen Gandhi, hakikate ulaşmanın tek yolunun şiddetsizlik olduğunun altını çizer. Ancak, şiddetsizliğin tüm canlılara uygulansa da *dharmadan*¹⁴ öteye gidilemeyeceğini, Tolstoy'un da altını çizdiği sevginin bundan çok öte olduğunu dile getirir. Konuşmasında Gandhi, Tolstoy'u örnek vererek, kıyaslamasını “ekmek için emek” *yacnası* üzerinden yapar. *Yacnanın* yalnızca insanın kendi yeme içme hakkı ve bedeni ile sınırlandırılmaması gerektiğini söyleyen Gandhi, dünyevi zevklerden arındırılmış ve başkalarına da hizmet edilerek, bedeninin terbiye edilmesinin öneminden bahseder ve bu öğretiyi Tolstoy'u referans göstererek gençlere tavsiye eder (Gandhi, 1970).

Sonuç ve Tartışma

Tolstoy ve Gandhi'nin, kendileriyle özdeşleşen görüşlerinde dikkat çeken ilk nokta din – daha kapsayıcı şekliyle ahlak– olur. Tolstoy'un din ile ilgili görüşlerini araştırmacılar genellikle 1870'li yılların sonundan itibaren referans gösterir ve ona aziz, keşiş, derviş gibi adlandırmalar yapar. Ancak Volkov (2018), Tolstoy'un daha yirmi yedi yaşında bir gençken günlüklerinde yeni bir din tasarladığını ve kendini bütün yaşamı boyunca kendine has *demiurgosunu*¹⁵ hazırlamaya ve gerçekleştirmeye adanmış olduğunu (s.19) söyler. Volkov'un referans ettiği Tolstoy'un günlüğündeki not ise 4 Mart 1855 tarihlidir ve şunlar yazılıdır:

Bugün komünyon ayinine katıldım. Dünkü Tanrı ve inançla üzerine olan sohbet, beni gerçekleştirmek için hayatımı adayabileceğimi hissettiğim olağanüstü bir düşünceye itti. Bu, gelecekteki ari mutluluğu vadeden İsa dini yerine, gizemden arındırılmış ve yeryüzündeki mutluluğu vadeden yeni bir din kurma düşüncesiydi. Bunu, sadece bu düşünceyi hayata geçirmek için bilinçli olarak çalışan nesillerin başarabileceğini düşünüyorum. Bir nesil diğerine bu düşünceyi miras bırakacak ve bir gün fanatizm ya da mantık bu düşünceyi hayata geçirecektir. İnsanları dinle buluşturmak için bilinçli bir şekilde hareket etmek, beni ileriye taşıyacağını umduğum bir düşüncenin temelini oluşturuyor. (Tolstoy, 1937, s. 37)

¹¹ Moksha, “Samsara olarak isimlendirilen yeniden doğum, sonsuz reenkarnasyon döngüsünden kurtulmak için arzulanan özgürlük, kurtuluş anlamına gelir. Moksha, Brahmanik Hindu düşüncesinde olduğu gibi Budhizm ve Cainizm'in de merkezinde yer alan bir kavramdır” (Leeming, 2018, s. 89).

¹² Yacna “niyaz etmek”, “yalvarmak”, “dua etmek”, “ibadet etmek”, “dilenmek” (Monier-Williams, 1986, s. 850) anlamındaki sözcüktür.

¹³ Svarāc “kendisi”, “öz” anlamlarına gelen swa ile “hüküm sürmek”, “hakim olmak”, “yönetmek”, “idare etmek” anlamlarına gelen raj'ın (Monier-Williams, 1986, s.1275, 872) birleşmesiyle ortaya çıkan “öz yönetim” anlamındaki söz öbeğidir.

¹⁴ Dharma “Veda'lardan türemiş olan ve Hindu sosyal yapısı ve etiği ile ilgili olarak gelişen sosyal yükümlülükler ya da kurallar bütününe verilen isimdir”(Leeming, 2018, s. 44).

¹⁵ Demiurgos Grekçe işçi, sanatkar, yapıcı anlamına gelmektedir. Homeros'tan itibaren adı sıkça geçen bu sözcüğü önemli bir sözcük haline getiren şey, Platon'un onu Timneos adlı diyalogunda fiziki dünyanın düzen vericisi, dünyanın fail nedeni olan ilahi sanatkar anlamında kullanmasıdır (Cevizci, 2020a, s. 507).

Tolstoy'un kendi satırlarında bahsettiği bu amacı benimsediğini ve diğerlerine bunu miras olarak bırakacak bir neslin de 1870'lerin sonundan itibaren oluştuğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, adıyla özdeşleşen Tolstoyculuk'u, günlüğünde de belirttiği üzere, mistisizmden arınmış, yaşam sonrası mutluluğun değil, dünyevi mutluluğun hakim olduğu bir şekilde betimlemiştir. Özellikle Eski Ahit ve Yeni Ahit'i karşılaştırmalı incelemiş, Yeni Ahit'in Dağdaki Vaaz'inde İsa'nın öğretilerinin, özellikle de "Göze Göz, Dişe Diş", "Düşmanlarınızı Sevin" ve "Gerçek Mutluluk"u, üzerinde durarak sevgi yasasıyla temellendirmiştir. Gandhi'de ise "yeni bir din kurma" düşüncesinin olduğunu söyleyemesek de onun *satyagrahasında* Hinduların kutsal kitaplarından biri olan Bhagavadgītā aracılığıyla, temelinde insan varlığının barış, adalet, özgürlük ve kişisel saygınlık kazanma içgüdüsel arzularının olduğu, insanın küçük düşürücü hiçbir eylemde bulunmaması gerektiğini söyleyen şiddetsizlik, şiddet dışılık veya şiddet kullanmama olarak tanımlayabileceğimiz *ahimsa* (Kayalı, 2018) vardır. Geniş perspektifle baktığımızda Gandhi'nin felsefesi ve pratikleri, yaygın şiddet ve hakikatsizlik karşısında bir direniş yöntemi olmasının yanı sıra, hakikatin (*satyanın*), şiddet karşıtlığının (*ahimsanın*), *satyagrahanın* (hakikatin gücünün, sevmenin gücünün), bireysel görevleri yerine getirmenin (*swadharmanın*), bölgesel ya da ulusal ürünlerin ön planda olduğu, tarım ağırlıklı kendine yeterli ekonominin (*swadeshinin*), toplumun genel refahının ön plana alındığı (*sarvodayanın*) ve nefse hakim olunan bir öz yönetimin (*svarācın*) de ön planda olduğu pozitif alternatif görüşleri içinde barındırır (Allen, 2020). Tolstoy ve Tolstoyculuk ile bir kıyaslama yaptığımızda ise aralarındaki benzerlik dikkat çekicidir.

Bu iki önemli ismin görüşlerinin uygulamaları olan Tolstoyculuk ile *satyagraha* ve Tolstoy Çiftliği'ni de kıyaslamak önem arz etmektedir. Öncelikle birbirlerinden ayrıştıkları noktalara baktığımızda; Tolstoy'un bir düşünce insanı iken, Gandhi'nin eylem insanı olduğu çıkarımını yapabiliriz. Tolstoy'un öncelikle bireysel söylemlerini kendi hayatına uyarladığını ardından okurlarını peşinden sürüklediğini görürüz. Ancak bu noktada Tolstoy'un doğrudan eyleme geçmediği, Çertkov'un onun görüşlerinin uygulanması ve yayılması görevini üstlendiği söylenebilir. Gandhi'nin eylemlerde sergilediği hareket tarzı ile kitleleri kendi etrafında toplamayı başarırken bizzat eylemi gerçekleştiren kişi kendisidir. Birbirlerinden ayrıştıkları bir diğer durum da Tolstoy ve Gandhi'nin görüşlerinin kabul gördüğü ve paylaşıldığı kitlelerdir. Tolstoy'un görüşleri etrafında toplananların çoğunun Rus entelijensiyasındanken, Gandhi'nin peşinden gidenlerin çoğunlukla toplumun alt tabakasından kimseler olduğu görülmektedir. Aralarındaki son farklılığın ise bu iki liderin yönetimlere olan bakış açısı olduğunu söyleyebiliriz. Siyaseti bir zorunluluk olarak görmesi ve yönetimlerin adaletsiz ve vicdana ters uygulamaları olmaması halinde Gandhi'nin yönetimleri tamamıyla reddetmediğini ancak Tolstoy'un siyasi ideolojinin her türlü yönetimini reddettiğini ve bunu yönetimleri ve idarecileri var eden sistemlerin var olmaya devam ettikçe şiddetin son bulmayacağı şeklinde açıkladığını görüyoruz. Bu açıdan, Tolstoy'un görüşlerinin, Gandhi'ye kıyasla, Thoreau'nun ortaya attığı fikirlere daha yakın olduğunu söylemek mümkündür.

Tüm bu farklılıklarına rağmen söz konusu eğitim-öğretim faaliyetleri, yardımlaşma ve tarımsal faaliyetler olduğunda, hem Tolstoy komünlerinde hem de Tolstoy Çiftliği'nde benzer uygulamalar olduğu görülmektedir. Bu noktada en ilgi çekicisi ise eylemin temelindeki farklılık olsa da yeme içme alışkanlıklarının (etyemezlik) benzerliğidir. Gandhi'nin etyemezliği ait olduğu toplumun dini-ahlaki bir öğretisidir ve Gandhi bunu içselleştirmiştir. Tolstoy'da ise vejetaryenlik ruhsal arınma ve hakikate ulaşmadaki "ilk adım"dır. *İlk Adım* eserinde Tolstoy insan arzularının sınırlandırılmasının ve lüks yaşamın insanlarda neden olduğu açgözlülük ve israfın

durdurulmasının insanın hakikate ulaşmasında önemli olduğunu anlatır. Dolayısıyla, Tolstoy'un insanların yeme içme alışkanlığına dikkat çektiği *İlk Adım*'ı, Gandhi'nin Tolstoy'un Doğumunun Yüzüncü Yılı Konuşması'ndaki "rahata düşkün olmama" ve "kendine hakim olma" *yacnasıyla* ilişkilendirmek mümkündür. Ayrıca Gandhi'nin bu konuşmasının belki en önemli noktası ise Gandhi'nin *āşramdaki* gençlere örnek gösterdiği kişilerden birisinin Tolstoy olmasıdır. Gandhi konuşmasında Tolstoy'un hayat tarzını, düşüncelerini ve erdemlerini pek çok açıdan gençlere örnek vererek vurgulamıştır. Gandhi'nin Hint toplumunun temelleriyle karşılaştırarak yaptığı bu konuşmada Tolstoy'u pek çok kez örnek göstermesi, Tolstoy'un Gandhi üzerindeki etkisinin sadece dini temelli olmadığına da bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Tolstoy-Gandhi arasındaki değinilmesi gereken son ve belki de en önemli benzerlik, şiddet kullanmama, şiddet karşıtlığı, şiddetsizliktir. Bu iki büyük isim için de çok önemli bir yer tutan sivil itaatsizlik ve pasif direnişin temelinde şiddetsizlik yer alır. Hem Tolstoy hem de Gandhi bu durumu genellikle dini öğretiler üzerinden açıklarlar. Ancak, Tolstoy'un savaş karşıtı görüşlerinin de bu noktada önemli bir yeri vardır. Tolstoy, Çarlık Rusya'nın subayı olarak Kafkasya ve Kırım'da geçirdiği 1851-1855 yılları arasında savaşın ve onun getirdiği her türlü yıkımın bizzat tanığı olmuştur. Hem ilk edebi eserlerinin de yayımlandığı dönem olan bu yıllarda hem de daha sonraları, Tolstoy eserlerinde savaşa dair gözlem ve kişisel tecrübelerini dile getirmiştir. *Baskın. Gönüllünün Hikayesi* (Набег. Рассказ волонтера, 1853), *Sivastopol Hikayeleri* (Севастопольские рассказы, 1855-1856), *Kazaklar, Savaş ve Barış* ve *Hacı Murat* Tolstoy'un savaşa, savaşın getirdiği her türlü yıkıma dair görüşlerine yer verdiği ilk akla gelen edebi eserleridir. "Yeni bir din kurma" düşüncesini de ilk bu yıllarda, Tolstoy'un günlüklerinde görüyor olmamız tesadüf değildir. 1880'li yılların sonlarından itibaren Tolstoy savaş karşıtı görüşleriyle de kendinden söz ettirir ve tıpkı din ile ilgili olduğu gibi askerlik ve subaylık hizmetlerine yönelik eleştirilerini içeren *Hristiyanlık ve Patriotizm* (Христианство и патриотизм, 1894), *Patriotizm mi Barış mı?* (Патриотизм или мир?, 1895), *İki Savaş* (Две войны, 1898), *Carthago Delenda Est* (1896), *Patriotizm ve Yönetim* (Патриотизм и правительство, 1900), *Öldürmeyeceksin* (Не убий, 1900), *Asker Talimatnamesi* (Солдатская памятка, 1901), *Subay Talimatnamesi* (Офицерская памятка, 1901) gibi pek çok makalesi bulunmaktadır. Tolstoy'un şiddetsizlik ile ilgili görüşlerinin dini temelli olmasının yanı sıra tüm bu acı tecrübelerinden çıkardığı bir sonuç olması da muhtemeldir. Gandhi ise bu tecrübeleri hukukçu kimliğiyle Güney Afrika'da ve Hindistan'da adaletsizliğe karşı adalet arayışı sırasında tanıklık ettiği şiddetle edinmiştir. Sömürgeci güçlerin Gandhi'nin de ait olduğu toplumlar üzerindeki baskıcı yönetim anlayışı pek çok silahçı çatışmaya, toplumsal olaylara neden olurken, o bu olaylar karşısında şiddete karşı şiddeti değil şiddetsizliği savunmuştur.

Sonuç olarak, bu iki isim düşünce ve eylemleriyle kendi dönemlerinde ve sonrasında olduğu gibi günümüzde de kendilerinden söz ettirmeye devam etmektedir. Elbette bu iki ismin ortak noktası olarak ilk başta akla din gelse de, pek çok açıdan benzerliklere ve farklılıklara sahip oldukları ve davalarında yalnız olmadıkları söylenebilir. Tolstoy'un Çertkov'u olmasa görüşlerinin dünyaya yayılması ve Tolstoyculuk adına gösterdiği çabalar bu denli ses getirmeyebilirdi. Benzer şekilde Tolstoy Çiftliği'ne bu ismi veren Gandhi'nin en yakınındakilerden birisi olan Kallenbach olmasa Tolstoy'un da dikkatini çeken Transvaal'deki olaylara karşı Gandhi yetersiz kalabilirdi. Üstelik sansür ve baskıya karşı asla taviz vermediğini bildiğimiz Tolstoy'un, Gandhi'ye *Hindu'ya Mektup*'un İngilizcesinde reenkarnasyon kelimesini çıkarmasına izin vermesi, Tolstoy'un Gandhi'ye ve onun eylemlerine olan inancını gösteren

önemli detaylardan biri olduğunu unutulmamalıdır. Ayrıca Tolstoy'un *İncil'in Kısa Özeti*, *O Halde Nasıl Yapmalıyız?*, *Tanrı'nın Egemenliği İçinizedir*'in yanı sıra Gandhi'nin *Hind Swaraj*'ında referans gösterdiği Tolstoy'un *Sanat Nedir?*, *Çağımızda Kölelik*, *İlk Adım* ve Kallenbach'da derin etki bırakan *İtiraflarım*'ın da Gandhi ve Tolstoy arasındaki etkileşimi anlamada referans gösterilen kitaplar arasında yerini alması gerekir; çünkü bu iki isim arasındaki etkileşimi din ekseninde değerlendirmek doğru olsa da yeterli değildir ve onların birbirleriyle olan etkileşimini bir bütün olarak anlamayı zorlaştırır. Çoğunlukla kamusal ve idari olarak görüşleri değerlendirilen Thoreau'nun *Sivil İtaatsizlik Üzerine*'sinde örtük bir biçimde görülen vicdan vurgusunun Tolstoy ve Gandhi'nin görüşlerinde sevgi, saygı ve hoş görü olarak karşımıza çıktığı unutulmamalıdır. Her iki isim de görüşleriyle daha ayrıntılı çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulan, olaylara daha farklı yaklaşılmasını gerektiren düşünce ve eylemlerin merkezindedir.

Extended Abstract

In this study, the interaction between Tolstoy and Gandhi is analyzed. It has been observed in the books written about both Gandhi and Tolstoy that the interaction between these two figures is limited to Tolstoy's *The Gospel in Brief* (Краткое Изложение Евангелия, 1881), *What Then Must We Do?* (Так Что Же Нам Делать?, 1886) and *The Kingdom of God is Within You* (Царство Божие Внутри Вас, 1893). Since we can see the titles of these books in Gandhi's autobiography, this can be considered normal. However, it gives the reader or the researcher the impression that these books and the interaction between them are only about religion.

This study aims to examine the interaction between Tolstoy and Gandhi profoundly. For this reason, first of all, Thoreau, who is an important name of the phenomenon of "civil disobedience" in the modern world, and his work *On the Duty of Civil Disobedience* (1849) is briefly mentioned. The subject of "conscience" in Thoreau's work is highlighted. This is because this phenomenon is thought to be reflected in the philosophy and practice of Tolstoy and Gandhi as love, respect, and compassion. Then, Tolstoy and Gandhi's biographies were briefly mentioned in the context of civil disobedience and passive resistance. Thus, it is aimed to create a common, general idea about these three important names.

In the second part, Tolstoy and Tolstoyism (Tolstoy Movement) are mentioned. Thus, Tolstoyism is evaluated as an example of Tolstoy's civil disobedience and passive resistance. The widespread understanding of love, respect, and happiness in Tolstoyism is quite remarkable. In Tolstoyism, religion, military and administrative management are not included because they are considered as the cause of evil according to Tolstoy. Instead, vegetarianism as a habit of eating and drinking, people's love for cooperation, love for nature (the law of love), and surely non-violence are emphasized as the basis of the Tolstoyan lifestyle.

The second part also examines Gandhi's satyagraha, the Tolstoy Farm in Africa, Gandhi's correspondence with Tolstoy, and his speech on the birth centenary of Tolstoy. Gandhi's satyagraha was based on nonviolence and love. In addition, the similarities and differences of Gandhi's practices at his farm, named after Tolstoy, with Tolstoyism are revealed. The correspondence between Tolstoy and Gandhi is included, thus revealing the approach of these two names to each other. Gandhi's request to publish Tolstoy's *Letter to the Hindu* (Письмо к Индусу, 1909) in *Indian Opinion* is an important part of the interaction between Tolstoy and Gandhi. Gandhi wanted to publicize Tolstoy's thoughts in this work to the community he was addressing. Finally, Gandhi's speech on the birth centenary of Tolstoy contains words of praise for Tolstoy.

At this point, the fact that Gandhi gave his sermons to young people by citing Tolstoy as an example is clear proof of how much Gandhi was influenced by Tolstoy.

In the conclusion and discussion section of the study, the views and findings of both names in the context of civil disobedience and passive resistance are presented comparatively. At this point, first of all, the views of both names on religion draw attention. Tolstoy rejects religion, especially the mystery it brings. Gandhi, on the other hand, based his views on religion and ancient Indian philosophy. Volkov's reference to "Tolstoy's idea of establishing a new religion" has been dated to a note in Tolstoy's diary dated March 4, 1855. This is evidenced by the fact that Gandhi's *Letter to a Hindu*, in which he bases his views on religion, was published in English without the word "reincarnation". Another difference is that while Tolstoy's views were generally addressed to and followed by members of the Russian intelligentsia, in Gandhi's case it was the low-educated, peasant, broad masses of the people. However, there are also similarities. While Tolstoy considers the habit of eating and drinking as individual purification and the attainment of truth, Gandhi's vegetarianism is religiously based. Finally, although Gandhi mentions three of Tolstoy's books in his autobiography, *The Gospel in Brief*, *What Then Must We Do?* and *The Kingdom of God is Within You*, in addition to *What is Art?* (Что такое искусство? 1898), *Slavery in Our Time* (Рабство нашего времени, 1890), *The First Step* (Первая ступень, 1891), and *Letter to the Hindu* in Gandhi's *Hind Swaraj*. It has been argued in studies that relying on the three works cited in his autobiography is incomplete for a deeper understanding of the interaction between Tolstoy and Gandhi. In sum, both names are at the center of thoughts and actions that require more detailed studies and a different approach to events.

Kaynakça

- Akademik (2023, Nisan 15). *Tolstovstvo*. *Bolşaya sovetская entsiklopediya*.
<https://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/140208/ТОЛСТОВСТВО>
- Allen, D. (2020). *Mahatma Gandhi* (Çev. N. Duru). Runik Kitap.
- Anıl, Y. Ş. (2013). *Mahatma Gandhi*. Kastaş Yayınevi.
- Basinski, P. (2017). *Begstvo iz raya*. İzdatelstvo AST.
- Bhana, S. (1975). The Tolstoy Farm: Gandhi's experiment in "co-operative commonwealth". *South African Historical Journal* 7(1), 88-100.
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2023b, Nisan 15). *Civil disobedience*. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/civil-disobedience>
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2023a, Nisan 10). *Vaishnavism*. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Vaishnavism>
- Budak, S. (2017). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Cevizci, A. (2020a). *Say büyük felsefe sözlüğü* (I. Cilt A-J). Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2020b). *Say büyük felsefe sözlüğü* (II. Cilt K-Z). Say Yayınları.
- Gandhi Heritage Portal. (2022, Aralık 10). Journal Detail.
<https://www.gandhiheritageportal.org/journals-by-gandhiji/indian-opinion>

- Gandhi, M. K. (1970). *The collected works of Mahatma Gandhi: XXXVII (July – October 1928)*. The Publications Division.
- Gandhi, M. K. (2009). Hind swaraj. İçinde A.J. Parel (Ed.), *Hind Swaraj and other writings* (ss. 1-127). Cambridge University Press.
- Gandhi, M. K. (2016). *Bir özyaşam hakikatin peşinde başımdan geçenler* (2. b.). (Çev.V. Günyol). ALFA Basım Yayım Dağıtım.
- Hunt, J. (2019). *Tolstoy & Gandhi mektuplaşmaları* (Çev. M. F. Biçici). Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Kaufman, A. D. (2011). *Understanding Tolstoy*. The Ohio State University Press.
- Kayalı, Y. (2018). Hint kurtuluş mücadelesinin lideri Mohandas Karamçad Gandhi: Bhagavadgita ve ahimsa. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57), 40-49.
- Leeming, D. (2018). *Asya mitolojisi sözlüğü* (Çev. Y. Kayalı). Kabalıcı Yayınları.
- Luxemburg, R. (2003). *Tolstoy'un yolu* (Çev. Z. Hasaıçebi). YGS Yayınları.
- Meleşko, Ye. D., & Kaşirin, A. Yu. (2011). Tolstovskoye dvijeniye: Opıt neprotivleniya i tolerantnosti. *Nomethetika: Filozofiya. Sotsiologiya. Pravo*, 16 (8 (103)), 310-316.
- Merton, T. (2003). *Gandhi ve şiddet dışı direniş* (Çev.S. Çiftçi). Kaknüs Yayınları.
- Metcalf, B. D. & Metcalf, T. R. (2018). *Modern Hindistan'ın kısa tarihi* (Çev. Z. H. Akman). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Monier-Williams, M. (1986). *A Sanskrit-English dictionary*. The Clarendon Press.
- Naletov, V. E. (2020). Teoriya i praktika tolstovskih kommun. *Skif. Voprosı studentşeskoı nauki*, 5-1 (45), 308-312.
- Ökçesiz, H. (2011). *Sivil itaatsizlik*. Legal Kitapevi.
- Polosina, A.N. (2022, Aralık 25). *Bolşaya rossiyskaya entsiklopediya*. Personalii. https://bigenc.ru/domestic_history/text/4683928
- Rolland, R. (2022). *Mahatma Gandhi*. (Çev. M. Yazgan). Hece Yayınları.
- SAADA. (2023, Ocak 3). South Asian American Digital Archive. <https://www.saada.org/item/20110901-312>
- Simmons, J. (2003). Civil disobedience and the duty to obey the law. İçinde R. G. Frey, & C. H. Wellman, (Ed), *A companion to applied ethics* (ss. 50-61). Blackwell Publishing.
- Şener, S. (2009). *Sosyoloji:Sosyal bilimlere alternatif yaklaşım* (4. b.). İnkılab Basım Yayım.
- Terziyeva, M. T. (2015). Filozofskiye idei Lva Tolstogo i ih otrajeniye v tvorçestve i obşçestvennoı praktike bolgarskih tolstovtsev. *Perspektivi nauki i obrazovaniya*, 2 (14), 136-138.
- Thoreau, H. D. (2015). *Doğal yaşam ve başkaldırı* (5 b.) (Çev. S. Çiftçi). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Tolstoy, L. (1937). *Polnoye cobraniye soçineniy. Tom 47. Dnevnikı i zapisniye knijki 1854-1857*. Gosudarstvennoye izdatelstvo «Hudojestvennaya literatura».

- Tolstoy, L. (1953). *Polnoye cobraniye soçineniy. Tom 53. Dnevnik i zapisniye knijki 1895-1899.* Gosudarstvennoye izdatelstvo «Hudojestvennaya literatura».
- Tolstoy, L. (1955). *Polnoye cobraniye soçineniy. Tom 80. Pisma 1909 – (iyul-dekabr).* Gosudarstvennoye izdatelstvo «Hudojestvennaya literatura».
- Tolstoy, L. (1956a). *Polnoye cobraniye soçineniy. Tom 81. Pisma 1910 – (yanvar-aprel).* Gosudarstvennoye izdatelstvo «Hudojestvennaya literatura».
- Tolstoy, L. (1956b). *Polnoye cobraniye soçineniy. Tom 82. Pisma 1910 – (may-noyabr).* Gosudarstvennoye izdatelstvo «Hudojestvennaya literatura».
- Troyat, H. (2010). *Lev Tolstoy.* (Çev. Z. C. Özatalay & I. Ergüden). İletişim Yayınları.
- Ves Tolstoy v odin klik. (2022, Aralık 23). Tvorçestvo. <https://tolstoy.ru/creativity/>
- Ves Tolstoy v odin klik. (2023, Ocak 3). «Pismo İndusu». <https://tolstoy.ru/creativity/journalismguide/323.php>
- Volkov, S. (2018). *20. yüzyıl Rus kültür tarihi: Tolstoy'dan Soljenitsin'a büyümlü koro* (Çev. S. Gürses). ALFA Basım Yayım Dağıtım.
- Walicki, A. (2013). *Rus düşünce tarihi: Aydınlanma'dan marksizme* (A. Şenel, Çev.). İletişim Yayınları.
- Wilson, A. N. (2019). *Tolstoy* (Çev. N. Elhüseyni). Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Ethical Statement/Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0

Ruhan GÜL*

**İKİNCİ YABANCI DİL OLARAK RUSÇA
ÖĞRENEN ASKERİ PERSONELE
YÖNELİK RUSÇA ASKERİ TEMEL SÖZ
VARLIĞI**

**BASIC RUSSIAN VOCABULARY FOR
MILITARY PERSONNEL WHO STUDIES
RUSSIAN AS A SECOND FOREIGN
LANGUAGE**

ÖZET

Bu çalışmada ikinci yabancı dil olarak temel seviyede (A1-A2) Rusça eğitimi alan askerî personel için Rusça askerî temel söz varlığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın birinci bölümünde geçmişte ve günümüzde Türkiye’de kullanılan Rusça eğitim materyalleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda kaynakların bir kısmının yayın tarihleri itibarıyla eski oldukları, bir kısmının ise genel dil yeterliliği kapsamında terminolojiye yer vermediği görülmüş ve neticede güncel bir çalışmanın hazırlanması gerektiği ortaya konmuştur. İkinci bölümde askerî personele yönelik Rusya menşeli ders kitaplarıyla elektronik basın-yayın kaynakları taranarak öğrenilmesi gereken terimler belirlenmiş ve Rusya’daki askerî akademilerin ders müfredatı ışığında asgari askerî terim sayısı tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucunda belirlenen 300 birim kelimenin normal ders müfredatına paralel verilmesi tavsiye edilmiş, basın diline önem atfedilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Elde edilen temel Rusça askerî söz varlığı listesinin askerî personele yönelik ders materyali hazırlanması çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Askerî terim, temel söz varlığı, ikinci yabancı dil, basın dili, Rusça.

ABSTRACT

In this study, we aim to determine the basic Russian military vocabulary for military personnel who studies Russian as a second foreign language at the basic level (A1-A2). In line with this purpose, in the first part of the study, we analyzed Russian educational materials used in Turkey in the past and today. As a result, it was seen that some of the sources were outdated, some of them did not include terminology within the scope of general language proficiency, and it was revealed that an up-to-date study should be prepared. In the second part, we scanned Russian textbooks and electronic media sources for military personnel in order to determine the terms to be learned and we determined the minimum number of military terms in the light of the course curriculum of military academies in Russia. We recommend that the 300 units of vocabulary determined to be taught in parallel with the usual course curriculum, and emphasize the necessity of attaching importance to the language of the press. We consider that the basic Russian military vocabulary list obtained will contribute to the preparation of course materials for military personnel.

Keywords: Military term, basic vocabulary, second foreign language, journalistic style, Russian.

* Dr. Öğr. Üyesi, Millî Savunma Üniversitesi, Hava Harp Okulu, Yabancı Diller Bölümü, İstanbul / Türkiye. E-posta: rgull@hho.msu.edu.tr

Giriş

Bilgi ve iletişim çağında her sektörde olduğu gibi farklı ülkelerde askerlik mesleğini icra edenlerin de düzenli temas hâlinde olması gerekmektedir. Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Avrupa Kolordusu gibi uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen askerî faaliyetlerde kullanılan ortak dil İngilizce olsa da, ülkelerin yakın komşu dillerini bilen askerî personel yetiştirmesi iletişimde yaşanabilecek aksaklıkları asgariye indirmek açısından önem arz etmektedir.

Bu açıdan bakıldığında “savunma harcamaları”, “savunma ihracatı”, “en güçlü ordu”¹ gibi araştırmalarda çoğu zaman ilk sıralarda yer alan Rusya’nın resmî dili Rusçanın² öğrenilmesi askerî personel açısından son derece önemlidir. Dünya üzerinde önemli bir askerî ekolu ve gücü temsil eden Rusya’nın Türkiye’nin yakın komşusu olması, ayrıca Türk harp tarihçiliği açısından değerli kaynaklara ev sahipliği yapması, Rus dilini Türk Silahlı Kuvvetleri personeli için daha da önemli kılmaktadır. Bu da bu dilin askerî eğitim kurumları bünyesinde öğretilmesi ve öğrenilmeye teşvik edilmesi gereken komşu dillerin başında geldiğini göstermektedir. Bu nedendir ki Türkiye Cumhuriyeti Millî Savunma Üniversitesi çatısı altında faaliyet gösteren eğitim kurumlarında (Kara Harp Okulu³, Deniz Harp Okulu⁴, Hava Harp Okulu⁵, Yabancı Diller Yüksekokulu⁶) farklı seviyelerde⁷ Rusça eğitimi verilmektedir.

Askerî eğitim kurumlarında yabancı dil eğitimi verilmesinin nihai amacı, personelin bu dili meslek hayatında kullanması olduğu düşünüldüğünde, alınan eğitim seviyesine uygun olarak *askerî terminolojiye* de vâkıf olması beklenmelidir. Bu aşamada “Rusça eğitimi alan bir askerî personel hangi seviyede en az kaç adet terim öğrenmelidir ve bu terimler hangileridir?” sorusu, yani “Rusça askerî temel söz varlığı” konusu gündeme gelmektedir. Çalışmanın çekirdeğini oluşturan bu soruya yanıt bulmak için yapılan alanyazın taraması sonucunda Rusça askerî temel söz varlığının belirlenmesine yönelik M.N. Semenistaya’nın çalışması dışında herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Semenistaya, “Yabancı Askerî Personele Yönelik Meslek Odaklı Temel Söz Varlığı” (Semenistaya, 2019) adlı çalışmasında A1, A2 ve B1 seviyelerinde öğrenilmesi gereken askerî terimlerden oluşan kelime listeleri hazırladığını belirtmiş olsa da, makalede bu listelere yer verilmemiştir. Kitapçık hâline getirilen A1-A2 (Semenistaya, 2017) ve B1 (Semenistaya, 2018) seviyesi terim listeleri büyük olasılıkla hizmet içi kullanıldıklarından piyasadan temin etmek mümkün olmamıştır. Bir yayınevi tarafından kısıtlı bir bölümü paylaşılan 2017 tarihli terim listesi (Ridero, 2023a) incelendiğinde üç önemli nokta göze çarpmıştır: 1) A1 seviyesi için uygun görülen terim listesinde 136 birim kelime bulunmaktadır, ancak 2019 tarihli makalede (Semenistaya, 2019)

¹ 2023 Dünya askerî güç sıralamasına göre Rusya, Amerika Birleşik Devletleri’nin ardından 2. sırada yer almaktadır (Global Firepower, 2023).

² Rusya’nın dışında özellikle eski Sovyet cumhuriyetlerinde yaygın olarak kullanılan Rusça, Birleşmiş Milletler’in 6 resmî dilinden biri olup (OON, 2023), dünyada en çok konuşulan 8’inci dildir (Ethnologue: Languages of the World, 2019).

³ Bk. Kara Harp Okulu, 2023

⁴ Bk. Deniz Harp Okulu, 2023

⁵ Bk. Hava Harp Okulu, 2023

⁶ Kara, Deniz ve Hava Harp Okullarının yabancı dil hazırlık sınıfları ile Yabancı Diller Yüksekokulu Kurslar Müdürlüğü (Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Lisan Okulları birleşerek bu adı almışlardır) 10 Ekim 2022 tarihinde açılan MSÜ Yabancı Diller Yüksekokulu çatısı altında eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmektedirler.

⁷ Deniz ve Hava Harp Okullarında hedef seviye A2+, Kara Harp Okulunda ise B2’dir.

bu sayının en az 320 olması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla kaynak güncel değildir; 2) Başta insansız savaş araçları (drone, İHA) olmak üzere son yıllarda askerî literatürde sıkça kullanılan kelimelere yer verilmemiştir; 3) Terim listelerinin Rusya'da eğitim gören yabancı askerî personel gözetilerek hazırlandığı düşünülmektedir, zira A1 seviyesi için hazırlanan listede увольнение [uvolneniye] (çarşı izni), отбой [otboy] (yat borusu) gibi kelimeler bulunmaktadır. Bu kelimeler Türkiye'de Rusça eğitimi alan ve nihai hedefi *ülke menfaatlerini yakından ilgilendiren konuları ve askerî alandaki gelişmeleri yakından takip edebilmek* (Işık, 2008, s. 101), *yurt dışı görevlerinde meslektaşlarıyla sağlıklı iletişim kurabilmek* olan askerî personelin ilk aşamada bilmesi gereken zaruri kelimeler değillerdir. Bunların yerine дрон [dron] (uçangöz, drone), БПЛА [BPLA] (İnsansız Hava Aracı), информация [informatsiya] (bilgi, haber, veri), Минобороны [Minoboronı] (Savunma Bakanlığı) gibi akademik ve operasyonel anlamda kullanılacak, haber kaynaklarında ve resmî iletişimde yeri olan güncel kelimelerin öğretilmesinin daha önemli olacağı düşünülmektedir. Sonuç itibarıyla Semenistaya'nın makalesinde belirtilen yöntem temelinde ve Rusya sınırları dışında Rusça eğitimi alan askerî personelin ihtiyaçları ışığında bağımsız bir araştırma yapılmasına karar verilmiştir.

Araştırmanın ilk etabında geçmişte ve günümüzde Türkiye'deki askerî eğitim kurumlarında ana ders materyali olarak kullanılan Rusça eğitim setlerinin askerî terminoloji içerikleri bakımından yeterli olup olmadıkları incelenmiş, askerî temel söz varlığının belirlenebilmesi için doküman analizi gibi nitel veri toplama sürecine katkı sağlayıp sağlayamayacakları tespit edilmeye çalışılmıştır. İnceleme sonucunda kaynakların bir kısmının yayın tarihleri itibarıyla eski oldukları, bir kısmının ise genel dil yeterliliği kapsamında terminolojiye yer vermediği görülmüştür. Neticede Rusça askerî temel söz varlığının tespit edilebilmesi için bu kaynakların kullanılmayacağı, dolayısıyla askerî personele yönelik Rusya menşeli ders materyalleri ile Rusça yayın yapan askerî, politik, stratejik ve savunma sanayisi içerikli elektronik basın kaynaklarının taranarak güncel bir çalışmanın hazırlanması gerektiği ortaya konmuştur.

Rusya'daki askerî eğitim kurumlarında kullanılan ders materyallerine piyasadan ulaşılması mümkün olmadığından, askerî terminolojinin tespitine yönelik araştırma temin edilebilen *Vityaz* (Babay ve Kozlova, 1990), *Sputnik-1* (Krasnova ve ark., 1994) ders kitapları ve *topwar.ru*, *voennoedelo.com* gibi çeşitli elektronik basın organlarının makaleleriyle sınırlandırılmıştır. Ders kitapları doküman analizi yöntemi kapsamında sayfa sayfa incelenmiştir. Bu yöntemin kullanılmasının başlıca gerekçeleri ise şu şekilde sıralanabilir: 1) Terimlerin kullanıldığı örnek cümleleri görmek; 2) Askerî terim özelliği taşımayan fakat sıfat ve isim tamlamalarında askerî terimler ile sık kullanılan kelimeleri tespit etmek; 3) Sesteş terimleri tespit etmek (Kelimelerin kullanım sıklığını analiz ederken hangisinin daha sık kullanıldığını gözlemlemek amacıyla); 4) Hangi terimlerin eğitimin hangi etabında ve nasıl verildiğini gözlemlemek. Rus elektronik basın organlarının ise en güncel makaleleri incelenmiş, son yıllarda kullanımı artan kelimeler ve haber kaynaklarını anlamayı kolaylaştıracak kısaltmalar tespit edilmiştir.

Kaynak taraması sırasında karşılaşılan askerî terimler ve askerî personelin bilmesinde fayda görülen ifadeler bir excel tablosuna işlenmiştir. Kaynak tarama sürecinin sonunda elde edilen kelimeler 1) Öğrencinin dil seviyesi; 2) Kelimenin kullanım sıklığı; 3) Ders içi faaliyetler; 4) Yabancı heyetlere mihmandarlık/çevirmenlik; 5) Rus askerî ile birlikte çalışma/ortak faaliyet yürütme; 6) Basın-yayın kaynaklarını okuma gibi 6 ana madde gözetilerek tasnif edilmiştir.

Terim listesine dâhil edilecek asgari kelime sayısı Semenistaya'nın makalesi (Semenistaya, 2019) referans alınarak belirlenmiştir. Buna göre A1 seviyesinde en az 320, A2'de 540, B1'de 1080 birim kelime öğrenilmelidir (Bu sayılar Mihailovskaya Topçu Akademisinin Yabancı Dil Olarak Rusça dersi müfredatı göz önünde bulundurularak ve yine aynı kurumda görevli öğretim elemanlarının görüşü alınarak belirlenmiştir). Ancak bu sayıların Rusya'da birinci yabancı dil olarak Rusça eğitimi görecektir askerî personele göre belirlendiği düşünülmektedir. Rusya'daki bir askerî eğitim kurumunda Rusça hazırlık öğrenimi gören yabancı öğrencilerin gelecekteki eğitim dili Rusça olacağından, çevresel faktörlerin (ana dili konuşulan ülkede eğitim görmek) etkisiyle burada verilen Rusça eğitiminin yoğunluğu ile Türkiye'deki askerî eğitim kurumlarında ikinci yabancı dil statüsünde bulunan Rusça eğitim yoğunluğunun büyük oranda farklılık göstereceği muhakkaktır. Bu bağlamda derslerde verilen terminoloji bilgisinin farklı olması gerektiği düşünülmektedir. Dolayısıyla ikinci yabancı dil olarak Rusça (A1-A2) eğitimi alan askerî personele, Semenistaya'nın çalışmasında A1 seviyesi için uygun görülen 300 civarı kelimenin verilmesinin yeterli olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın özellikle *ikinci yabancı dil olarak Rusça* bağlamında yazılmış olmasının sebebi, Rusçanın (Almanca, Fransızca vs.) Türkiye'de büyük oranda İngilizceden sonra ikinci yabancı dil/seçmeli ders (A1-A2) olarak okutulmasından, dolayısıyla daha büyük bir kitleye hitap edeceği düşüncesinden kaynaklanmıştır. Çalışma askerî terimler temelinde hazırlanmış olsa da, yöntem ve bulgularının diğer meslek gruplarına yönelik yabancı dil eğitimi veren ve bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara yol gösterebileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın sonucunda elde edilen kelime listesinin savunma sanayisindeki gelişmelere ve konjonktüre bağlı olarak zaman içerisinde güncellenmesi gerektiği unutulmamalıdır. Terim listesinin askerî personele yönelik ders materyali hazırlanırken kullanılması tavsiye edilmektedir.

Türkiye'deki Askerî Eğitim Kurumlarında Kullanılan Ders Kitaplarının Dünü-Bugünü ve Askerî Terminolojinin Yeri

Rusça, 1883/84 (1300) yılından itibaren askerî eğitim kurumlarının çeşitli kademelerinde ders olarak öğretilmeye başlanmıştır (Gariper, 1999, s. 108). Cumhuriyetin ilanından sonra birçok farklı dil gibi Rusçanın da askerî eğitim kurumlarında öğretilmesi hızlanmış ve yaygınlaşmıştır (Karacan, 2015, s. 36). Türkiye'deki Rusça eğitiminin temelleri askerî eğitim kurumlarında atılmış ve yine bu kurumlarda filizlenmiştir.

Bu dönemlerde (XIX. yüzyılın son çeyreği - XX. yüzyılın ilk çeyreği) askerî eğitim kurumlarına yönelik Rusça ders materyalleri de hazırlanmıştır. “*Söz konusu kaynakların ilk örnekleri, Piyade Kaymakamı [Yarbay] Mehmed Sadık tarafından kaleme alınarak 1887/1888 [H.1305] yılında yayımlanan, Rusça Kıraat Muallimi – Üç bölümlük Rusça Okuma Öğretmeni ve Rusça Muallimi olmuştur*” (Olcay, 2020, s. 132). Bunun haricinde askerî eğitim kurumlarında kullanılmak üzere *Yazım Kurallarına Göre Rusça Sözdizimi (3. Sınıf) (1892) (Sintaksis russkogo yazıka: primenitelno k pravopisaniyu. Kurs 3-go klassa, 1. baskı 1869), Rusça Muhtasar Grameri (Kratkaya russkaya grammatika) (1893), Mekteb Arkadaşı: Rusça kıraat kitabı (Şkolniy drug: Kniga dlya çteniya v pyati çastyah) (1895), Uçitsa po-russki (Rusça Öğrenim) (1903), Rusça-Türkçe Lügat (Russko-turetskiy slovar) (1909), Rusça Efal-i Kıyasiyye ve Gayr-i Kıyasiyye Mecmuası (Sbornik pravilnih i nepravilnih glagolov russkogo yazıka) (1905), Rusça Elifba (Russkaya azbuka) (1908), Rusça Mükâleme Dersleri (1908), Rusça-Türkçe Askerî Terimler*

Sözlüğü (1953), *Askerî Liseler için Rusça Ders Kitabı I* (1953), *Askerî Okullar için Rusça Ders Kitabı II* (1956), *Rusça Ders Kitabı I-II* (1966), *Türkçe-Rusça Konuşma Kılavuzu* (1966), *Rusça-Türkçe Harp Esirleri Sorgulama Egzersizleri* (1968) *Türkçe-Rusça/Rusça-Türkçe Temel Fen, Matematik ve Taktik Terimler Sözlüğü* (1995) gibi sözlükler, ders kitapları ve yardımcı kaynaklar hazırlanmıştır. Adı geçen ders kitapları büyük bir emeğin ürünü ve kendi dönemi için oldukça faydalı kaynaklar olsa da, yayın tarihleri itibariyle eski oldukları ve yabancı dil olarak Rusça eğitiminin güncel ihtiyaçlarını karşılama yönünde yetersiz kaldıkları için artık kullanılmamaktadırlar.

Günümüzde Türkiye'deki askerî eğitim kurumlarında içeriği güncel, Rusya'da ve Türkiye'de yabancı dil eğitimi veren kurumlar tarafından da tercih edilen *Поехали* [Poyehali] (Çernışov ve Çernışova, 2019), *Дорога в Россию* [Doroga v Rossiyu] (Antonova ve ark., 2003), *Русский язык: 5 элементов* [Russkiy yazık: 5 elementov] (Esmantova, 2008), *Жили-были* [Jilibılı] (Miller ve ark., 2016) gibi Rusya menşeli eğitim setleri ana ders materyali olarak okutulmaktadır. Kullanılan kitaplar sivil-asker fark etmeksizin her türlü eğitim kurumuna hitap eden, içeriği *Yabancı Dil Olarak Rusça Testi TORFL (ТРКИ)*⁸ gözetilerek hazırlanan dünyada kabul görmüş çağdaş kaynaklardır. Askerî eğitim kurumlarına yönelik güncel Rusça ders kitabı mevcut olmadığından bu eğitim setlerinin kullanılmasında sakınca yoktur. Ancak bu kaynakların *genel dil yeterliliğine* (общее владение), yani günlük konuşma diline odaklandığı, dolayısıyla mesleki Rusçaya (*tıp, hukuk, mühendislik, uluslararası ilişkiler, askerlik* vs.) yönelik içerik barındırmadığı belirtilmelidir. Aynı şekilde TORFL sınavı kapsamında her seviye (A1⁹, A2¹⁰, B1¹¹, B2¹², C1¹³) için ayrı ayrı hazırlanmış olan *temel söz varlığı listeleri* de genel dil yeterliliğine yönelik kelimeler baz alınarak hazırlanmıştır ve terim gibi sadece belirli bir meslek grubunun kullandığı kelimeleri içermemektedir.

Rusçada *лексический минимум* [leksişeskiy minimum] olarak bilinen, Rusça akademik çalışmaların İngilizce çevirilerinde ise lexical minimum, basic dictionary, basic vocabulary, vocabulary list gibi farklı şekillerde ifade edilen dil bilimsel kavram için Celal Demir'in "*Kişinin sahip olduğu konuma, içinde bulunduğu yaş grubuna veya devam ettiği eğitim-öğretim kademesine göre bilmesi gereken (asgari) sözlerin toplamına temel söz varlığı denebilir*" (Demir, 2016, s. 145) şeklinde tanımladığı *temel söz varlığı* ifadesi benimsenmiştir.

Temel söz varlığı listesi ile kastedilen ise yabancı dil olarak Rusça eğitimi alan bir öğrencinin belirli bir seviyede öğrenmesi gereken asgari kelime sayısını ve bu kelimelerin hangileri olduğunu gösterir Rusya Eğitim ve Bilim Bakanlığı onaylı standart sözlüktür. Buna göre A1 seviyesinin sonunda bilinmesi gereken kelime sayısı en az 780 birim, A2 seviyesinde 1300 birim, B1 seviyesinde 2300 birim, B2 seviyesinde 5000 birim, C1 seviyesinde 11.000 birimdir. Usta kullanıcı seviyesi olan C2 için herhangi bir kelime listesi belirlenmemiştir (Andryuşina ve Kozlova, 2015, s. 4).

⁸ Rusya Eğitim ve Bilim Bakanlığının denetiminde Avrupa Ortak Dil Referans Çerçevesi (CEFR) ölçütlerine göre hazırlanan uluslararası Rusça seviye tespit sınavı.

⁹ Bk. Andryuşina ve Kozlova, 2015

¹⁰ Bk. Andryuşina ve Kozlova, 2019

¹¹ Bk. Andryuşina, Bitehtina, Klobukova ve ark., 2019

¹² Bk. Andryuşina, Afanasyeva, Bitehtina ve ark., 2015

¹³ Bk. Andryuşina, Afanasyeva, Dunayeva ve ark., 2019

Geçmişten günümüze Türkiye’deki askerî eğitim kurumlarında kullanılmak üzere belli başlı Rusça ders materyalleri hazırlanmış olsa da, günümüzde kullanılmayacak kadar tarihleri eskimiştir. Hâlihazırda kullanılan ana ders kitaplarının ise genel dil yeterliliği kapsamında terminolojiye yer vermediği görülmüştür. Bu veriler, ülke güvenliğinden sorumlu askerî personelin alacağı Rusça eğitiminde kullanılmak üzere güncel ve kapsamlı materyallerin hazırlanması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu tür çalışmaların hazırlanmasına katkı sağlaması amacıyla yapılan Rusça askerî terimlerden oluşan temel söz varlığı listesinin (bilinmesi gereken asgari askerî terimler ve sayıları) belirlenmesine yönelik araştırmanın sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Rusça Askerî Temel Söz Varlığının Tespiti

Yabancı öğrencilerin üniversite öncesi hazırlık eğitimi geleneksel olarak dört ana profil çerçevesinde ele alınmaktadır: Beşerî, sosyoekonomik, fizik-matematik, kimya-biyoloji bilimleri (Surigin 2019’dan aktaran Semenistaya 2019, s. 24). Ancak bu profillerden hiçbiri içeriği itibariyle yabancı askerî personele yönelik yabancı dil eğitimi kapsamadığından, listeye “askerî bilimler”in de eklenmesi yanlış olmayacaktır (Tarasova 2018’den aktaran Semenistaya 2019, s. 24). Dolayısıyla askerî bilimler odaklı ders programı geliştirmek, ders materyalleri oluşturmak ve bu materyaller için gerekli Rusça askerî temel söz varlığını belirlemek atılması gereken adımların başında gelmektedir.

Bir dilin temel söz varlığının tespit edilmesi, o dile yönelik yabancılar için hazırlanan ders kitapları, alıştırma kitapları, setler ve testler gibi seviyelere ayrılmış eğitim materyallerinin oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu materyallerin yazarları, hazırladıkları içeriklerde bu kelimelerin kullanılmasına özen göstermelidir, zira bu kelimeler, yabancı dil öğrenen “*kişinin sahip olduğu konuma, içinde bulunduğu yaş grubuna veya devam ettiği eğitim-öğretim kademesine göre bilmesi gereken (asgari) sözler*”den (Demir, 2016, s. 145) oluştuğundan, öğrenme sürecine optimum faydayı sağlayacaktır. Buradan hareketle, Rusça askerî terminolojisinin öğretilmesinde kullanılacak temel söz varlığı listesinin (bilinmesi gereken asgari kelimeler ve sayısı) tespit edilmesinin gerekliliği önem arz etmektedir, zira “*toplumda tutunma gibi meslekte kabul görme ve başarılı olma da mesleğin terminolojisine hâkim olmayı gerektirir*” (Deniz ve ark., 2016, s. 206).

Yapılan alanyazın taraması sonucunda Mihailovskaya Topçu Akademisinde Rusça öğretim elemanı olarak görev yapan M.N. Semenistaya’nın çalışması dışında Rusça askerî temel söz varlığının belirlenmesine yönelik herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

M.N. Semenistaya, “Yabancı Askerî Personele Yönelik Meslek Odaklı Temel Söz Varlığı” (Semenistaya, 2019) başlıklı yabancı dil olarak Rusça eğitiminde kullanılması gereken asgari askerî terimlerin tespitine yönelik araştırmasında Rus askerî tüzükleri, ders kitapları, akademide görevli diğer öğretim elemanlarının top, taktik, atış, istihbarat, füze gibi ders materyallerini, ayrıca askerî sözlük ve ansiklopedileri incelemiştir.

Terim listesine dâhil edilecek kelimeleri belirlemek için şu yöntemleri kullanmıştır: 1) istatistiksel (sıklık, yaygınlık, gereklilik vb. ilkeleri); 2) dilsel (kelimeler arası uyumluluk, anlamsal değer vb. ilkeleri); 3) metodik (öğrencinin ana dilinin, yaşının vb. dikkate alınması ilkeleri).

Terim listesine dâhil edilecek kelime sayısının tespiti için Mihailovskaya Topçu Akademisinin “Yabancı Dil Olarak Rusça” dersi müfredatına başvurmuştur. Buna göre bir yabancı askerî personelin hazırlık sınıfı boyunca toplam 2800–3000 birim kelime (850–900’ü genel yeterliliğe, 850–900’ü basın diline, 1100–1200’ü mesleki uzmanlığa yönelik kelimeler) bilmesi gerekmektedir.

Terim listesinin dil seviyelerine göre ayrılması sürecinde eğitimin hedefi, ders saati göz önünde bulundurulmuş ve Mihailovskaya Topçu Akademisinde görevli öğretim elemanlarının görüşü alınmıştır.

Sonuç olarak A1 seviyesi için 320, A2 için 540, B1 için 1080 birim kelime belirlenmiştir (Semenistaya, 2019, s. 26).

Elde edilen terim listesi Semenistaya’nın makalesinde (Semenistaya, 2019) sunulmamıştır. Mihailovskaya Topçu Akademisi yayınevi tarafından kitapçık hâline getirilen ve basılan terim listeleri (Semenistaya, 2017; Semenistaya, 2018) büyük olasılıkla *hizmet içi* kullanıldıklarından piyasadan temin etmek mümkün olmamıştır. Ridero yayınevinde kitapçıklarla ilgili sınırlı sayıda örnek kelimenin verildiği bir tanıtım yazısı olsa da eser temin edilememektedir. Çalışmanın Mihailovskaya Topçu Akademisi tarafından *Hizmete Özel* olarak kabul edilip daha sonra satışının geri çekilmiş olması ihtimal dâhilindedir. Yayınevinin tanıtım yazısında A1 seviyesi için belirlenen tüm kelimeler (136 birim kelime) verilmişken, A2 seviyesi eksik bırakılmıştır (Ridero, 2023a). B1 seviyesinde ise sadece А-Д [A-D] harfleri arasındaki kelimeler sıralanmıştır (Ridero, 2023b).

Semenistaya’nın 2017 tarihli A1 seviyesi temel askerî terimler listesinde (Ridero, 2023a) 136 birim kelime bulunmaktadır. Fakat 2019 tarihli makalesinde (Semenistaya, 2019) A1 seviyesi için 320 birim kelime uygun görülmüştür. Dolayısıyla kelime sayısı zaman içerisinde artmıştır. Bu farklılık, kelime listesinin deneme yanılma yöntemiyle, öğretim elemanlarının tecrübe ve katkılarıyla zaman içerisinde değiştiğini göstermektedir.

M.N. Semenistaya’nın temel askerî terimleri belirlemeye yönelik çalışmasının tamamının yayımlanmamış olması bizi kendi araştırmamızı yapmaya itmiştir.

Rusya’daki askerî eğitim kurumlarında kullanılan ders materyallerinin piyasada bulunmasının mümkün olmaması nedeniyle Rusça askerî terminolojinin tespitine yönelik araştırmamızı yabancı askerî personele Rusça öğretmek için 1990’lı yılların başında yayımlanan “*Витязь*” [Vityaz] (Babay ve Kozlova, 1990), “*Спутник-1*” [Sputnik-1] (Krasnova ve ark., 1994) ders kitapları ve elektronik basın organları ile sınırlandırmak zorunda kaldık.

Elimizdeki “*Тактика. Ракетно-артиллерийское вооружение*” [Taktika. Raketno-artilleriyskoye voorujeniye] (Semenistaya, 2020), “*Конструктор Калашников*” [Konstruktor Kalaşnikov] (Kirik, 2019), “*Оружейник Макаров*” [Orujeynik Makarov] (Kirik, 2017), “*Стрелковое оружие*” [Strelkovoye orujiye] (Kovalkova, 2012), “*Военная история России*” [Voyennaya istoriya Rossii] (Jarova ve Tretyakova, 2012), “*Калашников: автомат и человек*” [Kalaşnikov: avtomat i çelovek] (Golubeva, 2009) gibi diğer yardımcı eğitim kaynakları ise *top-füze, muharebe tüfeği, tabanca, küçük silah, tarih* özelinde içeriğe sahip olduğundan, başka bir ifadeyle kelime hazineleri askerlik mesleğinde kullanılan genel ifadelerden ziyade Kara Kuvvetlerinin kısıtlı bir alanına odaklandığından (ör. silah parçaları), ayrıca sadece B1 ve üstü dil

seviyesine hitap ettiklerinden araştırmaya dâhil edilmemişlerdir. Belirtilmelidir ki, yukarıda bahsi geçen yardımcı kaynaklar silah bakım, topçu sınıfı vs. alanlarında uzmanlaşacak olan askerî personelin ihtiyaç duyacağı kelime bilgisini içermektedir ve ihtiyaç duyulması hâlinde başvurulabilecek kaynaklardır.

Araştırmamızın temelini oluşturan *Vityaz* ve *Sputnik-1* ders kitaplarının A0-B1 seviyelerine hitap etmeleri, daha çok Kara Kuvvetlerine yönelik ifadeler bulunsa da, Deniz ve Hava Kuvvetlerine yönelik terimleri de içermeleri bu iki kaynağı baz almamıza etken olmuştur. Eserler bu yönleriyle Türkiye’de Rusça eğitimi alan personelin askerî terminoloji ihtiyacını karşılayacağı düşüncesindeyiz. Yaptığımız araştırmanın sonucuna baktığımızda daha fazla kaynak tarayan Semenistaya’nın elde ettiği kelimeler ile büyük oranda uyum gösterdiği görülmüştür. Bu veri de bizim elde ettiğimiz temel söz varlığı listesinin kullanılabilirliğini ortaya koymaktadır.

İncelemiş olduğumuz *Vityaz* (1990) ve *Sputnik-1* (1994) ders kitapları günümüzde askerî personelin Rusça eğitimine yönelik piyasada ulaşılabilecek en yeni tarihli kaynaklar olsalar da, içeriğindeki kavramların güncelliği tartışmaya açık bir konudur. Askerî geleneklerin etkisiyle askerî yapılanma, doktrin ve kavramlarda büyük değişimler/reformlar yaşanmamaktadır. Dünyadaki tüm silahlı kuvvetlerin bel kemiğini oluşturan silah unsurlarının (*пистолет* [pistolet] (tabanca), *автомат* [avtomat] (piyade tüfeği), *артиллерия* [artilleriya] (topçu sınıfı), *ракета* [raketa] (füze), *боеприпасы* [boyepripası] (mühimmat), *истребитель* [istrebitel] (avcı uçağı), *радар* [radar] (radar), *военный корабль* [voennyy korabl] (savaş gemisi), *подводная лодка* [podvodnaya lodka] (denizaltı) vs.) güncelliğini koruduğu görüldüğünden¹⁴, kitapta geçen kelimelerin eskimiş sayılması pek mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında 1990’lı yıllarda ve bugün kullanılan askerî ifadelerde büyük bir değişiklik yaşanmış olması beklenmemektedir. Ancak teknolojinin hızlı gelişimi ile neredeyse her gün yeni kavramların dilimize yerleştiğini gözlemleyebiliyoruz. Askerî literatür de bu gelişmelerden nasibini alan bir alandır. Son yıllarda kullanımı gittikçe artan (özellikle İkinci Karabağ Savaşı ve Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında) insansız hava, kara ve deniz araçları askerî literatürde giderek yerini almaya başlamıştır. Türkçe askerî literatürde başta *dron* veya *drone* (uçangöz¹⁵), *İnsansız Hava Aracı (İHA)*, *Silahlı İnsansız Hava Aracı (SİHA)*, *Dikey İniş Kalkışlı İnsansız Hava Aracı (DİHA)*, *Taarruzi İnsansız Hava Aracı (TİHA)*, *İnsansız Kara Aracı (İKA)*, *Silahlı İnsansız Deniz Aracı (SİDA)* gibi ifadeler kullanılırken; Rusçada *дрон* [dron] (uçangöz), *беспилотник* [bespilotnik] (uçangöz, İHA), *беспилотный летательный аппарат (БПЛА, БЛА)* [bespilotny letatelny apparat (BPLA, BLA)] (İnsansız Hava Aracı), *беспилотное наземное транспортное средство (БНТС, БТС)* [bespilotnoye nazemnoye transportnoye sredstvo (BNTS, BTS)] (İnsansız Kara Aracı) gibi ifadelerin kullanım sıklığının arttığı gözlemlenmektedir. Ancak Semenistaya’nın araştırmasında (Ridero, 2023a) görece yeni yaygınlaşan bu tür kelimelere rastlanmamıştır. Dolayısıyla incelediği dokümanların insansız savaş araçlarının yaygın kullanılmadığı bir dönemin eserleri olduğu düşünülmektedir. Bu kelimelerin yabancı dil olarak Rusça (askerî personele yönelik) derslerinde

¹⁴ “Пентагон намерен в течение двух лет нарастить производство артиллерийских снарядов на 500%, увеличив производство обычных боеприпасов до рекордного со времен Корейской войны уровня.” [Pentagon, iki yıl içinde top mermisi üretimini %500 artırmayı ve konvansiyonel mühimmat üretimini Kore Savaşı’ndan bu yana rekor düzeye çıkarmayı planlıyor.] (Kommersant, 2023).

¹⁵ Türk Dil Kurumu İngilizce kökenli “drone” kelimesinin Türkçe karşılığını “uçangöz” olarak belirlemiş olsa da (Habertürk, 2017), askerî personel ve kurumlar tarafından kabul gördüğünü gösterir yaygın bir kullanım gözlenmemiştir.

örneğin insansız teknoloji görselleri göstermek suretiyle kullanılması çağımıza ayak uydurulması açısından önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda, *Vityaz* ve *Sputnik-1* kitaplarında yer alması da, araştırmamızın sonunda elde ettiğimiz “Rusça Askerî Temel Söz Varlığı Listesi”ne *дрон* [dron] (uçangöz), *беспилотник* [bespilotnik] (uçangöz, İHA) gibi bazı güncel kelimelerin eklenmesi uygun bulunmuştur.

Rusya ve dünyadaki gelişmelerden haberdar olabilmek, gazete, dergi ve internet gibi Rusça açık kaynakları takip edebilmek, dolayısıyla bahsi geçen kaynaklarda sıklıkla kullanılan *корреспондент* [korrespondent] (muhabir), *ведущий* [veduşiy] (sunucu), *обзор* [obzor] (toplu bakış), *новости* [novosti] (haberler), *репортаж* [reportaj] (röportaj), *агентство* [агентство] (ajans), *горячая точка* [goryaçaya toçka] (sıcak çatışma bölgesi), *актуальная информация* [aktualnaya informatsiya] (güncel bilgi), *информировать – проинформировать* [informirovat – proinformirovat] (bilgi vermek), *анализировать – проанализировать* [analizirovat – proanalizirovat] (analiz etmek), *публиковать – опубликовать* [publikovat – opublicovat] (yayımlamak) gibi ifadeler ve *СМИ* [SMİ] (medya), *ЦРУ* [TsRU] (Central Intelligence Agency), *ФСБ* [FSB] (Federal Güvenlik Servisi), *РФ* [RF] (Rusya Federasyonu), *США* [SŞA] (Amerika Birleşik Devletleri), *СССР* [SSSR] (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği), *МИД* [MİD] (Dışişleri Bakanlığı), *Минобороны* [Minoboronı] (Savunma Bakanlığı) gibi kısaltmalara aşına olmak için basın dilinin temel düzeyde ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Rusya’daki yükseköğretim kurumlarında gazetecilik eğitimi alacak olan yabancı öğrencilere yönelik *Основы журналистики* [Osnoı jurnalistiki] (Gazeteciliğin Temelleri) isimli bir ders kitabı hazırlanmış olsa da, eserin sadece B1 ve üstü seviyeye hitap etmesinden¹⁶ ve gazetecilik teorisine odaklanmasından¹⁷ dolayı, bir başka ifadeyle eserin hedef kitlesi açısından bakıldığında ikinci yabancı dil olarak Rusça dersinde kullanılması uygun bulunmamıştır. Bunun yerine öğrencinin seviyesine uygun Rusça haber kaynaklarının okunması, cümle veya metin analizinin yapılması önerilmektedir: “*Новые подробности реформы вооруженных сил*” [Silahlı Kuvvetler reformunun yeni ayrıntıları] (Ryabov, 2023), “*США меняют стратегию по Украине*” [ABD Ukrayna stratejisini değiştiriyor] (TASS, 2023), “*Минобороны получило истребители пятого поколения*” [Savunma Bakanlığı beşinci nesil avcı uçaklarını teslim aldı] (Komarin, 2022), “*Сколько лет может служить корабль?*” (Bir savaş gemisi kaç yıl hizmet verebilir?) (Kaptsov, 2022).

Kısaltmaların “*sözlü ve yazılı iletişimde zamandan ve yerden tasarruf sağlamaları, yani hemen her alanda geçerli olan ‘az çaba prensibi’ni tam anlamıyla karşılıyor olmaları, ayrıca dikkat çekici ve akılda kalıcı olmaları*” (Gül, 2017, s. 487) gibi özellikleri sayesinde basın dilinin en önemli gereksinimlerinden “*basit, anlaşılır ve aynı zamanda kısa olma*” (Gül, 2012, s. 20)

¹⁶ “Учебное пособие «Основы журналистики» предназначено для иностранных граждан, обучающихся по специальности «Журналистика» и владеющих русским языком в объеме базового уровня.” [“Gazeteciliğin Temelleri” ders kitabı, temel seviyede (A2) Rusça bilgisine sahip yabancı gazetecilik öğrencilerine yöneliktir] (Nikitina, 2017, s. 96).

¹⁷ “В состав пособия входят введение; темы «Определение журналистики. Функции и принципы журналистики», «Возникновение и развитие журналистики», «Система и типология СМИ», «Жанры журналистики»; Практическое занятие по определению жанров журналистских материалов, а также тексты для дополнительного чтения.” [Ders kitabı; giriş, “Gazeteciliğin tanımı. Gazeteciliğin işlevleri ve ilkeleri”, “Gazeteciliğin ortaya çıkışı ve gelişimi”, “Medya sistemi ve tipolojisi”, “Gazetecilik türleri”; Gazetecilik materyallerinin türlerinin belirlenmesine yönelik pratik çalışmalar ve ek okuma metinlerinden oluşmaktadır] (Nikitina ve Rubtsova, 2018, s. 4).

ilkesini karşılıyor olmaları, Rus basın dilinde çok fazla kısaltma kullanılmasının başlıca nedenlerindedir. Bu gerçekten hareketle, askerî personelin haber kaynağını anlamasına yardımcı olacağını düşündüğümüz Rus basınında sıkça karşılaşılan kısaltmaların “Rusça Askerî Temel Söz Varlığı Listesi”ne eklenmesi uygun görülmüştür.

Semenistaya’nın terim listesinde günlük askerî jargonda kullanılan ifadelere yer verilmemiştir. Ancak belirtilmelidir ki “Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Tüzüğü”ne (Ustav, 2007) ve askerî eğitim kurumlarının yönetmeliklerine (Pravila, 2022) dayanılarak hazırladığımız aşağıdaki örnek diyalogta geçen ifadeler Rus askerî personeli arasında rutin bir şekilde kullanılmaktadır:

Selamlaşma (Ders başlangıcında):

Sınıf kıdemlisi:	<i>Смирно! / Встать. Смирно!</i> [Hazır ol! ¹⁸ / Kalk. Hazır ol!]
Öğretim elemanı:	<i>Здравствуйте, товарищи курсанты!</i> [Merhaba Yoldaş ¹⁹ Harbiyeliler!]
Öğrenciler:	<i>Здравия желаем, товарищ преподаватель!</i> [Merhaba Yoldaş Öğretmen!]
Öğretim elemanı:	<i>Вольно! Садись!</i> [Rahat! Oturun!]

Vedalaşma (Ders bitiminde):

Sınıf kıdemlisi:	<i>Смирно! / Встать. Смирно!</i> [Hazır ol! / Kalk. Hazır ol!]
Öğretim elemanı:	<i>До свидания, товарищи!</i> [Hoşça kalın Yoldaşlar!]
Öğrenciler:	<i>До свидания, товарищ лейтенант!</i> [Güle güle Yoldaş Teğmen!]
Öğretim elemanı:	<i>Вольно! Конец занятия!</i> [Rahat! Ders bitmiştir!]

Diyalogta geçen *вольно* [volno] (rahat), *смирно* [smirno] (hazır ol) gibi komutlar Rusya’da eğitim alan yabancı askerî personel için alışıl gelmiş günlük konuşma ifadeleri ve/veya sözcük türü bakımından “ünlem” olduklarından terim olarak kabul edilmeyip kelime listesine (Semenistaya, 2017; Semenistaya, 2018) eklenmemiş olabilirler. Ancak sadece silahlı kuvvetler ve kolluk kuvvetleri tarafından kullanıldıkları düşünüldüğünde askerî terim sayılmaları yanlış

¹⁸ Türk Silahlı Kuvvetlerinin Askerî Nezaket ve Terbiye Kuralları’nda (ANTK 41) yer alan 28. maddede “Bir yere gelen veya bir yerden ayrılan sıralı amirlerini ilk gören kıdemli personel ‘Dikkat’ çeker” denilmektedir. Benzer bir durumda Rusya’da *hazır ol!*, *esas duruş!*, *dikkat!* anlamlarına gelen *смирно* [smirno] komutu kullanılmaktadır.

¹⁹ Sovyetler Birliği Silahlı Kuvvetlerinden günümüz Rus askerî jargonuna miras kalan *товарищ* [tovariş] (yoldaş, arkadaş, dost) ifadesi unvan veya rütbeden önce söylenen bir saygı sözüdür.

olmayacaktır, zira “*terimler sadece ilgili mesleğin parçası olan insanların söz varlığıdır*” (Deniz ve ark., 2016, s. 207). Bu kelimeler *ülke menfaatlerini yakından ilgilendiren konuları ve askerî alandaki gelişmeleri yakından takip edebilmek* prensibi kapsamında zaruri bilinmesi gereken ifadeler değildir, ancak yazılı/sözlü çeviri, yurt dışı görev gibi durumlarda karşılaşılma ihtimaline karşı, kulak aşinalığı kazandırmak amacıyla ders başlarken (selamlaşma) ve biterken (vedalaşma) kullanılması uygun olacağı düşünülmüş ve bazıları terim listemize dâhil edilmiştir.

Semenistaya, incelediği materyallerde geçen kelimelerin kullanım sıklığını tespit etmek için *Simple Word Sorter (ver 1.0)* programını kullanmıştır (Ridero, 2023a). Biz ise bu ve benzeri bir istatistik programı ile elde edilemeyecek verileri görebilmek için belgesel tarama olarak da bilinen doküman analizi (Sak ve ark, 2021, s. 230) yöntemi kapsamında kitapları baştan sona, sayfa sayfa incelemeyi tercih ettik. Bu yöntemi kullanmamızın başlıca gerekçeleri:

1) Terimlerin kullanıldığı örnek cümleleri görmek.

Автомат [avtomat] (piyade tüfeği) kelimesi:

“*Я курсант. Это мой автомат.*” [Ben Harbiyeliyim. Bu benim piyade tüfeğim.] (Babay ve Kozlova, 1990, s. 27), “*У него нет автомата.*” [Onun piyade tüfeği yok.] (Babay ve Kozlova, 1990, s. 97), “*Курсант с новым автоматом.*” [Yeni bir piyade tüfeği olan Harbiyeli.] (Babay ve Kozlova, 1990, s. 130), “*Это автомат, а это автоматы.*” [Bu bir piyade tüfeği. Bunlar ise piyade tüfekleri.] (Krasnova ve ark., 1994, s. 77), “*Это наши автоматы, наши карабины, наши пистолеты.*” [Bunlar bizim piyade tüfeklerimiz, karabinalarımız, tabancalarımız.] (Krasnova ve ark., 1994, s. 116), “*Почему автомат называется АК?*” [Piyade tüfeğine neden AK deniyor?] (Krasnova ve ark., 1994, s. 376) vs.

2) Askerî terim özelliği taşımayan fakat sıfat ve isim tamlamalarında askerî terimler ile sık kullanılan kelimeleri tespit etmek.

Оборонительное сооружение (tahkimat), *старший сержант* (kıdemli çavuş), *танковая школа* (tank okulu), *военный журнал* (harp dergisi), *ночное видение* (gece görüşü), *вооружённые силы* (silahlı kuvvetler), *строевая подготовка* (yanaşık düzen eğitimi), *боевой порядок* (muharebe düzeni) vs.

3) Sesteş terimleri tespit etmek (Kelimelerin kullanım sıklığını analiz ederken hangisinin daha sık kullanıldığını gözlemlemek amacıyla).

Корабль [korabl] (gemi) kelimesi:

Военный корабль (isim / Savaş gemisi [su üstünde ilerleyen taşıt])

Космический корабль (isim / Uzay gemisi [uzayda ilerleyen taşıt])

Военный [voyenniy] (1. askerî, 2. askerî personel) kelimesi:

Военный аэродром (sıfat / Askerî havalimanı)

Здесь нет военных. (isim / Burada askerî personel yok.)

4) Hangi terimlerin eğitimin hangi etabında ve nasıl verildiğini gözlemlemek.

Sputnik-1 ders kitabında sayfa 116'dan itibaren başlayan sıfatlar konusunda önce “новый, старый, красивый, большой, хороший” [yeni, eski, güzel, büyük, iyi] gibi genel dil yeterliliğine yönelik sıfatlar yardımıyla dil bilgisi işlenmiş ve örnek cümleler verilmiş, akabinde sayfa 126'dan itibaren askerî literatürde kullanılan sıfatlar “война-военный, десант-десантный, офицер-офицерский, артиллерия-артиллерийский, танк-танковый” şeklinde isim kökleriyle verildikten sonra örnek cümleler ile pekiştirilmiştir: “Это танковая рота.” [Bu bir tank bölüğü.], “Это десантный батальон?” [Bu bir hava indirme taburu mu?], “– Какой это журнал? – Это военный журнал.” [– Bu ne dergisi? – Harp dergisi.] vs.

Taranan kaynaklarda askerî terminolojiye ait olduğu şüphe götürmeyen kelimelerin (артиллерия [artilleriya] (topçu sınıfı), бригада [brigada] (tugay), военный [voyennyy] (askerî), граната [granata] (el bombası), командовать [komandovat] (komuta etmek), оружие [orujiye] (silah), полковник [polkovnik] (albay), снаряд [snaryad] (top mermisi), стрелять [strelyat] (ateş etmek), фронт [front] (cephe), ВМФ [VMF] (Deniz Kuvvetleri), ПТУР [PTUR] (güdümlü tanksavar füzesi), ПВО [PVO] (hava savunma) vs.) dışında askerlik mesleğinde kullanılacağını düşündüğümüz diğer kelimeleri de *taslak* listemize eklemeyi uygun bulduk. Bunlar:

- Ulaşım araçları: самолёт [samolyot] (uçak), корабль [korabl] (gemi), баржа [barja] (mavna), мотоцикл [mototsikl] (motosiklet), грузовик [gruzovik] (kamyon), планёр [planyor] (planör) vs.;

- Araç gereçler: крыло [krilo] (kanat), руль [rul] (direksiyon), бак [bak] (depo), топливо [toplivo] (yakıt), циркуль [tsirkul] (pergel), бензин [benzin] (benzin), блокнот [bloknot] (not defteri), компас [kompas] (pusula), всепогодный [vsepogodny] (her türlü hava koşuluna karşı dayanıklı) vs.;

- Kurum, kuruluş ve yapılar: академия [akademiya] (akademi), кабинет [kabinet] (ofis), аэропорт [aeroport] (havaalanı), космодром [kosmodrom] (uzay üssü), комплекс [kompleks] (sistem, üs, tesis), бюро [byuro] (büro), универмаг [univermag] (süpermarket), ангар [angar] (hangar), могила [mogila] (mezar), мавзолей [mavzoley] (mozole) vs.;

- Meslek, görev ve vasıflar: космонавт [kosmonavt] (kozmonot), конструктор [konstruktor] (tasarımcı), медик [medik] (tabip), водитель [voditel] (şoför), хирург [hirurg] (cerrah), переводчик [perevodçik] (çevirmen), пассажир [passajir] (yolcu), инвалид [invalid] (engelli), инспектор [inspektor] (müfettiş) vs.;

- Coğrafi unsurlar: берег [bereg] (sahil), земля [zemlya] (toprak, kara, yer), небо [nyebo] (gökyüzü), воздух [vozduh] (hava), территория [territoriya] (bölge, arazi), кустарник [kustarnik] (çalı), яма [yama] (çukur), пограничный [pograniçny] (hudut), черноморский [çernomorskiy] (karadeniz) vs.;

- Yönler: юг [yug] (güney), север [sever] (kuzey), восточный [vostoçny] (doğu), юго-западный [yugo-zapadny] (güneybatı) vs.;

- Yerleşim yerleri: деревня [derevnnya] (köy), село [selo] (köy), посёлок [posyolok] (kasaba) vs.;

- Sıfat ve isim tamlamalarında kullanılan askerî terim özelliği taşımayan kelimeler: *военно-воздушная академия* [voenno-vozdüşnaya akademiya] (hava harp akademisi), *ручная граната* [ruçnaya granata] (el bombası), *младший лейтенант* [mladşiy leytenant] (asteğmen), *морской офицер* [morskoy ofitser] (deniz subayı) vs.;

- Ölçü bildiren kelimeler: *дальность* [dalnost] (uzaklık, menzil), *высота* [visota] (yükseklik, irtifa), *точность* [toçnost] (kesinlik, isabetlilik), *средний* [sredniy] (orta, ortalama, ortanca), *ровный* [rovniy] (düz, dengeli, eşit), *радиус* [radius] (yarıçap), *вес* [ves] (ağırlık) vs.;

- Tören: *победа* [pobeda] (zafer), *орден* [orden] (nişan), *медаль* [medal] (madalya), *парад* [parad] (geçit töreni), *награда* [nagrada] (ödül), *честь* [çest] (şeref), *героический* [geroiçeskiy] (kahramanca), *посмертно* [posmertno] (ölümden sonra), *слава* [slava] (şan) vs.;

- Mühendislik: *орбита* [orbita] (yörünge), *аэродинамика* [aerodinamika] (aerodinamik), *водоизмещение* [vodoizmeşeniye] (deplasman), *ядерный* [yaderniy] (nükleer), *двухместный* [dvuhmestniy] (çift kişilik) vs.;

- Duygu: *бояться* [boyatsa] (korkmak), *смелость* [smelost] (cesaret), *храбрый* [hrabriy] (cesur), *гордость* [gordost] (gurur) vs.;

- Savaş alanında kullanılabilecek fiiller: *прыгать – прыгнуть* [prıgat – prıgnut] (atlamak), *преодолеть – преодолеть* [preodolevat – preodolet] (alt etmek, aşmak), *притаскивать – притащить* [prıtaskivat-pritaşit] (sürükleyerek çekmek), *рисковать – рискнуть* [riskovat – risknut] (riske girmek) vs.

Mihailovskaya Topçu Akademisi gibi Rusya'daki bir askerî eğitim kurumunda Rusça hazırlık öğrenimi gören yabancı öğrencilerin gelecekteki eğitim dili Rusça olacağından, çevresel faktörlerin (ana dili konuşulan ülkede eğitim görmek) kaçınılmaz etkisiyle burada verilen Rusça eğitiminin yoğunluğu ile Türkiye'deki askerî eğitim kurumlarında ikinci yabancı dil statüsünde bulunan Rusça eğitim yoğunluğunun büyük oranda farklılık göstereceği muhakkaktır. Bu bağlamda derslerde verilen terminoloji bilgilerinin farklı olması gerektiği düşünülmektedir. Dolayısıyla *Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı (CEFR)* standartlarına göre A2 seviyesinde ikinci yabancı dil olarak Rusça eğitimi alan askerî personele, Semenistaya'nın çalışmasında A1 seviyesi için uygun görülen 300 civarı kelimenin verilmesinin yeterli olacağı görüşüdeyiz.

Vityaz ve *Sputnik-1* ders kitaplarından elde edilen 1529 birim kelime kullanım sıklıklarına göre sıralandıktan sonra askerî personelin A1 ve A2 seviyesi kapsamında bilmesinde fayda görülen kelimeler seçilmiştir. Buna ilave olarak *topwar.ru*, *voennoedelo.com* gibi çeşitli Rus elektronik basın organlarının gündem maddeleri incelenmiş, son yıllarda kullanımı artan kelimeler ve haber kaynaklarını anlamayı kolaylaştıracak kısaltmalar tespit edilip kelime listesine dâhil edilmiştir. Sonuç olarak Tablo 1'de sunulan 300 birim kelime "Rusça Askerî Temel Söz Varlığı Listesi (A1-A2)" elde edilmiştir.

Bahsi geçen listedeki kelimeler 1) Öğrencinin dil seviyesi; 2) Kelimenin kullanım sıklığı; 3) Ders içi faaliyetler; 4) Yabancı heyetlere mihmandarlık/çevirmenlik; 5) Rus askeri ile birlikte çalışma/ortak faaliyet yürütme; 6) Basın-yayın kaynaklarını okuma gibi 6 ana madde gözetilerek hazırlanmıştır. Listedeki kelimeler genel askerî terimler olup başta Kara Kuvvetleri olmak üzere, Deniz ve Hava Kuvvetlerine ait terimleri ve askerî literatürde sık kullanılan A2 seviyesine uygun

kelimeleri içermektedir. Genel dil yeterliliğine yönelik temel (A2) söz varlığı listesinde (Andryuşina ve Kozlova, 2019) yer alan *самолёт* [samolyot] (uçak), *карта* [karta] (harita), *план* [plan] (plan), *победа* [pobeda] (zafer), *переводчик* [perevodçik] (çevirmen), *технический* [tehniçeskiy] (teknik), *летать-лететь* [letat-letet] (uçmak) gibi kelimeler bizim listemize dâhil edilmemiştir. Fakat *корабль*²⁰, *часть*²¹ gibi askerî literatürde özel anlamı olan kelimeler bahsi geçen listede (Andryuşina ve Kozlova, 2019) yer alsalar da bizim listemize dâhil edilmişlerdir. Kelimelerin birden çok anlamı olması hâlinde, sadece en yaygın kullanılan anlamı ile askerî literatürde kullanılan anlamı verilmiştir.

Elde edilen kelime listesi genel askerî terimlerden oluşmaktadır ve ikinci yabancı dil olarak Rusça eğitiminde temel seviyede (A2), birinci yabancı dil olarak Rusça eğitiminde ise başlangıç seviyesinde (A1) kullanılabilir.

Askerî terimlerin ayrı bir “Askerî Terminoloji Dersi” şeklinde değil, *Vityaz* ve *Sputnik-1* kitaplarında gözlemlendiği üzere normal ders müfredatına paralel bir şekilde, uygun görüldüğü yerlerde, örnek cümleler kullanarak verilmesi tavsiye edilmektedir.

Tablo 1’de kelimeler Rusça alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Parantez içerisinde Rusça kelimenin Türkçe anlamı ile ilgili açıklamalar verilmiş ve *i.* (isim), *s.* (sıfat), *f.* (fiil), *ü.* (ünlem), *z.* (zarf) kısaltmaları kullanılmıştır.

Tablo 1. Rusça Askerî Temel Söz Varlığı Listesi (A1-A2)

авианосец: <i>i.</i> uçak gemisi
авиационный: <i>s.</i> havacılık
авиация: <i>i.</i> havacılık
автомат: <i>i.</i> piyade tüfeği, muharebe tüfeği, saldırı tüfeği
автомобиль: <i>i.</i> otomobil, araba, araç, vasıta, taşıt
агент: <i>i.</i> ajan
агрессор: <i>i.</i> saldırgan
адмирал: <i>i.</i> amiral
академия: <i>i.</i> akademi
ангар: <i>i.</i> hangar
арестовывать – арестовать: <i>f.</i> tutuklamak
армейский: <i>s.</i> ordu
армия: <i>i.</i> ordu
артиллерийский: <i>s.</i> topçu
артиллерист: <i>i.</i> topçu
артиллерия: <i>i.</i> topçu sınıfı, topçu, topçuluk
атака: <i>i.</i> taarruz, saldırı, hücum
атаковать: <i>f.</i> taarruz etmek, saldırmak, hücum etmek
атташе: <i>i.</i> ataşe
аэродром: <i>i.</i> havalimanı

база: <i>i.</i> üs
баррикада: <i>i.</i> barikat
батальон: <i>i.</i> tabur
батарея: <i>i.</i> batarya (<i>topçu birliği</i>)
беженец: <i>i.</i> mülteci, sığınmacı
безопасный: <i>s.</i> güvenli
беспилотник: <i>i.</i> uçangöz, drone, insansız hava aracı (<i>İHA</i>)
бинокль: <i>i.</i> dürbün
битва: <i>i.</i> muharebe
блокада: <i>i.</i> abluka
боевой: <i>s.</i> savaş, savaşçı, muharip
боеприпасы: <i>i.</i> mühimmat, cephane
боец: <i>i.</i> savaşçı, muharip
бой: <i>i.</i> muharebe
бомба: <i>i.</i> bomba
бомбардировщик: <i>i.</i> bombardıman uçağı
бомбёжка: <i>i.</i> bombardıman
бомбить – побомбить: <i>f.</i> bombalamak
борьба: <i>i.</i> mücadele
БПЛА, БЛА: <i>i.</i> insansız hava aracı (<i>İHA</i>), drone
бригада: <i>i.</i> tugay

²⁰ *Корабль* [korabl] savaş gemisi, *судно* [sudno] sivil gemi anlamında kullanılmaktadır.

²¹ *Часть* [çast] kelimesinin ilk anlamı *bölüm, kısım* olsa da, *askerî birlik, askerî birim* anlamı da vardır.

бронетехника: <i>i.</i> zırhlı araçlar
бронированный: <i>s.</i> zırhlı
ВВС: <i>i.</i> Hava Kuvvetleri
вертолёт: <i>i.</i> helikopter
вертолётчик: <i>i.</i> helikopter pilotu
верфь: <i>i.</i> tersane
взвод: <i>i.</i> takım, müfreze
взрыв: <i>i.</i> patlama
ВКС: <i>i.</i> Hava-Uzay Kuvvetleri
ВМС: <i>i.</i> Deniz Kuvvetleri
ВМФ: <i>i.</i> Deniz Kuvvetleri (<i>Rusya</i>)
водитель: <i>i.</i> şoför
воевать – повоевать: <i>f.</i> savaşmak
военнослужащий: <i>i.</i> askerî personel
военный: 1) <i>s.</i> askerî, harp 2) <i>i.</i> askerî personel
воин: <i>i.</i> savaşçı, muharip
война: <i>i.</i> savaş, harp
войско: <i>i.</i> ordu, askerî birlik
вольно: 1) <i>ü.</i> rahat! (<i>komut</i>) 2) <i>z.</i> serbestçe
вооружение: <i>i.</i> silahlanma, silah (<i>silahlar bütünü</i>)
враг: <i>i.</i> düşman
вражеский: <i>s.</i> düşman
ВС: <i>i.</i> Silahlı Kuvvetler
вуз: <i>i.</i> yüksekokul
гаубица: <i>i.</i> obüs
генерал армии: <i>i.</i> orgeneral
генерал: <i>i.</i> general
генерал-лейтенант: <i>i.</i> tümgeneral
генерал-майор: <i>i.</i> tuğgeneral
генерал-полковник: <i>i.</i> korgeneral
Генштаб, ГШ: <i>i.</i> Genelkurmay
главком: <i>i.</i> başkomutan
госпиталь: <i>i.</i> askerî hastane
гражданский: <i>s.</i> sivil
граната: <i>i.</i> el bombası
гранатомёт: <i>i.</i> bombaatar
ГРУ: <i>i.</i> Baş İstihbarat İdaresi (<i>GRU</i>) (<i>Askerî istihbarat teşkilatı</i>)
груз: <i>i.</i> yük, kargo
группировка: <i>i.</i> grup, örgüt (<i>genelde olumsuz çağrışım</i>)
гусеница: <i>i.</i> palet (<i>tank</i>)
дежурный: <i>s.</i> nöbetçi

действовать – подействовать: 1) <i>f.</i> hareket etmek 2) <i>f.</i> geçerli olmak 3) <i>f.</i> etkilemek
десант: 1) <i>i.</i> çıkarma harekâtı 2) <i>i.</i> çıkarma birliği
десантник: <i>i.</i> hava indirme eri, çıkarma eri
десантный: <i>s.</i> (hava) indirme, çıkarma
дивизия: <i>i.</i> tümen
доброволец: <i>i.</i> gönüllü
доклад: <i>i.</i> sözlü sunum
докладывать – доложить: <i>f.</i> sözlü rapor vermek
дрон, <i>i.</i> uçangöz, drone
Евросоюз, ЕС: <i>i.</i> Avrupa Birliği
захватывать – захватить: <i>f.</i> ele geçirmek, işgal etmek
защищать – защитить: <i>f.</i> korumak, savunmak
звание: <i>i.</i> rütbe
звезда: <i>i.</i> yıldız
зенитка: <i>i.</i> uçaksavar topu
зенитный: <i>s.</i> uçaksavar
знак: <i>i.</i> işaret
информация: <i>i.</i> bilgi, haber, veri
инфраструктура: <i>i.</i> altyapı
истребитель: <i>i.</i> avcı uçağı
казарма: <i>i.</i> kışla, yatakhane
капитан: <i>i.</i> yüzbaşı
каска: <i>i.</i> kask
колонна: <i>i.</i> konvoy, kol
команда: 1) <i>i.</i> takım, ekip 2) <i>i.</i> komut
командир: <i>i.</i> komutan
командование: <i>i.</i> komutanlık
командовать – покомандовать: <i>f.</i> komuta etmek
командующий: <i>i.</i> komutan
комплекс: <i>i.</i> sistem, üs, tesis, kompleks
контролировать: <i>f.</i> kontrol etmek, denetlemek
конфликт: <i>i.</i> anlaşmazlık, çatışma
корабль: <i>i.</i> gemi (<i>askerî</i>)
корпус: 1) <i>i.</i> bina, yapı, gövde 2) <i>i.</i> kolordu
КПП: 1) <i>i.</i> kontrollü geçiş noktası 2) <i>i.</i> nizamiye
крейсер: <i>i.</i> kruvazör
кровь: <i>i.</i> kan
курсант: 1) Harp okulu öğrencisi 2) <i>i.</i> kursiyer
лагерь: <i>i.</i> kamp
лейтенант: <i>i.</i> teğmen
лётчик: <i>i.</i> pilot (<i>askerî uçak</i>)

ликвидировать: <i>f.</i> etkisiz hâle getirmek
лодка: <i>i.</i> tekne
магазин: <i>i.</i> şarjör
майор: <i>i.</i> binbaşı
манёвр: 1) <i>i.</i> hareket (<i>yer değiştirme</i>) 2) <i>i.</i> tatbikat
марш: 1) <i>i.</i> marş (<i>yürüyüş</i>) 2) marş (<i>müzik</i>)
маршал: <i>i.</i> mareşal
маршрут: <i>i.</i> güzergâh
матрос: <i>i.</i> deniz eri
медпункт: <i>i.</i> revir
международный: <i>s.</i> uluslararası
местность: <i>i.</i> arazi
МИД: <i>i.</i> Dışişleri Bakanlığı
мина: <i>i.</i> mayın
министр: <i>i.</i> bakan
Минобороны, МО: <i>i.</i> Savunma Bakanlığı
миномёт: <i>i.</i> havan
мобилизация: <i>i.</i> seferberlik
мобилизованный: 1) <i>s.</i> seferber edilmiş 2) <i>i.</i> seferber edilmiş kimse
могила: <i>i.</i> mezar
моряк: <i>i.</i> denizci (<i>asker veya sivil</i>)
мост: <i>i.</i> köprü
награда: <i>i.</i> ödül
наёмник: <i>i.</i> paralı asker
нападение: <i>i.</i> saldırı, baskın
направление: <i>i.</i> yön, istikamet
наступление: <i>i.</i> taarruz, saldırı, hücum
НАТО: <i>i.</i> North Atlantic Treaty Organization (<i>NATO</i>)
начальник: <i>i.</i> amir
область: <i>i.</i> bölge, eyalet, alan
обмундирование: <i>i.</i> askerî elbise (<i>tüm ekipmanlarıyla</i>)
оборона: <i>i.</i> savunma
огонь: <i>i.</i> ateş
оккупант: <i>i.</i> işgalci
окоп: <i>i.</i> siper
ООН: <i>i.</i> Birleşmiş Milletler
опасный: <i>s.</i> tehlikeli
операция: <i>i.</i> harekât, operasyon
орудие: <i>i.</i> ağır silah (<i>top, obüs vs.</i>)
оружие: <i>i.</i> silah
отделение: 1) <i>i.</i> şube, bölüm 2) <i>i.</i> manga

отряд: <i>i.</i> takım, müfreze
офицер: <i>i.</i> subay
офицерский: <i>s.</i> subay
палатка: <i>i.</i> çadır
папка: <i>i.</i> klasör, dosya
парад: <i>i.</i> geçit töreni
парашют: <i>i.</i> paraşüt
патрон: <i>i.</i> fişek
патруль: <i>i.</i> devriye
ПВО: <i>i.</i> hava savunma
переговоры: <i>i.</i> müzakere
пехота: <i>i.</i> piyade
пехотинец: <i>i.</i> piyade eri
пилот: <i>i.</i> pilot (<i>sivil uçak</i>)
пистолет: <i>i.</i> tabanca
побеждать – победить: <i>f.</i> yenmek, zafer kazanmak, mağlup etmek
погон: <i>i.</i> apolet
пограничник: <i>i.</i> sınır muhafızı
подготовка: <i>i.</i> hazırlık, hazır hâle getirme, eğitim
поддержка: <i>i.</i> destek, takviye
подлодка: <i>i.</i> denizaltı
подполковник: <i>i.</i> yarbay
подразделение: <i>i.</i> küçük birlik
позиция: <i>i.</i> mevzi, konum, pozisyon
полигон: <i>i.</i> poligon, atış yeri
полк: <i>i.</i> alay
полковник: <i>i.</i> albay
помощь: <i>i.</i> yardım
поражение: <i>i.</i> yenilgi, mağlubiyet
порох: <i>i.</i> barut
порт: <i>i.</i> liman
посёлок: <i>i.</i> kasaba
посол: <i>i.</i> büyükelçi, elçi
пост: 1) <i>i.</i> nöbet yeri 2) <i>i.</i> görev
потеря: <i>i.</i> zayıf, kayıp
приказ: <i>i.</i> emir
приказывать – приказать: <i>f.</i> emretmek
ПРО: <i>i.</i> füze savunması
производство: <i>i.</i> üretim
пропуск: 1) <i>i.</i> giriş/geçiş müsadesi 2) <i>i.</i> giriş/geçiş belgesi
противник: 1) <i>i.</i> düşman 2) <i>i.</i> rakip
ПТО: 1) <i>i.</i> tanka karşı savunma 2) <i>i.</i> tanksavar topu

пулемёт: <i>i.</i> makineli tüfek
пуля: <i>i.</i> mermi, kurşun
пункт: 1) <i>i.</i> nokta, yer 2) <i>i.</i> anlaşma/yasa maddesi
пушка: <i>i.</i> top (silah)
радист: <i>i.</i> telsizci
разведка: 1) <i>i.</i> istihbarat 2) <i>i.</i> keşif
разведчик: 1) <i>i.</i> istihbaratçı 2) <i>i.</i> keşifçi
ракета: 1) <i>i.</i> roket 2) <i>i.</i> füze
рана: <i>i.</i> yara
раненый: 1) <i>s.</i> yaralı 2) <i>i.</i> yaralı
рапорт: 1) <i>i.</i> tekmil 2) <i>i.</i> rapor
расчёт: <i>i.</i> manga (<i>topçu</i>)
рация: <i>i.</i> telsiz
ров: <i>i.</i> hendek
рота: <i>i.</i> bölük
РФ: <i>i.</i> Rusya Federasyonu
рядовой: <i>i.</i> er
сапёр: <i>i.</i> istihkâmcı
СВ: <i>i.</i> Kara Kuvvetleri
СВО: <i>i.</i> özel askerî operasyon
связист: <i>i.</i> muhabereci
связь: <i>i.</i> muhabere
секрет: <i>i.</i> sır
сержант: 1) <i>i.</i> çavuş 2) <i>i.</i> astsubay
сила: <i>i.</i> kuvvet, güç
склад: <i>i.</i> depo
служба: <i>i.</i> hizmet (<i>görev, iş</i>)
служить – послужить: <i>f.</i> hizmet etmek (<i>iş görmek, çalışmak</i>)
СМИ: <i>i.</i> medya, basın-yayın, kitle iletişim araçları
смирно: 1) <i>ü.</i> hazır ol! (<i>komut</i>), esas duruş! (<i>komut</i>), dikkat! (<i>komut</i>) 2) <i>z.</i> uslu, sakin
снайпер: <i>i.</i> keskin nişancı
снаряд: <i>i.</i> top mermisi
солдат: <i>i.</i> er, asker
союзник: <i>i.</i> müttefik, dost
спасать – спасти: <i>f.</i> kurtarmak
спецназ: <i>i.</i> komando, özel kuvvetler
спутник: <i>i.</i> uyaray uydu
сражение: <i>i.</i> muharebe
СССР: <i>i.</i> Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (<i>SSCB</i>)
старшина: <i>i.</i> başçavuş

ствол: 1) <i>i.</i> namlu, 2) <i>i.</i> tabanca (<i>argo</i>)
стратегический: <i>s.</i> stratejik
стрельба: <i>i.</i> atış
стрелять – пострелять: <i>f.</i> ateş etmek
судно: <i>i.</i> gemi (<i>sivil</i>)
США: <i>i.</i> Amerika Birleşik Devletleri (<i>ABD</i>)
тактика: <i>i.</i> taktik
тактический: <i>s.</i> taktik
танк: <i>i.</i> tank
танкист: <i>i.</i> tankçı
танковый: <i>s.</i> tank
тело: 1) <i>i.</i> beden, vücut 2) <i>i.</i> ceset, naaş
теракт: <i>i.</i> terör saldırısı
территория: <i>i.</i> bölge, alan, arazi
террорист: <i>i.</i> terörist
техник: <i>i.</i> tekniker, teknisyen
товарищ: <i>i.</i> yoldaş, arkadaş, dost (<i>Rus askerî jargonunda unvan veya rütbeden önce söylenen saygı sözü</i>)
топливо: <i>i.</i> yakıt
торпеда: <i>i.</i> torpido
тревога: <i>i.</i> tehlike alarmı
труп: <i>i.</i> ceset, ölü, naaş, kadavra
тыл: <i>i.</i> cephe gerisi
убежище: <i>i.</i> sığınak
убивать – убить: <i>i.</i> öldürmek
убитый: 1) <i>s.</i> ölü 2) <i>i.</i> ölü
угроза: <i>i.</i> tehdit
удар: <i>i.</i> vuruş, darbe
ударять – ударить: <i>f.</i> vurmak, darbetmek
умирать – умереть: <i>i.</i> ölmek, can vermek
уничтожать – уничтожить: <i>f.</i> imha etmek, yok etmek
управление: 1) <i>i.</i> yönetme işi, sevk ve idare 2) <i>i.</i> yönetim, müdürlük, idare 3) <i>i.</i> komuta merkezi
установка: 1) <i>i.</i> kurma, kurulum, yerleştirme, yerleştirilme 2) <i>i.</i> cihaz, araç, makine, mekanizma, tertibat
участок: 1) <i>i.</i> kısım, mıntıka, bölüm, bölge 2) <i>i.</i> polis karakolu (<i>argo</i>)
учение: <i>i.</i> tatbikat
училище: 1) <i>i.</i> teknik okul 2) <i>i.</i> askerî okul
ФИО: <i>i.</i> soyadı–adı–baba adı
флаг: <i>i.</i> bayrak
фланг: <i>i.</i> yan, kanat

флот: 1) <i>i.</i> donanma 2) <i>i.</i> deniz filosu
форма: <i>i.</i> üniforma
фронт: <i>i.</i> cephe
ФСБ: <i>i.</i> Federal Güvenlik Servisi (<i>FSB</i>)
цель: <i>i.</i> hedef, amaç
ЦРУ: <i>i.</i> Central Intelligence Agency (<i>CIA</i>)
часть: 1) <i>i.</i> bölüm, kısım 2) <i>i.</i> askerî birlik, askerî birim
ЧВК: <i>i.</i> özel askerî şirket (<i>ÖAŞ</i>)

шпион: <i>i.</i> casus
штаб: <i>i.</i> karargâh
штурм: <i>i.</i> taarruz, saldırı, hücum
экипаж: <i>i.</i> mürettebat
эксперт: <i>i.</i> bilirkişi, uzman
эскадрилья: <i>i.</i> filo (<i>havacılık</i>)
эсминец: <i>i.</i> muhrip, destroyer
ядерный: <i>s.</i> nükleer

Sonuç

Rusya'nın Türkiye'nin yakın komşusu olması, Rusçanın ise dünyada yaygın kullanılan dillerin başında gelmesi Rus dilinin turizm ve ticaretin yanı sıra askerî alanda da önem kazanmasına vesile olmuştur. Bu açıdan askerî personelin mihmandarlık, çeviri, yurt dışı görev gibi faaliyetlerde kullanılmak üzere Rusça askerî literatüre hâkim olması önem arz etmektedir.

XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren askerî eğitim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere yönelik Rusça ders materyalleri hazırlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra birçok farklı dil gibi Rusçanın da askerî eğitim kurumlarında öğretilmesi hızlanmış ve yaygınlaşmıştır. Günümüzde askerî personele yönelik güncel Rusça eğitim materyallerinin piyasada bulunmaması, kullanılan kaynakların ise terminoloji içermeyen genel dil yeterliliğine yönelik Rusya menşeli eğitim setleri olması, Rusça askerî terminoloji alanında çalışmalar yapılmasının önemini göstermiştir.

Bu amaç doğrultusunda yabancı askerî personele yönelik Rusça ders kitapları “Vityaz” ve “Sputnik-1”, ayrıca elektronik basın-yayın kaynakları taranmış, elde edilen kelimeler 1) Öğrencinin dil seviyesi; 2) Kelimenin kullanım sıklığı; 3) Ders içi faaliyetler; 4) Yabancı heyetlere mihmandarlık/çevirmenlik; 5) Rus askeri ile birlikte çalışma/ortak faaliyet yürütme; 6) Basın-yayın kaynaklarını okuma gibi 6 ana madde gözetilerek tasnif edilmiş ve bunun sonucunda 300 kelimedenden oluşan bir Rusça askerî temel söz varlığı listesi ortaya konmuştur.

Elde edilen kelime listesi her türlü kolluk ve silahlı kuvvette kullanılabilecek genel askerî terimlerdir ve ikinci yabancı dil olarak Rusça eğitiminde temel seviyede (A1-A2), birinci yabancı dil olarak Rusça eğitiminde ise başlangıç seviyesinde (A1) kullanılabilir.

Genel dil yeterliliğine (общее владение) yönelik Rusya menşeli Rusça ders kitaplarının güncel ve son öğretim yöntem ve tekniklerine uygun hazırlandıkları göz önüne alındığında askerî eğitim kurumlarında kullanılabilecekleri belirtilmelidir. Ancak bu kaynaklara ek olarak normal ders müfredatına paralel bir şekilde öğrencinin seviyesine uygun oranda askerî terminolojinin de verilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın sonucunda elde edilen terim listesinin askerî personele yönelik ders materyali hazırlanırken kullanılması, savunma sanayisindeki gelişmelere ve konjonktüre bağlı olarak zaman içerisinde güncellenmesi, ayrıca farklı ders tasarımlarına göre farklı listelerin geliştirilmesi tavsiye edilmektedir.

Extended Abstract

In this study, we aim to determine the basic Russian military vocabulary for military personnel who studies Russian as a second foreign language at the basic level (A1-A2).

In the introduction, it was pointed out that Russian language education is given at different levels in the educational institutions of the Turkish National Defense University, and it was emphasized that military personnel who learn Russian should not only master the daily spoken language but also the terminology related to their professional field in order to communicate with their foreign colleagues.

In the first part, it was examined whether the Russian educational materials used in Türkiye in the past and today are sufficient in terms of their military terminology content, and it was tried to determine whether they can contribute to the data collection process to determine the basic military vocabulary. It was stated that Russian language education in Türkiye started to be given in military education institutions in the 1880-ies, but today there are no current studies for military personnel. It is stated that today, textbooks such as “Poekhali” and “Doroga v Rossiyu”, which focus on general language proficiency, are used in military education institutions. At the end of this section, it is shown that textbooks were prepared for use in military educational institutions in Türkiye, especially in the first quarter of the twentieth century, but the materials are no longer used because they are insufficient to meet the current needs of Russian as a foreign language education, and the main textbooks currently used do not include terminology within the scope of general language proficiency.

In the second part, it was stated that there is no study on the determination of basic military terminology in Russian except for M.N. Semenistaya. Due to the unavailability of course materials used in military education institutions in Russia, including the basic vocabulary list for military personnel prepared by Semenistaya, we had to limit our research on the determination of the Russian military basic vocabulary list to the Russian “Vityaz” and “Sputnik-1” textbooks published in the early 1990s to teach Russian to foreign military personnel, as well as electronic media such as “topwar.ru” and “voennoedelo.com”. Considering that military structure, doctrine, and concepts have not changed much due to the great influence of military traditions, it was considered that words such as cannon, tank, and submarine are indispensable weapon elements of today's armies and it was deemed appropriate to use the above-mentioned textbooks published in the 1990s as a source of vocabulary. The necessity to attach importance to the language of the press was emphasized within the scope of the principle of closely following the issues that closely concern the interests of the country and the developments in the military field. The agenda items of the Russian electronic media were analyzed, and the words that have increased in use in recent years and abbreviations (БПЛА, дрон, мобилизованный, etc.) that would make it easier to understand the news sources were included in the vocabulary list. The answer to the question of how many military vocabulary words military personnel should know at what language level was determined in the light of the standards used at the Mikhailovskaya Military Artillery Academy, and as a result, it was deemed appropriate that military personnel learning Russian as a second foreign language at the basic level (A1 and A2) should know around 300 military vocabulary words. The vocabulary obtained as a result of the source analysis is based on 6 main items such as

1) The language level of the student; 2) Frequency of use of the word; 3) In-class activities; 4) Hosting/interpreting for foreign delegations; 5) Cooperation/co-operation with the Russian military; 6) Reading media sources, and as a result, the “Russian Military Basic Vocabulary List (A1-A2)” presented in Table 1, consisting of 300 words, was put forward.

The vocabulary list obtained is general military terms that can be used in all kinds of armed forces and can be used at the A1-A2 level in Russian as a second foreign language education and at the A1 level in Russian as a first foreign language education. It was stated that Russian textbooks for general language proficiency can be used in military educational institutions, given that they are prepared in accordance with current and latest teaching methods and techniques, but it was emphasized that in addition to these resources, military terminology should be provided in parallel with the regular curriculum at a level appropriate to the level of the student. It was recommended that this list be used when preparing course materials for military personnel, that it be updated in line with the developments in the defense industry and the conjuncture, and that different lists be developed according to different course designs.

Kaynakça

- Andryuşina, N.P. ve Kozlova, T.V. (2015). *Leksişeskiy minimum po russkomu yazıku kak inostrannomu. Elementarniy uroven. Obşeye vladeniye.* Zlatoust.
- Andryuşina, N.P. ve Kozlova, T.V. (2019). *Leksişeskiy minimum po russkomu yazıku kak inostrannomu. Bazoviy uroven. Obşeye vladeniye.* Zlatoust.
- Andryuşina, N.P., Afanasyeva, İ.N., Bitehtina, G.A., Klobukova, L.P. ve Yatsenko, İ.İ. (2015). *Leksişeskiy minimum po russkomu yazıku kak inostrannomu. Vtoroy sertifikatsionniy uroven. Obşeye vladeniye.* Zlatoust.
- Andryuşina, N.P., Afanasyeva, İ.N., Dunayeva, L.A., Klobukova, L.P., Krasilnikova, L.V. ve Yatsenko, İ.İ. (2019). *Leksişeskiy minimum po russkomu yazıku kak inostrannomu. Tretiy sertifikatsionniy uroven. Obşeye vladeniye.* Zlatoust.
- Andryuşina, N.P., Bitehtina, G.A., Klobukova, L.P., Noreyko, L.N. ve Odintsova, İ.V. (2019). *Leksişeskiy minimum po russkomu yazıku kak inostrannomu. Perviy sertifikatsionniy uroven. Obşeye vladeniye.* Zlatoust.
- Antonova, V.Ye., Nahabina, M.M., Safronova, M.V. ve Tolstih, A.A. (2003). *Doroga v Rossiyu. Uçebnik russkogo yazıka (elementarniy uroven).* (2. Baskı). Zlatoust.
- Babay, N.G. ve Kozlova, R.K. (1990). *Vityaz. Uçebnik russkogo yazıka dlya zarubejnih voyenno-uçebnih zavedeniy.* Russkiy yazık.
- Çernişov, S.İ. ve Çernişova, A.V. (2019). *Poyehali! Russkiy yazık dlya vzroslih. Naçalniy kurs: uçebnik. Çast 1.1.* (2. Baskı). Zlatoust.
- Demir, C. (2016). Türkçe Eğitim-Öğretim Programları ve Kişisel Söz Varlığı. *Milli Eğitim Dergisi*, (210), 141-161.

- Deniz Harp Okulu. (2023). Bölgesel Diller Ana Bilim Dalı Başkanlığı. <https://dho.msu.edu.tr/dekanlik/bolum/yabancidiller/bolgeselabd.html> adresinden 14 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Deniz, K., Alkol, N. & Öğretmeni, T. (2016). Mesleki Dilin Söz Varlığı ve Terim. *Milli Eğitim Dergisi*, (210), 201-214.
- Esmantova, T.L. (2008). *Russkiy yazık: 5 elementov: uroven A1 (elementarniy)*. Zlatoust.
- Ethnologue: Languages of the World. (2019). Summary by language size. <https://web.archive.org/web/20190312060544/https://www.ethnologue.com/statistics/size> adresinden 14 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Gariper, C. (1999). Rusça'dan Türkçe'ye Yapılan İlk Edebî Tercüme Üzerine Bir Araştırma: Manzum Tercüme. *İlmi Araştırmalar*, 0(7), 105-134.
- Global Firepower. (2023). 2023 Military Strength Ranking. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> adresinden 29 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Golubeva, A.V. (2009). *Kalaşnikov: avtomat i çelovek*. (2. Baskı). Zlatoust.
- Gül, R. (2012). Funktsionirovanie russkih i turetskih abbreviatur v publitsistiçeskom stile. *Mejdunarodnyy Aspirantskiy Vestnik. Russkiy Yazık za Rubejom*, (2), 19-22.
- Gül, R. (2017). Rus ve Türk Dilinde Kullanılan Kısaltmaların Tarihi Üzerine Bir İnceleme. *idil*, 6 (30), 485-496.
- Habertürk. (2017, 4 Ekim). Drone'un Türkçe karşılığı 'uçangöz'. <https://www.haberturk.com/droneun-turkce-karsiligi-ucangoz-1658781> adresinden 23 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.
- Hava Harp Okulu. (2023). Yabancı Diller. <https://hho.msu.edu.tr/sayfadetay.aspx?SayfaId=13&ParentMenuId=43> adresinden 14 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Işık, A. (2008). Millî Savunma ve Yabancı Dil. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4(8), 99-128.
- Jarova, O. ve Tretyakova, L. (2012). *Çitayem teksti po spetsialnosti. Vip.10. Voyennaya istoriya Rossii*. Zlatoust.
- Kaptsov, O. (2022, 2 Mayıs). Skolko let mojet slujit korabl? <https://tehnovar.ru/355236-Skolyko-let-moghet-slughity-korably.html> adresinden 15 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Kara Harp Okulu. (2023). Bölgesel Diller Ana Bilim Dalının Amacı. https://kho.msu.edu.tr/akademik/dekanlik/yabanci_diller_bolumu/yab_dil_anasayfa.html adresinden 14 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Karacan, H. (2015). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Rusça Öğreniminin Tarihi Temelleri ve Eğitim İlişkileri. *International Journal of Russian Studies*, 4/1, 35-40.
- Kirik, S.V. (2017). *Orujeynik Makarov: kompleksnoye uçebnoye posobiye dlya izuçayuşih russkiy yazık kak inostranniy*. Russkiy yazık.

- Kirik, S.V. (2019). *Konstruktor Kalashnikov: Kompleksnoye ucebnoye posobiye dlya izuçayuşih russkiy yazık kak inostranniy*. Russkiy yazık.
- Komarin, S. (2022, 28 Aralık). Minoboromı poluçilo istrebiteli pyatogo pokoleniya. <https://voennoedelo.com/posts/id36387-sagjpt9qlzbrlv4cpdh> adresinden 15 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Kommersant. (2023, 24 Ocak). NYT: Pentagon za dva goda planiruyet uveliçit na 500% proizvodstvo artilleriyskih snaryadov. <https://www.kommersant.ru/doc/5784638> adresinden 15 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Kovalkova, A.V. (2012). *Çitayem teksti po spetsialnosti. Vip.13. Strelkovoye orujie*. Zlatoust.
- Krasnova, A.A., Merkulova, T.V. ve Mefodyeva, İ.M. (1994). *Sputnik-1. Uçebnik russkogo yazıka. Kniga dlya uçaşegosya*. Russkiy yazık.
- Miller, L.V., Politova, L.V. ve Rybakova, İ.Ya. (2016). *Jili-bili... 28 urokov russkogo yazıka dlya naçınayuşih: uçebnik*. (14. Baskı). Zlatoust.
- Nikitina, Ye.V. (2017). Obuçeniye inostrannih uçaşihsy yazıku spetsialnosti “jurnalistika” na predvuzovskom etape. *Dovuzovskiy etap obuçeniya v Rossii i mire: yazık, adaptatsiya, sotsium, spetsialnost: sbornik statey I Mejdunarodnogo kongressa prepodavateley i rukovoditeley podgotovitelnih fakultetov*, (2), 94-97.
- Nikitina, Ye.V. ve Rubtsova D.N. (2018). *Osnovi jurnalistiki: ucebnoye posobiye dlya inostrannih studentov, obuçayuşihsy po spetsialnosti “Jurnalistika”. I sertifikatsionniy uroven*. (3. Baskı). RUDN.
- Olçay, T. (2020). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Rus Dili ve Edebiyatı Öğretimi. *I. Uluslararası Sovyet Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 129-142.
- OON (Organizatsiya Obyedinyonnih Natsiy). (2023). Kakiye yazıki yavlyayutsa ofitsialnımi yazıkami OON? <https://www.un.org/ru/aboutun/booklet/> adresinden 14 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Pravila. (2022, 1 Kasım). Pravila vnutrennego rasporyadka voyennogo ucebnoyo tsentra pri Penzenskom gosudarstvennom universitete. https://vuc.pnzgu.ru/files/vuc.pnzgu.ru/pravila_vnutrraspr_2022.pdf adresinden 1 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Ridero. (2023a). Leksiçeskiy minimum po yazıku spetsialnosti dlya inostrannih voyennoslujuşih. Elementarniy uroven. Bazoviy uroven. https://ridero.ru/books/leksicheskiy_minimum_po_yazyku_specialnosti_dlya_inostrannykh_voyennosluzhashikh/freeText/#freeTextContainer adresinden 15 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Ridero. (2023b). Leksiçeskiy minimum po yazıku spetsialnosti dlya inostrannih voyennoslujuşih. Perviy sertifikatsionniy uroven. https://ridero.ru/books/leksicheskiy_minimum_po_yazyku_specialnosti_dlya_inostrannykh_voyennosluzhashikh_1/freeText/#freeTextContainer adresinden 15 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

- Ryabov, K. (2023, 19 Ocak). Novıye podrobnosti reformı voorujyonnih sil. <https://topwar.ru/209015-novye-podrobnosti-reformy-vooruzhennyh-sil.html> adresinden 15 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Sak, R., Şahin Sak, İ.T., Öneren Şendil, Ç., ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Semenistaya, M.N. (2017). *Leksişeskiy minimum po yazıku spetsialnosti dlya inostrannih voyennoslujashih. Elementarniy uroven. Bazoviy uroven.* MVAA.
- Semenistaya, M.N. (2018). *Leksişeskiy minimum po yazıku spetsialnosti dlya inostrannih voyennoslujashih. Perviy sertifikatsionniy uroven.* MVAA.
- Semenistaya, M.N. (2019). Professionalno oriyentirovannıye leksişeskiye minimumı dlya inostrannih voyennoslujashih. *Vektor nauki Tolyattinskogo gosudarstvennogo universiteta*, (4), 24-28. <https://doi.org/10.18323/2221-5662-2019-4-24-28>
- Semenistaya, M.N. (2020). *Çitayem teksti po spetsialnosti. Vip.17. Taktika. Raketno-artilleriyskoye voorujeniye.* Zlatoust.
- Surigin, A.İ. (2019). *Pedagogiçeskiye proyektirovaniye sistemi predvuzovskoy podgotovki inostrannih studentov.* Zlatoust.
- Tarasova, Ye.N. (2018). Uçyot profilya obuçeniya v organizatsii professionalno-pedagogiçeskogo obşeniya na zanyatiyah po RKİ. *Dinamika yazikovih i kulturnih protsessov v sovremennoy Rossii*, № 6, 1715–1720.
- TASS. (2023, 2 Şubat). Bloomberg: SŞA menyayut svoyu strategiyu po Ukraine. <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/16951221> adresinden 15 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Ustav. (2007, 10 Kasım). Ustav vnutrenney slujbi Voorujyonnih Sil Rossiyskoy Federatsii. <https://doc.mil.ru/files/morf/military/npa/Ustav1.pdf> adresinden 15 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0

Sevgi ILICA *

VYAÇESLAV İVANOV'UN BEBEKLİK ADLI ESERİNİN CARL GUSTOV JUNG'UN ANNE ARKETİPİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

AN EXAMINATION OF VYACHESLAV IVANOV'S WORK 'INFANCY' IN THE CONTEXT OF CARL GUSTAV JUNG'S MOTHER ARCHETYPE

ÖZET

Rus sembolizminin kuramcılarından ve genç kuşak temsilcilerinden, düşünür ve şair Vyacheslav İvanoviç İvanov (1866-1949) *Bebeklik (Младенчество)* adlı poemasını 1913-1918 yılları arasında kaleme alır. Şair, yaşamının ilk beş yılına ışık tutan bu otobiyografik eserinde çocukluğundaki ilk izlenimlerini ve anılarını açığa vurur. Kapalı anlatım, yüksek ve süslü bir üslup kullanılan ve Onegin kıtası (Онегинская строфа)¹ ile yazılan bu eserin merkezinde şairin çok sevdiği annesi Aleksandra Dmitriyevna Preobrajenskaya yer alır. Bu çalışmada, bahsi geçen eserde yer alan anne imgesinin İsviçreli psikiyatrist Carl Gustav Jung'un geliştirdiği ve kolektif bilinçdışının bir yansıması olarak varsaydığı anne arketipi çerçevesinde ele alınması amaçlanır. Bu bağlamda, ilkin incelemeye zemin hazırlamak üzere Jung'un arketip ve anne arketipi kuramlarının detaylı bir şekilde açıklanması hedeflenir. İnceleme betimleyici ve biyografik metotla gerçekleştirilir. İvanov'un şiir sanatının ayrıntılı incelenmesi hususunda, şairin hayatına ve kariyerine yön veren annesiyle kurduğu ilişkinin detaylıca araştırılması önem arz eder. Sonuç olarak, İvanov'un şiir sanatının ve dinî-ahlaki görüşlerinin doğumundan itibaren annesinin etkisiyle biçimlendiği görülür. Şairin annesiyle özdeşleştiği Meryem Ana ve gül arketipleri, İvanov'un annesini kutsal bir varlık olarak varsaydığını açığa vurur.

Anahtar kelimeler: Vyacheslav İvanov, Jung, anne, arketip, Rus sembolizmi, psikanaliz.

ABSTRACT

Philosopher and poet Vyacheslav Ivanovich Ivanov (1866-1949), one of the founders of Russian Symbolism and a representative of the younger generation, wrote his poema "Infancy" (Младенчество) between the years of 1913 and 1918. In this autobiographical work, the poet reveals his earliest impressions and memories from his childhood. The central figure of the work is Alexandra Dmitrievna Preobrazhenskaya, the poet's beloved mother. The poema uses a closed narrative style and a high and ornate language, written in the Onegin stanza. In this study, the aim is to examine the image of the mother in the aforementioned work within the framework of the mother archetype developed by Swiss psychiatrist Carl Gustav Jung as a reflection of the collective unconscious. To achieve this goal, Jung's theories of archetype and mother archetype are first detailed. The analysis is conducted using descriptive and biographical methods. It is important to conduct a detailed examination of Ivanov's poetry, and to thoroughly investigate the relationship he had with his mother, which shaped his life and career. As a result, it is observed that Ivanov's poetry and religious-moral views were shaped by the influence of his mother from his birth. The Mary and rose archetypes that the poet identifies with his mother reveal that Ivanov considers his mother to be a sacred being.

Keywords: Vyacheslav Ivanov, Jung, mother, archetype, Russian symbolism, psychoanalysis.

* Arş. Gör. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Burdur / Türkiye. E-posta: sevgiyavas@windowslive.com

¹ Onegin kıtası (Онегинская строфа): Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in Yevgeni Onegin eseri için özel olarak oluşturduğu 14 satırlık kıta türü.

Giriş

Psikanaliz, insan davranışlarını ve duygularını anlamak için kullanılan bir kuram ve tedavi yöntemidir. Bu kuram, insanın bilinçli zihni ile bilinçdışı zihninin arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışır. Psikanalitik edebiyat kuramı ise edebî eserlerin derinliklerindeki anlamları ortaya çıkarmak için psikanaliz kuramından faydalanır. Gerek edebiyat gerekse psikolojinin özünde insana ait duygu, arzu ve zihinsel süreçler bulunması (Aras, 2019, s. 85) bahsi geçen alanlarda disiplinler arası çalışmalara güçlü bir zemin hazırlar. Söz gelimi, İsviçreli psikiyatrist Carl Gustav Jung (1875-1961) 1941 yılına ait *Psikoloji ve Edebiyat (Psychologie und Literatur)* adlı yazısında yer alan, “*Psikişik süreçlerin incelenmesinden başka bir şey olmayan psikoloji, edebiyatın incelenmesi konusuna el atabilir; çünkü insan ruhu bütün bilimlerin ve sanatların kaynağıdır*” (1981, s. 53) sözleriyle edebiyat ve psikoloji arasındaki etkileşime dikkat çeker. Nitekim son yıllarda psikanalitik edebiyat araştırmaları hız kazanmıştır.

Temeli Avusturyalı bilim insanı Sigmund Freud (1856-1939)’un psikanaliz kuramına dayanan psikanalitik yaklaşım şairin/yazarın biyografisine, kişiliğine, bilinçaltına ve içsel çatışmalarına yönelir. Psikanalitik analiz eserin ortaya çıkış süreci, metnin dili, sembolleri ve eser kahramanlarının ruh hâlleri, eylemleri, rüyaları ve davranışları çerçevesinde detaylandırılır.

Freud’un öğrencisi olan, onunla birlikte psikanalitik çalışmalar yaptıktan bir süre sonra fikir ayrılığına düşerek kendisine ait “Analitik Psikoloji” kuramını geliştiren Jung, insan ruhunu üç kavram üzerinde temellendirir: bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı (Jung, 1959, s. 3). Freud’tan farklı olarak Jung, bilinçdışının yalnızca kişisel deneyimler esnasında yaşanan baskılar tarafından oluşmadığını ileri sürer. Jung, bilinçdışının kolektif nitelikte olduğunu ve doğuştan belirli izler taşıdığını düşünür (Samuels, 2008, s. 5). Psikiyatristin, tüm insanlığın deneyimlerinden oluştuğunu var saydığı “arketipler” ise kolektif bilinçdışı kavramının alt başlıklarından biridir (Jung, 1959, s. 5).

Jung’a göre, insan zihni belirli kalıplara ve yapısal düzenlemelere sahiptir. Bu kalıplar, tarihsel ve kültürel deneyimlerimizden kaynaklanan ortak imgeleri içerir. Nesilden nesle aktarılan en sık karşılaşılan evrensel imgeler arasında anne, baba, kahraman, bilge ve yabancı arketipleri sayılabilir. Yaşam veren, besleyen, koruyan ve sevgi dolu bir figür olarak görülen anne arketipi, insanlık tarihi boyunca üzerinde en çok durulan imgelerden biri olmuştur. Jung, 1954 yılında yayımlanan *Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri (Die Psychologischen Aspekte des Mutter Archetypus)* adlı çalışmasında anne arketipinin insan psikolojisini hayat boyu nasıl etkilediğini inceler. Ona göre, anne özellikle erkek çocuğun ruh dünyasını neredeyse tümüyle şekillendirebilen güçlü, başat ve gizemli bir olgudur. Bunun yanı sıra, Jung çocuk psikolojisi üzerindeki tüm etkilerin tek kaynağının sadece kişisel anne değil, aynı zamanda anneye atfedilen arketipler olduğunu vurgular (Jung, 2021, s. 24).

Jung’un kolektif bilinçaltında yerleşik olan temel sembolik yapıları teşkil eden arketip kuramı ile Gümüş Çağ Rus edebiyatı şairlerinden ve Rus sembolizminin kuramcılarında Vyacheslav İvanoviç İvanov’un sembol kavramı paralellik gösterir. Şair, sembolün tanımını geçmiş inanç, değer ve deneyimlerle bağdaştırarak yapar. Başka bir deyişle, İvanov sembolün tıpkı arketip gibi insanlık tarihine ait ortak imgeleri barındırdığını düşünür. Şair, 1904 yılında *Vesı* dergisinde yayımlanan *Şair ve Savat (Поэт и чернь)* adlı makalesinde şöyle yazar:

“Sembol, ancak anlamı tükenmez ve sınırsız olduğunda gerçek bir semboldür. Çok çehreli, çok anlamlı ve her zaman karanlık derinlerdedir. Semboller söylenmediklerinde, ifade edilmediklerinde ve biz onların karşısında çaresiz kaldığımızda, bir tarihçinin önüne tabiatlarının bir özelliğini sunarlar: Tarihçi sembolleri fosilleşmiş eski inançlarda, unutulmuş mitlerde ve yok sayılmış kültlerde keşfeder” (1971, s. 713).

İvanov ve Jung'un sembol ve arketip kavramlarındaki benzerlik, İvanov'un sembolik bir dil kullanarak kaleme aldığı eserlerinin Jung'un arketip kuramı bağlamında incelenmesini elverişli kılar. Çalışmada Jung'un arketip ve anne arketipi kavramlarının açıklanması ve İvanov'un *Bebeklik (Младенчество)* eserindeki anne imgesinin Jung'un anne arketipi bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bahsi geçen eser anne arketipini belirgin bir biçimde yansıtmaması bakımından araştırmaya uygun bulunmuştur. İnceleme, Jung'un anne arketipi ve anne kompleksi kuramları çerçevesinde biyografik metot ve betimleyici bir üslupla gerçekleştirilir. Çalışmanın “Jungiyen Anne Arketipi” başlıklı ilk bölümünde Jung'un geliştirdiği arketip kavramına açıklık getirilmiştir. Bahsi geçen bölümde incelemeye zemin oluşturacak Jungiyen anne arketipinin özellikleri aktarılmıştır. Bir sonraki bölümü teşkil eden “Vyacheslav İvanov'un Annesi ve İlk Çocukluk Yılları” başlığı altında, şairin annesinin kısa yaşam öyküsüne ve İvanov'un bebeklik yıllarına yer verilmiştir. “Vyacheslav İvanov'un Bebeklik Adlı Eserinde Jungiyen Anne Arketipi” adlı bölümde ise *Bebeklik* poemadaki anne arketipi önceki bölümlerin çizdiği çerçeve sınırlarında incelenmiştir. Rus sembolizminin en önde gelen kuramcılarında olan İvanov'un şiir sanatının gereğince ve muntazam incelenmesi hususunda, şairin hayatına ve kariyerine yön veren çocukluk yıllarının ve oldukça sıkı bağlar geliştirdiği annesiyle kurduğu ilişkinin detaylıca araştırılması önem arz eder.

Jungiyen Anne Arketipi

Arketipler tüm insan eylemlerinde yer alan a priori faktörlerdir. Bu doğrultuda yeni doğmuş bir bebeğin bilinci boş bir levha değildir; bilinç öncesine ait karmaşık ve nesilden nesle aktarılan olgular barındırır (Jung, 2021, s. 17, 19-20). Jung, *Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri* adlı yazısında arketip kavramını şu sözlerle tanımlar: “Arketipin kendisi boş ve salt biçimseldir, kendi tasvirinin a priori bir olasılığından, *facultas praeformandi*'den (tasarlanan yeti) başka bir şey değildir. Kalıtım yoluyla aktarılanlar tasvirler değil, biçimlerdir, bu bakımdan da yine salt biçimsel olan içgüdülere tekabül ederler” (1959, s.79).

Jung'un kolektif bilinçdışı kavramının alt başlıklarından biri olan arketip, antikçağdan günümüze dek kullanılan ve Platon'un idea kuramıyla eş anlama gelen bir kavramdır. Jung'a göre, kolektif bilinçdışı, bilinçdışının kişisel bilinçdışından daha derinlerde olan bir bölümü ve bilincimizin ortaya çıktığı bilinmeyen maddedir (Fordham, 1996, s.27). Algı ve duyguları belirleyen, benliğin altyapısını oluşturan Jungiyen arketipleri Oğuz Cebeci şöyle tarif eder:

“Arketipler, insan zihninde soya çekimle kazanılan ve doğum anında mevcut bazı imgeler olmaktan çok, belirli deneyimleri belirli biçimlerde yapıllaştırmaya yönelik eğilimleri ifade eder. Buna göre, örneğin, çocuğun anne imgesini doğuştan zihninde taşımasından çok, yaşadıkları aracılığıyla zihninde bir anne imgesi oluşturmasına olanak sağlayacak bir eğilime sahip olması söz konusudur” (2015, s. 229-230).

Jung'a göre, kolektif bilinçdışında yer alan arketipler insanlığa atalarından miras kalan temel psişik elementlerdir. Zihnin derin katmanlarına yerleşen arketipler kişinin eylem ve duygularına

yön verir (Jacobi, 2002, s. 37). Jung'un insan deneyimlerinin bir deposu olarak kabul ettiği arketipler, insanlık geliştikçe kaynağını zenginleştirir. Tüm insanlık tarihinden bireye miras kalan bu nesnel elementler öznel deneyimlere maruz kalmadan bir şey ifade etmezler. Sherry Salman bu konuyu bir örnekle açıklayarak netleştirmeye çalışır. Buna göre, her insan zihninde bir Tanrı imgesi oluşturma içgüdüğü taşır. Bu içgüdü kalıtsal nitelikli bir arketip olarak varsayılabilir. Kişi yaşadığı coğrafya, kültür ve kişisel deneyimleri neticesinde zihninde kendine özgü bir Tanrı imgesi tasarlar (Salman, 2008, s. 59-62). Bu doğrultuda tüm kişisel deneyimlerin arketipsel bir kaynağı olduğu söylenebilir. Bireyin yaşadığı deneyimler, kişiliği ve diğer faktörler ise arketiplerin nasıl ifade edileceğini belirler. Jung nesnel nitelikli arketiplerin öznel insan psikolojisi üzerindeki mutlak etkisini *Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri* adlı yazısında şu sözleriyle vurgular:

“İnsan, kavrasın ya da kavramasın, arketiplerin dünyasının bilincinde olmak zorundadır, zira insan, arketiplerin dünyası içinde, doğanın bir parçasıdır ve ona kökleriyle bağlıdır. İnsan ile hayatın ilk imgeleri arasındaki bağı kopartan bir dünya görüşü ya da toplum düzeni, bir kültür olmamakla kalmaz, giderek bir hapisane ya da bir ahıra dönüşür. İlk imgelerin şu veya bu biçimde bilincinde olunduğunda, bunlardaki enerji insana akabilir” (1959, s. 93-94).

Jung insan zihninin derin katmanlarına yüzyıllar boyunca işlemiş arketiplerin ilk ve temel kaynağına ulaşmanın mümkün olmadığını söyler (1959, s. 207). Dahası arketiplerin günlük hayattaki tezahürleri de belirsiz ve muğlak olabilir. Jung'a göre arketipler en belirgin şekilde masal, mitos gibi anonim eserlerde ve sanat eserlerinde metaforik ve sembolik bir üslupla ifade edilerek ulaşılabilir hâle gelirler. Daha net bir ifadeyle, psikiyatrist, sanat eserlerinin arketiplerin bilinçdışında eyleme geçmesi, işlenmesi ve biçimlenmesiyle ortaya çıktıklarını ileri sürer. Eseriyle arketipe somut bir form yaratan bir sanatçı, böylelikle insanlara hayatın en derin katmanlarına uzanma olasılığı sağlar (Jacobi, 2002, s. 32). Bu bakımdan, Jung'a göre sanatçı diğer insanlardan üstündür. Sanatçıları doğduklarından itibaren sıradan insanların yapacaklarından çok daha büyük bir göreve çağrılmış özel kişiler olarak gören Jung (1981, s.75) şöyle yazar: *“Sanat, öylesi bir içsel güçtür ki, insanı kuşatır ve onu kendine araç durumuna sokar”* (1995, s.13, 15).

Bu çalışmanın çerçevesini oluşturan ve Jung'un üzerinde yoğun bir biçimde çalıştığı anne arketipi ise kişisel anlamda anne, büyük anne, dadı, sütanne, ilişki içinde olunan herhangi bir kadın; daha üst anlamda tanrıça, Tanrının annesi, Bakire Meryem, Sofya; geniş anlamda kilise, üniversite, şehir, ülke, gök, toprak, orman, deniz, ay; dar anlamda doğum ve döllenme yeri olarak tarla, bahçe, kaya, mağara, ağaç, vaftiz kabı, kap biçiminde çiçek (gül ve lotus); daha dar anlamda rahim, her tür oyuk biçim gibi (Jung, 1959, s. 81) sayısız tezahürü olan bir ilk imgedir. Jung *Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri* adlı makalesinde anne arketipinin özelliklerini şöyle sıralar: *“Anne arketipinin özellikleri annenin endişeleri ve sevgisiyle ilgilidir: dışının sihirli otoritesi; akli aşan bir bilgelik ve ruhsal yücelik; yardımsever içgüdü ve dürtüler; hepsi sevecen olan, hepsi değer ve güç veren, hepsi büyümesini ve gelişmesini destekleyen şeyler. Sihirli dönüşümün ve yeniden doğumun yeri”* (1959, s. 82).

Jung'a göre kişinin zihninde tasarladığı öznel anne imgesi kişisel, psikolojik, duygusal ve bilişsel bir deneyim olsa da yüzyıllardır oluşan arketipsel kaynaktan bağımsız gelişemez. Jung kişisel annenin etkisini tümüyle yadsımaz; fakat anne arketipinin insanın zihninde öznel deneyimlere nispeten çok daha etkin rol oynadığını şu sözlerle dile getirir: *“Benim kişisel görüşüm*

diğer psikolojik kuramlardan farklıdır. Ben kişisel anneye sınırlı ölçüde etiyolojik önem atfediyorum. Literatürde yazıldığı gibi çocuğu etkilediği kabul edilen faktörler annenin kendisinden kaynaklanmıyor. Esasen anneden beklenen ve bilinçsizce öngörülen arketipsel arka plan çocuğu etkiliyor” (1959, s. 83).

Jung anne arketiplerinin tezahürlerinin iyi ya da kötü anlamlar taşıyabileceğini söyler. Kişi bilinç dışında var olan anne arketipi ile kişisel annesiyle deneyimlediği öznel imgelerin bileşimi neticesinde anne kompleksi geliştirir. Jung bu bileşimde arketipin öznel deneyimlere oranla çok daha etkin olduğunu savunur. Bununla birlikte, Jung bilhassa erkek çocuğun ruhsal gelişiminde anne arketipinin ve annesiyle sürdürdüğü ilişki sonucunda geliştirdiği anne kompleksinin etkisinin yoğun olduğunu ileri sürer ve bu konuda şöyle yazar: “Anne, adam olacak çocuğun temas kurduğu ilk dişi varlıktır ve anne, açıkça ya da gizlice, bilinçli ya da bilinçsizce, erkek çocuğun erkekliğiyle oynaşmadan duramaz; erkek çocuk da annenin dişiliğinin giderek farkına varır ya da bilinçsizce, içgüdüsel olarak buna yanıt verir” (1959, s. 86).

Anneyi “bir çocuğun ilk, bir yetişkinin ise son dünyası” (1959, s. 94) olarak tarif eden Jung, “Anne, anne sevgisidir, benim deneyimim, benim sırrımdır” diyerek kişinin hayatındaki anne olgusunun etkin gücüne dikkat çeker. Psikiyatriste göre, anne, çocuğun hem fiziksel hem de psikolojik ön koşuludur (1959, s. 102). Anne arketipi, güvenli, besleyici ve sevgi dolu bir ortamda büyümekle ilişkilidir ve bireyin kendine güven duymasını, cesaretini ve fedakârlığını teşvik eder.

Vyaçeslav İvanov’un Annesi ve İlk Çocukluk Yılları

Vyaçeslav İvanov’un annesi Aleksandra Dmitriyevna Preobrajenskaya küçük yaşta yetim kalır. Esasen bir köy papazının torunu olan küçük kızı, yaşlı ve çocuksuz Alman kökenli Koeppen ailesi yanına alır. Ev sahibi Koeppen, Dorpat Üniversitesi’nde teoloji okumuş, Eski ve Yeni Ahit’i çok iyi bilen dindar biridir. Aleksandra bu ailenin evinde Alman ve Rus romantiklerinin etkisiyle büyür. Entelektüel bir aileyle yaşaması sebebiyle, çocukluk yaşlarından itibaren Johann Wolfgang Von Goethe, Vasiliy Jukovski ve Vissarion Belinski okur, Ludwig van Beethoven dinler. Ailesinin yönlendirmesiyle her gün düzenli bir şekilde İncil okuyarak yetişen Aleksandra, oldukça inançlı biridir. İleriki yıllarda İvanov, annesinin çok akıllı bir kadın olduğunu söyler (Zobin, 2022, s. 7-11).

Kendisini yetiştiren ailesine sadakatle bağlı olan Aleksandra evlenmeyi hiç düşünmez. Koeppen ailesi öldüğünde ise Ukraynalı hizmetçileri Tatyana ile birlikte Moskova’da Nikitskaya Caddesi’nde küçük bir eve taşınır. Aleksandra bu sırada kırk yaşındadır. Bir yıl önce hayatını kaybeden yakın arkadaşı Henrietta’nın dul eşi İvan Tihonoviç İvanov, Aleksandra’yı sıklıkla ziyaret etmeye başlar. Elli yaşında bir topograf olan İvanov’un ilk evliliğinden iki oğlu vardır. İvanov bir ziyaretinde yanında küçük çocuklarını da getirir ve onlara şöyle buyurur: “Dizlerinizin üstüne çökün ve bizim için ona yalvarın.” Çocuklar Aleksandra’ya şu sözlerle yakarılır: “Annemiz ol!” Esasen evlenme niyetinde olmayan Aleksandra çocukların bu isteğine karşı koyamaz. Çok geçmeden İvanov ve Aleksandra evlenir. Evliliklerinden yaklaşık bir yıl sonra 16 Şubat 1866 tarihinde Vyaçeslav dünyaya gelir. Anne, Vyaçeslav adını dindar bir Çek prensinden (Святой Вацлав) ilham alarak oğluna verir (Deschartes, 1971, s. 7).

Rus şair Vyaçeslav İvanoviç İvanov 1917 yılında kaleme aldığı *Otobiyografik Bir Mektup* (Автобиографическое письмо) adlı yazısında şunları dile getirir:

“Moskova’da Volkov Sokağı’ndaki evimizde dünyaya geldim. Evimizin tam karşısında bir hayvanat bahçesi vardı. Bu yerleri sevgiyle anımsıyorum, çünkü hayatımın ilk izlenimleri bu yerlerle bağlantılı. Zihnimde büyüleyici bir parıltıyla saklarım hâlâ bu anıları. Evimizin penceresinden gördüğüm fil, uzun süre bakakaldığım gergedan, uluyan kurtlar, hendeğin yanındaki geyikler, bahçemizdeki uzun akağaç. Tüm bunlar bana sanki kaybetmiş olduğum cenneti hatırlatıyor” (İvanov, 1974, s. 9).²

İvanov’un annesi yumuşak huylu, inançlı ve romantik biridir. Öte yandan babası ise tam aksine materyalist ve ateisttir. Baba İvan İvanov Alman kimyager Eduard Buchner, Alman bilim insanı Karl Vogt ve Hollandalı maddeci düşünür Jacob Moleschott’un kitaplarını elinden düşürmeyen ve 60’lı yılların aydınlarına özgü yaşayan içine kapanık biridir (Deschartes, 1971, s. 7).

İvanov’un babası İvanov, şair üç yaşındayken verem hastalığına yakalanır ve beş yaşında iken vefat eder. İvanov, hayatının ilk döneminin iki yılını evde ağır hastalık çeken babasının acı ve ıstıraplarının gölgesinde geçirir. Bunun yanı sıra, evde anne ve babası arasında dinî görüşlerindeki uyuşmazlıklar sebebiyle sıklıkla kavga çıkar. Baba İvanov eşini materyalizme ve ateizme yönlendirmek için ısrar eder. Annesi ise direnerek kutsal metinleri okumaya ve dua etmeye devam eder. Şair bu günleri *Otobiyografik Bir Mektup* adlı çalışmasında şöyle anımsar: “Kavgayı kazanan annem oldu. Babam ölmeden önce içsel çatışmalarının etkisiyle inanca yöneldi. Babam öldüğünde 5 yaşındaydım. Annem ve dadımla kaldım” (İvanov, 1974, s. 11). Küçük yaşta babasız kalan İvanov’un çocukluğu böylelikle çok sevdiği annesinin yoğun etkisi altında geçer.

Vyaçeslav İvanov’un *Bebeklik* Adlı Eserinde Jungiyen Anne Arketipi

İvanov *Bebeklik* adlı poemasını 1913-1918 yılları arasında Onegin kıtası kullanarak kaleme alır. Bu otobiyografik eser genel itibarıyla şairin hayatının ilk beş yılına ışık tutar. Daha net bir ifadeyle, eserde İvanov’un Moskova’daki ilk izlenimleri, ilk anıları ve anne-babasına yönelik ilk intibaları yer alır. Poemada gerçek olaylar ve mekânlar ile şairin çocukluğuna ait hayal ve sanrıları iç içedir (Titarenko, 2016, s. 354). Kapalı bir anlatım, yüksek ve süslü bir üslupla yazılan eseri Rus filolog Aleksey Losev, “Her adımında gizem vardı” sözleriyle betimler (1989, s. 466).

Kırk sekiz bölümden oluşan eserine İvanov ilk müsveddelerinde *Hayat (Жизнь)* adını verir; fakat içeriğinin hayatının ilk yıllarına ait olması sebebiyle *Bebeklik* olarak değiştirir (Arhangelski, 1994, s. 292). *Bebeklik* poeması *Şiirsel Yaşam Öyküsüne Giriş (Вступление в поэтическое жизнеописание)* başlıklı bölümüyle şu dizelerle başlar:

“İşte hayatın uzun menaionu,
Anıların palimpsesti,
Onun tek düşüncesi
Bütün hayatların âmini, haçtır güllerin içindeki.”

(Вот жизни длинная минея,
Воспоминаний палимпсест,
Ее единая идея —

Аминь всех жизней — в розах крест) (İvanov, 1971, s. 230).

Anlatıcı eserini *anıların palimpsesti* ve *hayatın uzun menaionu* olarak nitelendirir. Palimpsest, “parşömen yapraklarının mürekkeplerinin kazınması veya suyla silinmesi ve üzerine

² Aksi belirtilmedikçe Rusçadan yapılan bütün çeviriler makale yazarına aittir.

“yeni yazı yazılmasıyla meydana gelen kitaplara” verilen addır. Palimpsestlerde eski yazı silinip üzerine yeni yazılsa bile yeni yazının altından eski yazının izleri görülebilmektedir (Apaydın, 2019, s. 91). Bu suretle anlatıcının çocukluk anılarının tüm hayatını etkilediğini gözler önüne sermek istediği düşünülebilir. Menaion ise Doğu Ortodoks Kilisesi'nin litürjik takvim kitabıdır. Bu kitap, Ortodoks Hristiyanlarının yıl boyunca takip ettiği bayramlarını ve diğer dinî kutlamalarını belirler (Krasovitskaya, 2014, s. 43). Bu benzetmeyle anlatıcının hayatındaki dinî öğelerin ve değerlerin önemine dikkat çekmek istediği söylenebilir.

Gül ve *haç* İvanov'un şiir sanatında sıklıkla başvurduğu imgelerdir. 1910 yılında eşi Lidiya Dmitriyevna Zinavyeva-Annibal'ı kaybettiğinde İvanov, Gül-Haçlıların ve Avusturyalı düşünür Rudolf Joseph Lorenz Steiner'in öğretilerine merak sarar. Steiner'in öğretisinde *haç* dünya hayatında çekilen acıyı, *gül* ise bu çekilen acının güzelliğini simgeler (Obatnin, 2000, s. 85). Titarenko, Gül-Haçlılarda *haçın* fiziksel beden, *gülün* ise ruhun açmasını sembolize ettiğini, bunun yanı sıra şairin annesini Gül-Haçlılarda bilgeliği ifade eden Sofya kavramı ile özdeşleştirdiğini ileri sürer (2016, 353). İvanov, *Novalis'e Dair (O Новалице)* adlı yazısında gül ve haç imgelerinin geçmiş kullanımlarını şu sözlerle hatırlar: “*Haçtaki mistik gül Orta Çağ tasarılarından biridir*” (1987, s. 261). Nitekim Hristiyan gelenekte ise *haç* İsa'ya, *gül* ise Bakire Meryem'e gönderme yapar (Silard, 2017, s. 244). Tüm bu veriler ışığında, eserde genel itibarıyla anne imgesinin ön plana çıkması da göz önüne alınarak, şairin *haç* ve dolayısıyla İsa ile kendisini, *gül* imgesi ile ise annesini, Bakire Meryem'i ve annenin çiçek açmasını/doğurmasını ilişkilendirdiği düşünülebilir.

Eserde anlatıcı öksüz ve yetim annesinin geçmişini şu dizelerde verir ve annesinin aile kökeninin de kendisi gibi inançlı olduğunu altını çizer:

“Dedesi köylü bir rahipti;
Babası ise Kremlin'e, Senato'ya giderdi;
Moskova'da çocukluğumda
Başka bir rahibi daha tanırdım
Onun erkek kuzeniydi. Anne tarafından
Ben Preobrajenskiy soyundanım;
...
Fakat öksüzü kızları yerine koyup sevmeye
Alman bir çift koyulmuş;
Onların evine okuyucu³ olarak girmiş.
Yaşlıların hoşuna gitmiş
Zarif duygularını ve bilgilerini
Genç bir Rus kızının hayallerine ekmek.”
(Ей сельский иерей был дедом;
Отец же в Кремль ходил, в Сенат.
Мне на Москве был в детстве вedom
Один, другой священник — брат
Ее двоюродный. По женской
Я линии — Преображенский;
...)

³ Bazı Hristiyan mezheplerinde, bir okuyucu ayin sırasında Kutsal Kitap'tan bölümleri yüksek sesle okumakla sorumlu kişidir.

*Но сироту за дочь лелеять
Взялась немецкая чета:
К ним чтицей в дом вступила та.
Отрадно было старым сеять
Изящных чувств и знаний сев
В мечты одной из русских дев)* (İvanov, 1971, s. 233).

Jung'un kuramı uyarınca, bir çocuğun zihninde oluşan anne arketipinin çoğunlukla nesilden nesle aktarılan ortak anne imgeleriyle ve kısmen anneye yaşanan kişisel deneyimlerle oluştuğu bilinmektedir. Buna göre, İvanov'un anne arketipinin gelişim sürecinde anne tarafından soyunun kültürel yapılarının, dünya görüşlerinin ve hayata bakış açılarının etkili olduğu düşünülebilir. Şairin annesi ve ailesi oldukça inançlı insanlardır. Dahası İvanov'un annesinin evlatlık olarak geldiği evde de inanç hâkimdir. Öyle ki, Alman aile genç kızı ayinlerde dinî metinleri okuması için eğitmiştir. Gerek şairin annesinin ailevi kökeninin gerekse annesinin bizzat kendisinin inançlı kişiler olması, İvanov'un anne arketipini dinî unsurlarla bağdaştırması hususunda etkilediği söylenebilir. Nitekim *Otobiyografik Bir Mektup* adlı çalışmasında şair şu sözleriyle bunu doğrular: "Manevi yapımı annemden aldım. Annem beni tümüyle etkiledi. Onu tüm kalbimle sevdim. Onunla çok yakındık. Hayatının tüm detaylarını bilirdim. Hatta çocukluğumda onun yaşadıklarını kendim yaşamışım gibi hissederdim" (1974, s. 7). Eserin devamında anlatıcı çok sevdiği annesinin tasvirine şu övgü dolu ifadelerle devam eder ve onun "Rus" milletine özgü oluşuna ve zekâsına dikkat çeker:

"Gerçekten de annemi
Genç bir Rus kızı olarak adlandırmak mümkündü:
Tavus kuşuna benzer yürüyüşü,
Sağlıklı ve al yanaklı bir gençti, serpildi
Kadınısı güzel kokusuyla,
Tıpkı bir Rus'un kalbinin dileyeceği şekilde.
Ve koyu renkli saçının örgüsü
Topuğuna uzandı. Hep boş şeyler
Konuşurlar 'uzun saça' dair:
Ve ona 'Gülmeyen kız' derlerdi.
Bununla birlikte harika bir sese sahipti:
İşin erbabları 'Seni tiyatrodaki çiçeklerle karşılardı'
Diye yakınırlardı."
*(А девој русскою по праву
Назваться мать моя могла:
Похожа поступью на паву, —
Кровь с молоком, — она цвела
Так женственно-благоуханно,
Как сердцу русскому желанно.
И косы темные до пят
Ей достигали. Говорят
Пустое все про «долгий волос»:
Разумница была она —
И «Несмеяной» прозвана.*

*К тому ж имела дивный голос:
«В театре ждали б вас венки» —
Так сетовали знатоки) (İvanov, 1971, s. 233).*

Anlatıcının annesini idealize ederek örnek bir Rus kızı oluşturmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Genç kız sağlıklı, güzel ve yetenekli olmasına rağmen evinden ayrılmaz ve Ortodoks geleneklerine tümüyle riayet eder. Genç kız kendisini dinî öğretilere öylesine kaptırır ki dünyevi zevklere sırtını döner ve gerek göremedikçe gülmez. Eserin devamında anlatıcı annesinin kendisi doğmadan önce gördüğü bir rüyayı anlatır. İncil'e ve Aziz Yorgi'ye gönderme yapılan dizeler şöyledir:

“Önceden rüyasında bir tapınak görmüştü

...

Tapınağın içinde ona Aziz Yorgi ışın fırlattı;

İlahi elçinin mızrağı altında

O toprağın içine girip büyüdü.”

(Заране храм ей снился

...

В нем луч в нее метнул Георгий;

Под жалом Божьего посла

Она в земную глубь вросла) (İvanov, 1971, s. 235).

Bu dizelerde anlatıcının annesini Meryem ile kendisini ise dünyaya özel olarak gönderilen İsa ile ilişkilendirdiği düşünülebilir. Jung, rüyalarda görülen *tapınak* imgesinin Meryem Ana ile bağıntılı dişil bir sembol olduğunu söyler (2015, s.170). Ok/ mızrak/ışın saplanması/ fırlatılması ise İncil'de şöyle geçer: “*Bu çocuk, İsrail'de birçok kişinin düşmesine ya da yükselmesine yol açmak ve aleyhinde konuşulacak bir belirti olmak üzere belirlenmiştir. Senin kalbine de adeta bir kılıç saplanacak. Bütün bunlar, birçoklarının yüreğindeki düşüncelerin açığa çıkması için olacak*” (Luka 2: 34-35) (Kutsal Kitap, 2018, s. 1084). Bununla birlikte, Hristiyan geleneğine göre, Aziz Yorgi'nin *Vahiy* kitabında anlatılabilen yedi başlı ejderhayı (Vahiy 12: 3) (Kutsal Kitap, 2018, s. 1084) mızrağıyla öldürdüğüne inanılır. Böylece ejderha/şeytan mağlup edilir. Aziz Yorgi'nin ejderhayı yenmesi Hristiyanlığın paganizme karşı kazandığı bir zafer olarak yorumlanır. Eserde anlatıcı, genç kızı Hristiyan öğretilerde saygı duyulan bir azizin mızrağının koruması altında ve bir tapınağın içindeki toprakta filizlenen bir tohum gibi tasvir ederek onu kutsal ve dinî unsurlarla özdeşleştirir. Daha net bir ifadeyle, anlatıcı genç kızın rüyası aracılığıyla kaderindeki dinî motifleri önceden gördüğünü anlatmaya çalışır.

Anlatıcıya göre, kaderinde kendisine dinî ve kutsal bir vazife atfedilmiş olan annesi karnında mucizevi bir bebek taşır. Geleceğin şairi olacak bu bebek olağanüstü özelliklere sahiptir. Elbette bu bebeği taşıyan anne de özel ve ideal biridir. Hamile kadına bebeğin mucizevi oluşuna dair bir takım alametler belirir. Şöyle anlatılır:

“Gece yarısı, sessiz bir saatte,
Hamile kadın, gözyaşları içinde,
Dua ederken ikonaların önünde,
Aniden bir ses duyar: Nerede? Tam olarak, onun içinde
Bir bebek bağırdı! Ve daha güçlü
Fakat belirgin şekilde duyulan
Kulakları sağır eden bir çığlık yayıldı... Mucizelerin

Fısıltılarıyla canlı olan bir ormandı onun dünyası.

...

Şaşırdı, duygulandı,
Alameti algıladı.

...

Fakat peki bu işareti nasıl yorumladı?

Bu işaret ona nasıl bir gizli armağanı önceden bildirmişti?"

(В полночный, безотзывный час,

Беременная, со слезами,

Она, молясь пред образами,

Вдруг слышит: где же?... точно, в ней

Младенец вскрикнул!... и сильней

Опять раздался заглушенный,

Но внятный крик... Ей мир был лес,

Живой шептанием чудес.

...

Удивлена, умилена,

Прияла знаменье она.

...

Но как же знак истолковала?

Какой вещал он тайный дар?) (İvanov, 1971, s. 231-232).

Annesine vaat edilen *gizli armağan* şairin ta kendisidir. Gizli tutulan bu kutsal ve özel bebek ancak eserdeki genç kadın gibi inançlı ve itaatkâr birine verilebilir. Genç kadın bebeğin sesini herkesten uzakta tek başına dua ederken işitir. Kadın metafiziksel varlıklarla iletişim kurabilen kutsal birisi olarak betimlenir. Neticede, bebek dünyaya gelir ve etrafını gözlemlemeye başlar. Anlatıcı çocuğun ilk görsel izlenimlerini şu otobiyografik dizelerle verir:

“Найванат баһçесинин

Кöhне пармаклığı şehir dışına

Узаныyordu neredeyse o günlerde.

Еski bir ev satın aldılar,

Çите rağmen,

Çитин ardında kurt sürüsü ulurdu

Ve yarığın içinde çok eski zamandan kalma boynuz

Uyanmaya çalışırdı gergedan.

Orada Georgiyevski Sokağı’yla

Volkov Sokağı kesişirdi;

Georgi’de vaftiz edildim...

Flütlerin yankısı çınlar kilisenin ön bölümünde

Dünyevi hapishanenin, ölme,

Benim çocukluğumun ilkel cenneti!

...

Aden’in sınırına bakan

Pencerelerden birinin

Kapalı olduğunu anımsıyorum... Ah,

Varlığın erken dönem görüntülerinin poeması!

...

Bahçemiz vahşi hayvanların ele geçirdiği
Cennete eşik görevi yapıyordu,
Bir dizi yaşlı akasya görüyorum,
Акағасı, kır saçlı kapıcının
Ambarının kapısındaki, gökçe tuygun kuşu gibi,
Karahindiba gibi, sadece üfle!"

(Зоологического Сада

Чуть не за городом в те дни

Тянулась ветхая ограда.

Домишко старенький они

Купили супротив забора,

За коим была волчья свора

И в щели допотопный рог

Искал просунуть носорог.

С Георгиевским переулком

Там Волков узенький скрещен;

Я у Георгия крещен...

Как эхо флейт в притворе гулком

Земной тюрьмы, — не умирай,

Мой детский, первобытный рай!

...

Меж окон, чтб в предел Эдема

Глядели, было — помню я —

Одно слепое... О, поэма

Видений ранних бытия!

...

Зверям присвоенного рая

Служил преддверием наш сад:

Акаций старых вижу ряд,

Березу, — у ворот сарая

Седого дворника, как лунь,

Как одуванчик — только дунь!) (İvanov, 1971, s. 239).

Eserde anlatıcının anne imgesini idealize etmek üzere başvurduğu dinî ve metafiziksel unsurlarla gerçek otobiyografik olaylar iç içedir. Şairin bebeklik dönemindeki anılarından oluşan eserde anlatıcının imgelemindeki izlenimler yarı belirgin yarı muğlaktır. Anlatıcının bilinç akışı şeklinde sıraladığı karmaşık his ve anıları, kişiliğinin oluşmaya başladığı bebekliğine özlem duyduğunu gözler önüne serer. Bunun yanı sıra, anlatıcı ilk yıllarını geçirdiği evini ve çevresini Eski Ahit'te Âdem ile Havva'nın yaşadığı cennet bahçesi olan *Aden Bahçesi* ile özdeşleştirir. Bu suretle bebeklik yıllarında hayatındaki dinî unsurların yoğunluğuna işaret ettiği söylenebilir.

Eserin devamında bebeğin büyümeye başladığı ve annesinin memesinden kopma vaktinin geldiği anlatılır. İvanov eserine aktardığı bu travmatik olayı hiç unutmamıştır. Zira memeden kesme dönemi gerek anne gerekse bebek için duygusal bir süreç olarak kabul edilebilir. Bebekler

için emzirme, sadece bir beslenme yöntemi değil aynı zamanda rahatlık, güvenlik ve bağlanma için önemli bir etkileşim sağlar. Dahası bebekler, emzirme sırasında annelerinin sıcaklığını, kokusunu ve sesini duyumsayarak güvende hissederler. Sonuçta, şairin annesi bu karmaşık ve zorlu süreci geleneksel mitlere başvurarak atlatmayı tercih eder. Şöyle ki, o günlerde memeden kesilen çocuklara acıktıklarında, üzerine kırmızı bir bez parçası bağlanan ağaç gösterilir, yüksekte süt veren kızıl Lel⁴ kuşunun oturduğu ve uçup gittiği anlatılır (İvanov, 1971, s. 855). Bu olay annenin kadim değerlere bağlılığını gösterir. Eserde anlatıcı memeden kesilme sürecini şu ifadelerle hatırlar:

“Akağaç duruyor, yeşil:

Bak, orada küçük bir kuş var, haşhaş gibi güzel!

Misafir yükseğe uçtu,

Bana sütlü şerbetçi otu hediye etti!

Sen akağaçtasın, kızıl Lel!

...

Belki de, annem susmuyordu,

Eskiye ait mutluluğa saygı duyarak,

Eskiden göğsünden ayırdı

Altın kıvrıkcık saçlı çocuğu.”

(*Стоит береза, зелена:*

Глянь, птичка там — как мак, красна!

Высоко гостя залетела,

Что мне дарила млечный хмель! —

Ты на березе, алый Лель!

...

Быть может, мать не умолчала,

Былое счастье святя,

Как встарь от груди отлучала

Золотокудрое дитя) (İvanov, 1971, s. 241-242).

İvanov annesini kutsal imgelerle özdeşleştirerek idealize ederken babasına karşı tavrı tam tersidir. Ona göre annesi ve kendisi yegânedir ve özeldir. Oysa babasının bu ilişkide etkin bir rolü yoktur. Daha net bir ifadeyle, baba çocuğun dünyaya gelmesinde katkısı olan basit bir araç işlevi görür. Dahası, şair kendisini İsa ile özdeşleştirip şu çarpıcı iddiayı savunur ve öz babasından soyutlar: “*Tek bir babadan doğduğuma inanmıyorum. Bence gebe kalma sürecinin en başında ana rahmine başka bir tohum daha düşüyor. En büyük planda babam Tanrıdır, Göksel Babadır. Şahsen ben sadece babamın değil, başka babaların da oğlu olduğumu hiss ediyorum*” (Altman, 1995, s. 102). Anne ve baba arasındaki çatışma ve uyumsuzluk eserde şu dizelerde yer bulur:

“Ve bu evde her şey ters gitti:

Anne konuşkan ve canlı;

Baba asık suratlı, dalgın, açgözlülükle

Saplar ölü sözcükleri.

Ve kadının kalbini yalan sözlerle

Tanrıtanımazlığa yönlendirmeyi tasarladı.

⁴ Slav mitolojisinde güzellik ve aşk tanrıçası Lada'nın ilk oğludur.

Nafile! Sayıklar Charles Darwin!
 Ve peki nerede tüm sebeplerin sebebi,
 Ezeli olan atomu yarattıysa?
 Protoplazmanın tanrılaştırılması
 Annede alaycılık uyandırıyor.
 ‘Orangutanı erkek kardeşim olarak kabul etmek
 Saçma!’ Sonbahar yağmur bulutları daha karanlık olduğunda,
 Baba kapıyı içeriden kilitler.”
 (И все в дому пошло неладно:
 Мать говорлива и жива;
 Отец угрюм, рассеян, жадно
 Вливает мертвые слова —
 И сердце женское их ложью
 Замыслил уклонить к безбожью.
 Напрасно! Бредит Чарльз Дарвин!
 И где причина всех причин,
 Коль не Предвечный создал атом?
 Апофеоза протоплазм
 Внушает матери сарказм.
 «Признать orangutanга братом —
 Вот вздор!...» Мрачней осенних туч,
 Он запирается на ключ) (İvanov, 1971, s. 243).

Anlatıcının kendisini İsa, annesini ise Meryem ile özdeşleştirdiği bir tasarıda babaya ihtiyaç yoktur. Üstelik annesi inançlarına derin bir bağlılık duyan ve bu inançları hayatının merkezine koyan biriyken, babası onu ateizme davet eder. Bu durum çocuğu babasından daha da uzaklaştırır. Nitekim vereme yakalanan babası uzun süre hasta yatmasının ardından hayatını kaybeder. Tüm benliğiyle annesine bağlı olan anlatıcı için babasının ölümünün trajik olmadığı söylenebilir. Zira anlatıcı babasının ölümünü tüm detaylarıyla anımsamasına rağmen cenazesini salt somut ifadelerle şöyle betimler:

“Ben anımsıyorum loşluğu ve açık kapıların
 Arasından gelen, salondaki, ışığı
 Ve dumanı, kilisedeki gibi. Ben kaybı hissetmedim,
 Ama biliyordum,
 Aramızda babanın artık olmayacağını:
 O orada, gümüşü örtünün altında,
 Elleri çapraz biçimde, tabutta uyuyor,
 Soğuk, altında çiçek tacıyla...”
 (Я помню сумрак и чрез двери
 Открытые, в гостиной, свет
 И дым, как в церкви. Я потери
 Не чувствовал, хоть знал, что нет
 Меж нас отца, не будет снова:
 Он там, под серебром покрова,
 Скрестивши руки, спит в гробу,

Холодный, с венчиком на лбу...) (İvanov, 1971, s. 253).

Babasının ölümü anlatıcısı âdeta hiç etkilemez. Annesiyle birlikte inançları doğrultusunda yaşamaya devam ederler. Kısa süre sonra annesi ilginç bir fal ritüelinden oluşan aile geleneğini oğluna uygular. Annesi Eski Ahit'i açar ve beş yaşındaki oğlundan rastgele bir sayfa açarak parmağını bakmadan sayfa üzerinde bir yere koymasını ister. İvanov tesadüfen Mezmur bölümün 151. kısmını seçer: “*Kardeşlerim arasından en küçüğü, babamın evinde en genci bendim, babamın koyunlarını güderdim. Elimle bir arp yaptım, parmaklarımla lir çaldım*” (Mezmur: 151) (Kutsal Kitap, 2018, s. 663). Şairin annesi sevinçle “*Sen bir şair olacaksın*” diye çığlık atar (Deschartes, 1971, s. 7). Nitekim *Otobiyografik Bir Mektup*'ta İvanov annesinin kendisinden bir şair olmasını istediğini şöyle doğrular: “*Annem oğlunun bir şair olmasını istedi hep. Tutkulu bir dindardı. İncil metinlerini gözyaşlarıyla okurdu. Nihilizmden nefret eder, çarı çok severdi*” (1974, s. 8). İvanov ve annesinin ilginç fal ritüeli eserinde şu dizelerde geçer:

“Annem yılın ilk günlerini karşılıyor,
Tahmin yürütüyor, Mezmura yönelip:
‘Baba evinde ben, genç bir çobandım,
En küçüktüm.’
‘Bilge sayfalar sana şiir yeteneğinin
Haberini veriyor.’ Ruhumdan hiç
Ayırmadım o günden beri o öğüdü:
Gizli bir ışık gibi,
Oyuk balçık kilin içinde, görevlendirildim,
Hazine verildi...
Vakit geldi, bebeklik, elveda!”
(*Мать новолетие встречает, —
Гадает, разогнув Псалтырь:*
*«В семье отца я, пастырь юный,
Был меньшим.»*
*«Дар песен вещице листы
Тебе пророчат»... Неразлучен
С тех пор с душою их завет:
Как будто потаенный свет,
В скудели полой, мне поручен, —
Дано сокровище нести...*
Пора младенчества, прости!) (İvanov, 1971, s. 253).

Gerçekten de annesi İvanov'u o günden sonra inançlı bir şair olarak yetiştirmeye başlar. Oğluna düzenli olarak Aleksandr Puşkin ve Vasilij Jukovski'nin şiirlerini okur. Günün büyük bölümünü birlikte dua etmeye ayırırlar.

İvanov, Bakire Meryem arketipi ile özdeşleştirdiği annesini kutsal bir varlık olarak kabul eder. Bu doğrultuda annesinin ona verdiği görev de şair için kutsal sayılır. Neticede annesinin tesiriyle İvanov Rus sembolizminin en önemlilerinden sayılan inançlı bir şair olur. İvanov, oldukça inançlı bir kadın olan annesine Meryem Ana gibi kutsal bir figürün özelliklerini atfederek Tanrıya yönelir.

Sonuç

Edebiyat ve psikoloji özlerinde insan duyguları, heyecanları, çatışmaları ve arzuları barındırmaları bakımından disiplinlerarası bağdaştırıcı akademik çalışmalara uygun alanlardır. Freud'un çalışmaları temelinde gelişen psikanalitik edebiyat çalışmaları eser ve yaratıcısı arasındaki bağlantılara ve ilişkilere odaklanır. Freud'un öğrencisi olan ve kendi kuramlarını geliştirerek özgün çalışmalarıyla tanınan Jung'un arketip kavramı edebiyat analizlerinde kullanıma elverişlidir. Tüm insanlığın deneyimlerinden oluşan ve nesilden nesle aktarılan ilk imgeleri teşkil eden arketipler, edebî eserlerde farklı imgeler formunda okuyucunun karşısına çıkabilirler. En önemli arketiplerden biri ise, insanın ana rahmine düşmesiyle birlikte yaşamındaki en önemli figürlerden olan anne arketipidir. Anne imgesi çocuğun zihninde belirsiz arketipler formlarında yer alır. Kişi yaşam sürecinde edindiği öznel deneyimler uyarınca kendine ait olumlu ya da olumsuz anne kompleksleri geliştirir. Bu komplekslerin oluşumu hâlihazırda bulunan arketiplere bağlıdır.

Rus sembolizminin en önemli kuramcılarında olan İvanov, hayatının ilk beş yılını anlattığı otobiyografik poeması *Bebeklik*'te anne imgesini ön plana çıkarır. Detaylı ve metaforik anne tasviri, İvanov'un zihnindeki anne arketiplerine dair okuyucuya ipuçları sunar. İvanov eserde dinî inançlarını yoğun bir biçimde yaşayan bir annenin oğlu olarak dünyaya geldiğini gösterir. Şairin annesinin ailesinin de inançlı olduğu, hatta bazı aile üyelerinin rahip olduğu anlatılır. Genetik, kültürel ve çevresel etkilerin İvanov'un imgeleminde dinî değerleri ön planda tutan bir anne arketipi oluşturmaya zemin hazırladığı düşünülebilir. Bununla birlikte, Ortodoksluğun yaygın olduğu bir coğrafyada doğmasının anne arketipini Meryem Ana imgesiyle dolayısıyla kendisini İsa imgesiyle özdeşleştirmesinde etkili olduğu varsayılabilir. Şair çok sevdiği annesini Bakire/ Ana Meryem ve gül arketipleriyle özdeşleştirerek ona kutsiyet atfeder. Eserde dünyevi hazlara önem vermeyen, inançlı, sevecen, sadık, koruyucu, şifa veren, kusursuz ve ideal bir Ortodoks kadını tasviri ile karşılaşılır. İvanov'un zihnindeki ideal anne arketipi sebebiyle annesini mükemmel ve eksiksiz olarak algıladığı çıkarımı yapılabilir. Eserde şairin annesinin baskın karakteri ve etkin gücüyle şairin tüm hayatını ve düşünce yapısını etkilediği gözler önüne serilir. Sonuç olarak, İvanov'un bilinçdışında var olan anne arketipini gerçekleştirmek için annesine kutsiyet sağlayacak deneyimlere yöneldiği düşünülebilir.

Extended Abstract

Vyacheslav Ivanovich Ivanov (1866-1949), a philosopher and poet associated with Russian Symbolism, composed his work "Infancy" (Младенчество) between the years of 1913 and 1918, delving into his earliest impressions and memories of his childhood. This study aims to investigate the role of Ivanov's beloved mother, Alexandra Dmitrievna Preobrazhenskaya, as a representation of the mother archetype within the framework of the Swiss psychiatrist Carl Gustav Jung's collective unconscious theory. The analysis begins by providing a detailed exposition of Jung's theories of archetypes and the mother archetype, emphasizing its significance in shaping individual and collective human experiences. Literature and psychology are suitable fields for interdisciplinary academic studies due to their inherent inclusion of human emotions, passions, conflicts, and desires. Psychoanalytic literary studies, developed based on Sigmund Freud's work, focus on the connections and relationships between the work and its creator. Jung, a student of Freud who developed his own theories, introduced the concept of archetypes, which is applicable in literary analysis. Archetypes, which constitute the primal images derived from the collective

experiences of humanity and transmitted from generation to generation, can appear in literary works in various symbolic forms. By employing descriptive and biographical methods, the study delves into Ivanov's poetic expressions and investigates the profound influence his relationship with his mother had on his life and career. Through a thorough examination of Ivanov's poetry, it becomes evident that his artistic and religious-moral perspectives were profoundly influenced by his mother from his earliest moments. Drawing on the concept of archetypes, Ivanov identifies his mother with the Mary archetype, symbolizing sacredness, purity, and unconditional love. Additionally, he associates her with the rose archetype, representing beauty, fertility, and divine femininity. These archetypal associations reveal Ivanov's deep reverence for his mother and his perception of her as a divine and sacred figure. The study reveals how Ivanov's portrayal of his mother as a transcendent and holy presence in "Infancy" contributes to the overall theme of the poema. Her character serves as a catalyst for Ivanov's exploration of his own spiritual and creative journey. By analyzing Ivanov's poetic expressions and investigating his biographical background, the research sheds light on the profound impact of the mother archetype on his artistic development. In conclusion, this study offers a comprehensive analysis of the image of the mother in Vyacheslav Ivanov's "Infancy" through the lens of Jung's mother archetype. It highlights the role of Ivanov's mother as a sacred and transformative figure in his life, shaping his poetry and religious-moral worldview. Ivanov portrays himself as being born into a family with a strong religious belief system, primarily embodied by his mother. The poema highlights that his mother's family was devout, with some members even serving as priests. It can be argued that genetic, cultural, and environmental influences provided a foundation for Ivanov to develop a mother archetype that prioritizes religious values in his imagination. Additionally, being born in a region where Orthodoxy is widespread likely influenced his identification of the mother archetype with the image of the Virgin Mary, and consequently, his identification of himself with the image of Jesus. The poet associates his beloved mother with the Virgin Mary and the rose archetype, attributing sanctity to her. In the poema, she is depicted as a devout, loving, loyal, protective, healing, flawless, and ideal Orthodox woman who disregards worldly pleasures. It can be inferred that due to the idealized mother archetype in Ivanov's mind, he perceives his mother as perfect and flawless. This research deepens our understanding of Ivanov's work and underscores the universal significance of the mother archetype in literary and psychological contexts.

Kaynakça

- Altman, M. S. (1995). *Razgovori s Vyačeslavom İvanovim*. Peterburg: İnapress.
- Apaydın, B. (2019). Palimpsest Kavramı ve Mekânsal Dönüşüm. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, Cilt 9, Sayı 2, 90-103.
- Aras, G. (2019). Psikanalitik Kuram ve Joseph Conrad'ın *Karanlığın Yüreği* Eseri. *Edebiyat Kuramları. Giriş ve Uygulama*. Mehmet Ali Balkaya ve Kuğu Tekin (Ed.). Ankara: Çizgi Kitabevi.
- Arhangelski, A. (1994). Mladenčestvo Vyačeslava İvanova i filosofiya detstva u Borisa Pasternaka. *Cahiers du Monde russe*, Vol. 35, No. 1/2, 285-293.
- Cebeci, O. (2015). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*. (3. Baskı). İstanbul: İthaki Yayınları.

- Deschartes, O. (1971). Vvedeniye. *Vyaçeslav İvanov. Sobraniye soçineniy. Tom 1*. D. V. İvanov ve O. Deschartes (Ed.). Brüksel: Foyer Oriental Chrétien, 5-227.
- Fordham, F. (1996). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*. Aslan Yalçiner (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- İvanov, V. İ. (1971). *Vyaçeslav İvanov. Sobraniye soçineniy. Tom 1*. D. V. İvanov ve O. Deschartes (Ed.). Brüksel: Foyer Oriental Chrétien.
- İvanov, V. İ. (1974). Avtobiografiçeskoye pismo. *Vyaçeslav İvanov. Sobraniye soçineniy. Tom 2*. D. V. İvanov ve O. Deschartes (Ed.). Brüksel: Foyer Oriental Chrétien, 5-22.
- İvanov, V. İ. (1987). O Novalise. *Vyaçeslav İvanov. Sobraniye soçineniy. Tom 4*. D. V. İvanov ve O. Deschartes (Ed.). Brüksel: Foyer Oriental Chrétien, 252-280.
- Jacobi, J. (2002). *Complex/Archetype/Symbol in the Psychology of C. G. Jung*. London: Routledge.
- Jung, C. G. (1959). *The Collected Work of C. G. Jung. Volume 9. Part 1*. William Mcguire (Ed.). New York: Princeton University Press.
- Jung, C. G. (1981). Psikoloji ve Edebiyat. *Psikanaliz Açından Edebiyat. Freud, Jung, Adler*. Selahattin Hilav (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Jung, C. G. (1995). *Ulysses ve Picasso Üzerine Denemeler*. Mazhar Candan (Çev.). İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Jung, C. G. (2015). *Rüyalar*. Aylin Kayapalı (Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, C. G. (2021). *Dört Arketip*. Zehra Aksu Yılmaz (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Krasovitskaya, M. S. (2014). *Liturgika: kurs leksii*. Moskova: PSTGU.
- Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil) (2018). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.
- Losev, A. F. (1989). *İz poslednih vospominaniy o Vyaçeslave İvanove*. Moskova: Eshil.
- Obatnin, G. (2000). *İvanov- mistik (Okkultniye motivi v poezii i proze Vyaçeslava İvanova 1910-1979)*. Moskova: Novoye literaturnoye obozreniye.
- Salman, S. (2008). The Creative Psyche: Jung's Major Contributions. *The Cambridge Companion to Jung*. P. Young-Eisendrat, T. Dawson (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 57-76.
- Samuels, A. (2008). The Historical Context of Analytical Psychology. *The Cambridge Companion to Jung*. P. Young-Eisendrat, T. Dawson (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 1-19.
- Silard, L. (2017). Roza i krest A. Bloka v svete rozenkrejterserkih traditsiy. *Studia Litterarum*, Vol. 1, 235-261.
- Titarenko, S. (2016). Poema Vyaçeslava İvanova 'Mladençestvo': simboliçeskiy yazık avtobiografiçeskogo mifa. *Vyaç. İvanov: pro et contra, antologiya. T. 2*. A. B. Şişkin (Ed.). Peterburg: TSSO, 351-368.
- Zobin, G. (2022). *Vyaçeslav İvanov. Put jizni*. Moskova: Molodaya gvardiya.

Ethical Statement/Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0

Atıf/Citation: Özakin, D. (2023). Доместикация Религиозных Мотивов в Переводах Ольги Лебедевой (на Примере Перевода Поэмы М. Ю. Лермонтова «Демон» на Турецкий Язык). *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 6 (1), s. 94-109. DOI: <https://doi.org/10.37999/udekad.1269215>

Duygu ÖZAKIN*^{ID}

**ДОМСТИКАЦИЯ РЕЛИГИОЗНЫХ
МОТИВОВ В ПЕРЕВОДАХ ОЛЬГИ
ЛЕБЕДЕВОЙ (НА ПРИМЕРЕ ПЕРЕВОДА
ПОЭМЫ М. Ю. ЛЕРМОНТОВА «ДЕМОН»
НА ТУРЕЦКИЙ ЯЗЫК)**

**DOMESTICATION OF RELIGIOUS
MOTIFS IN OLGA LEBEDEVA'S
TRANSLATIONS (THE CASE OF THE
TRANSLATION OF M. Y. LERMONTOV'S
DEMON INTO TURKISH)**

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена изучению переводческих стратегий, реализованных первой российской женщиной-востоковедом Ольгой Сергеевной Лебедевой в контексте доместикации как способе межкультурной коммуникации. Целью статьи является анализ места и роли культурных ценностей, символов и норм в процессе доместикации. С этой целью в статье обсуждаются существующие на сегодняшний день гипотезы американского переводчика, теоретика и историка перевода Лоуренса Вентути о недостатках метода доместикации. В основной части статьи предлагается анализ перевода поэмы «Демон» М. Ю. Лермонтова, впервые изданный в 1891 году на османско-турецком языке. Далее предлагается подробный анализ переводов религиозных мотивов на язык перевода. В результате сопоставительного сравнения исходных и переводных текстов выделяются основные характеристики данного перевода Лебедевой. Выявленные характеристики позволяют признавать значимую роль переводчика, пользуясь терминологией Вентути, в достижении «прозрачности». На основании полученных данных в заключительной части статьи делаются предварительные предположения о возможной роли политических, общественных и религиозных условий того времени при принятии решений, связанных с переводом. На основании выводов показано, что Лебедева, одна из первых женщин-востоковедов, успешно наблюдала динамику османско-турецкого общества и, следовательно, осознанно пользовалась доместикацией для представления читателю своих обширных знаний об образе жизни и конвенциях культуры языка перевода.

Ключевые слова: Ольга Лебедева, Лермонтов, Демон, доместикация, невидимость переводчика.

ABSTRACT

This study focuses on the translation strategies applied by Olga Sergeevna Lebedeva, the first female Russian orientalist, in the context of domestication. The objective of the study is to analyze the importance and role of cultural values, symbols, and norms in the process of domestication. In order to serve this objective, the study examines American translator, theorist, and translation historian Lawrence Venuti's current theories concerning the drawbacks of the domestication method. An analysis of the poem *Demon* by M. Y. Lermontov, which first appeared in Ottoman Turkish in 1891 and an in-depth review of the translations of religious motifs into the target language are presented in the research. The comparison of the original and translated texts highlights the main features of Lebedeva's translation. The identified characteristics make it possible to recognize the significant role of the translator, according to Venuti's terminology, in the "transparency" of the target text. Based on the data obtained, in the final part of the study, a number of assumptions are made about the possible role of political, social, and religious conditions of the era in making translation decisions. The conclusions illustrate that Lebedeva as an orientalist successfully observed the dynamics of Ottoman Turkish society and, therefore, consciously used domestication to present the reader with her extensive knowledge of the lifestyle and conventions of the target culture.

Keywords: Olga Lebedeva, Lermontov, Demon, domestication, translator's invisibility.

* Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Nevşehir / TÜRKİYE. E-posta: duyguozakin@hotmail.com

Введение

Теория доместикации означает изменение или «одомашнивание» культурных элементов исходного текста в процессе перевода. Доместикация является одним из функциональных способов культурной адаптации, используемых, для того чтобы преодолеть переводческие барьеры и трудности между исходным языком и языками перевода. Благодаря методу доместикации переводчик текста учитывает особенности культуры, образа жизни, духовных ценностей и менталитета целевой аудитории.

Американский переводчик, теоретик и историк перевода Лоуренс Венути рассматривает доместикацию как стратегию перевода в своем произведении «Невидимость переводчика: история перевода». Венути утверждает, что доместикация связана с вопросом о том, насколько переводчик в процессе перевода ассимилирует текст. По мнению американского теоретика, в результате таких стратегий, как доместикация, текст становится «прозрачным», переводчик также становится «невидимым», а «невидимость» переводчика ставит перед читателем проблему (Venuti, 1995, с. 1). Рассматриваемая проблема возникает из-за того, что текст утрачивает свои аутентичные черты и читатель не может ощущать присутствия переводчика.

В этой статье утверждается, что, несмотря на критический взгляд на «невидимость» переводчика в концептуализации Венути, прозаический перевод поэмы М. Ю. Лермонтова «Демон» русской переводчицей и востоковедом Ольгой Лебедевой отличается не своей «прозрачностью», а оригинальностью. В данном контексте Лебедева умело использует доместикацию для наведения моста между народами, странами и культурами, учитывая специфику и политические условия эпохи. Не удивительно, что позиция многих исследователей и теоретиков перевода художественной литературы, включая Венути, о проблеме потери смысла при приемах доместикации различна. Именно по этой причине следует также добавить, что таким методом Лебедева стремилась показать в переводах свой талант как лингвиста и глубокое знание османско-турецких реалий того времени.

Переводческая деятельность Ольги Лебедевой в Османской империи

Благодаря своим переводам художественной литературы российская переводчица и востоковед Ольга Сергеевна Лебедева (1852 - после 1928, точная дата смерти неизвестна) считается важной фигурой не только для русской интеллигенции, но и для турецких читателей. Основная причина заключается в том, что у Лебедевой была возможность донести до широкого круга читателей Османской империи русские классические произведения XIX века, которые она сама и перевела под псевдонимом «Гюльнар ханум». В свою очередь, благодаря ей османская интеллигенция и читатели получили возможность познакомиться с произведениями, которые оставили свой след в золотом веке русской литературы.

Ольга Сергеевна Лебедева, происходившая из дворянского рода, родилась в 1852 году. Поскольку ее семья позже поселилась в Казани, Лебедева выучила татарский и турецкий языки под влиянием среды, в которой она росла. Лебедева, вдохновленная такими именами, как Гюльбахар и Гюльниса, которые распространены среди татарских женщин в том регионе, использовала псевдоним «мадам Гульнар» в трудах, написанных на турецком языке. Вместе с тем, большую роль в том, что Лебедева, окончив Казанский университет,

стала квалифицированным востоковедом сыграл татарский ученый и писатель Каюм Насыри (Akün, 1996, с. 244).

В 1886 году, Лебедева перевела энциклопедию персидской прозы «Кабус-намэ» на русский язык и постепенно приобрела известность среди востоковедов. А слава в Османской империи пришла к ней в конце 1880 - начале 1890-х годов. Международная встреча, состоявшаяся в 1889 году, сыграла важную роль в доведении переводов Лебедевой до турецких читателей. Лебедева приняла участие в Международном конгрессе ориенталистов в Стокгольме, где она познакомилась с турецким интеллигентом Ахметом Мидхатом. После встречи Лебедева побывала с ним в некоторых важных европейских городах, таких как Берлин и Париж. Два интеллектуала общались и обменивались идеями по многим вопросам, таким как наука, технологии, положение женщин, семейная жизнь, религия, философия, мораль, культура, литература и изобразительное искусство (Karaca, 2013, с. 56).

Олджай, профессор русской литературы и автор научных исследований об истории переводов русской классики на турецкий язык, в том числе и деятельности Ольги Лебедевой, обращает внимание на то, что в основе представления Лебедевой турецким читателям лежат интеллектуальные идеи Ахмета Митхата по преобразованию общества. С точки зрения Ахмета Митхата, Ольга Лебедева представляла собой идеальный пример для современниц в Османской империи. Во многом именно поэтому он пригласил ее в Стамбул (Olca, 2017, с. 46).

Когда Лебедева, которая печаталась в Турции под псевдонимом «мадам Гульнар», впервые приехала в Стамбул, она пыталась переводить произведения Пушкина на турецкий язык. И, что было совершенно неожиданно, власть того периода препятствовала ее литературной деятельности, подозревая, что она ведет культурную и интеллектуальную пропаганду от имени России. Хотя вряд ли эти подозрения были верны, обсуждения о том, что Лебедева занималась шпионажем можно найти в нескольких разных источниках. Согласно данным этих источников, *«турецкие власти заподозрили ее в шпионаже, а издание книг запретили, опасаясь пропаганды русских политических и религиозных идей»* (Олджай, 2016, с. 13). Тем не менее, когда Лебедева снова приехала в Стамбул в 1890 году, султан Абдул-Хамид II наградил ее орденом Сострадания второй степени. И Лебедевой, наконец, представилась возможность познакомить тюркоязычного читателя с Пушкиным.

Примерно между 1890 и 1892 годами под псевдонимом «мадам Гюльнар» она перевела на османско-турецкий язык избранные произведения золотого века: «Метель» [Kar Firtınası] и «Пиковая дама» [Kâğıt Oyunu] Пушкина, «Семейное счастье» [Famîlya Saadeti], «Ильяс» [İlyas yahut Hakikat-i Gına], «Два старика» [İki Pir], «Смерть Ивана Ильича» [İvan İlyiç'in Ölümü], «Чем люди живы» [İnsan Ne ile Yaşar] Льва Толстого и «Демон» [Lermontof'un İblis'i] Лермонтова. Благодаря своей плодотворной работе в качестве переводчика в те годы она оставила после себя литературное наследие, которое не потеряло своего значения и сегодня. Наряду с этим, в рассматриваемом процессе межкультурного взаимодействия самым важным результатом дружбы Ахмета Митхата и Ольги Лебедевой был перевод на французский язык «Нисван-и ислам» [Женщины ислама] Фатьмы Алие ханум. Благодаря переводу Лебедевой турецкие интеллектуалы могли

защищать современный статус османских женщин перед европейским обществом (Argunşah, 2016, с. 224).

На основании исторических данных о Лебедевой можно сделать вывод, что, используя разные методы перевода классических произведений русской литературы на турецкий язык в процессе самостоятельного изучения языка и развития своих навыков переводчика, она создала мост между культурами. Следует также отметить, что в турецкой научной литературе и газетных статьях был создан положительный образ Ольги Лебедевой, высоко оценены установленные благодаря ее усилиям связи между турецким и русским литературными кругами.

Религиозные мотивы в турецком переводе поэмы «Демон» в контексте доместикации

Доместикация – это переводческая стратегия, реализуемая через адаптацию культурных элементов исходного текста. При применении этого метода текст переводится с употреблением подходящих культурных эквивалентов вместо слов, понятий и символов, которые неуместны или неприемлемы для общества языка перевода. Эта концепция наиболее широко представлена и обсуждается известным американским ученым-переводчиком и авторитетным критиком Лоуренсом Вентути в своих работах.

В труде «Невидимость переводчика: история перевода» Вентути рассматривает стратегии перевода в контексте понятий «видимость» и «невидимость». Согласно Вентути, если культурные ценности, присущие оригиналу, сохраняются также и в тексте перевода, это делает переводчика видимым. Однако если читатель понимает текст легко, как будто текст был написан на его родном языке, то многие культурные элементы ассимилируются, и переводчик становится невидимым. Это показывает, что переводчик, применяющий метод доместикации, находится под влиянием, по словам исследователя, «канонов и табу, кодов и идеологий» культуры языка перевода (Venuti, 1995, с. 18).

В рамках доместикации перевод поэмы Лермонтова «Демон» представляет особенный интерес для изучения благодаря уникальным культурным символам, использованным в тексте. При изучении турецкого текста «Демон» становится ясно, что Ольга Лебедева столкнулась с проблемами перевода из-за культурных различий между русским и турецким языками и пыталась преодолеть эти проблемы, применяя метод доместикации, особенно при переводе религиозных мотивов. Наиболее заметными среди этих мотивов являются некоторые понятия, распространенные в монотеистических религиях, такие как Бог, Ангел или Сатана. Хотя эти мотивы имеют синкретические аспекты и соединяют разные системы верований, они также представляют собой понятия, отражающие различные культурные представления.

В художественных текстах эти сакральные понятия и мотивы предстают перед читателем очеловеченными, иными словами, олицетворенными. Но следует помнить о том, что в исламской вере считается большим грехом приписывать человеческие характеристики таким понятиям, как, например, Бог. Поэтому в исторических периодах и пространствах, в которых люди ведут жизнь по священным писаниям, обращение к методу доместикации может быть для переводчика не выбором, а необходимостью. Автор данной статьи утверждает, что перевод Лебедевой следует интерпретировать с учетом этих обстоятельств.

Вольный перевод, выполненный Лебедевой под названием «Lermontof'un İblisi» [Демон Лермонтова], впервые был представлен читателям в 1891 году в газете «Терджуман-и Хакикат». Год спустя перевод был опубликован в книжной форме издателем Ахметом Митхатом. Текст Лебедевой был впервые переведен с османско-турецкого языка на современный турецкий историком Семихом Доганом и опубликован в новой орфографии в 2018 году. Произведение, переведенное со старого языка на новый язык, публикуется под названием «Lermontov'un İblis Şiirinin Romanı» [Поэтический роман Лермонтова «Демон»]. В этом отношении произведение является новым открытием для современного турецкого читателя.

В начале турецкой версии читателю представлены три статьи: «Предисловие» [Önsöz], «Несколько слов о Лермонтове» [Lermontov Hakkında İki Söz] и «Предисловие переводчика» [Mütercimın Önsözü]. Первый текст, в котором подчеркивалось, что Ольга Лебедева хорошо владеет турецким языком, и ее перевод практически безошибочен, написал Ахмет Митхат. Вторая статья представляет собой краткую биографию Лермонтова и последнее предисловие принадлежит Лебедевой.

В предисловии Лебедева утверждает, что при переводе этого текста она воспользовалась не только исходным текстом, но и знаменитой одноименной оперой русского композитора Антона Рубинштейна по мотивам поэмы «Демон» Лермонтова. Это взаимодействие объясняет, почему Лебедева изображает образ демона так, как он представлен в постановках, поскольку «музыкальный образ Демона у Рубинштейна не менее поэтичен и красив» (Аношкина, 2014, с. 118). Наряду с этим в цикле картин известного русского художника рубежа веков Михаила Врубеля к «Демону» Лермонтова образ демона напоминает странное и воздушное существо, появляющееся в тексте перевода. В этом контексте тот факт, что Врубель создал костюмы для оперы Рубинштейна, дает представление об источнике вдохновения Лебедевой. Поэтому вполне естественно, что Лебедева, утверждающая в предисловии, что смотрела оперу и находилась под ее влиянием, дает следующее описание образа главного героя и добавляет свои собственные интерпретации его пребывания в «сумерках»:

«Ne gündüz, ne gece, ne nur, ne karanlık! Belki batmakta olan güneşin son ışıklarıyla parlayıp kalmış akşamla gece arasındaki zamana benziyor» (Lermontov, 2018, с. 37).

«Он был похож на вечер ясный: / Ни день, ни ночь, – ни мрак, ни свет!..» (Лермонтов, 2014, с. 402).

Очевидно, она воспроизводит эмоциональное содержание оригинала в переводе, однако не добавляет темы, которыми оригинал не обладает. По этому поводу, было бы уместно представить общие черты лебедевского перевода поэмы Лермонтова «Демон». Во-первых, следует отметить, что Лебедева не только перевела, но и интерпретировала русский текст для турецкого читателя. Это вызвано тем, что в поэме «Демон» Лермонтов использует набор религиозных символов, свойственный русскому языку и культуре.

Наиболее яркой особенностью перевода является сокращение поэмы. В турецкой версии сюжет, описания и настроение главного героя обобщены и переведены в прозаическую форму. Слова литературоведа Бориса Эйхенбаума о языке поэмы «Демон» тоже создают впечатление удачной работы вольного перевода Лебедевой: «Ему

(Лермонтову) важен общий эмоциональный эффект, общая экспрессивность. Он как будто предполагает быстрого читателя, который не станет задерживаться на смысловых деталях, а будет искать лишь суммарного впечатления от целого» (Эйхенбаум, 2013, с. 25-26).

Размышляя в таком контексте, хотя место, чувства и события, упомянутые в первых двух главах текста оригинала, резюмируются кратко несколькими предложениями, использованными в предисловии текста перевода, это не обязательно ведет к потере смысла. Сравним, например, первые предложения оригинала и перевода. В самом начале турецкого перевода главный герой, Демон, описывается следующим образом:

«*Cennet yurdundan kovulmuş olan kederli İblis*» (Lermontov, 2017, с. 31).

«*Печальный Демон, дух изгнания*» (Лермонтов, 2014, с. 391).

Данное предложение – перевод первой строки в исходном тексте. А фразу Лебедевой можно объяснить подробно при помощи обратного перевода: «*Печальный Демон, изгнанный из идиллической родины*». В этом описании прилагательное «идиллический» (или «небесный») употребляется, для того чтобы сохранить духовную окраску подлинника. Именно на этом основании родина, считающаяся священной как для турецкого народа, так и для русского, выражена через аналогию, символизируя небесную родину.

Комментарий к демонизму в книге «Лермонтовская энциклопедия» также поддерживает эту точку зрения. По словам исследователей, демонический герой постоянно обращается к своим «лучшим годам» и восстановлением первоначальной идиллии является острое желание героя (Песков - Турбин, 1981, с. 138). Однако герой, который не может вернуться на родину, через некоторое время возненавидит этот рай. В данном контексте, в письме к В. П. Боткину от 17 Марта 1842 года известный русский критик В. Г. Белинский определяет «полет демона» как «с небом гордую вражду» (Белинский, 1956, с. 84).

Во-вторых, метод ретроспекции входит в число характерных особенностей данного перевода. Таким образом и сам главный герой поднимает свои прошлые воспоминания, и читатель возвращается к первым строкам исходного текста в дальнейших частях. Лебедева сама добавляет краткое «Заключение» в конце произведения, которое она перевела прозаическим переводом. В последней части перевода, Лебедева снова возвращается к первым строкам произведения, используя технику ретроспекции:

«*Bir taraftan nice ahenksiz seslerin uzayan yankısı, diğer taraftan da kervanların uzaktan uzağa gelen çanları işitiliyordu*» (Lermontov, 2018, с. 67).

«*И голосов нестройный гул / Теряется, и караваны / Идут звеня издалека*» (Лермонтов, 2014, с. 422).

Понятие «караван» не раз встречается как в оригинальном тексте, так и в тексте перевода и придает тексту особый колорит, благодаря тому, что слово вызывает образ, принадлежащий восточной культуре. С помощью этого образа в переводных текстах сохраняется своеобразие описаний, сделанных Лермонтовым, навеянных впечатлениями от Кавказа. Стоит добавить, что Лебедева употребляет слово «караван» при переводе в его прямом первичном значении, поскольку в турецком языке есть прямое соответствие «*kervan*». Слова «караван» и «*kervan*» являются схожими по форме и представляют

одинаковые понятия. Таким образом Лебедевой удалось сохранить в переводе образную систему оригинала.

Оценивая русскую литературу в восприятии тюркоязычного читателя, Хабибуллина, современный филолог, обращает внимание на особенности психологии восточного человека и некоторые параллели между художественным мышлением Лермонтова и традициями восточной литературы. Указанные сходства, по ее словам, дают более глубокое представление о том, почему его произведения свободно входили в тюркоязычный художественный контекст и воспринимались многими поэтами и переводчиками в свете традиций «своей», а не «чужой» культуры и языка (Хабибуллина, 2014, с. 200). Следы этого принятия можно обнаружить при изучении перевода рассмотренного выше слова «караван».

А третьей особенностью перевода, очевидно, является применение метода доместикиции, лежащего в основе данного исследования. Доместикиция используется в основном при переводе религиозных образов и является одной из лингвистических особенностей лебедевского перевода. В некоторых предложениях в переведенном тексте вместо слова «Tanrı» [Бог] выбрано выражение «Cenab-ı Hak» [Джанаб-и Хак], что отражает универсальность этой ценности, а культурная адаптация, ориентированная на религию, усилена, в частности, понятием «Cenab-ı Hak». Такие фразы в тексте перевода встречаются многократно:

«*Ancak Cenab-ı Hak unutturmadı*» (Lermontov, 2018, с. 36).

«*Забывать? – забвенья не дал Бог*» (Лермонтов, 2014, с. 396).

«*Bakışlarının ilişmediği kızlardan ziyade Cenab-ı Hak nezdinde daha kıymetli miyim?*» (Lermontov, 2018, с. 59).

«*Ужели небу я дороже / Всех, не замеченных тобой?*» (Лермонтов, 2014, с. 413).

«*Cenab-ı Hak ile barışmayı, sevgiyi, ibadeti, inanmanın faziletlerini arzu ediyorum*» (Lermontov, 2018, с. 60).

«*Хочу я с небом примириться, / Хочу любить, хочу молиться, / Хочу я веровать добру*» (Лермонтов, 2014, с. 414).

«*Tamara'nun suçlu ruhu meleğin göğsüne öyle bir sıkıştı ki şu sıkıntı anında korku ve dehşetini ancak Cenab-ı Hak'a dua ederek ve yardım dileyerek yok etmeye çalışıyordu*» (Lermontov, 2018, с. 64).

«*К груди хранительной прижалась, / Молитвой ужас заглуша, / Тамары грешная душа*» (Лермонтов, 2014, с. 420).

В приведенных выше примерах Лебедева заменяет религиозное словосочетание из исходного текста более ограниченным понятием, имеющим более конкретное содержание. А в приведенном ниже примере Лебедева использует рядом два разных религиозных элемента, рассказывая об эпизоде, в котором Тамара, потерявшая жениха, твердо решает уйти в монастырь. В упомянутом отрывке произведения выражение «Бог Всемогущий», принадлежащее исламскому миру, и слово «монастырь», свойственное христианской традиции, включены в одно предложение. Хотя Лебедева использует прием доместикиции при переводе слова «Бог», она также не опускает в своем переводе понятие «монастырь»:

«*Dünya ve dünyanın içindekileri terk ederek bir manastırda Cenab-ı Hakk'ın son ilahi himâyesine sığınarak çilesini doldurma yolunu tercih eyledi*» (Lermontov, 2018, с. 45).

«*Отдай в священную обитель / Дочь безрассудную свою, / Там защитит меня Спаситель / Пред ним тоску мою пролью*» (Лермонтов, 2014, с. 402).

Продолжая анализ данного предложения, следует уточнить, что «Джанаб-и Хак» в арабском языке означает «Всевышний Творец» или «Великий Аллах». Можно объяснять их употребление как результат языкового контакта, поскольку османско-турецкий язык является адаптацией персидско-арабского алфавита, который использовался до принятия латинского алфавита в 1928 году. Таким образом можно было подчеркнуть, что Лебедева предпочитает использовать в переводе «Cenab-ı Hakk» вместо слова «Бог», и ее выбор в данном случае был осознанным. По этой причине более универсальное и общее выражение «Yüce yaratıcı» [Высший творец] упомянуто только в одном случае:

«*Yüce yaratıcı onların hayat ışıklarını mükemmel bir esirden yarattı*» (Lermontov, 2018, с. 65).

«*Творец из лучшего эфира / Соткал живые струны их*» (Лермонтов, 2014, с. 421).

В приведенных ниже примерах вместо «неба» предпочтительно определение «высшего царства» с исламским акцентом. Понятие «Бог» в исламской культуре также выражается как «Владыка миров». Вместо неба она пользовалась символом возвышенных царств, которое в исламской вере относится к божественному. Кроме того, следует обращать внимание на употребление слова «yüce» [возвышенный], обозначающего силу, мощь или могущество Бога. Используя приведенный выше пример, в турецкой версии трижды встречается слово «yüce» в качестве сакрального понятия:

«*[H]âsılı nihayet parlak ay sana gizlice göz atmak için dağların üstünden çehresini gösterdiğinde ben yüce âlemlerden uçup yanına geleceğim*» (Lermontov, 2018, с. 43).

«*Лишь только месяц золотой / Из-за горы тихонько встанет / И на тебя украдкой взглянет, – / К тебе я стану прилетать*» (Лермонтов, 2014, с. 401).

«*Senin sevda ve aşk örtünle süslenerek Allah'ın yüce makamına kendimi yeni bir melek gibi, yeni bir şaşaa içinde takdim edebilirim*» (Lermontov, 2018, с. 53).

«*Твоей любви святым покровом / Одетый, я предстал бы там, / Как новый ангел в блеске новом*» (Лермонтов, 2014, с. 409).

В тексте перевода значительный интерес вызывают восклицательные предложения. В одном случае, используются фразы «İmdatıma yetiş Yarabbi!» [Господи, приди на помощь мне!], а в другом «Ey Allah'im!» [О, боже мой!] в качестве аналогов выражений «Творец» и «Бог», под влиянием разговорного языка. Поэтому здесь, без сомнения, следует принимать во внимание тезис Венути о доместикации. В данном случае, читатели особенно воспринимают эти строки как оригинал текста, поскольку в обоих случаях переводчик употребляет фразы живого народного языка:

«*İmdatıma yetiş Yarabbi! Heyhat! İbadete de güç yetiremiyorum*» (Lermontov, 2018, с. 54).

«*Творец... Увы! я не могу / Молиться...*» (Лермонтов, 2014, с. 409).

«*Ey Allah'im!*» (Lermontov, 2018, с. 58).

«А Бог!» (Лермонтов, 2014, с. 412).

В общем, обращает на себя внимание тот факт, что Лебедева пользуется некоторыми понятиями, характерными для исламской веры, указывая обязанность, возложенную Богом на слуг Своих. Один из них – «Allah'a yakarmak» [призыв к Богу], а другой – «Allah korkusu» [страх Божий]. Возможность вдаваться в такие подробности объясняется тем, что Лебедева, наблюдая глазами востоковеда, глубоко знает османскую общественную и религиозную культуру:

«[B]ir taraftan müezzinler müminleri Allah'a yakarmaya ve niyaz etmeye davet ediyorlar ve diğer taraftan çanların düzenli çınlamaları kilise sakinlerini sabahın sessizlik vakti içinde uyukudan uyandırıyor» (Lermontov, 2018, с. 46).

«И, обращаясь на восток, / Зовут к молитве муэцины, / И звучный колокола глас / Дрожит, обитель пробуждая» (Лермонтов, 2014, с. 404).

«Hatta bir aralık Allah korkusuna mağlup olarak bozguncu niyetini terk eder gibi oldu» (Lermontov, 2018, с. 48).

«И была минута, / Когда казался он готов / Оставить умысел жестокой» (Лермонтов, 2014, с. 406).

В следующем случае, как результат доместикации, определенное понятие, сыгравшее большую роль в мировоззрении ислама, подчеркивается через прилагательное «hayırlı». Часто употребляемое в турецком языке слово «hayır» [благо, добро] имеет широкое и глубокое значение, и помимо этого оно имеет религиозный подтекст. В тексте перевода производное прилагательное «hayırlı» [делающий добро, полезный, приносящий пользу] предпочтительно в этом контексте. Ясно, что переводчик кратко резюмирует все написанное ниже:

«Hayırlı hissiyatlar artık onun karanlık kalbinden tamamen silinmişti» (Lermontov, 2018, с. 36).

«Злой дух коварно усмехнулся; / Зарделся ревностию взгляд; / И вновь в душе его проснулся / Старинной ненависти яд» (Лермонтов, 2014, с. 407).

Перевод крылатого небесного существа «херувим» – еще один любопытный пример, отражающий лебедевское понимание перевода, обнаруживается в тексте. Проведем сравнительный анализ для выявления различных особенностей этого понимания. Как видно из приведенных ниже примеров, слово «херувим», что означает архангел, по-разному выражено в текстах других переводчиков поэмы «Демон». Приведем таблицу перевода небесного существа «херувим» в текстах перевода по сравнению с текстом подлинника:

исходный текст	текст перевода (1)	текст перевода (2)	текст перевода (3)	текст перевода (4)
(Лермонтов)	(Lebedeva)	(Behramoğlu)	(Yükseler)	(Johnston)
чистый херувим	nur saçan bir melek	temiz baş melek	Kerrubi	pure cherubim
	[сияющий ангел]	[чистый архангел]	[херувим]	[чистый херувим]

Таблица 1. Сравнение перевода слова «херувим» в разных текстах перевода.

В первом случае понятие «херувим», использованное Лермонтовым (2014, с. 391) в тексте оригинала, переведено Лебедевой на турецкий язык в форме «nur saçan bir melek» [сияющий ангел], выражающей понятие исходного текста (Lermontov, 2018, с. 34). Слово «nur», имеющее арабское происхождение и употребляемое также в турецком языке, означает свет, но под этим словом понимается не обычный свет, а священное сияние, распространяющееся вокруг. В следующем случае выдающийся поэт и переводчик Бехрамоглу, объясняя образ читателю, выбирает выражение «temiz baş melek», обозначающее чистого архангела (Lermontov, 2019, с. 67). Примечательно, что в третьем примере переводчик Юкселер, сохраняет для читателя специфику оригинала, и для этого он предпочитает слово «kerubi» [херувим] так же, как в исходном тексте. Иными словами, при передаче образа сохранена как форма, так и его содержание (Lermontov, 2014, с. 73). И, наконец, в последнем случае, всемирно известный английский поэт и переводчик русской поэзии Джонстон, как и Бехрамоглу, предпочитает английское выражение «pure cherubim», означающее чистый архангел (Lermontov, 1983, с. 107). Перевод Джонстона достаточно близок к исходному тексту, поскольку «херувим» выражается одним и тем же словом на английском и русском языках.

Сравнение с русским подлинником показывает, что в турецких переводах здесь, переводчики используют различные способы интерпретации рассматриваемого понятия. Но, как правило, перевод, выполненный Лебедевой выделяется среди других тем, что она решает передать читателю духовное ощущение текста через культурную адаптацию. По большому счету, перевод понятия «херувим» как «nur saçan bir melek», надо признать, вырывает слово из христианского контекста и в какой-то мере подтверждает теорию Венути.

Еще раз следует категорически подчеркнуть, что в своих переводах Лебедева не стремится противоречить национальным или религиозным ценностям общества и считает правильным действовать в соответствии с мировоззрением культуры языка перевода. По этому вопросу Венути утверждает, что переводчик мог выбрать метод доместикации в соответствии с политическими и культурными реалиями периода, в котором он жил. Другими словами, у переводчика есть определенные цели и обязательства по использованию этой стратегии (Venuti, 1998, с. 240).

Точность этого утверждения не вызывает сомнения и совершенно очевидно, что выводы исследователя турецкой литературы Караджа также подтверждают гипотезу Венути. По мнению исследователя, ранние переводы с русского на турецкий не выполнялись систематически и структурно, а скорее зависели от индивидуального выбора переводчиков, также от социальных, политических и культурных обстоятельств того периода. Систематический и планомерный подход к переводу появился только в республиканскую эпоху, особенно после 1940 года (Karaca, 2015, с. 91-92).

Как видно из рассмотренных примеров, Ольга Лебедева переводит текст в соответствии с культурными ценностями читателя, принадлежащего к культуре того языка, на который делается перевод, при этом изменяя некоторые слова и понятия. Таким образом, «прозрачность» предполагает *«такой эффект от перевода, чтобы читателю казалось, что оригинал и был написан именно на этом принимающем языке в соответствии с его грамматикой, синтаксисом и идиоматикой»* (Костикова, 2010, с. 45). Кроме того, следует

учитывать, что Лебедева использует различные переводческие комментарии, чтобы минимизировать чужеродность подлинника. Метод доместикации, которым воспользовалась Лебедева, обеспечивает ей возможность предоставить читателю свою интерпретацию текста оригинала. Наряду с доместикацией она применяет такие способы, как культурная адаптация для более беглого чтения переведенного текста.

Заключение

Перевод Ольги Лебедевой опубликован под названием «Lermontov'un İblis Şiirinin Romanı» [Поэтический роман Лермонтова «Демон»] – это свободный или вольный перевод, выполненный в соответствии с религиозными ценностями культуры языка перевода в определенный период времени. Таким образом, поэма Лермонтова получила широкую известность у турецких читателей благодаря тому, что ее перевод был адаптирован к религиозно-культурным кодам османского периода. В этом контексте можно выделить следующие причины, по которым Лебедева предпочитает применять метод доместикации:

- ❖ Главной целью Лебедевой было, без сомнения, адаптировать данное произведение к культурной жизни Османской империи, которой она глубоко восхищалась в качестве востоковеда.
- ❖ Другой целью Лебедевой было не противоречить мировоззрению и духовному образу жизни того периода, что выразилось в реализации переводческих стратегий.
- ❖ Лебедева, получившая хорошее образование в области востоковедения, тщательно проанализировала культурную динамику османско-турецкого общества.
- ❖ Лебедева также хотела глубже понять литературную среду в Османской империи, в которой она обменивалась идеями по поводу сравнения восточной и западной цивилизаций.
- ❖ По мере совершенствования турецкого языка Лебедева стремилась поделиться своими обширными знаниями языка перевода посредством культурной адаптации.
- ❖ У нее была возможность передать средствами доместикации свое видение и понимание исходного текста.
- ❖ В конечном итоге самой важной целью и, как видно, успешным исходом переводческой деятельности Лебедевой было служить мостом между культурами и ознакомить широкие круги читателей с выдающимися произведениями русской литературы.

Согласно Венути, переводчик, который переводит текст с помощью стратегии форенизации/отчуждения, пользуясь его терминологией, «видим», а переводчик, который переводит с помощью доместикации, «невидим». Однако проведенный анализ показывает, что в переводе Лебедевой, она тщательно и целенаправленно представлена читателю на каждом этапе стадии публикации произведения. При поддержке издателя и литературных кругов того времени Лебедева все еще предпочитала использовать метод доместикации, чтобы продемонстрировать свой талант. Вряд ли следует сомневаться в том, что переводчик обращал внимание на духовные переживания читателя, жившего в то время. В этом контексте следует отметить, что данный перевод выполнен в обществе, которое с осторожностью пытается модернизироваться, но остается консервативным в силу политической и социальной конъюнктуры.

Перевод, выполненный Лебедевой, до сих пор включает в себе некоторое новшество для читателя. Для того чтобы лучше понять это явление в дополнение к культурной адаптации следует также принимать во внимание более архаичный или ностальгический резонанс, который вызывает османская лексика для современного тюркоязычного читателя. Кроме того, использование доместикации ни в коей мере не является свидетельством смысловых потерь (учитывая условия того времени) при переводе, выполненном Лебедевой, поскольку в турецкой версии полностью сохраняется не только сюжетная линия, но и эмоциональный контекст лермонтовского ощущения. Также стоит упомянуть о высокой художественной и творческой ценности перевода Лебедевой. По этим причинам читатель слышит талантливый голос Лебедевой, отражающий дух времени, несмотря на применение стратегии доместикации.

OLGA LEBEDEVA'NIN ÇEVİRİLERİNDE DİNÎ MOTİFLERİN YERLİLEŞTİRİLMESİ (M. YU. LERMONTOV'UN *İBLİS* ESERİNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ ÖRNEĞİNDE)

Özet

Bu makalede, Rus kadın oryantalistlerin öncüsü sayılan Olga Sergejevna Lebedeva'nın uyguladığı çeviri stratejileri, kültürlerarası iletişimin bir yolu olarak yerleştirme metodu bağlamında incelenmektedir. Makalenin amacı kültürel değerlerin, sembollerin ve normların yerleştirme sürecindeki yerini ve rolünü analiz etmektir. Bu amaçla makalede, öncelikle Amerikalı çevirmen, teorisyen ve çeviri tarihçisi Lawrence Venuti'nin yerleştirme yönteminin eksikliklerine dair hipotezleri tartışılmaktadır. Makalede, M. Yu. Lermontov'un *İblis* [Demon] adlı manzumesinin çevirisi incelenmekte ve dinî motiflerin hedef dile çevirilerinin ayrıntılı bir analizine yer verilmekte; kaynak ve hedef metinlerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi yoluyla Lebedeva'nın çeviri anlayışının temel nitelikleri vurgulanmaktadır. Ortaya konulan özellikler, çevirmenin erek metnin -Venuti'nin terminolojisiyle- "saydamlığında" oynadığı rolün fark edilmesini mümkün kılmaktadır. Elde edilen verilerden hareketle makalenin sonuç bölümünde, dönemin siyasi, sosyal ve dinî koşullarının çeviri kararlarının alınmasında oynadığı role ilişkin görüşlere yer verilmektedir. Sonuçlar, ilk kadın şarkiyatçılardan Lebedeva'nın, Osmanlı-Türk toplumunun dinamiklerini başarıyla gözlemlediğini ve yerleştirme stratejisini bilinçli bir şekilde kullanarak hedef kültürün yaşam tarzı ve geleneklerine dair derinlikli bilgisini okuyucuya sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Olga Lebedeva, Lermontov, Demon, yerleştirme, çevirmenin görünmezliği.

Extended Abstract

Domestication is one of the functional cultural adaptation methods used to overcome translation barriers and difficulties between source and target languages. Through the method of domestication, a text can be translated in accordance with the specifics of culture, lifestyle, spiritual values, and the mentality of the target language. American translator and translation theorist Lawrence Venuti discusses domestication as a controversial translation strategy in his book *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Venuti argues that domestication determines how much a translation assimilates a foreign text. According to him, the more transparent the text, the more invisible the translator will be as a result of domestication.

This article argues that, despite Venuti's critique of the "invisibility" of the translator, M. Y. Lermontov's *Demon* translated by Russian orientalist Olga Sergeevna Lebedeva into Turkish is characterized not by its "transparency", but by its originality. Given the political climate of the 19th-century Ottoman Empire, it may be claimed that Lebedeva effectively uses domestication to build a bridge between people, countries, and cultures. It should come as no surprise that Venuti and many other translation theorists have different perspectives on the issue of loss in translation due to domestication. In this context, it would not be wrong to think that Lebedeva chooses this technique to highlight her fluency in the target language and deep knowledge of the Ottoman Turkish reality of the time.

Lebedeva is considered as an important figure not only for Russian intelligentsia but also for Turkish readers thanks to her translations of 19th-century classics. Based on historical data about Lebedeva, it can be concluded that a positive impression is reflected in Turkish scientific literature and newspaper articles, and the creative ties she established between Turkish and Russian literary circles are highly appreciated. *Lermontov'un İblis Şiirinin Romanı* [A Prose Translation of Lermontov's *Demon*] is one of the Lebedeva's free translations that is in line with the religious values and cultural norms of the target language. Thus, Lermontov's poem, adapted to the religious and cultural codes of the Ottoman era, is widely appreciated by Turkish readers. In this context, the main reasons why Lebedeva prefers to use the domestication method allow us to consider her translation successful and the following conclusions can be drawn from the present case:

Lebedeva's main goal was, undoubtedly, to adapt *Demon* to the cultural life of the Ottoman Empire, for which she deeply admired as an orientalist. Another goal of Lebedeva was to be consistent with the worldview and spiritual way of life of the time through the concepts she preferred to use in her translations. Known for her excellent education as an orientalist, Lebedeva carefully analyzed the cultural dynamics of Ottoman Turkish society. Lebedeva also wanted to join the literary circles in the Ottoman Empire, where she exchanged ideas about Eastern and Western civilizations. As her Turkish skills improved, Lebedeva sought to share her extensive knowledge of the target language and culture through adaptation. She had the opportunity to convey her vision and understanding of the source culture by means of prose translation. Ultimately, the most important goal and, apparently, a successful outcome of Lebedeva's translation activities was to serve as a bridge between cultures and to acquaint a wide audience with outstanding masterpieces of Russian literature.

Despite Venuti's theory of invisibility, the analysis shows that Lebedeva was carefully and purposefully presented to the reader at every stage of the publication process. With the support of her publisher and the literary authorities of the time, Lebedeva preferred to use domestication to show her talent. There can hardly be any doubt that Lebedeva as a translator paid attention to the spiritual experiences of the reader in Ottoman society. In this context, it should be remembered that Lermontov's *Demon* was translated in 1891, when society was trying to modernize with caution but remained conservative due to political and social conditions.

Today, the reader will still find some novelty in Lebedeva's adaptation. In order to better understand this phenomenon, one should consider the relatively archaic or nostalgic resonance of the Ottoman vocabulary for contemporary Turkish readers. Certainly, the Turkish translation fully preserves the plot and the emotional context of Lermontov's poem. Given the challenging circumstances of the time, the use of domestication in Lebedeva's translation does not indicate an

enormous loss of original textual meaning. The high level of creative and inventive value of Lebedeva's translation is also noteworthy. Despite the use of domestication techniques, the reader can easily recognize Lebedeva's gifted voice and how she captures the zeitgeist in the translations.

Литература

- Аношкина, В. Н. (2014). Демон. И. А. Киселева (ред. и сост.). *М. Ю. Лермонтов. Энциклопедический словарь*. (с. 114-118). Москва: Индрик.
- Белинский, В. Г. (1956). *Полное собрание сочинений. Письма (1841-1848)*. Москва: Издательство Академии наук СССР.
- Костикова, О. И. (2010). Переводческая критика: «Прозрачность» vs «Зеркальность». *Вестник Московского университета. Теория перевода*, (3), 41-54.
- Лермонтов, М. Ю. (2014). *Собрание сочинений. Поэмы (1828-1841)*. СПб.: Издательство «Пушкинский Дом».
- Олджай, Т. (2016). Посланница русской культуры (из интервью Алексея Макеева). *Русский мир*, 3, 10-15.
- Песков, А. М. - Турбин В. Н. (1981). Демонизм. *Лермонтовская энциклопедия*. (с. 137-138). Москва: Советская Энциклопедия.
- Хабибуллина, А. З. (2014). Особенности восприятия и переводов произведений М. Ю. Лермонтова в тюркоязычных литературах России (к вопросу о междисциплинарном диалоге). *Филология и культура*, 2 (36), 197-201.
- Эйхенбаум, Б. М. (2013). Лермонтов как историко-литературная проблема. *М. Ю. Лермонтов*. (с. 725-754). СПб.: РХГИ.
- Akün, Ö. F. (1996). Gülnar Hanım. *TDV İslâm Ansiklopedisi 14*. (s. 243-248). İstanbul: TDV Yayınları.
- Argunşah, H. (2016). *Kadın ve Edebiyat. Babasının Kızı Olmak*. İstanbul: Kesit.
- Karaca, İ. (2013). Ahmet Mithat Efendi ve Madam Gülnar. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 46 (46), 55-72.
- Karaca, İ. (2015). On The Translations from Russian in Post-Tanzimat Era. *Journal of Turkish Language and Literature*, 51 (51), 79-93.
- Lermontov, M. Yu. (1983). Demon. C. Johnston. (Trans.). *Narrative Poems by Alexander Pushkin and Mikhail Lermontov*. (pp. 107-144). New York: Random House.
- Lermontov, M. Yu. (2014). İblis. K. Yükseler. (Haz. ve Çev.) *Lermontov. Profil*. (s. 72-112). İstanbul: Yapı Kredi.
- Lermontov, M. Yu. (2018). İblis. Madam Gülnar. (Çev.). *Lermontov'un İblis Şiirinin Romanı*. Semih Doğan (Haz.). İstanbul: Büyüyen Ay.
- Lermontov, M. Yu. (2019). İblis. A. Behramoğlu. (Çev.). *Hançer. Seçme Şiir ve Manzumeler*. (s. 67-109). İstanbul: İş Bankası.

- Olcaý, T. (2017). Olga Lebedeva (Madame Gülnar): A Russian Orientalist and Translator Enchants the Ottomans. *Slovo*, 29 (2), 40-71.
- Venuti, L. (1995). *Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- Venuti, L. (1998). Strategies of Translation. M. Baker. (Ed.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. (pp. 240-244). London and New York: Routledge.

References

- Akün, Ö. F. (1996). Gülnar Hanım. *TDV İslâm Ansiklopedisi 14*. (s. 243-248). İstanbul: TDV Yayınları.
- Anoşkina, V. N. (2014). Demon. İ. A. Kiseleva (red. i sost.). *M. Yu. Lermontov. Entsiklopediçeskiy slovar'*. (s. 114-118). Moskva: İndrik.
- Argunşah, H. (2016). *Kadın ve Edebiyat. Babasının Kızı Olmak*. İstanbul: Kesit.
- Belinskiy, V. G. (1956). *Polnoye sobraniye soçineniy. Pis'ma (1841-1848)*. Moskva: İzdatel'stvo Akademii nauk SSSR.
- Eyhenbaum, B. M. (2013). Lermontov kak istoriko-literaturnaya problema. *M. Yu. Lermontov*. (c. 725-754). SPb.: RKHGI.
- Habibullina, A. Z. (2014). Osobennosti vospriyatiya i perevodov proizvedeniy M. Yu. Lermontova v tyurkoyazyçnih literaturah Rossii (k voprosu o mejliteraturnom dialoge). *Filologiya i kul'tura*, 2 (36), 197-201.
- Karaca, İ. (2013). Ahmet Mithat Efendi ve Madam Gülnar. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 46 (46), 55-72.
- Karaca, İ. (2015). On The Translations from Russian in Post-Tanzimat Era. *Journal of Turkish Language and Literature*, 51 (51), 79-93.
- Kostikova, O. İ. (2010). Perevodçeskaya kritika: «Prozračnost'» vs «Zerkal'nost'». *Vestnik Moskovskogo universiteta. Teoriya perevoda*, (3), 41-54.
- Lermontov, M. Yu. (1983). Demon. C. Johnston. (Trans.). *Narrative Poems by Alexander Pushkin and Mikhail Lermontov*. (pp. 107-144). New York: Random House.
- Lermontov, M. Yu. (2014a). *Sobraniye soçineniy. Poemi (1828-1841)*. SPb.: İzdatel'stvo «Puşkinskiy Dom».
- Lermontov, M. Yu. (2014b). İblis. K. Yükseler. (Haz. ve Çev.) *Lermontov. Profil*. (s. 72-112). İstanbul: Yapı Kredi.
- Lermontov, M. Yu. (2018). İblis. Madam Gülnar. (Çev.). *Lermontov'un İblis Şiirinin Romanı*. Semih Doğan (Haz.). İstanbul: Büyüyen Ay.
- Lermontov, M. Yu. (2019). İblis. A. Behramoğlu. (Çev.). *Hançer. Seçme Şiir ve Manzumeler*. (s. 67-109). İstanbul: İş Bankası.
- Olcaý, T. (2017). Olga Lebedeva (Madame Gülnar): A Russian Orientalist and Translator Enchants the Ottomans. *Slovo*, 29 (2), 40-71.

- Oldjay, T. (2016). Poslannitsa russkoy kul'turu (iz interv'yu Alekseya Makeyeva). *Russkiy mir*, 3, 10-15.
- Peskov, A. M. - Turbin V. N. (1981). Demonizm. *Lermontovskaya entsiklopediya*. (s. 137-138). Moskva: Sovetskaya Entsiklopediya.
- Venuti, L. (1995). *Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- Venuti, L. (1998). Strategies of Translation. M. Baker. (Ed.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. (pp. 240-244). London and New York: Routledge.

Ethical Statement/Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0

Ömer ARSLAN^{*}

SELİSÎ'NİN MUAMMA RİSALESİ VE MUAMMEYATI

ÖZET

Ravza-i Evliyâ adlı vefeyatnâmesi ile ünlü XVII. yüzyıl müellifi Bursalı Baldırzâde Mehmed Efendi, Selîsî mahlasıyla şiirler de yazmıştır. Selîsî'nin, bu çalışmaya konu olan, tamiye yani muammada isim gizleme usullerine dair muhtasar risalesi ve muamma manzumeleri, devrin bir başka Bursalı şairi Ni'metî'nin, bugün Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesine taşınan Giresun İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 28 HK 3647 numarasıyla bulunan muamma mecmuasında kayıtlıdır. *Der Teşbihât-ı Mu'ammâi* başlıklı risale, dört temel tamiye başlığına dair örnekli açıklamaları içeren, muamma uygulamasına yönelik kısa bir metindir. Muamma risalesinin yanı sıra mecmuada Selîsî'nin kırk yedi farklı isme yazılmış, altmış muamma manzumesi yer almaktadır. Bunlardan beşinin çözüm yolu mısra altında ve sayfa kenarında verilmiştir. Çözümü açıklanmamış birçok muammanın da çözümüne dair ipuçları kırmızı mürekkeple işaretlenmiştir. Bu çalışmada muamma türüne dair bir girişten sonra Selîsî'nin hayatı ve eserlerine değinilmiş, söz konusu risale ve muammaların yer aldığı mecmua tanıtılmış, Selîsî'nin muamma risalesinin içeriği, muammeyatında yer alan manzumelerin biçim-içerik özellikleri, tamiye usulleri ve çözüm yolları incelenmiş olup *Der Teşbihât-ı Mu'ammâi* ile muammeyatın transkripsiyonlu çevirisi ve diliçi çevirisi sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Muamma, tamiye, ebced hesabı, şifre yazı, XVII. yüzyıl Türk edebiyatı, Baldırzâde Selîsî

SELİSÎ'S TREATISE ON MUAMMA AND MUAMMA POEMS

ABSTRACT

One of the 17th-century authors, Baldırzâde Mehmed Efendi from Bursa, who is famous for his *Ravza-i Evliyâ*, also wrote poems under the pseudonym Selîsî. The subject of this study, Selîsî's treatise on encryption methods and his muamma (enigmatic) poems are in a manuscript registered under catalog number 28 HK 3647 in the Süleymaniye Manuscripts Library. The treatise titled *Der Teşbihât-ı Mu'ammâi* is a short text that serves as a practical guide to the muamma genre, containing exemplary explanations of four basic encryption procedures. In addition to this treatise, there are sixty muammas written by Selîsî for forty-seven different names. The decryption methods for the five muammas are given under the verse and in the margin of the page. In addition to the decryption methods, clues to the solution of many muammas are marked with red ink. In this study, after an introduction to the muamma genre, Selîsî's life and works are briefly reviewed, and the manuscript containing the aforementioned treatise and muammas is introduced. Then, the subject of Selîsî's muamma treatise, the form and content features of his muamma verses, his encryption methods and solutions are examined, transcribed, and intralingual translation of the muammas and *Der Teşbihât-ı Mu'ammâi* were presented.

Keywords: Muamma, encryption, abjad, enigmatology, XVIIth century Turkish literature, Baldırzâde Selîsî.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul / Türkiye. E-posta: omer.arslan@istanbul.edu.tr

Giriş

“Şiirde remiz, ima veya işaret yoluyla dolaylı şekilde bir isme delâlet eden söz,” şeklinde tanımlanan muammanın (Saraç, 2005, s. 322), Osmanlı sahası Türk edebiyatında ilk örnekleri XV. yüzyılda verilmiştir (Çelebioğlu, 1999, s. 258; Yavuz, 2007, s. 363). Muamma, bir tür olarak XVI. yüzyılda Emrî ve Kınalızâde Alî Çelebi'nin Mîr Hüseyin Nişâbüri'nin muammaya dair risalesini istinsah ve tetkik ederek tamiye usullerini öğrenmeleri ve bizzat muammalar yazarak çevrelerindeki şairleri muammacılığa teşvikleriyle rağbet görmeye başlamıştır (Saraç, 1997, s. 303).

Türe dair eserleri, muammalar yani içerisine isimler gizlenmiş manzumeler ve bu isimlerin ne şekilde gizlenip, nasıl ortaya çıkarılacağına dair tamiye usullerini açıklayan risaleler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Bu iki kolda verilmiş eserler ilk örneklerinden itibaren ilgi çekmiş, hatta Mu‘ammâyî'nin *Muamma Risalesi* (Saraç, 1997, s. 307) ve Nihânî'nin I. Selim'e sunduğu ve her beyti sultan adına bir muamma olan kasidesi takdir edilmiş, padişahlar katında ihsan görmüştür (Yavuz, 1998, s. 1). Muammalar ve risalelerin yanında muammacılıkla ünlü şairlerin muammalarının şerhi de türe dair literatürde dikkat çekmektedir.¹ Muammalara ve tamiye usullerinin anlatımına, farklı alanlardaki eserler içinde de rastlanmaktadır; belagat kitaplarındaki müstakil muamma bapları bu duruma örnektir (Kaçar, 2020, s. 66).

Lugat, belagat, ebced gibi birçok fenni bir araya getiren bu eklektik şiir pratiği, tezkirecilerce “fenn-i muamma” olarak adlandırılmış ve usul bakımından lügaz ile manzum tarihe yakın görülmüştür. Muamma türünün kaideye bağlı tek bir nazım biçimi olmamakla birlikte en fazla, beyit nazım birimi ve müfret biçimi tercih edilmiştir; ancak kıta gibi farklı nazım biçimleriyle yazılmış örneklere de rastlamak mümkündür.² Divan tertibi içerisinde muammalar genellikle bütün manzumelerin sonunda yer almaktadır. Muammeyatlar, yani belirli bir şairin bütün muammalarının bir araya getirilmesinden müteşekkil derlemeler, divanların yanı sıra mecmualarda da yer almaktadır.

Manzumen yazılmış muammaların biçimsel ortak özelliği, gizlenen ismin ilgili beyte başlık olarak yazılmasıdır; isimlerin yanında unvan ve lakapların başlığa yazıldığı, nadir de olsa isim yerine tamiye usulünün başlık yapıldığı örnekler görülmüştür.

Esasen muamma olmayıp farklı tür ve biçimlerde yazıldığı hâlde içerisine isimler gizlenmiş şiirler de mevcuttur. Bu usuller bazen işlevsel bir niyetle, anılmak istenen kişinin adını doğrudan söylememek için de tercih edilmektedir; bu kapsamdaki örneklere şehrengizlerde rastlanmaktadır.³ İsim haricindeki kelimeler de şiirler içerisine tamiye usulleriyle gizlenebilmektedir (Kaya, 2013, ss. 71-114). Bu yöndeki kullanımların yanı sıra, içerisine bir isim gizlenmemesine rağmen tamiye usullerine, harf ve kelime oyunlarına ağırlık vermek yönüyle klasik tarzdan ayrılan şiirleri tarif için tezkireciler “muamma tarzında” ibaresini kullanmışlardır (Arslan, 2022b, s.187).

Muammacı olarak anılan şairlere dair tezkire kayıtları incelendiğinde bunların büyük bir kısmının birbirleriyle tanışıklıkları, alakaları izlenebilmektedir; dolayısıyla muammanın bir muhit uğraşı olduğu söylenebilir. Muamma risalelerindeki usullerin açıklanma tarzları incelendiğinde anlaşılan, muammacılığın bir fen gibi öğretilmesi de muamma muhitlerinin meydana gelmesinde muhtemelen etkili olmuştur. Manzume içine gizlenen ismin ortaya

¹ Belirli bir isme ait muammaların şerhiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Elbir, 2009, s. 89; Yazar, 2011, ss. 679-698; Şahin, 2016, s. 161; Öntürk, 2017, s. 235; Çeçen ve Sağlam, 2019; Kaçar, 2021, s. 473).

² Mensur muamma olarak kabul edilebilecek metinler de bulunmaktadır; Edirne vakasını anlatan 18. yüzyılda yazılmış *Şefiknâme* bu tür metinlere örnektir; bkz. (Koçoğlu, 2016).

³ Bkz. Manisa, İstanbul, Bağdat şehrengizleri (Çelik, 2018, s. 274; Gök, 2016, s. 264; Aydemir, 1999, s. 474).

çıkartılma işlemi, muamma-gûy ve muamma-küşâ olmak üzere iki tarafı gerektirmektedir; dolayısıyla bu muhitlerin yalnızca eğitim odağında toplanmadığı, muamma asmak / muamma halletmek deyimlerinin işaretiyle muammanın bir meclis eğlencesi olarak da kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Muammacının bilgi ve maharetini görmek, muamma çözücülerin birbiriyle rekabetini izlemek üzere türün meraklılarının bir araya geldikleri muamma kahvelerinin bulunması da tespiti desteklemektedir (Koçu, 1947, s. 14).

Şiir ve bilmece meraklılarını bir araya getiren bir eğlenceye dönüşmesi muammanın Osmanlı toplumunda kültür unsuru olarak ne derecede karşılık bulduğunu göstermektedir. Ancak muammanın edebî kıymeti tartışmalı bir mesele olmuştur. Bu durum tezkirecilerin yorumlarından başlayarak modern dönemin edebiyat tarihi araştırmacılarının tespitlerine kadar takip edilebilir. Ferid Kam'ın, Emrî ve Kınalızâde Alî'nin muammacılıktaki rolleri üzerinden türün edebî mahiyeti hakkındaki yorumu şudur: “‘Fenn-i muammâ!’ denilen meşgale-i bî-sûd, ikisinin himmetiyle edebiyatımızda mühim bir mevki tutup şairlerimize muamma namıyla namütenahi yâveler söyletmiştir” (2022, s. 168). Ali Nihad Tarlan ise muammaların ikinci, üçüncü derecedeki şairlerin eserlerinde bulunduğunu kaydeder (1936, s. 3). Klasik Türk şiiri denince ilk akla gelen isimlerden çoğunun divanında muammaların bulunmayışı bu kaydı desteklemektedir. Osmanlı sahasında muammacılıkla anılan belli başlı isimler ve ürünleri şu şekildedir: Emrî (611), Ubeydî (161), Gelibolulu Âlî (271), Nazmî (130), Nâbî (199) (Ayrıntılı döküm için bkz. Saraç, 1997, s. 304-308). Bir başka çalışmada Türk edebiyatında muamma söylemiş belli başlı şairlerin yüzyıllara göre dağılımı aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

XV. yy'da: Mu'in b. Mustafa, Adnî, Mahmud Paşa, Alî Şîr Nevâyî, Cem Sultan, Şibân Hân. XVI. yy.: Bâbü Han, Lâmi'î Çelebi, Abdî, Salih Çelebi, Fuzûlî, Emrî, Kınalızâde Ali Çelebi, Bâkî, Gelibolulu Ali, Muammâyî Alî. XVII. yy.: Hâşimî, Gaybî, Nedîm-i Kadîm, Konyalı Nâlî, Nâbî. XVIII. yy.: Nahîfî, Münîf Mustafa Efendi, Hâmî-i Âmidî, Neylî, Şeyhülislâm Es'âd, Akkova-zâde Hâtem, Haşmet, Fitnat Hanım, Sünbülzâde Vehbî. XIX. yy.: Aynî, Namık Kemal (Bilkan, 2000, s. 27).

Bu listeler muammacılık alanında yapılacak araştırmalar sonucunda keşfedilecek yeni isimlerle genişleyecektir. XVII. yüzyılın muammacılarından Selîsî bu isimlerden biridir. Elinizdeki çalışmaya konu olan metinlerin yer aldığı mecmuanın derleyicisi olan Ni'metî'nin kendisi gibi Bursa'lı şairlerin muammalarına yer vermesi ve Selîsî'nin risalesinin sonuna düştüğü kayıta, metni Bursa'daki Abdülmümin Köşkü'nde istinsah ettiğini ifade etmesi, o dönemde Bursa'da da bir muamma muhitinin meydana gelmiş olduğuna dair önemli işaretlerdendir. Muamma türüne dair araştırmalara katkı sağlamak amacıyla yapılmış bu çalışmanın odağında, Selîsî Baldırzâde Mehmed Efendi'nin *Der Teşbihât-ı Mu'ammâ* başlıklı muamma risalesi ve muammeyatı bulunmaktadır. Giriş mahiyetindeki bu bölümden sonra Selîsî'nin hayatı ve eserlerine değinilerek söz konusu risale ve muammeyatın bulunduğu mecmuanın içeriği tanıtılacak, risale ve muammeyat biçim-içerik, tamiye usulleri açısından incelenecek, ek olarak söz konusu metinlerin transkripsiyonlu ve diliçi çevirileri ile tıpkıbasımları sunulacaktır.

1. Selîsî Baldırzâde Mehmed Efendi

Tezkirelerde Selîsî mahlası ile kayıtlı iki şair bulunmaktadır. Biri Avârezâde diğeri Baldırzâde künyesini taşıyan iki şair de XVII. yüzyılda Bursa'da yaşamıştır. Bu yazıda ele alınan muammaların ve risalenin içinde bulunduğu mecmuanın derleyicisi olan Bursalı Nakîbzâde Ni'metî, ilgili metinlerin başlıklarında şairin Baldırzâde nesebine ve Selîsî mahlasına işaret etmektedir.

Selîsî mahlaslı Baldırzâde Mehmed Efendi'nin doğum tarihi, aileye ait bir mecmuada 18 Şevval 975/16 Nisan 1568 Cuma olarak kayıtlıdır (Büyükkarcı Yılmaz, 2013, s. 567). Selîsî ile ilgili biyografik bilgilere *Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâidi'l-Eş'âr* (Çapan, 2005, s. 269), *Nuhbetü'l-Âsâr li Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr* (Abdulkadiroğlu, 1985, s. 210), *Sicill-i Osmânî* (Mehmed Süreyyâ, 1308-15, C. IV, s. 164), *Osmanlı Müellifleri* (Saraç, 2016, s. 266), adlı kaynaklardan erişmek mümkündür. *Nuhbetü'l-Âsâr fi Ferâ'idi'l-Eş'âr*'da ise "Bursalı" kaydı ile müellifin bir beytine yer verilmiştir (Güzel, 2018, s. 199). Adı geçen kaynakların yanı sıra *Ravza-i Evliyâ* adlı eserinin sonunda müellif kendi hayatını ayrıntılarıyla anlatmıştır. Buradaki kayda göre dedesi Tokatlı Ali Efendi gençlik yıllarında Bursa'ya yerleşmiş bir mutasavvıftır. Babası Mustafa Efendi ise danışmentken Mekke ve Kahire'de bulunmuş daha sonra Bursa'ya dönerek şehrin çeşitli camilerinde imam ve hatiplik yapmıştır. Baldırzâde Mehmed Efendi, tahsilini Bursa'da tamamladığını ve ilk görevine yine bu şehirdeki Molla Fenârî Medresesi'nde başladığını bildirirken eserinin farklı yerlerdeki hâl tercümelerine düştüğü notlardan onun, müderrisliğin yanı sıra mahkeme katipliğinde ve şehirdeki bazı müderrislerin yardımcılığında bulunduğunu da öğrenmekteyiz. Bursa Lala Paşa Medresesi'ndeki görevinden sonra sırasıyla İstanbul Davud Paşa, Bursa Yıldırım ve İstanbul Ayşe Sultan, İstanbul Sahn-ı Seman, Bursa Sultaniye, İstanbul Üsküdar Valide Sultan medreselerinde müderrislik yaptıktan sonra Üsküdar ve Mekke kadılıklarına getirilmiştir. Bu görevinin sonunda emekli olarak Bursa'ya dönünce eğitim faaliyetlerine destek olmak için Bursa Yıldırım medresesi kendisine arpalık olarak verilmiştir. h. 1060/ m. 1650 tarihinde vefat eden Baldırzâde Mehmed Efendinin mezarı, Bursa Abdal Mehmed Camii haziresindedir (Hızlı ve Yurtsever, 2000, ss. 20-23).

Mehmed Selîsî Efendi, Bursa'da yaşamış iki yüzden fazla âlim, şeyh ve şairin biyografilerini kaydettiği *Ravza-i Evliyâ* adlı vefeyatnâmesiyle ünlüdür (Hızlı ve Yurtsever, 2000; Abdulkadiroğlu 1999, C. V, ss. 8-9; Aksoyak, 2015). Sekkâkî'nin Arapçanın grameri ve belâgatına dair kaynak kitabı *Miftâhu'l-'Ulûm* adlı eserinin belâgat kısmına Seyyid Şerîf el-Cürcânî tarafından kaleme alınmış olan şerh üzerine yazdığı *Hâşiye alâ Şerhi'l-Miftâh* adıyla anılan bir haşiyesi vardır (Abdulkadiroğlu 1999, C. V, ss. 8-9; Hızlı ve Yurtsever 2000, s. 24; Aksoyak, 2015). *Fazâ'il-i Haremeyn-i Şerîfeyeyn*; *Cevâmiu'l-Meşâyihîn*; *Hâşiyetü'l-Eşbâh*; *Târih-i Mekke*; *Kitâbü's-Sakk*, *Binâ-yı Ka'be'ye Dair Üç Risâle*; ve *Eşrefoğlu Menâkıbı*, müellifin diğer eserleridir (Abdulkadiroğlu 1999, C. V, ss. 8-9; Hızlı ve Yurtsever, 2000, ss. 24-25; Aksoyak, 2015). Divanına dair henüz bir kayıt bulunmayan Selîsî'nin mecmualarda birçok şiiri yer almaktadır (Yıldız, 2008, ss. 102-133).

2. Selîsî'nin Muamma Risalesinin ve Muammeyatının Bulunduğu Mecmua

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesine taşınan Giresun İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 28 HK 3647 demirbaş numarası ile kayıtlı, yaklaşık 200 varaklık bir yazma olan mecmua Bursalı Ni'metî tarafından derlenmiştir ve bu yazıya konu olan risale ve muammeyatı da içermektedir. Eski kayıt numarası 34 Sü-Girs 179 olan bu yazma, 20x12-14x8,5cm

ölçülerinde, siyah meşin bir cilt içerisinde yer almaktadır. İçerisinde manzum ve mensur metinler bulunan mecmuanın başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 7a'da mecmuayı derleyen Ni'metî'nin mührü basılıdır. XVII. yüzyıl şairlerinden Bursalı Nakîbzâde Ni'metullâh Ni'metî, derlediği bu mecmuada kendisine ait muammalarla birlikte çoğu Bursa'dan, dönemin şairlerine ait muammalar, seleften muammacılıkla ünlü isimlerin manzumeleri ve muamma kuralları üzerine yazılmış Türkçe, Farsça risalelere yer vermiştir (Top, 2014, ss. 220-224; Şimşek, 2020, ss. 171-174). Mecmuanın içeriğinde muamma ve lügazı bulunan isimler ile manzumelerin dışında kalan eserlerin dökümü aşağıdaki gibidir:

Mecmuada Türkçe muammaları bulunan isimler şunlardır: Ni'metî, Kınalızâde Ali, Fûrûgî, Şeyhzâde, Baldırzâde Selîsî, Edâyî Çelebi, Mu'ammâyî Ahmed Çelebi, Edîbî Çelebi, Aşkî Efendi; Avnî Çelebi, Şihâb; Amrî, Bâkî, Su'ûdî, Hâşimî Efendi, Tursunzâde Abdullâh Efendi, Vardârî, Rumûzî, Cemâlzâde Bâkî, Abdulkerîm Vardârî, Nahîfî Çelebi, Emîr Efendi, Hüseyin Çelebi.

Mecmuada Farsça muammaları bulunan isimler şunlardır: Mollâ Hired, Nasrallâh-ı Şîrâzî, Mollâ Câmî, Mollâ Mâsûm, Mu'îni'd-dîn Tâhir, Fuzûlî, Lârî, Mehmed Bedahşî, Sâhib, Nizâm, Mevlânâ Celâleddîn, Dost Mehmed, Nâdirî-i Kermîkî, Tâlib, Haydar Kâşî, Şâh Hüseyin Kâmî, Rızâyî (Hâce Muhammed Nasrallâh-ı Şîrâzî), Şâh Alî Şagâl-i Horâsânî, Kâsım Kâhî.

Mecmuada Türkçe lügazları bulunan isimler şunlardır: Sultân Murâd; Abdullâh Efendi.

Mecmuadaki risaleler, şerhler ve kısa notlar şunlardır: Lâmi'î Çelebi'nin Esmâü'l-Hüsna'sı; Risâle-i Mu'ammeyât-ı Arabzâde (Bu eser mündericatta yer almasına rağmen mecmuada bulunmuyor); Lâmi'î Çelebi, Mîr Hüseyin Nişâbûrî'nin Muammalarının Şerhi; Mu'ammeyât-ı Esmâü'r-Resulullâh; Mollâ Câmî'nin Muammâ Risâlesi; Istilâhât-ı Makâdir-i Sülûs-i Şî'irât; Seyyid Mehmed Ârif, Acem Ahmed Efendi'nin Lügazlarının Şerhi; Mu'ammeyâtü'l-Esmâü'l-Hüsna el-Mufasssal; Behîştî'nin Manzûme-i Mu'ammâ-i Mevlânâ Monlâ Câmî'si; muammalara gizlenmiş harflerin kelimelerden nasıl çıkarılacağına dair notlar; Der Teşbihât-ı Mu'ammeyât-ı li-Mevlânâ Baldırzâde Efendi; Şerh-i Gazel-i Kadhevî; Kavâ'id-i Mu'ammâ-yı Fârisî; Şerh-i târih-i İbn Kemâl; Şerh-i Mu'ammâ-yı Emrî li-Ahmed Mu'ammâyî; El-bâbü's-Sâlis ve'l-İşrûn fi Kitâbi Sâmî'l-Esâmî li'l-'Ulemâi's-Seyyîdi'l-Üdebâ Cemâli'l-Efâzıl Ebi'l-Fazl Ahmed bin Mehmed el-Meydânî en-Nişâbûrî; lügazlarda kullanılan lakaplara dair notlar; Der Beyân-ı Künye-i Esmâ-i Mûte'addide (Hz. Muhammed, Dört Halife ve peygamberlerin lakap ve sıfatlarına dair).

Mecmuadaki diğer manzumeler şunlardır: Arayıcızâde'nin Esmâ-i Büldân'ı; Ni'metî'nin -ra bağlıdır kafiye ve redifli her beyti ayrı bir muamma olan gazeli.

Bunların yanı sıra mecmuada, Fazluddîn Zeyne'l-'Âbidînü't-Tabîb'in Şifâü'l-Fevâ'idin, Mesâi'l-i Tibbiyye adlı edviyeye dair eseri de yer almaktadır (Arslan, 2022a, s. 1827).

3. Selîsî'nin Muamma Risalesinin İçeriği, Muammeyatında Yer Alan Manzumelerin Biçim-İçerik Özellikleri, Tamiye Usulleri ve Çözüm Yolları

Selîsî, risalesinin başlığını *Der Teşbihât-ı Mu'ammâî* şeklinde teşbihe hasretse de aslında dört temel muamma usulünden hepsine ait alt başlıklardan örnekli kısa açıklamalara yer vermiştir. Risalede, muamma içine gizlenmiş harflerin nasıl elde edileceğine dair usulleri

kapsayan a‘mâl-i tahsîlî, manzumeden elde edilen harflerin nasıl bir araya getirileceklerine ya da yerlerinin nasıl değiştirileceğine dair usullerin başlığı olan a‘mâl-i tekmîlî ve harflerin elde edilip bir araya getirilmesinde ipucu denebilecek işaretlere mahsus a‘mâl-i teshîlî ve elde edilen harflerin nasıl hareketleneceğine dair a‘mâl-i tezyîlîye ait usullere değinilmiştir. Selîsî'nin risalesi oldukça işlevsel bir kılavuz olup tamiye ile ilgili nazariye ve ıstilahata değinmeden doğrudan uygulamaya yönelik bilgiler vermektedir. Muammalarda sık kullanılan ipuçları anıldıktan sonra bunların hangi harfe, kelimeye ya da işleme işaret ettikleri birer cümle ile açıklanmaktadır. Bütün bu özellikleri göz önüne alındığında Selîsî'nin risalesinin yalnızca muammalarda kullanılan benzetmelere dair olmadığını, uygulamaya dönük muhtasar bir muamma kılavuzu olduğunu söylemek mümkündür.

Risalesinin yanı sıra muammeyatı da bulunan Selîsî, adı geçen mecmuadaki altmış muammanın⁴ çoğunu beyit nazım biriminde ve musarra müfret biçiminde yazmıştır. Bunların yanı sıra birkaç kıta da bulunmaktadır. Başta hecez olmak üzere, remel, cedîd, muzârî, mütekârib, recez ve müctes bahirlerine ait vezinler kullanmıştır; dağılım şu şekildedir:

Bahir	Vezin	Sayı
Hecez	<u>mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün</u>	<u>12</u>
Remel	<u>fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün</u>	<u>11</u>
Remel	<u>fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün</u>	<u>8</u>
Cedîd	<u>fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün</u>	<u>8</u>
Hecez	<u>mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / fe‘ülün</u>	<u>7</u>
Remel	<u>fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün</u>	<u>4</u>
Muzârî	<u>mef‘ülü / fâ‘ilâtü / mefâ‘ilü / fâ‘ilün</u>	<u>3</u>
Mütekârib	<u>fe‘ülün / fe‘ülün / fe‘ülün / fe‘ül</u>	<u>3</u>
Remel	<u>fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün</u>	<u>1</u>
Recez	<u>müfte‘ilün / müfte‘ilün / fâ‘ilün</u>	<u>1</u>
Müctes	<u>mefâ‘ilün / fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün</u>	<u>1</u>
Muzârî	<u>mef‘ülü / fâ‘ilâtün / mef‘ülü / fâ‘ilâtün</u>	<u>1</u>

Tablo 1. Muammeyatta yer alan manzumelerin vezin dağılımı.

Tercih edilen vezinlerin sayılarına bakıldığında Selîsî'nin birkaç vezni fazlaca tekrar etmiş olduğu, dolayısıyla vezin çeşitliliğinin belirli ölçüde kaldığı söylenebilir. Bunların önemli bir kısmının kısa vezinler olması ayrıca dikkat çekicidir. Söz konusu muammaların çoğu içerik ve söyleyiş yönüyle âşıkanedir; rindâne ve hakîmâne tarz üzere söylenmiş olanları da vardır. Mazmunlar yönüyle Selîsî, klasik devirden alışlagelen teşbih ve istiareleri tercih etmiştir. Buna rağmen muamma türüne has remiz, tamiye işareti türünden kelime ve ibarelerin verdiği külfet dolayısıyla Selîsî'nin muamma manzumelerini has şiir seviyesinde değerlendirmek doğru olmaz; bunları şiir kültürünü zenginleştiren ve şairin zihin mesaisini gösteren manzumeler olarak kabul etmek gerekir.

Muammacılık geleneğinde, gizlenen ismin, muammanın başlığına yazılması âdettir. Nadir görülse de bazı örneklerde isim yerine muammanın çözümü için izlenmesi gereken usulün başlık olarak yazıldığına da rastlanmıştır. Selîsî ise söz konusu mecmuadaki muammalarını kırk yedi farklı isim, lakap üzerine yazmıştır. İlgili isim ve lakaplar şu şekildedir: Agâzâde, Abdülfettâh (2), Âhî, Alî, Âsımî, Atâzâde, Avnî (2), Ayaz (3), Bekr (3), Berkî, Cemâl (2), Dâvûd (2), Dânişî, Düstûr, Emîn, Emrî, Fehmî, Ferîdûn, Ganî, Halîl, Hamza (2), Hasan, Hecrî, Hüseyin, İbrâhim, İsâ, İslâm, Kadrî, Kâsım, Mehmed (2), Mesîh, Mustafâ, Nakşî (2), Nasûh, Nebî,

⁴ Bunlardan biri mükerrerdir. “Nakşî” ismine yazılmış aynı muamma mecmuada 57a ve 57b’de kayıtlıdır. 57a’daki “Emîn” ve “İbrâhim” ismine yazılmış iki muamma da muammeyatın haricinde 103b’de mükerrerdir.

Ni‘metî, Nüveydî, Ömer, Receb (2), Sa‘dî, Sâkî, Şu‘ayb, Şeyh, Tâhir, Tâkî, Üveys, Va‘dî, Velî (2). Selîsî, muammalarının üçünün içeriğinde kendi mahlasına da yer vermiştir.

Ni‘metî, mecmuasında yer verdiği bazı muammaların çözüm yollarını sayfa kenarlarına kaydetmiştir. Selîsî muammalarından beşinin çözüm yolu da bu surette tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra birçok muamma manzumesinin çözümünde anahtar kelimeler kırmızı mürekkeple çizilmiş ve mısraların altına çözümü kolaylaştıracak bazı işaretler konmuştur. Çözüm yolunu gösteren açıklamalar ve bu işaretler incelendiğinde Selîsî'nin dört temel muamma amelîyesi olan a‘mâl-i tahsîlî, a‘mâl-i tekmîlî, a‘mâl-i teshîlî ve a‘mâl-i tezyîliye ait birçok tamiye usulünü kullandığını söylemek mümkündür.

Bu bölümdeki incelemenin devamında, mecmuada çözüm yolu açıklanmış olan beş muammanın günümüz Türkçesine, açıklamalı çevirisi ve mecmuadaki işaretlerden yola çıkılarak çözülen on dört muammanın çözüm yolu, şairin tamiye usullerini kullanma yöntemine dair ayrıntılı bilgi vermek için sunulmuştur:

Be-nâm-ı Şu‘ayb

Yârdan görmüştü dil evvel egerçi ‘âtîfet

Gördi çün mihrini tekrâr oldı bî-dil ‘âkıbet (56b)

Muammalarda anılan yedi gezegen, isimlerinin sonundaki harfe işaret ederler; şems sin (س) kamer ra (ر) gibi. Beyitteki “Mihr” kelimesi ile sin harfi kastedilir, “çün” ise tashîf işaretidir yani noktasız harfin noktalanması ya da noktalı harfin noktalarının silinmesi ima edilir. Böylece elde edilen sin harfi (س) noktalanarak şin harfine (ش) dönüştürülür. Son harf kuralının yanı sıra güneş ve eş anlamlısı kelimeler ayn harfine (عين) de işaret etmektedir. “Tekrâr” kelimesi “mihr”den bir kere daha ayn harfinin rakamı⁵ olan (ع)’ın alınması gerektiğine işaret etmektedir. “Bî-dil” terkipteki “dil” “bî” (بی) lafzının⁶ kalb edilmesine yani harflerinin yerlerinin değiştirilmesine işarettir, bu şekilde (یب) elde edilir. “Âkıbet” kelimesinin işaretiyle (یب) lafzı daha önce elde edilen (ش) ve (ع) harfinin sonuna eklenince (شعیب) Şu‘ayb ismi bulunur.

Dâvûd

Nâm-ı Bârî zîkr iderler muttaşıl

Çalb-i ħadd-i çalb ve çalb-i ħadd-i dil (57b)

“Kalb” kelimesinin Arapça müteradifi “bâl”dir; bunun da haddi lâm harfi (ل) olup harfin ismi (لام) kalb edilince yani harflerinin yerleri değiştirilince “elem” (الم) elde edilir. “Elem”in Arapça eş anlamlısı “dâ” (داء)’dır. “Dil”in eş anlamlısı da “kalb” olup haddi yani sonu be harfidir (ب); bunun da ebceddeki karşılığı iki olup “dü” (دو) kastedilir. “Kalb” işaretiyle “dü” kelimesinin harflerinin yerleri değiştirilip (ود) lafzı elde edilir. (د) ve (و) birleştirilince Dâvûd ismi bulunur.

Be-nâm-ı ‘Âşimî

⁵ Rakam ile, bir harfin yazıdaki işaret karşılığı kastedilmektedir. Elif: Harfin ismi; 1: Harfin rakamı gibi.

⁶ Burada lafız ile, tek başına anlamı olmayan, kelime ile anlamlı yapılar kastedilmektedir.

Kim disün yâre benüm yolında urbân olduğum
Mihr-i bî-hadd de işitmez oldu nālân olduğum (58a)

“Mihr” kelimesiyle kastedilen ayn harfinin ismi (عين), “bî-hadd” olursa yani son harfi silinirse (عى) kalır. İçinde “İşitmez” kelimesinin Arapça eş anlamlısı olan asem (اصم), “de” lafzının işaretiyle (عى) lafzının içine alınınca (عاصمى) Âsımî ismi bulunur.

Be-nâm-ı Mesîh

Hayâl-i la‘l-i dil-dâr-ile olmuşdı gönül kıanzil
Taşavvur itdi cā meyde diger-gün oldu âhîr dil (58a)

“Tasavvur” kelimesinin anlamı, şeylerin suretlerinin ortaya çıkmasıdır. “Sûret” kelimesi de noktalarla ilgili işlem yapılması anlamına gelen tashîf işaretidir böylece şey (شى) kelimesinin noktaları silinerek (سى) lafzı elde edilir. “İtdi cā meyde” ibaresinin bir kısmı “cā mey-de” şeklinde tahlîl edilerek (سى) lafzı, “mey” (مى) kelimesinde “cā” “etti” yani mey kelimesinin içinde yer edindi ipucuyla (مسى) lafzı elde edilir.⁷ “Âhîr” kelimesinin “dili” yani ortasındaki hı harfi (خ) “diger-gün” ibaresiyle tashîf edilip ha harfine (ح) dönüştürülerek (مسى) lafzına eklenir ve böylece (مسيح) Mesîh ismi bulunur.

Be-nâm-ı Sa‘dî

İder dâ‘im vefâ vü mihrini ol meh-likâ bî-hadd
Anuñ ihsânına ha bu ki yodur ey Selîsî ‘add (58b)

“Selîsî” (سليسى) kelimesinin içindeki “yok”tan kasıt kelimenin Arapça eş anlamlısı olan “leys” tir (ليس); bu da Selîsî kelimesinden “yok” edilirse (سى) lafzı elde edilir ve add (عد) kelimesine eklenirse (سعدى) Sa‘dî ismi bulunur.

Mecmuada çözüm yolu açıklanan muammalar bunlarla sınırlıdır. Aşağıdaki muammalar ise mecmuadaki ipucu işaretlerinden yararlanılarak tarafımızca çözülmüştür:

Be-nâm-ı Muştafâ Efendi

Cenâb-ı haret-i madüm-ı pür-fal u fezâyl kim
İlâ-yevmi‘l-kıyâm ide mu‘ammer haret-i Bârî

Muşaffâ ola albi câh ile bî-şâne ram idüp
Ebed albinde her fen muttaıl görsün ru-ı yâri (56b)

“Musaffâ” (مصفاى) kelimesi çözümün anahtarıdır. “Şâne” kelimesi şekil benzerliği dolayısıyla şeddeye işaret eder. “Musaffâ”, “bî-şâne” edilirse yani tarağa benzeyen şedde

⁷ Bu çözüme göre fazladan bir ye (ى) harfi kalmaktadır.

kaldırılırsa (مصفی) lafzı elde edilir. Bu lafzın “kalbi” yani ortasına “câh” (جاه) kelimesinden hesab-ı cümel⁸ ile bulunan 9 sayısına karşılık gelen tı (ط) eklenirse (مصطفی) Mustafâ adı ortaya çıkar.

“Ebed” (ابد) kelimesinin “kalbinde”ki yani ortasındaki be harfî (ب) yerine “fen” (فن) kelimesi getirilirse (افند) lafzı elde edilir. “Görmek” kelimesi belirli bir kelimedeki harfin, bir diğerinin sonuna eklenmesine işarettir. “Ruh” kelimesi de bağlandığı kelimenin ilk harfinin alınması gerektiğini işaret eder, böylece “yâr” (يار) kelimesindeki (ی), (افند) lafzına eklenerek (افندی) bulunur ve (مصطفی افندی) Mustafâ Efendi ismi ortaya çıkar.

Be-nâm-ı Hüseyn

İltifât itsün dir iseñ rind-i bî-pâ vü sere
Sen de ey dil ‘ izzet eyle nağş-ı zülf-i dilbere (56b)

Bu muammanın çözümünde “sen” (سن) kelimesi merkezdedir. “Ey” (ای) kelimesi “dil” kelimesinin işaretiyle kalb edilir yani harflerinin yerleri değiştirilerek (یا) lafzı bulunur, bu lafız ya harfinin ismidir ve harfin rakamı olan (ی) kastetmektedir. (ی), (سن) lafzının “dil”inde yani ortasında olursa (سین) lafzı elde edilir. “Zülf” ya da “nağş-ı zülf” teşbih yoluyla ha (ح) harfine işarettir. (ح) ve (سین) birleştirildiğinde (حسین) Hüseyin ismi bulunur.

Be-nâm-ı Ni‘ metî

Görür mâhı mihre muğârin hemân
Kaçan dil-şikeste olur ‘ aşıkân (57a)

“Mâhî” kelimesinin imlası balık anlamındaki (ماهی) “mâhî” ile aynıdır. Farsça “mâhî”nin Arapça eş anlamlısı “nûn”dur. “Nûn” aynı zamanda Arapçadaki (ن) harfinin isimlendirmesidir. “Mihr” kelimesi ayn (ع) harfine işarettir. “Kaçan” kelimesi de Arapçadaki “metâ” (متی) kelimesini eş anlam yoluyla işaret eder. Bu harf ve lafızlar birleştirilince (نعمتی) lafzı bulunur. “Şikeste” kelimesi amâl-i tezyîliye dahil olan hareke işlemlerinden olup kesre ile okumaya işarettir. Böylece (نعمتی) Ni‘ metî ismi bulunur.

Be-nâm-ı Berķî

Gördi sineñ küşâdedür dil-i zâr
Kodı bir dağı bir dürr-i şehvâr (57a)

Öncelikle “sîne” kelimesinin Farsça eş anlamlısı “ber” (بر) alınır. “Küşâdedür” (کشاده) kelimesi tahlil edilerek (کشاده) ve (در) olmak üzere iki parçaya ayrılır. “Küşâde” amâl-i tezyîliden harekelemeye dair kurala göre kelimenin fetha ile okunmasına işarettir. “Der” ise Farsçada bulunma hâlini bildirir ve burada Arapçadaki eş anlamlısı olan “fi” (فی)ye işarettir.

⁸ Harflerin sayı değerlerinin toplanmasına dayanan ebced hesabı.

İkinci mısradaki “dürr” kelimesi tashîf yani noktalama işlemi yapılması gerekliliğine dairdir. (فی) lafzına “bir tane daha inci” yani nokta konursa (قی) lafzı elde edilir. (بر) ve (قی) birleştirilerek (برقی) ismi bulunur.

Be-nām-ı Kādri

Nice bir derd-i hecr-ile zārī
Bize ‘ arz eyle kâmetüñ bārī (57b)

“Kâmet” kelimesinin Arapçada eş anlamlısı “kad”dir (قد). “Bârî” kelimesi tahlîl edilince (با) ve (رى) lafızlarına bölünmüş olur. “Bâ” bir bağlaç olarak “ile” anlamındadır. (قد) “ile” (رى) lafızları bir araya getirilirse (قدرى) Kadrî ismi bulunur.

Be-nām-ı Hâlîl

Mülk-i ‘ ıŝkuñ olur gönül ŝâhı
‘ Asker-i dil alursa ol mâhı (57a)

“Asker” kelimesi ile süvari birliği anlamına da gelen “hayl” (خيل) kelimesi ima edilmiştir. “Dil” işaretiyle (خيل) kelimesi kalb-i ba’z edilip yani bazı harflerinin yeri değiştirilip (خلى) lafzı elde edilir. “Mâh” ay yani otuz gün olmakla otuzun ebceddeki karşılığı olan lam harfine (ل) işarettir, (خلى) lafzıyla birleştirilince (خليل) Halîl ismi bulunur.

‘ Abdü’l-fettâh

Mu‘îd-i ser-bürehne bî-dil oldı girdi meydâna
Hezâr-ile yine çün tâcı buldı anda hem şâne (57b)

“Mu‘îd” (معيد) “ser-bürehne” yani başı çıplak kalırsa baş harfi silinir ve (عيد) lafzı elde edilir; bunun “bî-dil” olmasından kasıt ortasındaki ye (ى) harfinin bir noktasının silinmesidir, böylece (عيد) kalır. Farsça “hezâr” kelimesinin Arapça eş anlamlısı “elf”tir (الف). “Tâc” kelimesinin önündeki “çün” edatı tashîfe yani, “tâc”ın son harfinin noktasının silinip (تآح) lafzının alınmasına işarettir. Tarak anlamındaki “şâne” kelimesi de a’mâl-i tezyîlden harekelemeye dair olup kelimenin ŝeddeli okunması gerektiğini söyler, ilgili lafızlar birleştirilerek (عبدالفتاح) Abdu’l-fettâh ismi bulunur.

Be-nām-ı Düstür

Necm arasında olmaz isem ğam degül kırân
Düşvâr olur senüñle meh eyleser iktirân (57b)

“Düşvâr” tahlîl edilip iki parçaya ayrıldığında “düş-vâr” (دش)+(وار) olur yani (دش) gibi olan (دس) lafzı kastedilir. “Sen” kelimesinin Farsça eş anlamlısı olan to (تو) ve muammalarda, gezegenlerin son harflerine işaret eden ipucuna göre “meh” kelimesinin eş anlamlısı “kamer”in son harfi ra (ر), (دس) lafzıyla birleştirilince (دستور) Düstür ismi bulunur.

Be-ism-i Va' dī

Virür gül mihre başın gerçi cānā
Şikest olur şitāda bī-ser ü pā (58a)

Farsça bir kelime olan “gül”ün Arapça eş anlamlısı “verd”dir (ورد). “Mihr” ve güneşe dair kelimelerin işaret ettiği harflerden olan ayn (ع) harfine “verd” kelimesi “başını verir” yani baş harfini verir (ع) lafzı elde edilir ve Arapça “şitā” kelimesinin Farsça eş anlamlısı olan “dey” (دى) ile birleştirilince (وعدى) Va'dī ismi bulunur.

Be-nām-ı Takī

Ġam degül olsa gönül mest ü ħarāb
Gördi çün dürd-i şarāb-ile kebāb (58a)

“Dürd” tortu, “şarāb”ın dibinde olmakla kelimenin sonundaki be harfine (ب) işaret eder, bu da “çün” işaretiyle tashîf edilerek yani noktaları değiştirilerek te harfine (ت) dönüştürülür. “Kebāb” kelimesi de tahlîl edilerek “ke-bāb” şeklinde Arapçada “bāb gibi” anlamına gelecek şekilde iki parçaya ayrılır. “Bāb gibi” olan kapı anlamındaki “bāb”ın Farsçadaki karşılığı “der”dir; “der” aynı zamanda bulunma hâlidir ve bunun Arapçadaki eş anlamlısı ise fi (فى)dir; bu da yine “çün” işaretiyle tashîf edilip bir nokta eklenerek (قى) lafzına dönüştürülüp (ت) ile birleştirilince (تقى) Takī ismi bulunur.

Be-nām-ı ' Abdü'l-fettāh

Çü nısf-ı ğabġabıyla zülfini izhār ider dil-dār
Görince bendesi bī-dil olur feryād idüp her bār (58b)

“Nısf-ı gabgab” ile “gabgab”ın tahlîl edilip yarısının (غ) alınması gerektiği ima edilir; bu da “çü” işaretiyle tashîf edilip noktası silinerek (ع) lafzı bulunur. “Zülf”ten kasıt teşbîh yoluyla dal harfinin isimlendirmesi olan (دال) lafzıdır. “Bendesi” tahlîl edilip (سى) lafzı alınır ve “bî-dil”den (بى) lafzı alınarak “sîbi” yani elması kelimesinden eş anlam yoluyla Arapçadaki karşılığı olan tuffâh (طفاح) kelimesi bulunarak “dil” işaretiyle kalb edilir yani harflerinin yerleri değiştirilerek “fettâh” (فتاح) kelimesi elde edilir. (ع), (دال) ve (فتاح) lafızları birleştirilerek (عبدالفتاح) Abdu'l-fettâh ismi bulunur.

Be-nām-ı Cemāl

Bağmadum gerçi ruġ-ı dil-dārı gördükde dilā
Çün ħam-ı zülfin görüp nāçār meyl itdüm aña (58b)

“Ham” (خم) kelimesi çü işaretiyle tashîf edilerek noktaları değiştirilir, “cem” (جم) lafzı bulunur. “Zülf”ten kasıtl teşbîh yoluyla dal harfinin ismi olan (دال) lafzıdır. “Çâr” kelimesi

Farsçada aynı zamanda dört sayısının ismidir, “nâ-çâr” bu anlamda okununca “dört olmadan” gibi bir anlama gelir ve dördün ebceddeki karşılığı dal (د) harfi olduğu için (دال) lafzından silinerek elde edilen (ال) lafzı (جم) ile birleştirilerek (جمال) Cemâl ismi bulunur.

Be-nâm-ı Naşûh

Hâl-i zamâne böyle-durur ey Selîsî kim

Kimi cefâ çeker kimi olur şafâda hep

Dünyâyı şuya ğarķ iden aldırđı göñlini

Dil-teşne buldı istedügin dilde bî-naķb (58b)

“Gark” ile kastedilen telmih yoluyla Nûh’tur (نوح). “Teşne” olanın “istediği” ile ima edilen “su”dur (صو). “Su” (صو) “dil” işaretiyle (نوح) kelimesinin ortasına getirilirse (نصوح) Nasûh ismi bulunur.

Be-nâm-ı Bekr (Ebû Bekr isminedir)

‘Adû düşnâm iderse ey Selîsî eyleme zârî

Çü derde şabr iden âķir işitmez ķavl-i ağyârı (58b)

“Derde sabr eden” ile telmihen “Eyyûb” kastedilmiş olup “çün” işaretiyle tashîf edilerek noktaları değiştirilerek (ابوب) alınıp “işitmez” kelimesinin Arapçadaki eş anlamlısı olan ker (كر) ile birleştirilerek (ابو بكر) Ebû Bekr ismi bulunur.

Açıklamalı çözüm yolları ve işaretlerden yola çıkılarak bulunmuş çözüm örnekleri incelendiğinde Selîsî’nin muammalarındaki şifreleme derecesinin orta düzeyde olduğunu söylemek mümkündür ki bu da muammacılıkta makbul görünen ne çok kolay ne de çözülmesi imkânsız olmalı şeklinde tarif edilen ayara uygundur.

Sonuç

XVII. yüzyıl Türk edebiyatında *Ravza-i Evliyâ* adlı vefeyatnâmesi ile tanınan Selîsî, Baldırzâde Mehmed Efendi, gerek muammaları gerekse muhtasar bir muamma risalesi sayılabilecek *Der Teşbîhât-ı Mu‘ammâi*’siyle muammacılık geleneğinde anılması gereken bir isimdir. Adındaki “teşbîhât” vurgusuna rağmen bu risale yalnızca muammalarda sıklıkla kullanılan benzetmelere dair değildir; teşbîhin de içerisinde yer aldığı a‘mâl-i tahsîlînin yanı sıra diğer temel tamiye usullerinden a‘mâl-i tekmîlî, a‘mâl-i teshîlî ve a‘mâl-i tezyîlîye dair dair örnekli kısa açıklamalardan müteşekkil, uygulamaya yönelik muhtasar bir muamma kılavuzudur.

Risalenin bulunduğu mecmuada muammeyat başlığı altında Selîsî’nin biri mükerrer olmak üzere altmış muamması kayıtlıdır. Bunların çoğu beyit nazım biriminde yazılmış musarra müfretler olmakla birlikte aralarında kıta nazım biçimiyle yazılmış olanları da vardır. Muammalarda kullanılan vezinlerin dağılımına bakıldığında çeşitliliğin sınırlı kaldığı görülmektedir. Önemli sayıdaki beyitte kısa vezinlerin tercih edilmesi, bu manzumelerin edebî

kaygıdan ziyade muammanın gereklerini yerine getirmek üzere nazmedildiğini düşündürmekte, manzumelerin içerik tekrarları da bu yorumu desteklemektedir. Selîsî'nin muammaları, tamiyeye dair remizler ve işaretler bir kenara bırakılırsa, klasik tarzda söyleyişe sahiptir.

Mecmuada yer alan hall yolları ve işaretlerden yola çıkılarak çözülmüş muammalar incelendiğinde Selîsî'nin dört temel tamiye başlığındaki birçok usulü kullanmak suretiyle türün kendine has yöntemlerinde çeşitliliği sağladığı görülmektedir. Hall yolları gösterilen muammaların, zorluk dereceleri bakımından muammacılıkta makbul bulunan, çözümünü ne çok zor ne de çok kolay olan orta seviyede şifrelendiklerini söylemek mümkündür.

Selîsî Baldırzâde Mehmed Efendi'nin muammacılığı, türü, risalesiyle teorik, manzumeleriyle pratik yönden ele almak özelliğiyle muamma araştırmaları için dikkat çekici bir çerçeve oluşturmaktadır. Bir muammacının, muamma tertibi ve halline dair bir metin yazmış olması, düğünden çözüme uygulamayı yapan kişinin tercihlerinin bizzat görülebilmesi açısından önemlidir. Bu sebeple adı geçen metinlerin transkripsiyonlu ve diliçi çevirileri ve mecmuanın ilgili kısımlarının tıpkıbasımlarının neşri, muamma türüne dair araştırmalara katkı sağlaması umularak bu çalışmanın ekinde sunulmuştur.

Extended Abstract

Muamma, which is defined as a word that indirectly refers to a name in a poem employing a symbol, allusion, or sign, was adopted as a genre in Turkish literature in the 16th century. This eclectic poetry practice, which brings together many disciplines, such as lexicology, rhetoric, and abjad, was called “fenn-i muamma” by biographic and bibliographical sources such as tazkiras, and was seen as close to riddle and chronogram writing in terms of method. It is possible to divide the works included in the muamma genre into two: muammas, that is, poems with names hidden inside, and muamma treatises explaining the encryption methods on how to hide and reveal these names. The tradition of muamma continued until the 20th century, and muamma poems were included in poetry collections or anthologies called mecmuas as well as diwans. Muamma did not remain a genre only in written literature but also an entertainment for the literary circles. Encrypting and decrypting muamma brought together poetry enthusiasts as a pastime; literary circles were formed around this genre, and even muamma coffeehouses emerged. Considering the compiler of the mecmua, which includes the texts that are the subject of this study and the poets whose works in the mecmua, it is possible to claim the existence of a muamma writers circle in Bursa, one of the great cities of the Ottoman Empire. In the 17th century, Baldırzâde Mehmed Efendi from Bursa, with the pseudonym Selîsî, wrote muammas and a treatise on muamma besides many of his biographical, rhetorical, religious, historical, and literary works. These muammas and treatise are included in the mecmua compiled by Nimetî of Bursa, who was also a poet who was written muammas. In this study, after an introduction about the emergence and development of the muamma genre in Turkish literature, information about Selîsî's life and works was given in the first section, the content of the mentioned mecmua was presented in the second section, Selîsî's treatise on muamma was introduced in the third section, the form and content of his muammas were examined, and encryption and decryption ways were explained.

Baldırzâde Mehmed Efendi, who took the pseudonym Selîsî, was born in 1568. Mehmed Efendi, who was a native of Bursa, worked as a mudarris and kadi in cities such as Bursa, Istanbul, and Mecca. The grave of Selîsî, who died in 1650, lies in Bursa. His most famous work

is *Ravza-i Evliyâ*, a biographical work on important figures of Bursa. Selîsî also has works such as *Hâşiye alâ Şerhi'l-Miftâh*; *Fazâ'il-i Haremeyn-i Şerîfeyyn*; *Cevâmiu'l-Meşâyihîn*; *Hâşiyetü'l-Eşbâh*; *Târih-i Mekke*; *Kitâbü's-Sakk*; *Binâ-yı Ka'be'ye Dair Üç Risâle*; ve *Eşrefoğlu Menâkıbı*.

The mecmua containing treatises and muammas, which are the subject of this article, is a manuscript of approximately 200 leaves, registered with number 28 HK 3647 in the Giresun Provincial Public Library collection, which was moved to the Süleymaniye Manuscripts Library. This manuscript, with old registration number 34 Sü-Girs 179, measures 20x12-14x8.5 cm and is in black leather binding. It is a mecmua in which Turkish and Persian muammas belong to different poets, riddles, treatises of muamma, and notes on encryption procedures in poems. In addition to these, there is a short text on pharmacy, titled *Şifâü'l-Fevâ'idîn*, *Mesâi'l-i Tıbbiyye* belonging to Fazluddîn Zeyne'l-Âbidînü't-Tabîb in the collection.

There are exemplary explanations about the four main procedures of muamma in Selîsî's short treatise, which is titled *Der Teşbihât-ı Mu'ammâi* in this mecmua. This treatise is easy to understand and provides beginner-level information for muamma encryption and decryption. In the same collection, there are 61 muammas of Selîsî, one of which is repeated. These were written by referring to 47 different names and composed of 12 different meters. Ni'metî recorded the decryption methods of some of the muammas in his collection in the margins of the page; the solution of five of Selîsî's muammas was explained in this way. In addition to these records, in the solution of many muammas, clues, and hints were drawn with red ink, and some signs were placed under the lines to facilitate the decryption. The decrypting method of the 14 muammas solved using these signs was explained as an example.

Selîsî Baldırzâde Mehmed Efendi's muamma writing is a case that constitutes a remarkable framework for muamma research theoretically with his treatise and practically with his muammas. The fact that a muamma writer also wrote a treatise on the encryption and decryption of muamma is important to see the author's choices. For this reason, transcriptions and intralingual translations of the aforementioned texts and the publication of facsimiles of the relevant parts of the collection were presented in the appendix of this study in the hope that it will contribute to research on the genre of muamma.

Kaynakça

- Abdülkadiroğlu, A. (1985). *Nuhbetü'l-Âsâr li Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*. Gazi Üniversitesi.
- Abdülkadiroğlu, A. (1992). Baldırzâde Mehmed Efendi. *İslam Ansiklopedisi*. (C. V, 8-9). Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Aksoyak, İ.H. (2015). Selîsî/Mehmed, Baldır-zâde Şeyh Mehmed Selîsî Efendi b. Mustafa Efendi b. Tokadî Ali Dede. *Türk Edebiyatında İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/selisi-mehmed-baldirzade-seyh-mehmed>
- Arslan, M. (2019). Divan Edebiyatında Muamma Çözülmüş Muamma Örnekleri ve Muamma Çözüm Teknikleri. H. İ. Delice, M. Erdoğan Taş, H. Yekbaş (ed.). *Prof. Dr. Mehmet Arslan'a armağan*. (76-169). Cumhuriyet Üniversitesi. <https://acikerisim.cumhuriyet.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12418/12049>

- Arslan, Ö. (2022a). 17th-Century Poet Ni‘metî’s Muamma Ghazal and Its Explanatory Decryption. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 8(3), 1824-1836.
- Arslan, Ö. (2022b). XVI. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Eleştirel Kaynaklarında Üslup/Tarz Kavramının Değerlendirilme Biçimleri. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 29,178-215.
- Aydemir, Y. (1999). Esirî'nin Bağdat Şehrâşûbu. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Dr. Himmet Biray Özel Sayısı, 446-475.
- Baş, M. K. (1999). *Lâmiî Çelebi'nin Şerh-i Muammeyât alâ Esmâ-i Hüsnâ'sı*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Bilkan, A. F. (2000). *Türk Edebiyatında Muamma*. Akçağ Yay..
- Büyükkarcı Yılmaz, F. (2013). On Yedinci Yüzyıldan Bir Kırkambar: Baldırzâde Ailesine Ait Bir Mecmua. *Turkish Studies*. 8(1), 549-578.
- Çapan, P. (2005). *Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâidi'l-Eş'âr (İnceleme-Metin-İndeks)*. AKM Yay..
- Çeçen, H. & Sağlam, A. (2019). *Risâle-i Muammâ-Muamma Risalesi (Rumûzî Mustafa)*. DBY.
- Çelik, B. (2018). Derzi-zâde Ulvî ve Manisa Şehrengizi. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 2(39), 223–290.
- Çelebioğlu, Â. (1979). Muammalara Dair. *Türk Kültürü Dergisi*, 201-202-203, 422-427.
- Çelebioğlu, Â. (1999). *Türk Edebiyatında Mesnevi*. Kitabevi Yay.
- Elbir, B. (2009). Türk Edebiyatında Muamma ve Surûrî'nin Bir Muamma Şerhi. *Turkish Studies*. 4(6), 82-94.
- Gök, T. (2016). Fakîrî'nin İstanbul Şehrengizi. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ* 14(21), 233-282.
- Güzel, B. (2018). *Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa Nuhbetü'l-Âsâr fî Ferâ'idi'l-Eş'âr*. TTK Yay..
- Hızlı, M. & Yurtsever, M. (2000). *Ravza-i Evliya Bursa Vefeyatnameleri*. Arasta Yay.
- Kam, Ö. F. (2022). Kınalızâde Ali Çelebi. trc. Bilal Alpaydın. M. Samsakçı & S. Güldürmez (ed.). *Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası Seçme Makaleler*. (163-183). İstanbul Üniversitesi Yay.
- Kaçar, M. (2020). *Tercüme-i Hizânetü'l-Edeb, İzahlı ve Örnekli Belagat Terimleri Sözlüğü*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yay.
- Kaçar, M. (2021). Mollâ Câmî'nin Manzume-i Muammâ'sına Salâhaddin Uşşâkî Tarafından Yapılan Şerh. T. Karaayak & U. Uzunkaya (ed.). *Esengü Bitig, Doğumunun 60. Yılında Zühal Ölmez Armağanı*. (473-484). Kesit Yay.
- Kaya, H. (2013). Divan Şiirinde Harf ve Kelime Oyunlarına Dair Bir Tasnif Denemesi. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi TUDED*, 48, 71-114.
- Koçoğlu, T. (2016). 18. Asırda Yazılmış Münşiyâne/Üslûb-ı Âlî Nesir ve Mensur Muammâ Örneği Bir Eser: Şefik-Nâme. *Hikmet*, 3, 101-112.
- Koçu, R. E. (1947). İstanbul Kahvehaneleri. *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Dergisi*, Ekim 1947, 11-15.

- Mehmed Süreyyâ (1308-11). *Sicill-i Osmânî*. C. IV. Matbaa-i Amire.
- Öntürk, T. (2017). Türk Edebiyatında Muamma ve Sürûrî'nin 'Şerh-i Muammeyât-ı Mîr Hüseyin' Adlı Eseri. *Türk Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi* 1(11), 222-239.
- Saraç, M. A. Y. (2005). Muamma (Türk edebiyatı). *İslam Ansiklopedisi*. (C. XXX, 320-321). Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Saraç, M. A. Y. (1997). Muamma ve Divan Edebiyatındaki Seyri. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi TUDED*, 27, 297-308.
- Saraç, M. A. Y. (2016). *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri*. TÜBA Yay.
- Şahin, O. (2016). Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Muamma Şerhlerine Dair. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 16(2), 155-179.
- Tarlan, A. N. (1936). *Divan Edebiyatında Muamma*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Top, Y. (2014). Bursalı Seyyid Nakîb-zâde Ni'metî (ö. H.1060?/M.1650?)'nin Muammâ Mecmuâsı ve Muammâları, *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi UHİVE*, 2(5), 265-348.
- Yakıt, İ. (2010) *Türk İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*. Ötüken Neşriyat.
- Yavuz, K. (2007). *Mu'îni'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si*. Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay.
- Yavuz, K. (1998). Nihani'nin Sultan I. Selim Adına Yazdığı Muammalı Kasidesi ve Çözümü. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi TUDED*, 28, 547-583.
- Yazar, S. (2011). *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Yıldız, E. (2018). Mecmualardan Hareketle Baldırzâde Selîsî'nin Şiirleri. *Mecmua*, (6), 96-135.

Ethical Statement/Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0

Ek 1: Selîsî'nin muamma risalesi ve muammeyatının transkripsiyonlu ve diliçi çevirileri

(102b) Hüve'l-fettâh el-Feyyâz

Der Teşbîhât-ı Mu'ammâ li-Mevlânâ Baldır-zâde Efendi Selemallâhu Te'âlâ

Bilgil ki dehân yâ nâqş-ı dehân zıkr iderler mîm murâd olunur. Ve ebrû yâ naqş-ı ebrû zıkr olunur nûn ve râ murâd olunur. Ve kıdd ve kıamet ve rîsmândan elif murâd olunur. Ve tîr ü kıalem ve serv ü çemen ve şimşâd ve nîze ve şem' ve kilik ve tel ve bunuñ emşâli zıkr olunur murâd elif'dür. Ve kemân dirler yâ ve hâ murâddur. Ve zülf dirler dâl ve cîm ve lâm murâddur. Ve kâh-ı zülfden murâd şaştı olur ve şaştdan murâd sîn'dür. Ve balık zıkr olunur murâd nûn'dür. Ve çeşm dirler luğat hasebiyle 'ayn ve müşâbehet hasebiyle şâd murâd olunur. Ve iki dîde dinür hâ murâddur. Ve dendân dirler sîn murâddur. Ve hâl ve hurde ve nuql ve kevkeb ve dâne ve jâle ve kıatre ve güher ve dürr ve dâğ ve dirhem ve mâl ve çîn ve mekes ve şıfr ve 'arağ ve küy ve bunlaruñ emşâli zıkr olunur noqta murâddur. Ve leb ve kerân ve kenâr ve sū ve hadd ve küşe ve cânib ve taraf ve künc ve bunlaruñ emşâli zıkr olunur kelimenüñ iki tarafından bir harf murâd olunur. Ve kıadem ve pâyân ve pây ve hadd ve dâmen ve berg ve peykân ve bunlaruñ emşâli zıkr olunur muṭlaqâ âhir-i kelime murâd olunur. Ve farğ ve ser ve tâc ve ruğ ve rû ve efser ve ceyb ve şâh ve maṭla' ve ibtidâ ve âğâz ve bunlaruñ mişilleri zıkr olunur muṭlaqâ kelimenüñ evveli murâd olunur. Ve güm ve ne ve kütâh ve firâğ-şüd ve cüdâ-şüd ve nâkış ve mehcür ve bunlaruñ emşâli zıkr olunur kelimedden bir harfüñ veyâ noqtanuñ noqşânını murâd iderler. Ve dil ve kıalb ve maḳlûb ve tâb (103a) ve gerdân-geşt ve devr ve gird ve ser-nigün ve mu'allâğ ve 'aks ve ma'kûs ve gönül ve bunlaruñ mânendi zıkr olunur kelimenüñ kıalb-i küll ile kıalb olunması murâd olunur. Ve perişân ve âşüfte ve şifte ve berhem-zede ve sevdâ-girifte ve bunlaruñ mânendi zıkr olunur kelimenüñ kıalb-i ba'z ile kıalb olunması murâd olunur. Ve şekl ve resm ve sevdâ ve şâne ve naqş ve şüret ve taşhîf ve hey'et ve bunlaruñ mânendi zıkr olunur murâd tecnis-i haṭṭdur ki (ب) olsa (ت) murâd olunur ve bunuñ gibi. (Ve nişân dağı âdâb-ı taşhîfdendür ve “gehi”⁹ ve “veş” böyledür.) Ve dağı bilgil ki 'Arabî zıkr olunur Fârisî murâd olur ve 'aksi dağı murâd olur, Türkî zıkr olunur 'Arabî veyâ Fârisî murâd olunur. (Ve 'Arabî zıkr olunur Türkî murâd olunur Mîr Hüseyin mu'ammâlarında câ-be-câ vardır.) Ve dağı lafz-ı dil ü cân ve kıalb ü miyân ve evsât u vaşat ve bunlaruñ emşâli zıkr olunur kelimenüñ ortası murâd olunur. Gerek müfred gerek mürekkeb ve gâh bir ism zıkr olunur hemân ol ism murâd olur. Ve dağı nişf u nîme ve şaṭr ve bunlarclayın zıkr olunur nişf-ı kelime murâd olur; yâ nişf-ı kelimeyi âhiri üzerine ziyâde itmek murâd olur. Ve gâh olur ki sâl zıkr iderler altı yüz altmış¹⁰ 'aded eyyâm murâd olunur. Ve lafz-ı meh zıkr olunur otuz gün tamâm murâd olunur. (Ve sî dağı murâd olunur.) Ve gâh mâh-ı nev zıkr olunur hilâl murâd olunur ki andan nûn murâd olunur. Ve lafz-ı âb zıkr olunur mâ murâd olur. (Gâh olur “yâ” dirler kıavs i'tibâriyla hâ murâd iderler ve “yâ”dan terâdüf i'tibâriyla “'em” murâd iderler.) Ve

⁹ Muammacılıkta teşbih edatları ve ekleri tashîfe işarettir, buradaki “gehi”nin “gibi” kastıyla yanlış yazılmış olma ihtimali vardır.

¹⁰ Üç yüz altmış sayısı kastedilmiş olmalıdır.

mu‘ ammâda ħarf-i müşedded ve muħaffef bir ħükmeddür. Ve gâh olur bir ‘ adedi bir ‘ adede ħarb iderler. Ve daħı bir lafz ki ħisâb üzere delâlet ider anuñ Türkîsini girü ħisâb iderler ħisâb-ı teheccî üzere tâ ol ki maķşuddur ħâşıl olunca.

Nuķile min ħaĥĥi’l-mevle’l-kâmili’l-‘âlimi’n-nihrîr Mevlânâ Selîsî Efendi eş-Şehîr Beyne’l-‘ulemâi’s-sâde bi-Baldır-zâde nâle murâdihi fi ħaĥri’l-ma‘rûf be-köşk-i ‘ Abdü’l-Mü’min el-vâķı‘ bi-medineti Buruseti’l-maħrûse fi’l-yevmi’l-ĥâmis ‘ aşere min şevvâli’l-mükerrerem li-seneti ħamse ve ‘erba‘îne ve elf.

Sırları Çözen ve Çoğaltan Allah'ın Adıyla

Mevlânâ Baldırzâde Efendi'nin (Yüce Allah selamet versin) Muammaya Dair Teşbihler Üzerine Notları

Bil ki dehân ya da nakş-ı dehân dediklerinde mîm harfi kastedilir ve ebrû ya da nakş-ı ebrû dediklerinde nûn ya da râ harfleri; kad, kâmet, rîsmân ile elif harfi; tîr, kalem, serv, çemen, şimşâd, nîze, şem‘, kilik, tel ve benzerleri söylendiğinde elif harfi; kemân denince ya ve ha harfleri; zülf denince dal, cim ve lam harfleri şekil benzerliği yoluyla kastedilir.

Kâh-ı zülf ile şast yani 60 sayısı kastedilir ve sayının ebceddeki karşılığı olan sin harfine işaret edilir.

Balık dendiğinde Arapçadaki müteradifi olan nûn kelimesi harfin isimlendirmesi olarak kabul edilip harfin yazımı olan nun (ن) kastedilir. Çeşm dendiğinde sözlükteki karşılığı dolayısıyla müteradifi ‘ayn kelimesinin isimlendirmesinden yazımı düşünülerek ayın (ع) harfi ve şekil yönüyle göze benzerliği dolayısıyla sad (ص) harfi kastedilir. İki göz dendiğinde şekil benzerliği dolayısıyla he harfi (ه); dendân dendiğinde de aynı sebeple sin harfi (س) kastedilir.

Hâl, hurde, nukl, kevkeb, dâne, jâle, katre, Güher, dürr, dâg, dirhem, mâl, çîn, mekes, sıfır, arak, kûy ve bunların benzerleri ile harflere getirilecek ya da harflerden silinecek noktalar kastedilir.

Leb, kerân, kenâr, sû, hadd, küşe, cânib, taraf, künc ve bunların benzerleri söylenirse kelimenin başındaki ya da sonundaki harfe işaret edilir. Kadem, pâyân, pây, hadd, dâmen, berg, peykân ve bunların benzerleri söylenirse mutlaka kelimenin son harfine işaret edilir. Fark, ser, tâc, ruh, rû, efser, ceyb, şâh, matla‘, ibtidâ, âgâz ve bunların benzerleri söylenirse mutlaka kelimenin baş harfine işaret edilir.

Güm, ne, kütâh, firâk-şüd, cüdâ-şüd, nâkıs, mehcûr ve bunların benzerleri söylenirse kelimeden bir harfin veya noktanın eksiltileceğine işarettir.

Dil, kalb, maklûb, tâb, gerdân-geşt, devr, gird, ser-nigûn, mu‘allak, aks, ma‘kûs, gönül ve bunların benzerleri söylenirse kelimenin kalb-i küll ile kalb edilmesine yani bütün harflerinin yerlerinin değiştirilmesi gerektiğine işarettir. Perîşân, âşüfte, şifte, berhem-zede, sevdâ-girifte ve bunların benzerleri söylenirse kelimenin kalb-i ba‘z ile kalb edilmesine yani bazı harflerinin yerlerinin değiştirilmesi gerektiğine işarettir.

Şekl, resm, sevdâ, şâne, nakş, suret, tashîf, hey‘et ve bunların benzerleri söylenirse tecnis-i hat kastedilir yani yazılışı benzer be (ب), te (ت) gibi harflerin birbirlerinin yerine kullanılması gerektiği kastedilir. (Nişân kelimesi tashîf işaretlerinden biridir, gibi ve veş de böyledir.)

Bunların yanı sıra bil ki Arapça bir kelime söylendiğinde onun Farsçası kastedilir, bunun tam tersi de söz konusudur; Türkçe kelime geçtiğinde Arapça veya Farsça eş anlamlısı da kastediliyor olabilir. (Mîr

Hüseyn'in muammalarında yer yer görüldüğü üzere Arapça bir kelime geçtiğinde Türkçesi de kastediliyor olabilir.)

Dil, can, kalb, miyân, evsât, vasat ve bunların benzerleri söylenirse kelimenin ortasına işaret edilir.

Müfred, mürekkeb ve bazen bir isim söylenirse o ismin kendisi kastedilir ve de nısf, nîme, şatr ve bunlar gibi kelimeler geçerse kelimenin yarısına işaret edilir ya da kelimenin yarısını, kelimenin sonuna eklemek gerektiği kastedilir.

Bazen sâl kelimesi söylendiğinde üç yüz altmış gün; mâh kelimesi söylendiğinde otuz gün kastedilir (bu şekilde sî kelimesine de işaret edilebilir).

Bazen mâh-ı nev denir ve bununla hilâle işaret edilerek şekil benzerliği dolayısıyla nun harfî (ن) kastedilir.

Âb kelimesi söylenirse müteradifi olan mâ kelimesi kastedilir.

Muammacılıkta şeddelenmiş ve cezimlenmiş harfler aynı hükümdedir.

Gizlenen ismin harflerini çıkarabilmek için bazen, bir sayıyı bir başka sayı ile çarpmak gerekir. Muammada ebced hesabı yapılmasına işaret eden bir kelime vasıtasıyla kelimenin Türkçesinin hecelerini sayarak hesaplama yoluyla da sonuca ulaşılabilir.

1045 senesi, aziz Şevval ayının 15. günü [23 Mart 1636] büyük Bursa şehrinde bulunan ve Abdülmümin Köşkü adıyla bilinen kasırda bilgin âlim kâmillerden, seyit ulema arasında Bursalı Baldırzâde Efendi adıyla meşhur Mevlâna Mehmed Efendi'nin -muradı yerine gelsin- kendi yazısından nakledilmiştir.

(56b) Mu‘ammeyât lil-mevle’l-‘âlimi’n-nihîrîr Mevlânâ Mehemmed Efendi el- Ma‘rûf Beyne’l-fuzâlâi’s-sâde bi-Baldır-zâde Efendi el-Burusevî Sellemehullâhu Te‘âlâ ve İbķâhu
(Ba‘zı mu‘ammâlarında mahlaşı Selîsî olmaķ münfehim olur.)

[1] Be-nâm-ı Mehemmed Efendi

[fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün]

‘Âşıkun nâr-ı âh-ı pür-düdü
Yaķdı bu çarķ-ı vahşet-âbâdı

Hûn-ı dil olmağa aña muhtâc
Ķalb-i ‘aks-i beķâ olur bâdî

[2] Be-nâm-ı Muştafâ Efendi

[mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün]

Cenâb-ı hazret-i maħdûm-ı pür-faẓl u feẓâyil kim
İlâ-yevmi’l-kıyâm ide mu‘ammer hazret-i Bârî

Muştafâ ola ķalbi câh ile bî-şâne raħm idüp
Ebed ķalbinde her fen muttaşıl görsün ruķ-ı yâri

[3] Be-nâm-ı ‘İsî

[fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün]

Her kaçan yâr-ile bezm-i hâs olur
Sînede dil şevķ-ile rakķâs olur

[4] Be-nâm-ı Bekr

[fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün]

Eylemezsin ey gönül feryâd u zâr
Sînede yoķdur gibi ‘aşķ-ı nigâr

(56b) Bilgin âlimlerden, seyyit fazıllar arasında Bursalı Baldırzâde Efendi -Yüce Allah selamet versin, baki kılın-olarak bilinen Mevlâna Mehemed Efendinin Muammaları (Bazı muammalarından, mahlasının Selîsî olduğu anlaşılmaktadır.)

[1] ‘Âşığın dumanlı ahının ateşi, bu vahşeti bol feleği yaktı; bekâ [kelimesinin] zıttının [harflerinin] yerlerinin değiştirilmesi, gönül kanının ona muhtaç olmasına sebep olur.

[2] Yaradan, faziletlerle dolu [babanın] oğlu [olan] hazrete, kıyamet gününe dek ömürler versin; şanı olmayana merhamet ederek kalbi makam [kazanıp] saflık bulsun [ve] onun kalbinde sonsuza dek her fen, sevgilinin yüzünü görerek [olgunluğa erişsin].

[3] Ne zaman yâr ile özel bezm kurulsa sinede gönül, aşķ ile rakkas olur.

[4] Ey gönül, feryat edip ağlamazsın; [galiba] gönlünde [o] nigarın aşķı yok gibidir.

[5] Be-nām-ı Hüseyn

[fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün]

İltifāt itsün dir iseñ rind-i bî-pā vü sere
Sen de ey dil ' izzet eyle naqş-ı zülf-i dilbere

[6] Be-nām-ı Şu' ayb

[fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün]

Yardan görmüşdi dil evvel egerçi ' atıfet
Gördi çün mihrini tekrār oldı bî-dil ' aqıbet

[7] Be-nām-ı Ayaz

[müfte' ilün / müfte' ilün / fā' ilün]

Eyler idi olsa eger derd-nāk
Bencileyin ser ü giribānı çāk

[8] Ve lehu Be-nām-ı Emrî

[fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün]

Eşk-i çeşmüm ki olupdur rîzān
Oldı deryā-yı dilümde mercān

[9] Be-nām-ı Hamza

[fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün]

Yüzden itdi müjesi tîrini yolda çü nihān
Oldı hâl-i ruhı soñra ser-i rāh üzre ' ayān

[10] Be-nām-ı Ferîdün

[mefā' ilün / mefā' ilün / fe' ülün]

Olupdur bendesi olmağa ' āzim
Kapısında meh olmuşdı mülāzım

[5] *Ey gönül, [dilber] yoksul ve çıplak rinde iltifat etsin dersen sen de dilberin saçının görünen ucuna kıymet ver.*

[6] *Gönül gerçi önce yardan ihsan gördüyse de sevgisini görünce sonunda tekrar gönlünü kaptırdı.*

“Mihr” gibi şin'dir. “Tekrār” “mihr”den murād ' ayn-ı mektübîdir. “Bî” ki “dil” olsa (بى) olur; “aqıbet”ine gelince Şu' ayb olur.

[7] *[Kişi] benim gibi dertli olsaydı başını ve yakasını yırtardı.*

[8] *Akan gözyaşım, gönlümün denizinde mercan oldu.*

[9] *[Sevgili] yüzündeki kirpik okunu yolda gizlediği için sonra yanağındaki beni yol başında açığa çıkırdı.*

[10] *Ay, [sevgilinin] kapısında mülazım olmuştu [/kapısından ayrılmaz olmuştu]; [şimdi de onun] kulu olmaya kararlıdır.*

[11] Be-nām-ı Mehemmed

[fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün]

Nice şabr eyleye ' aşıkları kim

' Arz ider rüyını dilber dā'im

[12] Be-nām-ı Sākī

[fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün]

Görđi olmaz yārla bezm-i şarāb

Geçđi serden çün dili oldı kebāb

[13] Be-nām-ı Cemāl

[mefā' ilün / mefā' ilün / fe' ülün]

Cemāli ' aşıkuñ eyler şebın rüz

Yüzın ' arz eylese mäh-ı dil-efrüz

(57a) [14] Be-nām-ı Kāsım

[fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün]

Āfıtāba itse bir kevkeb kıran

Mäh baş qor āfıtāba ol zamān

[15] Be-nām-ı Emin

[fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün]

Āsiyāb-ı çarḫ-ı bī-bünyādı şanma ber-çarār

' Ākıbet seyl-i fenā-y-ile yıqılır ḫānesi

Nevbetini bekleyüp şāğ olan anda lā-cerem

Başı yazusın görür lā-büd dükense dānesi

[16] Be-nām-ı İbrāhim

[fe' ülün / fe' ülün / fe' ülün / fe' ül]

Şaḫın eşk-i ' aşıkdan eyle ḫazer

Şu servi şikeste yolu baḫr ider

[11] Dilber sürekli yüzünü gösterirken aşıkları nasıl sabretsin?

[12] [Aşık,] başını feda edip yüreği kebab olunca yâr ile şarap bezminin [kendi için iyi] olmayacağını anladı.

[13] Gönül aydınlatan ay [sevgili], yüzünü gösterse [onun] yüzünün güzelliği aşığın gecesini gündüze çevirir.

[14] Bir yıldız, [ne zaman] güneşe yaklaşırsa ay o zaman güneşe baş koyar.

[15] (103b'de mükerrerdir.)

Temelsiz feleğin değirmenini bir karar üzeredir sanma; sonunda [onun da] evi fena selinin [şiddeti] ile yıkılır. Şüphesiz, sağ olanlar [da] nöbetini bekleyip [ömür taneleri] tükendikten [sonra] mutlaka başının yazısı [olan ölümü] görür.

[16] (103b'de mükerrerdir.)

Aşığın gözyaşından sakın, kork [çünkü] su, serviyi kırar, yolu [ise] denize döndürür.

[17] Be-nām-ı Dāvūd

[fe' ūlün / fe' ūlün / fe' ūlün / fe' ūl]

Nice olmasun ' aşıkun bağı hūn
Olur zülf-i dil-dār āhir dige-gūn

[18] Be-nām-ı Ni' meti

[fe' ūlün / fe' ūlün / fe' ūlün / fe' ūl]

Görür māhı mihre muḳārin hemān
Ḳaçan dil-şikeste olur ' aşıkān

[19] Be-nām-ı Berḳi

[fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün]

Gördi sineñ küşādedür dil-i zār
Ḳodı bir daḳı bir dürr-i şehvār

[20] Be-nām-ı Āḫi

[fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün]

Yār ide ' aşığına mihr ü vefā
Yā ide āna dürlü dürlü cefā

[21] Be-nām-ı Ḳadri

[fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün]

Nice bir derd-i hecr-ile zārī
Bize ' arz eyle ḳāmetün bārī

[22] Be-nām-ı Şeyḫ

[mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün]

Ḳanā' at eyleyen ruḥsārı seyr ile şafā ḳıldı
Gönül virdi çü ' aşık zülfe nefsine ḫaṫā ḳıldı

' Amel-i tezyilīdür. "Āb"ı kesreyle oḳumağa işaretdür.

[17] (Bu beytin, ikinci mısraı kelime fazlalığı nedeniyle, fe' ūlün / fe' ūlün / fe' ūlün / fe' ūlün vezniyle okunabilmektedir.)

Gönül çalan [sevgilinin] saçını eninde sonunda değışecek [açılıp saçılacak]; aşığın bağı nasıl kanlanmasın?

[18] *Aynı güneşe yakınlaştığını görünce aşıkların gönlü kırılır.*

[19] *Ağlayan gönül, sineni açık görünce [oraya] bir tane daha şahane iri inci tanesi koydu [/gözyaşı döktü].*

[20] *Yār ya aşığına sevgi ve vefa göstereceğin ya ona türlü türlü cefa etsin.*

[21] *Daha ne kadar ayrılık derdiyle ağlayalım; [sevgilim] bari bize endamını göster.*

[22] *Kanaat eden, [sevgilinin] yanağını seyrederek safa buldu; aşık [ise] saçına gönül verip kendine yazık etti.*

[23] Be-nām-ı ‘Aṭāzāde

[fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün]

Ol hilāl ebrū niḳab-ile idüp ‘uṣṣāḳı zār
Küh-veṣ dil burḳa‘ı döndürdi gördi rü-yı yār

[24] Dāvūd

[fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün]

Nām-ı Bārī zikr iderler muttaşıl
Ḳalb-i ḥadd-i ḳalb ve ḳalb-i ḥadd-i dil

[25] Be-nām-ı Naḳṣī

[fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün]

Ḳāmetin ‘āṣıḳ ider aña kemān
Naḳd ider tīrini çün zülf-i bütān

[26] Be-nām-ı Ḥasan

[fe ‘ilātün / mefā ‘ilün / fe ‘ilün]

Gel açıl şād ol ey gönül sen de
Şeb görüp māhı itdi çün ḥande

[27] Be-nām-ı Ḥalīl

[fe ‘ilātün / mefā ‘ilün / fe ‘ilün]

Mülk-i ‘ıṣṣuñ olur gönül şāhı
‘Asker-i dil alursa ol māhı

[28] Be-nām-ı Ayaz

[fe ‘ilātün / mefā ‘ilün / fe ‘ilün]

Olmadı kimse ḡamuñ gerdānı
Çeşm-i yārānda gördüm anı

[29] Be-nām-ı Velī

[fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün]

Olmadum mażhar vefāsına dilā
Yār eyler cevr-i bī-ḥaddi bana

[23] O hilal kaşlı peçe [takarak] âşıklarını ağlatınca gönül o dağ gibi peçeyi açıp yârin yüzünü gördü.

[24] Kalbin haddinin kalbi ve dilin haddinin kalbi daima [Allah'ın] Bârî sıfatını zikrederler.

[25] Âşık belini büküp ona yay edince sanem sevgililer [de] saçlarının oklarını [atıp] harcar.

[26] Gece, ayı görüp güldü ey gönül, sen de gel açıl şad ol.

[27] Kalp askeri o ay [sevgiliyi] alursa gönül, aşk ülkesinin padişahı olur.

[28] Kimse dostların gözünde gördüğüm [gibi] gamın etrafında dolaşmadı.

[29] Ey gönül, yar bana sonsuz eziyet eder, vefasına mazhar olamadım.

(57b) [30] ‘ Abdü’l-fettâh

[mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün /]

Mu‘îd-i ser-bürehne bî-dil oldı girdi meydâna
Hezâr-ile yine çün tâcı buldı anda hem şâne

[31] Ağzâde

[mef‘ülü / fâ‘ilâtü / mefâ‘ilü / fâ‘ilün]

Serv-i şikeste-dil iki yanında künd ü hemm
Meh naqşı gördi rüyını yârüñ didi ne ğam

[32] Be-nâm-ı Naqşî

[fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün]

Ķâmetin ‘âşık ider aña kemân
Naqđ ider tîrini çün zülf-i bütân

[33] Be-nâm-ı ‘ Ömer

[fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün]

Ķamzesi tîrini ol qaşı kemân urmaz gibi
Zümre-i ‘uşşâkda ben bendesin görmez gibi

[34] Be-nâm-ı ‘ Avnî

[mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün]

Hırâma geldi ‘azm-i seyr-i bâğ itdi yine dil-dâr
Çü gördi serv-i bî-ğaddi ki dürlü olmış serde yâr

[35] Be-nâm-ı Receb

[fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün]

Geşt-i gül-zâr ider iken nâ-geh ol ğonçe dehen
Bî-ğod olup döndi ey dil gördüm anda ħâlî ben

[30] Başı [yoksulluktan] açık müderris yardımcısı, gönünü kaptırıp meydana çıkınca yine binlerce taç ve tarak buldu.

[31] Kırgın gönüllü servi, iki yanında işe yaramazlık ve tasa. Yârin ay suretli yüzünü gördü “Ne gam,” dedi.

[32] (Mükerrer) Aşık belini büküp ona yay edince sanem sevgililer [de] saçlarının oklarını [atıp] harcar.

[33] O, kaşı yay, âşıklar arasında ben kulunu görmediği [için] gamze okunu atmaz gibi.

[34] Gönül çalan [sevgili], hadsiz servinin başında başka sevgililerin [fikri] olduğunu görünce yine salınıp bahçede dolaşmaya karar verdi.

[35] Ey gönül, o gonca ağızlı [sevgili] gül bahçesini gezerken ansızın kendini kaybedip [geri] dönünce yüzündeki benini gördüm.

[36] Kıt' a

Be-ism-i Hamza

[fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün]

‘ Āşık-ı şūrīde ol dil-dār ile

Hem-reh olup kıldı çün yaşın revān

Gördi yol başındadır ol müstemend

Naşş-ı zülfin başına kodı hemān

[37] Be-nām-ı Düstūr

[mef' ülü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün]

Necm arasında olmaz isem ğam degül kırān

Düşvār olur senüñle meh eylerse iktirān

[38] Be-nām-ı Velī

[mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün]

Nücüm-ile gice meh tırmayıp çarḥ üzre eyler

Gör ol mähı kalender oldı zülf ü ḥāl ü qadd ister

(58a) [39] Be-ism-i Va' dī

[mefā' ilün / mefā' ilün / fe' ülün]

Virür gül mihre başın gerçi cānā

Şikest olur şitāda bī-ser ü pā

[40] Be-nām-ı ‘ Āşımī

[fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün]

Kim disün yāre benüm yolında kurbān olduğum

Mıhr-i bī-ḥadd de işitmez oldı nālān olduğum

[36] Perişan âşık, o gönül çalan [sevgiliye] yolda rastlayıp gözyaşını akıttı. [Sevgili] o zavallıyı yol başında görünce hemen saçının görünen ucunu başına [geri] çekti.

[37] Yıldızlar arasında olmasam da gam değil; ay senin yakınına gelirse sana yaklaşmak zor olur.

[38] Gece ay, gökte yıldızlarla durmadan döner; bak o aya, [sanki cavlak] kalender olmuş da saç, ben ve endam ister.

[39] Ey can, gül, başını güneşe çevirse de kışın başsız ve ayaksız [yoksul ve çıplak] kalarak kırılır.

[40] Sonsuz güneş [olan sevgili] de benim inlememi duymaz oldu; kim, yāre, yolunda kurban olduğumu söylesin?

“Mıhr”den murād ‘ ayn’dur “bī-ḥadd” olunca (عی) qalır. İçinde “işitmez” ya‘ nī (اصم) olsa ‘ ĀŞİMİ olur.

[41] Be-nām-ı Mesîh

[mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün]

Hayâl-i la' l-i dil-dâr-ile olmuşdı gönül kınzil
Taşavvur itdi cā meyde dige-gün oldı âhir dil

[42] Be-nām-ı Nüveydî

[fā'ılātün / fā'ılātün / fā'ılün]

Şekl-i mihrün âhirin kılsam raqam
Gösterür 'aks açılup rüyı o dem

[43] Be-ism-i Fehmî

[fā'ılātün / fā'ılātün / fā'ılātün / fā'ılün]

N'ola açılmazsa dil şimdi gül ü gül-zârla
Açılıpdur dilde gam seyr-i ruḥ-ı dil-dârla

[44] Be-nām-ı Ayaz

[mefā'ılün / mefā'ılün / fe'ülün]

Nihân olmuşdı gözümde kemânı
Bağınca yirinde yine gördüm anı

[45] Be-nām-ı Hecrî

[mefā'ılün / mefā'ılün / fe'ülün]

Çün oldı rû-yı dil-dâr-ile hurrem
Olur mı dilde âhir guşsa vü gam

[46] Be-nām-ı Dânişî

[fā'ılātün / fā'ılātün / fā'ılātün / fā'ılün]

Küşe-i 'uzletde çün üns itdün ey dil zıkrle
Halvetî şūfisi olduñ zevk ü şevk ü fikrle

[41] Gönül, sevgilinin lâl dudağının hayaliyle körkütük sarhoş olmuştu; niyet şarapta yer edince gönül, sonunda başka bir biçime girer [sarhoş olur].

“Taşavvur” ki huşul-i şüretü's-şeydür (سى) olur; (مى) lafzında (جا) idince (مسى) olup lafz-ı âhirün “dili” ki müsemma-yı hâ'dur, “dige-gün” olduḡda hâ-yı mektûbî olup MESİH olmuşdur. Bu mu'ammâ KEMÂL isminde bir Fârisî mu'ammâdan me'hûzdur. Ol KEMÂL ismine olan mu'ammâ bu mecmû'anuñ iki maḡallinde meşûrdur.

[42] “Mîhr” kelimesinin sonunu yazsam yüzü o an açılıp aksini gösterir.

[43] Gönül, şimdi gül bahçesindeki gül ile açılmazsa şaşılır mı; [çünkü] gönüldeki gam, gönül çalan [sevgilinin] yanağını seyrederek açılır.

[44] (İkinci mısradaki vezin itibarıyla fazlalık vardır. “Yirinde” kelimesi “yirde” şeklinde okununca vezinle uyum sağlanmaktadır.)

[Sevgilinin] yay [kaş], gözümde gizlenmişti; bakınca onu yine yerinde gördüm.

[45] Gönül çalan sevgilinin yüzünü [görüüp] sevindikten sonra gönülde gam ve tasa kalır mı?

[46] Ey gönül, zevk, şevk ve fikirle Halvetî şufisi oldun; uzlet köşesinde zikir çekerek Allah'ın nuruna mazhar oldun.

[47] Be-nām-ı Tāhir

[mefā'ılün / fe' ilātün / mefā'ılün / fe' ilün]

Muḥaşşal olmadı gitdi yanuñda âmālüm

Ḥafī degül gibi cānā saña benüm ḥālüm

[48] Be-nām-ı Taķı

[fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün]

Ġam degül olsa gönül mest ü ḥarāb

Gördi çün dürd-i şarāb-ile kebāb

[49] Be-nām-ı Üveys

[mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün]

İder ' aşıkларуñ zencir-i zülfinüñ giriftarı

Olur mecnün kim ki görse [hemān] zülf-i dil-darı

[50] Be-nām-ı Nebi

[mefā'ılün / mefā'ılün / fe' ülün]

Cefālar ideli her gāh ol māh

Beni bī-dil kılpudur n'ideyin āh

(58b) [51] Be-nām-ı ' Abdü'l-fettāh

[mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün]

Çü mışf-ı ğabğabıyla zülfini izhār ider dil-dār

Görince bendesi bī-dil olur feryād idüp her bār

[52] Be-nām-ı ' Avnī

[mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün]

Cemāl-i yāre karşı hū çeküp kılsam n'ola zārī

Getürür cūşa gönli hū deminde yād ruḥsarı

[53] Be-nām-ı Cemāl

[fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün]

[47] *Ey can, benim hâlim gizli değil gibidir [ama] emellerim, [senin] katında gerçekleşmedi gitti.*[48] *Kebabı ve şarap tortusunu görünce gönül, sarhoşlukla harap olsa gam değil.*[49] *Gönül çalan [sevgilinin] saçını kim görse [hemen] mecnun olur; [o sevgili,] âşıklarını saçının zincirine bağlar.*[50] *O ay [sevgili,] her yerde cefalar etmeye [başladığından] beri benim gönlümü çalmıştır; ah [etmekten başka] n'eyleyim.*[51] *Gönül çalan [sevgili,] gerdanının yarısıyla saçını gösterir; [onu] görünce kulu her an feryat edip aklını kaybeder.*[52] *Yârin yüzünün güzelliğine karşı hu çekip ağlasam ne olur; hu çekerken [onun] yanağını hatırlamak gönlü coşturur.*

Bakmadum gerçi ruḥ-ı dil-dārı gördükde dilā
Çün ḥam-ı zülfin görüp nāçār meyl itdüm añā

[54] Be-nām-ı Receb

[mef'ülü / fā'ilātün / mef'ülü / fā'ilātün]

N'ola görünse anda yārūñ ' ızārı ' aksi
İçinde gösterüpdür deryā kenārı ' aksi

[55] Be-nām-ı İslām

[fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Rū-yı çarḥı dūd-ı āhıyla siyāh itdi bugün
Görmedi çün bāmda dil naḫş-ı ḥadd-i māhı dün

[56] Be-nām-ı Sa' dī

[mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]

İder dā'im vefā vü mihrini ol meh-likā bī-ḥadd
Anuñ iḥsānına ḥaḫ bu ki yoḫdur ey Selīsī ' add

[57] Kıt' a

Be-nām-ı Naşūḥ

[mef'ülü / fā'ilātü / mefā'ilü / fā'ilün]

Ḥāl-i zamāne böyle-durur ey Selīsī kim
Kimi cefā çeker kimi olur şafāda hep

Dünyāyı şuya ḡarḫ iden aldırđı göñlini
Dil-teşne buldı istedügin dilde bī-naḫb

[58] Be-nām-ı Bekr (Ebû Bekr isminedir)

[mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]

[53] Ey gönül, gerçi gönül çalan [sevgilinin] yanağını gördüğümde bakmadım çünkü saçının büklümünü görüp çaresiz ona meylettim.

[54] [Denizin içinde] yârın yanağının yansıması görünse ne olur; deniz, sahilin yansımasını göstermiştir.

[55] Gönül, bugün [gök]kubbede ay [sevgilinin] yanağının suretini göremeyince ahının dumanyla gökyüzünü kararttı.

[56] Ey Selīsī, o ay yüzlü, daima vefasını ve sevgisini verir; hakikaten onun iyiliğine diyecek yoktur.

Selīsī'de olan "yoḫ" ki leysden (ليسدن) "ibâretdür ' add olıcaḫ SA' Dİ olur.

[57] Ey Selīsī, kimi cefa çeker kimi hep şafa sürer, zamanenin hâli böyledir. Dünyayı [gözyaşlarıyla] suya boğan [kişi], gönlünü çaldırırken gönlü susamış [olan kişi], istediğini kanal açmaya [gerek kalmadan] bulur.

‘Adū dūšnām iderse ey Selīsī eyleme zārī
Çü derde şabr iden āḥir iṣitmez ḳavl-i aḡyārī

[59] Be-nām-ı Ġanī

[fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün]

Gül-i ruḥsār-ı dilber oldı ‘ayān
Bülbül-i dil iderse n’ola fiḡān

[60] Be-nām-ı Bekr

[mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün]

Hezār-ı ḥaste-dil gördi ki dūṣdı ‘aşḳla derde
Bir iki gevherinüñ birini virdi ruḥ-ı verde

[61] Be-nām-ı ‘Alī

[mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün]

Te’ennī eyle tiz olma saçup kef
Olur nāsa şitāb āḥir muzā‘af

[58] Ey Selīsī, dūşman azarlarsa aḡlama çünkü derde sabreden sonunda başkalarının lafını dinlemez.

[59] Gönül bülbülü fiḡan etse ne olur; gönül çeken [sevgilinin] yanaḡı göründü.

Ġayn ya‘nī hezār olmaḡla dil ola Ġanī olur.

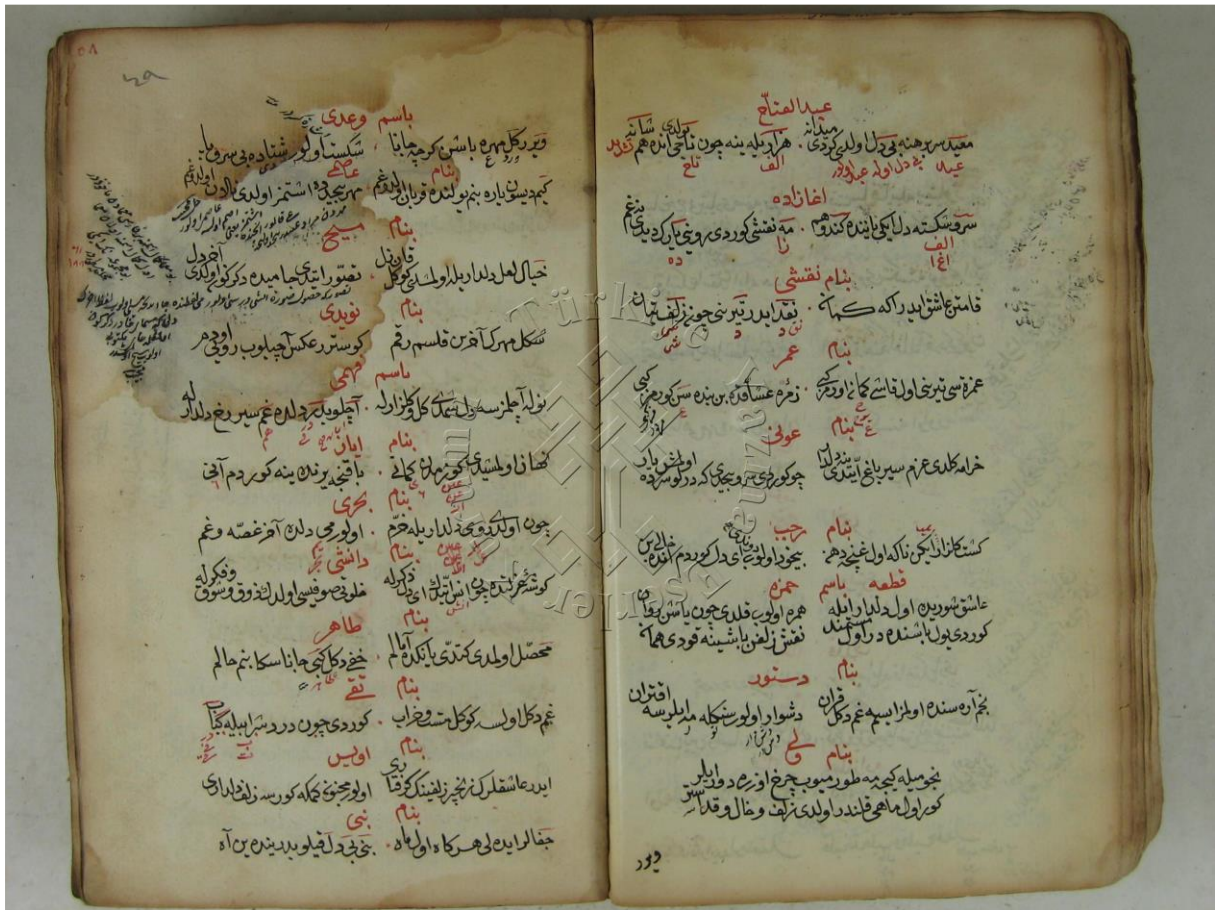
[60] Mahzun bülbül, aşkla derde dūştüḡünü görünce bir iki [gözyaşı] incisinin birini kırmızı yanaklı [güle] verdi.

[61] Köpük saçup acele etme yavaşla; sürat sonunda insanı zayıflatır.

Ek 2: Selîsî'nin muamma risalesi ve muammeyatının yer aldığı sayfaların tıpkıbasımı (Giresun İl Halk Kütüphanesi 28 HK 3647)

Dursun EŞSİZ*

ORTA ÖĞRETİMDE İKİNCİ YABANCI DİL OLARAK KORECE DERS KİTABI GELİŞTİRİLMESİ İÇİN ÖĞRENCİ GEREKSİNİM ANALİZİ

ÖZET

Bu çalışmada 6/2/2017 tarihli ve 2017/9900 sayılı Bakanlar Kurulu kararname ile Korece'nin örgün ve yaygın eğitim kurumlarında ikinci yabancı dil olarak eğitim ve öğretiminin yapılması kararının ardından materyal geliştirilmesinde kullanılmak üzere gereksinim analizi yapılmıştır. Gereksinim analizi eğitim ve öğretim müfredatının oluşturulmasında ya da geliştirilmesinde kullanılmak üzere eğitim görecekt evrenden bir dizi bilginin toplanarak analiz edilmesidir. Gerçekleştirilen gereksinim analizi 22 Büyükşehir belediyesinde yer alan altı tip liseden toplam 1185 katılımcıya uygulanmıştır. Uygulamanın amacı katılımcıların Koreceyi öğrenirken güdüldüğü motivasyonu, geliştirmek istediği dil becerilerini, dil eğitimi esnasında katılabilecekleri etkinlikleri ya da kullanılacak materyal türünü ve ilgilerini çeken konu başlıklarını yedi aşamalı Likert ölçeği kullanarak sıraya koymaktır. Sıralamanın sonucunda katılımcıların Koreceyi bütünleştirici motivasyon doğrultusunda öğrenmek istedikleri açığa çıkarılmıştır. Ayrıca dil öğrenim sürecinde kendini ifade edebilme, konuşma ve dinleme becerilerini geliştirmek istedikleri görülmektedir. Bu becerilerin geliştirilmesini sağlayacak etkinliklerin başında öğretmen ile etkileşimin geldiği, ardından grup ve ikili çalışmaların uygulanmasını tercih ettikleri sonucuna varılmıştır. Katılımcılar konu başlıkları arasından, tercih ettikleri motivasyon türü ile benzer karakterde olan arkadaşlık, seyahat, hobi gibi konuları daha ilgi çekici bulduklarını belirtmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Korece, Yabancı dil eğitimi, Gereksinim analizi, KFL.

STUDENT NEEDS ANALYSIS FOR THE DEVELOPMENT OF A KOREAN TEXTBOOK AS A SECOND FOREIGN LANGUAGE IN SECONDARY EDUCATION

ABSTRACT

In this study, a needs analysis was conducted to be used for material development following the 6/2/2017 decision of the Council of Ministers, numbered 2017/9900, to permit the teaching and education of Korean as a second foreign language in formal and non-formal education institutions. A needs analysis involves the collection and analysis of a set of information from the population that will be trained to be used in the creation or development of an education and training curriculum. The needs analysis was returned by a total of 1185 participants from five types of high schools in 22 metropolitan municipalities. The survey's implementation aimed was to measure, through the use of the seven-stage Likert scale, the participants' motivation while learning Korean, the language skills they wanted to improve, the activities and types of material to be used during the language education process, and the topics that interest them. Evaluation of the results of the rankings revealed that the participants wanted to study Korean for reasons in relation to integrative motivation. In addition, it was seen that they wanted to improve their self-expression, speaking, and listening skills during the language-learning process. It was concluded that interaction with the instructor is the primary activity that will enable the development of these skills, followed by group and pair work. The participants stated that they found topics of similar character to the type of motivation they preferred, such as friendship, travel, and hobby among the topics more interesting to them.

Keywords: Korean, Foreign language education, Needs analysis, KFL.

* Arş. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kore Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kayseri / Türkiye. E-posta: dursunessiz@yahoo.com

Giriş

Kore Cumhuriyeti'nin (Güney Kore) 21. yüzyıla en iyi ayak uyduran ülkelerden birisi olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. 25 Haz 1950 – 27 Tem 1953 tarihleri arasında gerçekleşen Kore Savaşı (6-25 Savaşı) sonrasında küllerinden yeniden doğan Kore sanayi alanındaki atılımları ile dünyanın güçlü ekonomileri arasında yer alırken 1988 Olimpiyatları sonrası adını dünyaya duyurarak popüler hale gelmiştir. Kore Rüzgarı adıyla başlattığı kültür hareketi sonrasında ise pop müzik, dizi ve film gibi sektörlerde dünyaca ünlü bir ülke olmuştur. Bu popüler kültürün yaygınlaşması ile öncelikle Kore'de sonra da dünyanın birçok ülkesinde Korece eğitim-öğretimine merak artmış hem Kore'nin kendi kurumları hem de Kore dışındaki ülkelerdeki birçok yüksek öğrenim kurumu Korece eğitimine başlamıştır.

Ülkemizde de Korece eğitimi üniversite düzeyinde gerçekleşmektedir. Kısaca ülkemizdeki Korece eğitiminin tarihine baktığımızda Türkiye'de Korece eğitimi ilk olarak 1989 yılında Ankara Üniversitesi'nde başlamıştır. Ardından 2000 yılında Erciyes Üniversitesi'nde Kore Dili ve Edebiyatı Bölümü kurulmuş ve ilk öğrencisini 2003 yılında almıştır. Kore kültürüne ve diline olan merakın artmasıyla birlikte üniversitelerde bölümler artmaya başlamıştır ve 2010 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nin kurulmasıyla burada Kore Dili ve Edebiyatı Bölümü kurulmuş fakat henüz öğrenci alımına başlamamıştır. 2013 yılından itibaren ise Hacettepe Üniversite'sinde Korece seçmeli ders olarak müfredata eklenmiştir. Ülkemizde son Kore Dili ve Edebiyatı bölümü ise 2016 yılında İstanbul Üniversitesi'nde kurularak aynı yıl öğrenci almaya başlamıştır.

Korece eğitimi dünyada bir alt seviyeye inerek orta öğretim düzeyine kadar inmiştir. Özellikle Güneydoğu Aysa ülkelerinde Korece önemli bir yabancı dil haline gelmiş ve orta okul seviyesinde birçok kurumda Korece eğitimi müfredatlarda yer almıştır. Ülkemizde ise Milli Eğitim Bakanlığının 14/7/2016, 23/12/2016 tarihli ve 7567083, 14534591 sayılı yazıları üzerinde 6/2/2017 tarihli 2017/9900 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Korece'nin örgün ve yaygın eğitim kurumlarında ikinci yabancı dil olarak eğitim ve öğretiminin yapılması kararı alınmıştır. Bu karar sonrasında ders materyallerinin ve müfredatın geliştirilmesi adına çalışmalar yapılması elzem hale gelmiştir. Bu çalışma ise bu karara istinaden Türkiye'deki okullarda okutulacak Korece ders materyallerinin ve müfredatın geliştirilmesi adına öğrencilerin talep ve gereksinimlerini göz önüne getirmeyi amaçlamaktadır.

Richards'a (2001, s. 145) göre müfredat oluşturulurken (1) Kimin için müfredat? (2) Ne hakkında müfredat? (3) Müfredatta ne tür öğretim ve öğrenme yer alıyor? sorularının yer almalıdır. Günümüzde kullanılan Korece ders materyallerine baktığımız zaman çoğunlukla deneyime dayalı ve sezgiseldir (Kang, 2003). Kurumlar zaman içerisinde elde ettiği bilgi ve birikimlere dayanarak ders materyallerini geliştirmişlerdir. Bu durum sürecin uzamasına sebep olmaktadır. Nesnel ve özgün materyal geliştirmek için gereksinim analizi büyük bir rol oynamaktadır.

Müfredatın oluşturulmasında, araştırmacıların çeşitli görüşleri olsa da, gereksinim analizi (needs analysis), amaç (goals) ve hedef (objectives), sınav (testing), materyal (materials), eğitim metodu (teaching), değerlendirmenin (evaluation) başlıca faktörler olduğu genel kanıdır (Brown, 1995). Benzer bağlamda White (1989) yabancı dil derslerinin gelişimini bir tür döngüsel süreç olarak görür ve gereksinim analizi, hedef belirleme, eğitim programı oluşturma, uygulama ve değerlendirmeden oluşan adım adım bir yapılandırma modelini savunur (White Ronald, 1988).

Yabancı dil eğitiminde eğitimin amacının materyal geliştirmedeki rolü düşünüldüğünde öncelikle bu amacın ortaya çıkarılması gerekmektedir. Dudley-Evans (1998) yabancı dil eğitimini genel amaçlı ve özel amaçlı olarak ikiye ayırmaktadır. Bundan yola çıkarak öncelikle hedef kitlenin Koreceyi hangi amaçla öğrenmek istediğini açığa çıkarmak gerekmektedir. Özellikle ders kitaplarının, eğitim alanında ele alınacak eğitim içeriklerini ve bunları programın amacına göre uygulayacak metodolojik teknolojiyi yansıtan kapsamlı bir araç olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle, programın temel çerçevesi olan planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerine göre programın temel yönünü, eğitimin içeriğini, öğretim yöntemlerini ve değerlendirmeye yönelik içerikleri barındırmalıdır. Ayrıca gereksinim analizi hedef kitlenin karakterine uygun ders kitaplarının ve müfredatın hazırlanmasında önemli rol oynaması sebebiyle (Kang, 2003, s. 252) ders kitabı geliştirmede her zaman ön planda geliştirilmesi gereken bir araştırma konusudur. Dolayısıyla bu denli çeşitlilik içerisinde kullanılacak öğelerin seçiminde öğrencilerin de yer alması önem arz etmektedir (Breen ve Candlin, 1987; Nunan, 1988; Rubdy, 2003).

Dolayısıyla, bu çalışmada Türkiye’de öğrenim görmekte olan lise öğrencilerinin Koreceye olan ilgisi ve bu ilginin ders materyallerine yansıtılması amacıyla öğrencilerin öğrenim motivasyonu, eğitim içeriklerine olan istekleri ve arzu edilen eğitim tekniklerinin neler olduğu araştırılmaktadır. Özellikle eğitim teknikleri kısmında tercih edilen dil becerileri, eğitim aktiviteleri ve konuların beğenilme oranları üzerinde durulmaktadır. Çalışma yeni bir Korece materyalin geliştirilmesindeki içerikleri geliştirmekle ilgilenmemektedir. Bu içerikler oluşturulurken en önemli faktör olan öğrencinin gereksinimlerini göz önüne koyarak daha verimli bir materyalin ve sürecin sağlanmasına ön hazırlık niteliğindedir.

Araştırma Yöntemi

Gereksinim analizi öğrenci ve eğitime yönelik müfredatı geliştirmek için temel olarak kullanılacak bir dizi bilginin toplanması aşamasındaki etkinliklerdir (Hutchinson ve Waters, 1987). Hutchinson ve Waters'a göre, gereksinim araştırması anketler, görüşmeler, gözlemler, ilgili veri toplama ve istişare yoluyla yapılabilir. Hedef kitleye yönelik en yaygın olarak kullanılan yöntemlerden birinin ise anket olduğu görülmektedir (Robinson, 1991). Ayrıca, pek çok eğitim araştırması yöntemi betimleyicidir; yani olan biteni anlatmak ve yorumlamak için yola çıkmışlardır (Cohen, Manion ve Morrison, 2002, s. 205). Best’e (1970) göre betimleyici araştırma var olan koşullar veya ilişkiler, geçerli olan uygulamalar, tutulan inançlar, bakış açıları veya tutumlar, devam eden süreçler, hissedilen etkiler veya gelişmekte olan trendler gibi konularla ilgilenir. Dolayısıyla söz konusu çalışma Türkiye’deki öğrencilerin Koreceye olan bakış açısını ve eğilimlerini keşfetme amacıyla anket yöntemini kullanmaktadır.

Bir anket araştırmasının altı adımı bulunmaktadır (Ary, Jacobs ve Sorensen, 2010, s. 379). Planlama, evrenin belirlenmesi, örneklem, enstrüman geliştirme, anketin uygulanması ve verinin işlenmesi. Bu ilkeler üzerinden gidecek olursak, çalışma Bakanlar Kurulu’nun Korecenin örgün ve yaygın eğitim kurumlarında öğretilmesi kararının alınması üzerine planlanmış olup çalışmada kullanılacak evren ise Türkiye’de yer alan büyükşehirlerdeki liseler olarak belirlenmiştir. Tüm lise öğrencilerine ulaşmanın zorluğu göz önünde bulunarak çalışmada küme örneklem (cluster sampling) uygulanmıştır. Ardından örneklem genişliği düşünüldüğünde her bir katılımcıya kolay ulaşmak adına internet anketi enstrüman olarak seçilmiş ve Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’nun 25.05.2021 tarih ve 257 No’lu onay numarası ile Google Forms üzerinden öğrencilere ulaşılmış ve öğrencilerin cevapları toplanmıştır. Anket beş bölümden

oluşmaktadır. Bunlar kişisel bilgiler, motivasyonlar, dil becerileri, etkinlikler ve konu başlıklarıdır. Detaylı bilgi Tablo 1’de yer almaktadır. Anketin uygulaması sırasında büyükşehirlerdeki liselerde görev alan öğretmenlere ulaşılarak öğrencilerin velilerinden izin alınması şartıyla öğrencilerin internet anketine katılmalarını sağlamaları istenmiştir. Verinin işlenmesi adımı ise betimleyici veri analizi kullanılmıştır.

Tablo 1 Anket soruları ve veri türleri

Anketin amacı	Sorular	Veri türü
Kişisel Bilgiler	Cinsiyet	nominal
	Şehir(il)	metin
	Okul Türü	nominal
	Korece'ye merak	metin
Koreceyi öğrenmek istemenizdeki motivasyon nedir?	ikinci yabancı dil olarak Korece öğrenmek ister misiniz?	Likert
	Araç motivasyon	Likert
Korece eğitiminde kullanılacak dil becerilerini ne ölçüde tercih ediyorsunuz?	Bütünleştirici motivasyon	Likert
	Konuşma, Okuma, Dinleme, Yazma, Telaffuz, Kelime Bilgisi, Dilbilgisi, Kendini İfade Etme	Likert
Korece eğitiminde kullanılacak etkinlikleri ne ölçüde tercih ediyorsunuz?	ikili aktiviteler, Küçük grup aktiviteleri, Öğretmen ile etkileşim, Bireysel aktiviteler, Görsel materyaller, Rol Yapma (roleplay), Proje ödevleri, Dinleme materyalleri, Bilgisayar kullanımı (uygulama)	Likert
	Arkadaşlık, Komşuluk (Yerel Topluluk), TV Programları, Spor, Hobiler, Oyun, Hava Durumu, Randevulaşma, Doğa (Hayvanlar - Bitkiler), Alışveriş, Coğrafya, Tarih, Doğal Afetler, Tehlike/Risk Durumları, Selamlaşma/Buluşma, Tatil Günleri, Ev/İkametgah, Yemek, Seyahat, Aile ilişkileri, Reklamlar, Dış Görünüş,	Likert

Duygular, Hastalıklar, Stres, Geleneksel
Kore kültürü, Kore'de günlük yaşam,
Kore'de şirket hayatı, K-Rüzgar, Kore
yemekleri

Tablo 1'de yer alan anketin içeriğinin tasarlanmasında TSA (Target Situation Analysis/Hedef Durum Analizi) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem katılımcıların yaş, cinsiyet gibi bağımsız verilerini; iletişim ihtiyaçlarını, dil becerileri ve motivasyon gibi olguları araştıran bir ihtiyaç analizi türüdür (Songhori, 2008).

Araştırma Sonuçları

Katılımcılar

Çalışmaya 22 Büyükşehir belediyesinde yer alan altı tip liseden toplam 1185 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların genel özellikleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2 Katılımcıların genel özellikleri

Özellik	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kadın	795	67,1
	Erkek	390	32,9
	<i>Toplam</i>	<i>1185</i>	<i>100</i>
Okul türü	Anadolu Lisesi (AL)	536	45,2
	Fen Lisesi (FL)	168	14,2
	İmam Hatip Lisesi (İH)	167	14,1
	Mesleki ve Teknik A. L. (MT)	164	13,8
	Anadolu Sağlık Meslek L. (SM)	104	8,8
	Sosyal Bilimler Lisesi (SB)	46	3,9
	<i>Toplam</i>	<i>1185</i>	<i>100</i>
Katılımcı sağlanan şehirler	Bursa	113	9,5
	Ankara	106	8,9
	Hatay	106	8,9
	Mersin	86	7,3
	İstanbul	80	6,8
	Kahramanmaraş	78	6,6
	Trabzon	75	6,3
	Şanlıurfa	59	5,0
	Kayseri	49	4,1
	Samsun	42	3,5

Aydın	41	3,5
Eskişehir	39	3,3
Adana	38	3,2
Konya	38	3,2
Ordu	38	3,2
Kocaeli	33	2,8
Manisa	31	2,6
Muğla	31	2,6
Gaziantep	30	2,5
Antalya	28	2,4
İzmir	27	2,3
Sakarya	17	1,4
<i>Toplam</i>	<i>1185</i>	<i>100</i>

Buna göre katılımcıların %67,1 ile büyük çoğunluğu kadınlardan, %32,9'u ise erkelerden oluşmaktadır. Katılım sağlayan okul türleri arasında 536 öğrenci ile en çok katılım Anadolu Liselerinden; en az katılım ise 46 öğrenci ile Sosyal Bilimler Lisesi'nden gerçekleştirilmiştir. Fen Lisesi, İmam hatip Lisesi ve Mesleki Teknik Anadolu Liseleri benzerlik göstermiş ve ortalamaları 167 civarındadır. Anadolu Sağlık Meslek Lisesinden ise 104 kişi katılmıştır. En fazla katılım sağlayan iller arasında Bursa 113 öğrenci ile başı çekerken Ankara ve Hatay birbiri ile aynı oranla (106) ikinci ve üçüncü sırada yer almıştır. En az katılım ise 17 öğrenci ile Sakarya'dan sağlanmıştır. Böylelikle illerden yapılan katılımın nüfusları ile doğru orantılı olmadığını görülmektedir.

Katılımcıların Koreceye olan meraklarının nereden kaynaklandığı ve ikinci yabancı dil olarak Korece öğrenmek yönündeki veriler Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3 Katılımcıların Koreceye olan ilgileri

Soru	Cevap	N	%
Koreceye merakınız nereden kaynaklanmaktadır?	Yok	253	21,4
	Kore Rüzgârı	474	40,0
	Yabancı dil merakı	322	27,2
	Tarihi-kültürel bağ	40	3,4
	Diğer	69	5,8
<i>Toplam</i>		<i>1185</i>	<i>100</i>
ikinci yabancı dil olarak Korece öğrenmek ister misiniz?	1	168	14,2
	2	74	6,2
	3	115	9,7
	4	149	12,6
	5	167	14,1

6	116	9,8
7	396	33,4
Toplam	1185	100

Katılımcıların Koreceye olan merakının kaynağının sorulduğu soruda Kore'nin dizi, sinema, pop gibi popüler kültürünü içine alan *Kore Rüzgarı* 474 kez yazılarak en fazla yazılan cevaptır. İkinci sırada ise katılımcıların ikinci bir yabancı dil öğrenmenin kendilerine katkı sağlayacağı cevabı 322 defa yer almaktadır. 253 katılımcı ise Koreceye karşı özel bir merakı olmadığını belirtmiştir. Kore Savaşı ya da Korelilerin Göktürkler ile bağından kaynaklanan tarihi kültürel bağ cevabı ise 40 kez verilmiştir. Arkadaşlık, Uzakdoğu merakı, oyun, spor, Kore'de yaşamak, yemek, çevre faktörü (arkadaş, kardeş), edebiyat gibi unsurların yer aldığı diğerleri kategorisi ise toplamda %5,8'lik bir orana sahiptir. Katılımcılara sorulan "İkinci yabancı dil olarak Korece öğrenmek ister misiniz?" sorusunda 7 aşamalı (1 Kesinlikle istemem, 7 Kesinlikle isterim) Likert ölçeğinde '7 Kesinlikle isterim' cevabı en fazla seçilen cevaptır. İkinci sırada yer alan '1 Kesinlikle istemem' cevabı ise 168 katılımcı tarafından seçilmiştir (7 (396) > 1 (168) > 5 (167) > 4 (149) > 6 (116) > 3 (115) > 2 (74)). Bu veri doğrultusunda katılımcıların büyük oranda Koreceyi ikinci yabancı dil olarak müfredatta görmek istediği kanaatine varılmaktadır.

Motivasyon

Dörnyei (1998, s. 125) yabancı dil eğitiminde dil seviyesi (araç ve bütünleştirici motivasyon), öğrenci seviyesi (başarı için gereksinim, özgüven) ve öğrenim durumu seviyesi (kura özel: ilgi, alaka, beklenti, memnuniyet; eğitime özel: bağlılık motifi, yetki türü; gruba özel: amaç odağı, ödül sistemi, grup uyumu) ana başlıkları altında yabancı dil eğitiminde geçerli olabilecek toplam 13 motivasyon türünden bahsetmektedir. Bu çalışmanın uygulanma sürecinde henüz Korece öğrenimi gören öğrenci veya Korece eğitiminin yürütüldüğü bir orta öğretim kurumu bulunmadığı için sadece dil seviyesi altındaki araç motivasyon ve bütünleştirici motivasyon incelenmiştir.

Katılımcılara, Koreceyi hangi amaçla öğrenmek istediklerine dair 9 adet motivasyon türü sunulmuş ve her bir seçeneği 1 ila 7 arasında değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcıların Koreceyi öğrenmekteki motivasyonları Tablo 4'teki gibidir.

Tablo 4 Korece öğrenmedeki motivasyonlar

#	Motivasyon	Ortalama	S. Sapma
		N=1185	
1	Kore'ye seyahat etmek (B)*	5,83	1,823
2	Koreli arkadaşlar edinmek (B)	5,41	1,974
3	Türkiye'de bir Kore firmasında ya da Kore ile çalışan bir Türk firmasında çalışmak (A)	4,63	2,048
4	Kore filmleri seyretmek (B)	4,49	2,337
5	Kore dizileri izlemek (B)	4,36	2,391
6	Kore'de bir firmada çalışmak (A)	4,17	2,125
7	Korece şarkılar dinlemek (B)	4,17	2,379

8	Kore'de bir üniversitede okumak (A)	4,13	2,203
9	Kore'de ikamet etmek (A)	4,04	2,261

*(A) Araç motivasyon (B) Bütünleştirici motivasyon

Katılımcılara 4 araç ve 5 bütünleştirici olmak üzere toplam 9 adet motivasyon seçeneği sunulmuş ve her bir seçeneği değerlendirmeleri istenmiştir. Bunun sonucunda bütünleştirici motivasyon türü olan 'Kore'ye seyahat etmek' seçeneği 5,83 ortalama ile en yüksek motivasyon olma özelliğini göstermiştir. Arkasından 5,41 ortalama ile yine bir bütünleştirici motivasyon olan 'Koreli arkadaşlar edinmek' gelmektedir. Son iki sırada ise birer araç motivasyon olan 'Kore'de bir üniversitede okumak' 4,13 ve 'Kore'de ikamet etmek' 4,04 ortalama ile yer almaktadır.

Dil Becerileri

Yabancı dil eğitiminde dil becerileri eğitimi, dinleme, okuma, konuşma ve yazma olmak üzere dört temel alanda gerçekleşir. Bütünleyici eğitim metodunda ise bu becerilerin bir arada kullanılması gerçek dilin daha verimli bir şekilde edinilmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Min, Yun, Gu, Min ve Choi, 2014). Bu dört temel dil becerisinin içerisinde ise dilbilgisi, kelime telaffuz gibi beceriler yer almaktadır. Buna bağlı olarak materyal geliştirmede materyalin içerisinde yer alacak becerilerin öğrencilerin taleplerini karşılayacak nitelikte olması yabancı dil eğitiminin daha pürüzsüz bir şekilde uygulanmasını sağlayacaktır.

Korecenin ikinci yabancı dil olarak öğretilmesi esnasında katılımcılara geliştirmek istedikleri dil becerileri sorulmuş ve 7 aşamalı Likert ölçeğinde değerlendirilmiştir. Detaylı sonuç Tablo 5'teki gibidir.

Tablo 5 Korece eğitiminin hedeflediği dil becerileri

#	Beceri	Ortalama	S. Sapma
		N=1185	
1	Kendini ifade etme becerisi	5,23	2,252
2	Dinleme becerisi	5,19	2,103
3	Konuşma becerisi	5,11	2,191
4	Kelime bilgisi	5,06	2,209
5	Telaffuz becerisi	5,04	2,222
6	Okuma becerisi	4,98	2,194
7	Yazma becerisi	4,9	2,22
8	Dilbilgisi becerisi	4,77	2,198

Katılımcılar Korece eğitimi esnasında en fazla geliştirmek istedikleri beceri olarak 5,23 ortalama ile kendini ifade edebilmeyi tercih etmişlerdir. Bu becerinin arkasından ikinci sırada 5,19 ortalama ile dinleme ve üçüncü sırada 5,11 ortalama ile konuşma becerisi yer almaktadır. En az ortalama sahip dil becerileri dilbilgisi 4,77, yazma becerisi 4,9 ortalama sahiptir.

Etkinlik

Etkinlik seçimi dersin aktif ve katılımın yüksek seviyede sağlanması açısından eğitim sürecinde derinlemesine düşünülmesi gereken bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılara, Koreceyi öğrenirken sınıfta görmek ve yapmak istedikleri etkinlikler sorulmuştur. Detaylar Tablo 6'daki gibidir.

Tablo 6 Korece eğitimi sırasında kullanılmak istenen etkinlikler

#	Etkinlik	Ortalama	S. Sapma
		N=1185	
1	Görsel (resim, video) materyallerin kullanımı	5,3	2,025
2	Öğretmen ile etkileşim içinde olunması	5,29	2,015
3	Bilgisayar kullanımı (uygulama)	5,26	2,023
4	Küçük gruplar halinde aktivitelerin yapılması	4,98	2,05
5	Rol Yapma Aktiviteleri(roleplay)	4,98	2,137
6	Dinleme (işitsel) materyallerinin kullanımı	4,98	2,1
7	İkili eşler halinde aktivitelerin yapılması	4,84	2,063
8	Bireysel aktivitelerin yapılması	4,82	2,105
9	Proje ödevleri	4,08	2,221

Katılımcılar, Korece eğitimini esnasında, görsel materyallerin kullanılarak eğitimin sağlanmasını 5,3 ortalama ile en fazla talep etmektedirler. Ardından 5,29 ortalama ile öğretmenle etkileşim içerisinde olmak ve 5,26 ortalama ile bilgisayar (uygulama) kullanımı yer almaktadır. Katılımcıların en az ortalama ile tercih ettiği etkinlikler ise 4,08 ortalama ile proje ödevlerinin verilmesi ve 4,82 ortalama ile bireysel aktivitelerin yapılması yer almaktadır.

Konu başlıkları

Bu bölümde katılımcılara ikinci yabancı dil olarak Korece ders materyallerinde yer alacak konu başlıklarını ne kadar eğlenceli buldukları sorulmuştur. Detaylı sonuç Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7 Konu başlıkları eğlence seviyeleri

#	Konu	Ortalama	S. Sapma
		N=1185	
1	Arkadaşlık	5,51	1,960
2	Seyahat	5,49	1,997
3	Selamlaşma / Buluşma	5,47	1,997
4	Hobiler	5,41	1,977
5	Doğa (Hayvanlar - Bitkiler)	5,27	1,984
6	Oyun	5,27	2,008
7	Duygular	5,26	2,046
8	Tatil Günleri	5,25	2,012
9	Yemek	5,24	2,089
10	Alışveriş	5,17	2,035

11	Aile ilişkileri	5,13	2,087
12	Dış Görünüş	5,06	2,109
13	Komşuluk (Yerel Topluluk)	4,96	2,030
14	Tehlike / Risk Durumları	4,96	2,083
15	Hastalıklar	4,94	2,073
16	Spor	4,91	2,081
17	Stres	4,91	2,119
18	Kore'de günlük yaşam	4,84	2,064
19	Ev / ikametgah	4,81	2,105
20	TV Programları	4,81	2,140
21	Randevulaşma	4,62	2,127
22	Doğal Afetler	4,59	2,089
23	Coğrafya	4,54	2,121
24	Tarih	4,48	2,179
25	Kore'de şirket hayatı	4,45	2,135
26	Geleneksel Kore kültürü	4,41	2,131
27	Reklamlar	4,26	2,115
28	Kore yemek kültürü	4,25	2,324
29	Hava Durumu	4,22	2,075
30	K-Rüzgar	3,83	2,407

Katılımcıların en eğlenceli buldukları konu başlıklarından ilk sırayı 5,51 ortalama ile arkadaşlık konusu yer almaktadır. Ardından 5,49 ortalama ile seyahat konusu ve 5,47 ortalama ile selamlaşma/buluşma konusu yer almaktadır. Eğlence seviyesi en düşük olan konular arasında ise 4,25 ortalama ile Kore yemek kültürü, 4,22 ortalama ile hava durumu ve son olarak 3,83 ile Kore Rüzgarı konusu yer almaktadır. Kore Kültürüne olan ilgi an fazla Kore Rüzgarı'dan kaynaklanmasına rağmen konu başlıkları arasında en az ilgi çeken konu olması şaşırtıcı bir faktördür.

Değerlendirmeler

Elde edilen verilerin doğrultusunda Türkiye'deki lise öğrencilerinin büyük çoğunluğunun Kore kültürü ve diline Kore Rüzgarı aracılığı ile merak ve ilgi duyduklarını görmekteyiz. Bu ilginin sonucu olarak katılımcılar 4.69 ortalama ile Korecenin okullarda ikinci yabancı dil olarak okutulmasını istemektedirler. Okullar bazında bakıldığında ise tüm okulların ortalaması 4'ün üzerinde çıkmakta ve okullar arasında Korece eğitimine olan talep farklılık göstermemektedir.

Tablo 8 Okullar arası Korece eğitimine olan istek farklılıkları

	AL	FL	İH	MT	SM	SB
AL		,095	,138	,946	,913	,926
FL	,095		,001*	,053	,998	,913

İH	,138	,001*		,812	,218	,103
MT	,946	,053	,812		,717	,682
SM	,913	,998	,218	,717		1,000
SB	,926	,913	,103	,682	1,000	

* Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 8’de görüldüğü üzere okullar arasında Korece eğitimine olan istek farklılık göstermezken sadece İmam Hatip Liseleri ve Fen Liseleri arasında $p < 0.05$ anlamlı bir farklılık görülmektedir. Dolayısıyla ikinci yabancı dil olarak Korece tüm okullarda müfredata konabilecek bir ders olma özelliğini taşımaktadır.

Araştırmanın önemli bulgularından biri katılımcıların Koreceye karşı olan motivasyonlarındaki farklılıktır. Araç ve bütünleştirici motivasyonların yoğunluğunun hedef öğrencinin bölgesine, diline ve yaşına göre farklılık gösterdiğini göstermektedir (Lukmani, 1972). Katılımcıların Koreceyi öğrenmedeki araç motivasyonları 4,24 ortalama ile karşımıza çıkarken bütünleştirici motivasyonları 4,85 ortalama göstermektedir. Diğer bir değişle katılımcılar Koreceyi profesyonel bir amaç yolunda öğrenmektense sosyalleşme ve bireysel duygularını tatmin etme amacıyla öğrenmek istemektedirler. Dolayısıyla liselerde okutulması planlanan ders materyalleri bu kıstas göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Kim & Essiz (2021, s. 189) Türkiye’de Kore Dili ve Edebiyatı okuyan 207 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin %80’inin araç motivasyon doğrultusunda %20’nin ise bütünleştirici motivasyon doğrultusunda Koreceyi öğrendikleri sonucuna ortaya çıkarmışlardır. Bu çalışma ve Kim ve Essiz’in çalışmaları arasındaki farklılıktan yola çıkarak liselerde verilecek Korece eğitiminin üniversitedeki Korece eğitimi öncesi ön hazırlık niteliğinde olabileceği öne sürülebilir.

Şiddetle tavsiye edilen etkili yabancı dil öğrenme tekniklerinden biri, dil becerilerinin ders kitaplarına eşit bir şekilde yansıtılmasını öneren bütünsel dil yaklaşımıdır (whole language approach) (H. Kim, 2004). Bu nedenle, Douglas ve Brown’ın (2001) da öne sürdüğü gibi, dilin ifade etme ve anlama işlevleri bir madalyonun iki yüzü gibi birbirleriyle ilişkilidir ve bir sınıf ortamında yalnızca bir beceriyi sınıflandırmak doğal değildir ve genel dil etkinliklerini doğru bir şekilde yansıtamaz. Çünkü dil, düşünce, duygu ve davranış birbirleriyle yakın ilişki içerisindedir. Buna göre, yabancı dil ders materyalleri dil becerilerini eşit olarak içermelidir ve genellikle dil becerilerini dinleme, konuşma, okuma ve yazma sırasına göre sunulmalıdır. Sonuç olarak, gereksinim araştırmasının sonuçlarını yansıtan ve bütünsel bir dil yaklaşımı kullanan öğretim materyallerinin kompozisyonu, dinleme, konuşma, okuma ve yazma işlevlerinin genel sunum sırasını kullanarak daha fazla ve daha çeşitli konuşma görevi etkinliklerini içermelidir.

Elde edilen veriyi yukarıda bahsedilen özellikler çerçevesinde değerlendirecek olursak öncelikle öğrencinin kendini ifade edebilmesi en yüksek oranla karşımıza çıkmaktadır. Ünitelerde özellikle konuşma ve yazma gibi ifadeyi hedefleyen beceriler üzerinden öğrenciye durum değerlendirilmesi yapabileceği ya da düşüncelerini açığa vurabileceği fırsatlar vermek planlanacak olan materyalin öncelikli amacı olmalıdır. Bu sayede öğrenci metinden direk faydalanmak yerine öğrendiği öğeleri farklı bir yapıda özgün olarak kullanma fırsatı bulacaktır. Kelime ve telaffuz ise yine temel becerilerde yer alarak öğrenciye sunulmalıdır. Konuşma, yazma gibi ifadeyi amaçlayan ve okuma, dinleme gibi anlamayı amaçlayan beceriler arasında ağırlığın anlama açısından

dinleme, ifade açısından ise konuşmaya ağırlık verilerek gerçekleştirilmelidir. Aksi yönde bir materyal tasarımı öğrencinin gereksinimini yok saymak olacağından sınıfta verim düşecek ve öğrencinin süreçten soğumasına sebebiyet verecektir. En az üzerinde durulması gereken beceri ise dilbilgisidir. Muhakkak dilbilgisine değinmeden dil öğrenimi mümkün değildir. Dolayısıyla dilbilgisi kuralların irdelenmeden metinden anlamının çıkarılabileceği tümevarımsal bir eğitim metodu izlenmesi gerekmektedir.

Vygotsky (1978) sosyokültürel teorisinde etkileşimi dil edinim sürecinin temel bir bileşeni olarak tanımlar, böylece yabancı dil ve ikinci dil sınıflarında işbirlikçi çalışmanın önemini ortaya koyar. Dilin önemli yönleri, insanların çeşitli iletişimsel bağlamlarda başkalarıyla etkileşim kurma yollarıyla ilişkilidir ve bu yollarla oluşturulur; bu nedenle, bir dil öğrenirken, etkileşim yalnızca bir öğrenme kolaylaştırıcısı değil, aynı zamanda öncelikle ne öğrenileceği ve nasıl öğrenileceği konusunda bir kaynaktır (Thoms, 2012). Verimli bir sınıf pedagojisinde bir etkileşim sürecinin zorunlu olarak yer alması gerekmektedir (Jenks ve Seedhouse, 2015).

Dil sınıflarındaki etkileşim sürecinde iletişimin başlaması çoğunlukla öğretmenin öğrencileri derse dahil etmek amacıyla gerçekleşir (Rustandi ve Mubarok, 2017). Bu süreçte alınan cevaplar doğrultusunda öğretmen cevabı değerlendirdikten sonra doğru ya da yanlış olduğuna karar verir ve yanlış ise geri dönüş yaparak öğrencinin hatasını düzeltir (Hall, 2003). Bu çalışmanın verileri en çok arzu edilen etkinlik yönteminin öğretmenle etkileşim (5,29) olduğu göstermektedir. Bu yöntemi ise grup etkinlikleri (4,98), rol yapma (4,98) ve ikili aktiviteler (4,84) takip etmektedirler. Bu tür aktiviteler Yakın Gelişim Alanı (Zone of Proximal Development) oluşturmaktadır. Bu alanda işbirlikçi görevler atandığında öğrenciler birbirlerine katkılar sağlayarak birbirlerinin gelişimlerine katkıda bulunurlar (Edstrom, 2015). Hatta bazı araştırmalar (Seo ve Kim, 2011; Storch ve Aldosari, 2013; Watanabe, 2008), az yetenekli öğrencilerin kendilerinden daha yetkin akranlarına bile destek sağlayabileceğini ve ikili çalışmada kullanılan etkileşimin katılımcıların gerçek yeterlilik düzeylerinden daha önemli olduğunu öne sürer. Çalışmada en düşük ortalamalı etkinlikler ise bireysel aktiviteler (4,81) ve proje ödevleri (4,08) olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla geliştirilmesi planlanan Korece ders materyalinde öğretmenin iletişim ve etkileşimi yöneten bir role sahip olması gerekmektedir. Ayrıca öğrencilerin arasındaki iletişim ve etkileşim, birbirlerinin gelişimlerini destekler nitelikte olacağından alıştırmaya ve pekiştirme kısımlarında grup çalışmaları ve ikili iletişimlerini destekleyen alıştırmaya ve görevler materyalde yer almalıdır.

Derslerde kullanılacak destekleyici materyal kullanımı konusunda ise görsel (resim, video) materyal (5,3) kullanımı en fazla talep edilen etkinlik türüdür. Arkasından ise Bilgisayar (uygulama) kullanımı (5,26) gelmektedir. Özellikle günümüzde akıllı telefon kullanımının hemen hemen istisnasız bir durum olduğu düşünüldüğünde destekleyici materyaller ve alıştırmaların mobil bir ortama taşınması verimi arttıracaktır. Dinleme (işitsel) materyallerin kullanımı (4,98) ise son sırada yer almaktadır. İşitsel materyallerin dinleme becerisinin geliştirilmesinde elzem olduğu gerçeği ve bu araştırmada nispeten düşük ortalamaya sahip oluşunu göz önüne alındığında bu durumu öğrencinin lehine çevirmek için işitsel materyal kullanımının bir miktarı video ile telafi edilebilir.

Ders içeriklerinin sıralamasına ilişkin karar “gereksinim” kriterleri göz önüne alınarak alınmalıdır ve konular öğrencilerin kişisel ve sosyal yaşamlarındaki ihtiyaçlarına göre sıraya konmalıdır (Richards, 2001). Ayrıca, konuların bir temaya veya olay örgüsüne göre birinden

diğerine mantıksal ilişkilere göre sıralanması gerekir. Konuların mantıksal sıralaması daha sonra öğretilecek ve sınıf etkileşimlerinde hep birlikte uygulanacak dilbilgisi kurallarıyla ilişkilendirilmelidir (Andi ve Arafah, 2017). Çalışmanın verileri arkadaşlık, seyahat selamlaşma ve hobiler gibi konuların katılımcılar tarafından daha eğlenceli bulunduğunu gösterirken; reklamlar, yemek kültürü, hava durumu ve K-Rüzgar gibi konuların daha az ilgi çektiğini göstermektedir. Dolayısıyla yeni oluşturulacak Korece eğitim materyalinde konuların eğlenceli bulunma ortalamaları dikkate alınarak, aynı sırada olmasa bile, genel sıraya sadık kalınarak uygun etkinlik, beceri ve gramer konularıyla ilişkilendirilmeleri daha verimli bir dil eğitim programının oluşturulmasını sağlayacaktır.

Sonuç

Bu çalışma Türkiye’de orta öğretimde gerçekleşecek Korece eğitiminde kullanılması planlanan ders materyallerinin geliştirilmesinin öncesinde 22 Büyükşehir belediyesinde yer alan altı tip liseden toplam 1185 öğrencinin gereksinimlerini motivasyon, dil becerisi, etkinlik ve konu başlıkları boyutunda incelemiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır ve anketin içeriğinin oluşturulmasında TSA (Target Situation Analysis/Hedef Durum Analizi) yönteminden faydalanılmıştır.

Katılımcıların 795’i kadın 390’ı ise erkektir. Çalışmada yer alan liseler Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Anadolu Sağlık Meslek Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi olmak üzere toplam altı tiptedir. En çok katılım gösteren iller Bursa (113), Ankara (106), Hatay (106); en az katılım gösteren iller ise Antalya (28), İzmir(27), Sakarya’dır (17). Katılımcılar Koreceye olan meraklarının nereden kaynaklandığını cevaplarken %21,4 merakının olmadığını, %40 Kore Rüzgarı, %27,2 yabancı dil merakı, %3,4 tarihi-kültürel bağ, %5,8 ise diğer olarak cevap vermiştir. Katılımcılara Koreceyi ikinci yabancı dil olarak öğrenmek istedikleri sorulduğunda ise çoğunluk “7 kesinlikle isterim” (396) cevabını seçmiştir. Koreceyi öğrenmedeki motivasyona yönelik cevaplarda araç motivasyonlar 4,24; bütünleştirici motivasyonlar 4,85 ortalamaya sahiptir. Dil becerileri arasından kendini ifade edebilme (5,23), dinleme (5,19) ve konuşma (5,11) gibi beceriler en yüksek ortalamaya sahipken; yazma (4,9) ve dilbilgisi (4,77) en düşük ortalamaya sahip becerilerdir. Etkinlik konularında ise görsel materyallerin kullanımı (5,30) ve öğretmen ile etkileşim (5,29) en fazla tercih edilen etkinlik türü olmuştur. Proje ödevleri (4,08) ve bireysel aktiviteler (4,82) ise en az tercih edilmiştir. Konu başlıklarından arkadaşlık (5,51), seyahat (5,49), selamlaşma/buluşma (5,47) ve hobiler (5,41) talep edilen motivasyon doğrultusundaki bütünleştirici konular yüksek ortalamaya sahiptir. Kore yemekleri (4,25), hava durumu (4,22) ve K-Rüzgar (3,83) en düşük ortalamaya sahip konu başlıklarıdır.

Bu çalışmanın verileri yeni bir materyal planlamayı hedeflememekte olup yeni materyalin geliştirilmesi sürecinde öğrencinin gereksinimlerinin göz önüne koyacak veriler sunmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın verileri doğrultusunda yeni bir materyal için içerik oluşturma çalışması ileriki bir proje olarak kalmaktadır.

Extended Abstract

A needs analysis is a tool for gathering a set of information that can be used as a basis for developing student and educational curricula. With the continuing economic development of the Republic of Korea in the sphere of culture, interest has been fueled in the Korean language.

Alongside the ongoing education provided at universities in Türkiye, Korean language education has also found a place for itself in secondary education with the decree of the Council of Ministers, dated 6/2/2017 and numbered 2017/9900, after which Korean language education formally commenced. An important step in creating an educational curriculum and developing the materials to be used is the formulation of a student needs questionnaire, which was achieved during this study.

The TSA (Target Situation Analysis) method, which investigates independent data such as age, gender, communication needs, language skills, and motivation of the participants, was used to create the needs analysis. The first phase of the study was formulated following the ruling of the Council of Ministers and was designed to be performed in six steps. The next step was to determine the universe of the study, for which high schools located in metropolitan cities in Türkiye were selected. In the third stage, cluster sampling was designated as the sampling technique. In the fourth phase, Google Forms was employed as the research instrument for an internet survey to be distributed in the universe. The questionnaire was comprised of five sections: - personal information (five questions), motivations (nine questions), language skills (eight questions), activities (nine questions), and topics (30 questions). During the data collection stage, the fifth stage, participants were asked to participate in the survey by teachers working in high schools located in metropolitan cities. Finally, descriptive analysis was used to process the data.

Upon analysis of the results, it was determined that a total of 1185 students from five types of high schools in twenty-two metropolitan municipalities had participated in the study. 795 of the participants in the survey were female and 390 were male, with the composition of participants attending the different categories of high schools being: - 536 students from Anatolian High Schools, 168 from Science High Schools, 167 from Imam Hatip High Schools, 164 from Vocational and Technical Anatolian High Schools, 104 from Anatolian Health Vocational High Schools and 46 students from Social Sciences High Schools. Among the cities in which the survey was administered, Bursa had the highest participation rate (113), followed by Ankara (106) and Hatay (106); the lowest participation rates were seen in Antalya (28), Izmir (27) and Sakarya (17). The most specified reason given by the participants for their interest in learning Korean was the Korean Wave (474), followed by the desire to learn a new foreign language (322). 253 participants stated that they had no particular interest in learning Korean. When participants were asked the question “Would you like to take Korean course as a second foreign language in the curriculum?”, an average of 4.69 on the seven-point Likert scale answered, “We would like to take this”.

Participants were asked nine questions about their motivation to learn Korean, four of which were concerned with instrumental motivation and five with integrative motivation. Their answers showed that responses corresponding with integrative motivation accounted for an average of 4.85, while those dealing with instrumental motivations represent an average of 4.24. Among the language skills, it was seen that self-expression, listening, and speaking skills were reported as the significant language skills in which the participants were interested. In reply to questions regarding the participants’ preferences for classroom activities, participants stated that they favored interaction with the teacher and group activities more than visual and computer applications. Among the topics participants wanted to engage in, they mostly preferred topics such as friendship, travel, greetings, and hobbies.

Evaluation of the results of the needs analysis revealed that the majority of high school

students wishing to study Korean in Türkiye wanted to do so in relation to integrative motivation. Their responses correspond in parallel with this motivation in terms of skills, activities, and topics. In summary, the main stimulus given for studying the Korean language was to take part in integrative activities such as listening to songs and watching movies, as well as communication in daily life. Therefore, consideration of these requests will help create a more efficient education process while planning any material to be used in the future.

Kaynakça

- Andi, K. ve Arafah, B. (2017). Using needs analysis to develop English teaching materials in initial speaking skills for Indonesian college students of English. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication (TOJDAC), Special Edition, 6*, 419–436.
- Ary, D., Jacobs, L. C. ve Sorensen, C. (2010). *Introduction to Research in Education*. Wadsworth, Cengage Learning.
- Best, J. W. (1970). *Research in Education*. Englewood Cliffs, NJ: PrenticeHall. Inc.
- Breen, M. ve Candlin, C. N. (1987). Which materials? A consumer's and designer's guide. *ELT textbooks and materials: Problems in evaluation and development. ELT Documents, 126*, 13–28.
- Brown, J. D. (1995). *The elements of language curriculum: A systematic approach to program development*. ERIC.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2002). *Research methods in education*. routledge.
- Dörnyei, Z. (1998). Motivation in second and foreign language learning. *Language teaching, 31*(3), 117–135.
- Douglas, H. ve Brown, L. (2001). *Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy*. P ED AUSTRALIA.
- Dudley-Evans, T., St John, M. J. ve Saint John, M. J. (1998). *Developments in English for specific purposes: A multi-disciplinary approach*. Cambridge university press.
- Edstrom, A. (2015). Triads in the L2 classroom: Interaction patterns and engagement during a collaborative task. *System, 52*, 26–37.
- Hall, J. K. (2003). Classroom interaction and language learning. *Ilha do Desterro A Journal of English Language, Literatures in English and Cultural Studies, (44)*, 165–187.
- Hutchinson, T. ve Waters, A. (1987). *English for specific purposes*. Cambridge university press.
- Jenks, C. J. ve Seedhouse, P. (2015). *International perspectives on ELT classroom interaction*. Springer.
- Kang, S. (2003). Hangugo Kyoje Gebalil Wuihan Hagsibja Yogu Bunsok. *Woigugoroso Hangugo Kyoyuk, 28*, 251–286.
- Kim, H. (2004). Woigugo Kyojae Kebalil Wuihan Hagsibjae Yogu Bunsog - Hangugo Hagsibjawa Yongo Hagsibja. *Woigugoroso Hangugokyoyug, 29*, 1–38.
- Kim, P. ve Essiz, D. (2021). Tokiin Hangugo Hagsibjae Guo Munbob Insik Yeongu. *Banyoonomungwayongu, 57*, 177–213.
- Lukmani, Y. M. (1972). Motivation to learn and language proficiency. *Language learning, 22*(2), 261–273.

- Min, H., Yun, Y., Gu, B., Min, B. ve Choi, E. (2014). *Hangugo Gyoyukhak Sajon*. 서울: Seoul National University. <http://www.riss.kr/link?id=M13581017> adresinden erişildi.
- Nunan, D. (1988). *The learner-centred curriculum: A study in second language teaching*. Cambridge Univ Pr.
- Richards, J. C. (2001). *Curriculum development in language teaching*. Cambridge university press.
- Robinson, P. C. (1991). *ESP today: A practitioner's guide*. Prentice Hall.
- Rubdy, R. (2003). Selection of materials. *Developing materials for language teaching*, 37–57.
- Rustandi, A. ve Mubarak, A. H. (2017). An analysis of irf (initiation-response-feedback) on classroom interaction in efl speaking class. *EduLite: Journal of English Education, Literature and Culture*, 2(1), 239–250.
- Seo, H.-S. ve Kim, T.-Y. (2011). Collaborative dialogues and L2 learning: Korean junior high school students' pair-work in English composition. *Applied Linguistics*, 27(1), 343–378.
- Songhori, M. H. (2008). Introduction to needs analysis. *English for specific purposes world*, 4(20), 1–25.
- Storch, N. ve Aldosari, A. (2013). Pairing learners in pair work activity. *Language teaching research*, 17(1), 31–48.
- Thoms, J. J. (2012). Classroom discourse in foreign language classrooms: A review of the literature. *Foreign Language Annals*, 45(1), 8–27.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: Development of higher psychological processes*. Harvard university press.
- Watanabe, Y. (2008). Peer–peer interaction between L2 learners of different proficiency levels: Their interactions and reflections. *Canadian modern language review*, 64(4), 605–635.
- White Ronald, V. (1988). *The ELT Curriculum Design. Innovation and Management*. UK Blackwell.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Bu makale, Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 25.05.2021 tarih ve 257 nolu kararıyla Etik Kurul Onayı almıştır. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. This article has been approved by the Ethics Committee of Erciyes University Social and Human Sciences Ethics Committee with the decision number 257 dated 25.05.2021.

Çatışma beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0

Destek ve Teşekkür Beyanı/Statement of Support and Acknowledgment: Bu araştırma, Kore Çalışmaları Akademisi'nin 2021 Kore Çalışmaları Hibe Programı (AKS-2021-R-035) tarafından desteklenmiştir. / This research was supported by the 2021 Korean Studies Grant Program of the Academy of Korean Studies (AKS-2021-R-035).